

**ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK FİZİKSEL - CİNSEL ŞİDDET
İSTİSMAR VE KÖTÜ MUAMELE OLAYLARI
İZLEME RAPORU
2016**

CİNSEL ŞİDDET

DUYGUSAL ŞİDDET

FİZİKSEL ŞİDDET

İHMAL ETME

İNSANLIK DIŞI MUAMELE

İSTİSMAR

İŞKENCE

SÖMÜRÜ

**Engelli Bireylere
Yönelik Fiziksel-Cinsel
Şiddet, İstismar ve Kötü
Muamele Olayları
İzleme Raporu
2016**

Engelli Bireylere Yönelik Fiziksel-Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olayları İzleme Raporu 2016

- Yayın Adı** : Engelli Bireylere Yönelik Fiziksel-Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olayları İzleme Raporu 2016
- Yayın Sahibi** : Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği
- Dizgi ve Uygulama** : Golden Reklam Matbaa Limited Şirketi
Tel: 0.312 417 22 11 - Ankara
- Baskı ve Cilt** : Hermes Tanıtım Ofset Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cd. No: 105 İskitler/Ankara
Tel: 0.312 341 01 97 - Faks: 0.312 341 01 98
hermes@hermesofset.com
- Kapak Tasarımı** : Esin Tatlı
- Basım Tarihi** : 1. Baskı, Ankara, Haziran 2017
- Dağıtım ve Bilgi** : bilgi@tohad.org

Yayına Hazırlayanlar

Süleyman Akbulut - Hakan Özgül
Yrd. Doç. Dr. İdil Işık - Doç. Dr. İtir Erhat

Bu kitabın yayın hakkı TOHAD'a aittir ve para ile satılmaz.

Bu yayın, Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği tarafından yürütülen "Engelli Bireylere Yönelik Fiziksel-Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olayları İzleme Projesi" kapsamında hazırlanmış olup, yayının içeriği, proje sahibi Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği'ne atıfta bulunmadan kısmen ya da tamamen kullanılamaz.

Bu yayın Açık Toplum Vakfı tarafından desteklenmektedir. Yayın'ın içeriği Açık Toplum Vakfı'nın resmi görüşlerini yansıtmaz. Burada verilen bilgi ve sunulan görüşlerin tüm sorumluluğu Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği'ne aittir.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	5
Kısaltmalar	7
Sunuş	9
1. BÖLÜM	13
1.1. Giriş	13
1.2. Çalışmanın Kuramsal Çerçevesi ve Tanımlar	14
1.2.1. Tanımlar	17
1.3. Çalışmanın Amacı	19
1.4. Yöntem	20
1.4.1. Medya Taraması	21
1.4.2. Bilgi Edinme Başvuruları	23
1.4.3. Nitel Araştırma	25
1.4.4. Mevzuat ve Yargı Kararları Taraması	26
1.5. Kısıtlar ve Zorluklar	28
2. BÖLÜM	33
2.1. Engelli Bireylere Yönelik Kötü Muamele, Şiddet ve İstismar Olaylarında Hukuki Durum	33
2.1.2. Türk Hukuk Sisteminde Mevcut Durum	33
2.2. Mahkeme Kararlarının İncelenmesi	37
3. BÖLÜM	43
3.1. Engelli Bireylerin Maruz Kaldığı Şiddet, Kötü Muamele ve İstismar Olaylarına Dair Veriler	43
3.2. Engelli Bireylerin Maruz Kaldığı Fiziksel-Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olaylarının Dağılımı	43
3.2.1. Olayların Kategorilere Göre Dağılımı	45
3.2.2. Kötü Muamele, Fiziksel ve Cinsel Saldırı-İstismar Olaylarının Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	48
3.2.3. Kötü Muamele, Fiziksel ve Cinsel Saldırı-İstismar Olaylarının Engel Türlerine Göre Dağılımı	52
3.2.4. Engel Gruplarının Maruz Kaldıkları Olay Türlerine Göre Dağılımı	56
3.2.5. Kötü Muamele, Fiziksel ve Cinsel Saldırı-İstismar Olaylarının Faillerine Göre Dağılımı	58
3.2.6. Olayların Yaşandığı İllere ve Mekânlara Göre Dağılımı	59
3.2.6.1. İller Düzeyinde Dağılımlar	59
3.2.6.2. Mekânsal Bakımdan İnceleme	61
3.2.7. Olayların Sistematik Olma Durumunun İncelenmesi	62
3.2.8. Olayların Hukuki Durumu	64
4. BÖLÜM	69
4.1. Engelli Bireyin Gözünden Şiddet ve Şiddet Deneyimi	69
4.2. Türkiye’de Engellilik	70
4.2.1. Engellilere Yönelik Tavırlar	70
4.2.2. Ailenin Engelli Çocuğuna Yönelik Tutumları	73
4.2.3. Sistemsizlik	74
4.3. Eğitim Sistemi İçinde Engelliler	75
4.3.1. Eğitim Seçenekleri	75
4.3.2. Eğitim Süreçleri	79

4.3.3. Engelli Öğrencinin Ötekileştirilmesi	81
4.4. Sosyal Hayata Katılım	83
4.4.1. İş Yaşamı	83
4.4.2. Erişim İmkânları	85
4.4.3. Toplumsal Normlar ve Sosyal İlişkiler.....	86
4.4.4. Sosyal Haklar	88
4.5. Şiddet Türleri	89
4.5.1. “Engelliliğin kendisi şiddettir”	89
4.5.2. Kötü Muamele.....	92
4.5.3. Sözlü Şiddet.....	93
4.5.4. Sosyal Şiddet	94
4.5.5. Psikolojik / Ruhsal Şiddet.....	98
4.5.6. Fiziksel Şiddet.....	102
4.5.7. Cinsel İstismar	103
4.6. Sonuç.....	104
5. BÖLÜM	109
5.1. Medyada Engellilere Yönelik Fiziksel Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olayları İçeren Haberlerde Dil ve Mahremiyet.....	109
5.1.1. Medyada Yer Alan Fiziksel-Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Haberlerinin İstatistikleri	109
5.1.2. Engelli Bireylerin Maruz Kaldığı Fiziksel-Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olaylarının Medyada İşlenişinde Görülen Olumsuzluklar	111
5.1.2.1. Haberlerde Mahremiyet İhlali.....	111
5.1.2.2. Cinsel İstismarın, Şiddetin, Saldırının Erotize Edilmesi	113
5.1.2.3. Mağdur veya Fail Açısından Haber Dilinde Cinsiyetçi-Sağlamcı Bakış Açısı	116
5.1.2.4. Haberlerde Engelliye Yönelik Ayrımcı Dil	119
5.2. Genel Değerlendirme.....	120
6. BÖLÜM	123
6.1. Engellilere Yönelik Kötü Muamele, Fiziksel ve Cinsel Saldırı-İstismar Olayları / Verileri Hakkında Genel Değerlendirme ve Tespitler	123
7. SONUÇ	155
8. KAYNAKLAR	161
8.1. Kitaplar, Makaleler ve Diğer Yayınlar/Belgeler.....	161
8.2. Mevzuat (kanunlar, yönetmelikler, genelgeler, mahkeme kararları ve uluslararası sözleşmeler)	161
8.3. Haberler.....	162
9. EKLER	165
9.1. Mülakat Soruları	165
9.2. Gönüllü Katılım Formu.....	165

Teşekkür

Türkiye’de; engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının konuşulması, tartışılması ve hatta araştırılarak bir yayın haline getirilmesinin önünde çok büyük zorluklar bulunmaktadır. Bu zorluklara rağmen araştırmanın yapılarak yayın haline gelmesinde maddi ve manevi destek sağlayan;

Açık Toplum Vakfı’na,

Çalışmaya görüş ve önerileriyle katkı sağlayan;

Sayın Didem Tekeli’ye

Sayın Avukat Güler Polat’a

Sayın Yrd. Doç. Dr. İdil Işıl Gül’e

Sayın İdil Seda Ak’a,

Sayın Doç. Dr. Kenan Çayır’a

Sayın Melike Ergün’e

ve

Engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının açığa çıkmasını sağlamak amacıyla nitel araştırmaya katılarak mülâkat vermeyi kabul eden kişilere

En derin minnet ve teşekkürlerimizi sunarız.

Kısaltmalar

ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
ATK	Adli Tıp Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
ÇİM	Çocuk İzlem Merkezleri
EHK	Engelliler Hakkında Kanun
EHS	Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OHAL	Olağanüstü Hâl
RAM	Rehberlik Araştırma Merkezi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SHK	Sosyal Hizmetler Kanunu
ŞÖNİM	Şiddet Önleme Merkezi
TCK	Türk Ceza Kanunu
TMK	Türk Medeni Kanunu
TOHAD	Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği

Sunuş

Türkiye’de engelli bireylerin sorunlarını ve bu sorunların boyutlarını ortaya koyan araştırma ve izleme çalışmalarına duyulan ihtiyaç, her geçen gün daha da artmaktadır. Toplumun engelli sorunlarına karşı ilgi ve duyarlılığının artması, bunun paralelinde devletin engelli sorunlarının çözümü yönünde politikalar geliştirme çabası, bu ihtiyacın temel dinamiğini oluşturmaktadır.

Ancak Türkiye’de engelli bireyler konusunda veri-bilgi tabanlarının yeterli olmayışı ve izleme mekanizmalarının gelişmemiş olması, sahanın ihtiyaç duyduğu çoklukta, içerikte ve derinlikte araştırmanın yapılamaması sonucunu doğurmuştur.

Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği (TOHAD) işte bu ihtiyaca cevap vermek üzere 2013 yılından bu yana engelli bireylerin Türkiye’deki durumlarını ortaya koymak, haklarından ne derece yararlanabildiklerini ölçmek amacıyla çeşitli alanlarda izleme çalışmaları yapmıştır. Bu bağlamda 2014 ve 2015 yıllarında yapılan ve erişilebilirlik, eğitim, sağlık ve çalışma hayatını konu alan çalışmalar “Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2013” ve “Mevzuattan uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu 2014” başlıklı yayınlar ile kamuoyunun, kamu kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) ilgi ve değerlendirilmesine sunulmuştur.¹

TOHAD’ın yaptığı bu çalışmalar sırasında, araştırma ekibi, engelli bireylerin maruz kaldığı hak ihlalleri arasında fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının ciddi boyutlarda olduğunu gözlemlemiştir. Diğer yandan, söz konusu olayların toplumun geniş kitleleri bakımından yeterince görünür olmadığı ve daha da önemlisi bu olayların boyutunu ortaya koyan çalışmaların neredeyse yok denecek kadar az olduğu görülmüştür.

Yukarıda ifade edilen sebepler, TOHAD’ı bu konuda bir izleme çalışmasına sevk etmiştir. İzleme-araştırma çalışması Açık Toplum Vakfı Tarafından desteklenerek hayata geçirilme fırsatına kavuşmuştur.

“Engelli Bireylere Yönelik Kötü Muamele, Şiddet ve İstismar Olayları İzleme Raporu-2016” isimli yayınıımız, 2012 yılından bu yana medyaya yansıyan haberlerden, olanaklar ölçüsünde ulaşılabilen emsal niteliğindeki üst derece mahkeme kararlarından, elde edilen diğer veri ve belgelerden derlenerek hazırlanmıştır. Bu veri ve belge kaynaklarının dışında, kötü muamele, şiddet ve istismar mağduru engelli bireylerin katıldığı bir nitel araştırma da, yaşanan ihlallerin psikolojik ve psiko-sosyal boyutunu nedenleri ile ortaya koymaya çalışmıştır. Yapılan bu çalışmalarda temel hedef, bu alanda çalışan tüm kamu kurum ve kuruluşlarına, sivil toplum kuruluşlarına (STK), üniversitelere ve konuya taraf tüm kesimlere bir projeksiyon sağlamaktır.

Bu noktada yapılan izleme çalışmasında ortaya konulan bilgi ve verilerin buzdüğünün sadece küçük bir bölümünü gösterdiğinin altının çizilmesinde büyük bir fayda vardır. Zira araştırma öznesi olan mağdur engelliler, kendini kısıtlı ifade etme, zihinsel engellerde olduğu gibi olayın farkında olmama ya da korku, baskı vb. sebeplerle,

1. Bkz. Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu PDF hali, <http://www.engellihaklariizleme.org/tr/yayinlar.html> (erişim tarihi: 11.04.2017)

yaşadığı olayı ailesine ve/veya ilgili mercilere bildirememekte ve hatta kimi hallerde çevrelerini ve kolluk güçlerini ikna dahi edemeyebilmektedirler.

Ancak engelli hareketlerinin geldiği bu noktada, engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının gerçek boyutunun ortaya konması ve sorunun görünür kılınması için ısrarla izleme ve araştırma çalışmalarının yapılması bir zorunluluktur.

TOHAD tarafından yapılan bu çalışma ve yayın, bu konuda bugüne kadar atılmış önemli ve sayılı adımdan biridir. TOHAD, söz konusu çalışmaları ilerleyen zamanlarda genişleterek ve derinleştirerek tekrarlama hedefindedir.

1. BÖLÜM

1. BÖLÜM

1.1. Giriş

Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları, engelli sorunları içerisinde puslu ve hatta karanlık bir alan özelliğindedir. Bu pus ve karanlık, bir taraftan toplumun engellilik, engelli birey ve onun sorunlarına olan yabancılığından ve diğer yandan engelli bireyi belleğinde konumlandığı yerden kaynaklanmaktadır. Bu konumlandırmada, engelli birey “acınması gereken”, “merhamet edilmesi gereken” ve “yardım edilip desteklenmesi gereken” birey şeklindedir. Toplum engelli bireyi “onu seven ve şefkat gösteren” ve “yardım eden” bir anlayışla konumlanmıştır. Diğer yandan yine toplum tarafından engelli bireylerin sorunları erişilebilirlik, eğitim, sağlık ve çalışma hayatına katılım en önemli sorunsalların başından yer almaktadır.

Şüphesiz ki yukarıda dile getirilen toplumsal kanâat, toplumun genel algısı ekseninde ele alındığında kısmen doğru bir tespittir. Ancak toplumun geneline dair bu kanâat doğru olsa da diğer yandan, engelli bireylerin fiziksel cinsel şiddete, her türden istismara ve kötü muameleye maruz kalabileceği soğuk ve keskin bir gerçektir de. Her ne kadar toplumun genelinde engelli bireyin “merhamet edilecek insan” olarak görülmesi yüzünden (huzurevi, bakımevi vb. özel mekânlar dışında) çok fazla fiziksel ve cinsel şiddet mağduru olmayacağı/olamayacağı yönünde bir kanâat yaygın olsa da, aslında engelli bireylerin maruz kaldığı olaylar hiç de azımsanmayacak seviyededir ve her yıl en azından tespit edilen ve basına yansıyan olaylar bazında giderek artan bir seyir izlemektedir. Bu sebeple bugünün Türkiye’sinde bu durum ivedililikle ele alınması gerekenlerin başında yer almalıdır.

Nitekim yapılan bu araştırma, yukarıdaki tespitleri doğrular nitelikte sonuçlar ortaya koymaktadır. Engelli bireyler, engel durumlarına bağlı olarak fiziksel ve/veya zihinsel bakımdan kendilerini korumak konusunda dezavantajlı durumda olduklarından, toplumun diğer kesimlerine göre çok daha fazla kötü muamele, şiddet ve istismara maruz kalma riskine açık bir sosyal gruptur. Engelli birey, aile, yakın çevresi ve komşusundan başlayarak, sokağından, hizmet aldığı kurum ya da çalıştığı işyerine kadar yayılan her tipten sosyal, kültürel ve ekonomik edim sırasında fiziksel ve/veya cinsel şiddet, her türlü istismar ve kötü muamele objesi olmaya aday kişi konumundadır. Sistemin engelli bireyi bu olayların tehditlerinden koruyacak mekanizmalarının yetersizliği, yaşanan olayları tespit edecek kamu hizmetleri ve cezalandırarak hukuk mekanizmalarının sorunları bu pozisyonu güçlendirmektedir.

Diğer yandan sorunun henüz yeterince görünür olmadığı toplum ve kamu idaresi nezdinde görünür kılınması; gerek olayların önlenmesi ve gerekse de yaşanan olayların açığa çıkarılarak suçluların cezalandırılması bakımından oldukça önemlidir. Bu ise öncelikle engellilerin maruz kaldığı olayların boyutunun zaman, mekân, eylem tipi, eylemi gerçekleştiren fail vb. birçok parametre ekseninde ortaya konulmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda geliştirilecek politika ve uygulamaların, yapılacak bu araştırmalar ve analizler ekseninde oluşması gerektiği de bir gerçektir.

Şüphesiz ki, yukarıda ifade edilen hususların gerçek anlamda ortaya konulması, bugünün Türkiye'sindeki istatistik ve kayıt sistemlerinin yetersizliği sebebiyle oldukça zor bir konudur. Diğer yandan yayının ilerleyen bölümlerinde verilen araştırma detaylarından da anlaşılacağı üzere engelli bireylerin maruz kaldığı olayların çoğunun açığa çıkmadığının kuvvetli işaretleri mevcuttur. Özellikle olayların sistematik oluşu, cinsel içerikli olaylarının ancak kadınların hamile kalması, erkek engellilerde darp izi ya da suçüstü halleri sebebiyle açığa çıkması, fiziksel şiddet ve kötü muamele olaylarının ise sıkça görülen darp izi ve nadiren gerçekleşen ihbar olayları sebebiyle açığa çıkması, bu durumun açık bir göstergesi niteliğindedir. Ancak bu yönde yapılan her araştırmanın sorunun üzerindeki pusu ve karanlığı kaldıracığı da önemli bir gerçektir.

Bu bağlamda yapılan bu yayın, bundan sonraki çalışmalara bir referans olacak niteliktedir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi, uyguladığı yöntemler, elde ettiği verileri yorumlama ve çözüm-öneri sistematigi işte bu düşünce ve bilinçle hazırlanmıştır.

1.2. Çalışmanın Kuramsal Çerçevesi ve Tanımlar

Engelli birey, yaşadığı her türden ayrımcılık ve hak ihlali sebebiyle, yaşamının birçok alanında travmaya maruz kalabilmektedir. Ancak çok açıktır ki, engellinin maruz kalacağı fiziksel-cinsel şiddet, her türden istismar ve kötü muamele olayı onun yaşacağı travmalar içerisinde en şiddetlilerindedir. Zira engelli bireyin, kendini savunma konusundaki dezavantajları, saldırı/istismar olaylarının çoğu zaman sistematik bir hâl alması sonucunu doğurmaktadır. Bu düşüncenin bir uzantısı olarak engelli bireylerin araştırmanın konusu olan fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarına karşı (önleme-koruma bakımından) özel tedbirlerle korunması ve engellilere yönelik bu tip suçları işleyenlerin en etkin cezalar ile cezalandırılmasının sağlanması gereklidir.

Çalışmanın kuramsal çerçevesi, bu temel üzerine şekillenmektedir. Bu bağlamda, kuramsal çerçevenin içeriği, bu yaklaşım üzerinden kurgulanmış evrensel metinlerin prensipleri esas alınarak oluşturulmuştur.

Nitekim engelli hakları üzerine oluşturulmuş ulusal ve uluslararası metinlerde kuramsal çerçevenin temel varsayımını doğrular şekilde, engellilerin maruz kalacağı her türden kötü muamele, şiddet ve istismar riskine vurgu yapmakta ve devletlerin bu konuda özel tedbir alması gerektiğinin altını çizmektedir.²

Bu eksenden bakıldığında karşımıza çıkan ilk belge, Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler (BM) Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'sidir (EHS). Nitekim EHS'nin 15.,16. ve 17. maddeleri doğrudan bu konulara ayrılmıştır.

EHS'nin 15. maddesi, işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve ceza üzerine odaklanmıştır.

2. Yazar notu: Özel olarak engelliliğe vurgu yapmamakla birlikte, kadın ve çocuk, mülteci ekseninde oluşturulmuş uluslararası sözleşme ve metinlerin tümü, odağına aldığı dezavantajlı grupların işkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelelere, şiddet veya istismar vb. olaylara karşı özel tedbirlerle korunmalarını ve etkin cezalandırma yaklaşımını geliştirmek üzerine kurgulanmıştır. Ancak, farklı dezavantajlı grupları odak alan bu uluslararası sözleşmelere, çalışmanın odağının dağıtılmaması düşüncesiyle kuramsal çerçevede tek tek ve özel olarak yer verilmemiştir.

Madde 15: İşkence, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya Cezaya Maruz Kalmama

“1. Hiç kimse işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezaya maruz kalmamalıdır. Özellikle, hiç kimse rızası alınmaksızın tıbbi veya bilimsel deneye tabi tutulmamalıdır.

2. Taraf Devletler engellilerin işkence veya zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezaya karşı diğer bireylerle eşit koşullar altında korunmasını sağlamak için etkin bir şekilde tüm yasal, idari, yargısal ve diğer tedbirleri alır.”³

Maddenin 2. fıkrasından da anlaşılacağı üzere, engelli bireylerin, işkence ve her türden kötü muamele konusunda “diğer bireylerle eşit koşullar altında koruması” öngörülmektedir. Bu vurgu, aslında bir bakıma engelli bireylerin toplumun diğer bireylerine göre daha dezavantajlı bir konumda olduğunun kabul edilmesinin net bir ifadesidir. EHS'nin 16. maddesi ise aynı perspektifle engelli bireylerin sömürü, şiddet veya istismarını konu etmiştir.

Madde 16

Sömürü, Şiddet veya İstismara Maruz Kalmama

“1. Taraf Devletler engellilerin ev içinde ve dışında sömürüye uğramasının, şiddete ve istismara maruz kalmasının, bu tutumların cinsiyete dayalı hali dâhil her biçiminden korumak için uygun yasal, idari, sosyal, eğitsel ve diğer tüm tedbirleri alır.

2. Taraf Devletler engellilere, ailelerine, onların bakımını sağlayanlara cinsiyetlerine ve yaşlarına uygun yardım ve desteği sağlayarak sömürü, şiddet ve istismar vakalarının nasıl önleneceğine, tespit edileceğine ve bildirileceğine dair bilgi ve eğitim vererek sömürünün, şiddetin ve istismarın her biçimini önleyici uygun tüm tedbirleri alır. Taraf Devletler koruma hizmetlerinin yaş, cinsiyet ve engellilik konularına duyarlı olmalarını sağlar.

3. Taraf Devletler sömürünün, şiddetin ve istismarın her biçimini önlemek için engellilere hizmet etmeye yönelik tüm tesislerin ve programların bağımsız merciler tarafından etkin bir şekilde denetlenmesini sağlar.

4. Taraf Devletler koruyucu hizmetlerin sunulması sırasında meydana gelenler de dâhil olmak üzere sömürünün, şiddetin veya istismarın herhangi bir biçiminin mağduru olan engellilerin fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak tedavisi, rehabilitasyonu ve sosyal açıdan yeniden bütünleşmesini sağlayıcı uygun tüm tedbirleri alır. Söz konusu iyileşme ve yeniden bütünleşme, kişinin sağlığına, öz saygısına, onuruna, özerkliğine kavuşmasını sağlar ve yaş ve cinsiyetiyle bağlantılı özel ihtiyaçlarını dikkate alır.

5. Taraf Devletler engellilere karşı sömürü, şiddet ve istismar vakalarının tespiti, soruşturulması ve gerekli hallerde kovuşturulmasını sağlamak için kadın ve çocuk merkezli yasa ve politikalar dâhil etkili yasa ve politikaları yürürlüğe koyar.”

Onaltıncı maddenin sistematığı dikkatli incelendiğinde sorunun odağına aile içi şiddet, sömürü ve istismarın konulduğu görülmektedir. Bu da çalışmanın giriş bölümünde bahsedildiği üzere engellilere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, her türden istismar

3. BM Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, madde 15, <http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/ulusal-mevzuat/kanunlar/engellilerin-haklarina-iliskin-sozlesmenin-onaylanmasinin-uygun-bulunduguna-dair-kanun-ve-engellilerin-haklarina-iliskin-sozlesme> (erişim tarihi: 11.04.2017)

ve kötü muamelenin, aile bireyleri tarafından da gelebileceğini doğrular niteliktedir. Gerçekten de engelli bireyin kötü muamele, şiddet ve istismara karşı korunmaya başladığı ilk hat, engellinin barındığı aile ve yakın çevresi olmak durumundadır. Sözleşme, ailenin dışından gelecek tehditlere karşı alınacak tedbirleri ikinci ve üçüncü fıkrada düzenlemektedir. Bu bağlamda ailenin eğitimi, engellilere hizmet veren kurumların etkin denetimini şart kılınmaktadır. Mağdurların rehabilitasyonu ve cezasızlıkla mücadele ise 16. maddenin tamamlayıcı unsurlarıdır.

EHS'nin engelli bireylerin kötü muamele, şiddet ve istismara maruz kalmasını önleme ve caydırma amaçlı hükümleri, akla bu yaklaşımın Türk hukuk mevzuatının konu hakkındaki düzenlemelerinin ne olduğu sorusunu getirmektedir.

Şüphesiz ki bu noktada ilk olarak Türk Ceza Kanunu (TCK) gelmektedir. TCK'nın ilgili maddeleri engelliliğe doğrudan değil ancak dolaylı olarak atıfta bulunmaktadır. Bu konu yayının "2.1. Engelli Bireylere Yönelik Kötü Muamele, Şiddet ve İstismar Olaylarında Hukuki Durum" başlığında ayrıca ele alınacaktır. Ancak bu noktada bir tespit olarak, TCK'nın Cinsel Dokunulmazlığına Karşı Suçlarını düzenleyen (102., 103., 104. ve 105.) maddelerinde özellikle suçun mağduru olan kişinin kendini savunamayacak durumda oluşuna ilişkin olarak getirilen ceza artışları, engelliler lehine hükümler olarak yorumlamak mümkündür. Söz konusu maddelerin mağduru engelli oluşuna doğrudan olarak değil, dolaylı olarak atıfta bulunduğunu, bu maddelerin doğrudan kapsayan değil, sadece engellilere yönelik yorumlanabilecek özel düzenlemeler olduğunun altının özellikle çizilmesi gereklidir.⁴

TCK dışında engelli bireylerin kötü muamele, şiddet ve tacizden korunmalarına ilişkin olarak referans alınacak en temel kanun metni 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'dur (EHK). EHK, doğrudan EHS'yi referans alması ve onun izdüşümü olarak iç hukukta geliştirilen bir düzenleme olması bakımından (özellikle çalışma açısından) oldukça önemlidir. Ancak EHK'nın getirmiş olduğu düzenlemelerin EHS ile birebir örtüş-tüğünü ya da onunla aynı hassasiyette olduğunu söylemek de pek mümkün görünmemektedir. Nitekim bu ifade içeriği aşağıda verilen EHK'nın genel esasları belirleyen 4. maddesi incelendiğinde de açıkça görülecektir.

Genel esaslar Madde 4- (Değişik:6/2/2014-6518/64 md.)

Bu Kanun kapsamında bulunan hizmetlerin yerine getirilmesinde;

- a) Engellilerin insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı temelinde, kendi seçimlerini yapma özgürlüğünü ve bağımsızlığını kapsayacak şekilde bireysel özerkliğine saygı gösterilmesi esastır.
- b) Engelliliğe dayalı ayrımcılık yapılamaz, ayrımcılıkla mücadele engellilere yönelik politikaların temel esasıdır.
- c) Engellilerin ve engelliliğin her tür istismarının önlenmesi esastır.
- d) Engeli olan çocuklara yönelik hizmetlerde çocuğun üstün yararının gözetilmesi esastır.
- e) Engeli olan kadın ve kız çocuklarının çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmaları önlenerek hak ve özgürlüklerden yararlanmalarının sağlanması esastır.

4. Yazar notu: Yasa maddelerinde kendini savunamayacak durumda olmak ifadesi hem beden gücü hem zihinsel muhakeme bakımından engelli, yaşlı, çocuk vb. birçok kişiyi kapsamaktadır.

Görülebileceği üzere, EHK'nın 4. maddesi, engellilere ve "engelliliğe" yönelik her türlü istismar ve sömürünün önlenmesinin esas alınacağını belirtmiştir. Ancak, EHK, engelli bireylere yönelik özel bir madde şeklinde değil, kanunun genel esaslarının belirtildiği bir maddede, kanunun ilkesi olarak tanımlanmıştır. Bunun dışında EHK'da, EHS'de olduğu gibi "İşkence, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Maruz Kalmama" ve istismarın dışında sömürü ve şiddetin önlenmesine yönelik özel bir atıf bulunmamaktadır. Şüphesiz ki, EHK'nın 4. maddesinin (e) fıkrasında belirtilen her türlü istismarın önlenmesi ifadesinin şiddet ve sömürünün önlenmesini de hedeflediğini iddia etmek mümkündür; ama kavramsal düzeyde bu olguların yazılı metne geçirilmemesinin önemli bir eksiklik olduğu açıktır.

EHK'nın tanımlar bölümünde engellilere yönelik olumsuz tutum, davranış ve uygulamalardan sadece ayrımcılığın tanımı yapılmıştır. Buna karşın, engellilere yönelik istismar ile neyin kastedildiği ortaya konulmamıştır. Bunun yanında (kanun maddelerinde değinilmediği için) engellilere yönelik işkence, insanlık dışı davranış, zalimane davranış gibi kavramlara yer verilmediği için özel bir tanımlama yapılmamıştır.

Bu durum, araştırmanın arka planını oluştururken önemli bir sorun olarak belirmiştir. Bu bağlamda, engellilere yönelik olarak gerçekleşen "işkence", "kötü muamele", "insanlık dışı davranış" vb. kavramlar, (ulusal kanunlar ya da uluslararası sözleşmeler vb.) çeşitli hukuk mecralarında izah edilen tanımlardan yararlanılarak engellilik alanı bakımından yorumlanmıştır. İşkence teriminin araştırmada hangi tanım içerisinde ele alınmış olduğu bu yaklaşıma bir örnektir. Nitekim işkence tanımına esas olan metin, "İşkence ve Diğer İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme"den alınmıştır.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere kuramsal çerçevenin oluşturulmasında araştırmada esas alınan kavramların tanımlarının oluşturulması önemli bir mesele olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışmada ele alınan olgulardan ne anlaşıldığı, aşağıdaki tanımlarda açıklanmıştır.

1.2.1. Tanımlar

Araştırmanın tanımlar bölümünde hangi olay ve olguların araştırma kapsamına alınacağı önemli bir tartışma konusu olmuştur. Zira araştırma genel olarak fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele üzerine oturtulsa da, bu üst başlıklarla ilişkili olarak, işkence, psikolojik şiddet, sömürü, ihmal etme vb. kavramların da bulunması, tanımların belirlenmesini zorlaştırmıştır. Bu bağlamda araştırmada kuramsal çerçevenin bir parçası olarak araştırmaya konu olacak olaylar, aşağıdaki tanımlarda belirtilen olaylarla sınırlı tutulmuştur.

İşkence: İşkence terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözeten herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırap veren bir fiil anlamına gelir. Bu yalnızca yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğan, tabiatında olan veya arızı olarak husule gelen acı ve ızdırabı içermez.⁵

5. İşkence ve Diğer İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme md. 1, http://www.danistay.gov.tr/upload/iskence_ve_diger_zalimane_gayri_inساني_veya_kucultucu_muamele_veya_cezaya_karsi_sozlesme.pdf (erişim tarihi: 11.04.2017)

Şiddet: Kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıya ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranıştır.⁶

Cinsel Taciz/İrza Geçme: Geleneksel tanımlarda tecavüz; bir kadınla isteği dışında, zorla cinsel ilişki kurulması olarak tanımlanır ve genellikle penisin vajinaya girmesiyle sınırlıdır. Ancak son 20 yılda tecavüzün yasal tanımlarında geniş kapsamlı düzeltmeler yapılmıştır. Bugün için tanım; cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda sadece kadına ve kadının cinsel organına yönelik fiilleri içermemekte, kapsam kadın ve erkek olarak ve cinsel kasıtlı yapılan her türlü fiili içerecek şekilde genişlemiştir.

Nitekim günümüz mevzuatında tecavüz "fiziksel zorlama, vücuda zarar verme ya da kurbanın ruhsal hastalık, zihinsel gerilik ve ilaç etkisi nedeniyle rıza gösterme yetisinin olmadığı durumlarda bir ergene ya da yetişkine cinsel girişim" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım daha geniş anlamda cinsel suçları kapsamakta ve mağdurun ya da failin cinsiyeti gözetilmemektedir.⁷

İstismar: Araştırma kapsamında engelli bireylerin istismarı konusundaki ulaşılan tanımlara, araştırmanın öngördüğü olay kümesini yeterince uyum sağlayamamıştır. Bu kapsamda cinsel istismar kavramı çerçevesinde en çok odak alınan çocuk istismarı tanımından hareketle, araştırmaya özgü olarak, engelli bireylere yönelik bir istismar tanımı oluşturulmuştur. Literatürde çocuğun istismarı, "çocuğun en az kendisinden altı yaş büyük bir kişi tarafından cinsel doyum için zorla veya ikna edilerek kullanılması ya da başkasının bu amaçla çocuğu kullanmasına izin verilmesidir. Bir başka tanımla çocuk ve erişkin arasındaki temas ve ilişki, o erişkinin veya başka birinin seksüel sitemülasyonu için kullanılmışsa, çocuğun cinsel istismara uğradığı kabul edilir."⁸ Bunun yanında "tecavüz, ensest, çocuk pornografisi, teşhircilik, cinselliği kışkırtan konuşmalar, pornografik film seyrettirme, cinsel organları okşama, oral sekse kadar değişen eylemler cinsel istismar spektrumu içindedir."⁹ Ancak bu tanımlarda da görüleceği üzere istismar tanımı daha ziyade maruz kaldığı olayı idrak edemeyecek, yorumlayamayacak, telkin başta olmak üzere çok çeşitli yöntemlerle bireylere yönelik cinsel içerikli her türlü eylemleri kapsamaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere bu profildeki olay mağduru kategorisinde (engelli bireyler dikkate alınmadığında) en temel grupta çocuklar ön plana çıkmaktadır. Şüphesiz ki, tanımın özüne bakıldığından özellikle zihinsel engelli bireyler bu tanımın ifade ettiği olay mağduru profili içerisindeki çok tipik bir gruptur. Tanımda mağdurun çocuklarla sınırlı tutulması şüphesiz ki engelli bireylerin bu gruba dâhil edilmeyeceği anlamına gelmemektedir. Bunun da ötesinde zihinsel engelli yetişkin bir bireyin, yetişkin psikososyal engelli bir bireyin ve hatta duygusal travma yaşayan ortopedik, işitme ve görme engelli bireylerin dahi yaşadığı olan ya da kendinden küçük olan kişilerce istismar edilebileceği açıktır. Dolayısıyla araştırmada çocuk için tanımlanan bütün istismar hallerinin, (zihinsel ya da psikososyal) engelliler

6. Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Hakkında Kanun, madde 2 <http://www.aile.gov.tr/mevzuat/mevzuat> (erişim tarihi: 11.04.2017)

7. Dr. Ümit Cihan Atman, Merkez 1 Nolu AÇS-AP Merk., Halk Sağlığı, Manisa, Sted, 2003, Cilt 12, Sayı 9, S. 334

8. Tıraşçı, Y. ve Gören S., Çocuk İstismarı ve İhmal, Dicle Tıp Dergisi, 2007 Cilt:34, Sayı: 1, S.70-74

9. A.g.e.

için de aynen geçerli olacağı açıktır. Bu sebeple istismar kavramı, araştırmada çocuklara yönelik istismar tanımı üzerinden geliştirilmiş, tanımı çocuk olma şartını dışlayarak, tanımın geriye kalanını bütünüyle istismar kavramı içinde kabul etmiştir.

Sömürü: Yasal veya uygun olmayan bir biçimde bir ülke, kişi veya kaynak üzerinden aynı veya parasal çıkar elde etmedir.¹⁰

İhmal: İhmal kavramı doğrudan engelli bireylere içerecek bir tanıma sahip değildir. Literatürde ihmal kavramı daha ziyade çocuklar üzerinden geliştirilmiştir. Ancak diğer yandan zamanla bu tanım üzerinden geliştirilen yorumlar doğrultusunda engelli, yaşlı vb. dezavantajlı sosyal grupları kapsayacak şekilde güncellenmiştir. Bu bağlamda ihmal kavramının tanımı öncelikle çocuk üzerinden ele alınmış, ardından genişletilmiş yoruma yer verilmiştir. Yapılan bu izah çerçevesinde araştırmada baz alınan ihmal tanımı şu şekildedir:

“Çocuğa bakmakla yükümlü kişinin bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi, beslenme, giyim, tıbbi, sosyal ve duygusal gereksinimler ya da yaşam koşulları için gerekli ilgiyi göstermeme gibi, çocuğu fiziksel ya da duygusal yönden ihmal etmesi şeklinde tanımlanmaktadır.”¹¹ Bu temel tanımda engelli bireylerin ihmal edilmesini tanımlayacak yoruma göre; “Fiziksel ve cinsel istismara göre çok daha göreceli olduğu için tanısı zordur. İhmal ve istismarı ayırtan en temel nokta ihmalin pasif, istismarın ise aktif bir davranış şekli olmasıdır. İhmal, özellikle büyüme geriliği olan psiko-sosyal uyum güçlüğü çeken, eğitim gereksinimleri karşılanmayan çocuklarda akla gelmelidir”¹²

Duygusal (Psikolojik) Şiddet: “Duygusal şiddet, duyguların ve duygusal gereksinimlerin; zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla karşı tarafa baskı uygulayabilmek için tutarlı bir şekilde istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır.”¹³

1.3. Çalışmanın Amacı

“Engelli Bireylerin Maruz Kaldığı Fiziksel-Cinsel Şiddet, Her Türlü İstismar ve Kötü Muamelenin İzlenmesi” konulu çalışmanın ana fikri, TOHAD’ın 2013-2014 yıllarında yürüttüğü, engellilerin erişim, sağlık ve çalışma hayatını kapsayan izleme-araştırma çalışmalarında yapılan tespitler sonucu oluşmuştur. Zira bu çalışmalar sırasında yapılan üç yıllık medya haberi taramalarında ciddi sayıda engelli bireye yönelik fiziksel ve cinsel saldırı, istismar ve kötü muamele haberlerine rastlanmıştır. Diğer yandan, haber sayısında yıllara göre bir artış eğilimi olduğu da bir diğer tespit olmuştur. Olaylar üzerinde yapılan sınırlı incelemede, özellikle zihinsel engelli bireylere yönelik cinsel saldırı ve istismar olaylarının uzun zaman dilimlerine yayılan, sistematik olaylar olduğu ve geç tespit edildiği görülmüştür. Bu durum, olayların görünenden çok daha fazla sayıda olabileceğinin işaretlerini vermiştir. Diğer yandan bu alanda izleme ve araştırmaların yok denecek az oluşu da bir başka düşündürücü konudur.

10. BSTS/ToplumbilimTerimleri1975, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.58e16333c67e76.74259390 (erişim tarihi: 11.04.2017)

11. A.g.e.

12. A.g.e.

13. Aile Hekimliği Dergisi - Cilt 2 Sayı 2 s. 49

Yukarıda ifade edilen tablodan da anlaşılacağı üzere, Türkiye’de engelli bireylerin maruz kaldığı şiddet ve her türden istismar olaylarının öncelikle incelenmesi ve ardından önlenmesi ve caydırıcılığın sağlanması için acil olarak çalışmalar yapılması gerekmektedir. Özellikle cezasızlıkla mücadele, engelli bireyler için çok acil bir ihtiyaçtır. Şüphesiz ki, engelliler konusunda yapılacak her çalışmada yaşanan zorluklar, fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarını konu alan çalışmalarda kendini daha fazla gösterecektir ve göstermektedir. Diğer yandan araştırma çalışmalarından elde edilen sonuçların, bu alanda kayıt-istatistik, veri tabanı gibi ölçme değerlendirme sistemleri olmadığı için kesinliği tam, bilimsel sonuçlar olduğunu iddia etmek mümkün olmayacaktır. Ancak her şartta ve koşulda, sahadan ulaşılabilecek her bilgi, belge ve veriye ulaşılarak olayların boyutunun en azından ulaşılan bilgi üzerinden doğru ve tutarlı bir şekilde yorumlanması ve ortaya konması sorunun görünür olmasına ve çözüm süreçlerinin gelişmesine ciddi katkılar sunacaktır. Bunun da ötesinde, bu araştırmanın sağlayacağı zemin, daha büyük ve kapsamlı çalışmalara olanak tanıyacaktır.

Ana hatlarıyla yukarıda özetlenen hususlar ışığında yapılan çalışmanın amacı, aşağıdaki başlıklar çerçevesinde şekillenmektedir:

- Engellilerin maruz kaldığı olaylar konusunda her kanaldan, ulaşılabildiği kadar çok vakaya (bilgi ve belgeye) ulaşabilmek,
- Objektif, doğru ve ikna edici bir şekilde engellilerin maruz kaldığı olayların profilini ortaya koyabilmek,
- Olayların kategori, içerik, gerçekleşme biçimleri vb. eksenler üzerinden genel bir analizini yapmak,
- Sorunları tanımlamak, çözüm önerileri geliştirmek,
- Bundan sonraki çalışmalar için deneyim oluşturmak,
- Ulaşılan bilgi ve belgelerden elde edilen verileri kullanarak kamuoyu farkındalığı yaratmak, kamu otoritesinin politika ve uygulamalarına etki etmek.

1.4. Yöntem

Engellilerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarını konu alan çalışmalarda yöntem belirlenmesi oldukça zorlu bir konudur. Veri ve istatistik sistemlerinin sınırlı bazı alanlar dışında olmayışı, bu konuda karşılaşılan ilk güçlüktür. Diğer yandan bu çalışmanın araştırma süreçlerinde de görülmüştür ki, engelli bireylerin maruz kaldığı olayların ezici bir çoğunluğu kolluk kuvvetlerine intikal etmediği gibi, yayının ilerleyen bölümlerinde detaylı izah edileceği sebepler yüzünden, tespiti dahi yapılamamaktadır. Bu durum yüzünden, örneğin “engellilerin maruz kaldığı olayları araştırmacılara bildirmesi”, “anket çalışması” vb. birçok yöntem işlevsiz kalmaktadır. Buradan hareketle araştırmada, doğruluk derecesi yüksek sonuç verecek, kendi içinde ciddi iş ve işlem yükü getirirse de arşiv taramaları ve nitel yöntemler tercih edilmiştir.

Bu bağlamda araştırmada aşağıda başlıkları ve detayları verilen yöntemlerin seçilmesi sonucunu doğurmuştur:

- Medya taraması

- Bilgi edinme başvuruları
- Nitel araştırma
- Mahkeme kararları taraması
- Mevzuat irdelemesi

1.4.1. Medya Taraması

Özellikle adli yargı ve idare kurumlarının kayıt sistemlerinde engelli bireylere yönelik suç-ceza istatistiklerini konu alan özel bir veri tabanının olmayışı medya haberlerinin taranmasının yöntem olarak seçilmesinde belirleyici bir sebeptir. Diğer yandan, kamu kurumlarının kimi hallerde veri paylaşımından kaçınmak istemeleri de bir başka sorundur. Bakımevi, eğitim kurumları vb. kamusal mekânlarda yaşanan olayların görünür olmasının kurumun kamuoyu nezdindeki itibarını sarsacağı düşüncesi, bu kaçınmada temel sebeptir.

Engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları hakkında yerel ve ulusal medyada yayınlanan haberlerin tespiti, bu noktada araştırma açısından çok önemli hale gelmektedir. Zira medya organları, ülke genelinde yaşanan olayların tümü olmasa da bir kısım olaylara, iddia, savcılık aşaması ya da mahkeme karar aşamalarında yer vermekte ve veri-kayıt sisteminden kaynaklanan boşluğu bir nebze doldurmaktadır. İşte bu yüzden medya tarama çalışmaları, çalışmada benimsenen yöntemlerin ana omurgasını oluşturmuştur. Medya tarama çalışmalarıyla veri toplamanın yanında kamu kuruluşlarından alınan ya da alınamayan veri ve bilgilerin teyidi konusunda da yararlanılmıştır. Nitekim kimi hallerde devlet kurumlarının, veri eksikliği, kayıt sistemi eksikliği ya da bilgi paylaşmaktan kaçınmaları sebebiyle verdiği bilgilerin teyide muhtaç olduğu durumlar yaşanabilmektedir.

Medya tarama çalışmaları, temel olarak yerel ve ulusal ölçekte yayın faaliyeti yürüten medya organlarında yer alan haberleri kapsamıştır. İnternet üzerinden yayın yapan haber portalları, genellikle yazılı ve görsel medyanın haberlerini kopyalayarak yayınladığı için tarama çalışmalarının dışında bırakılmıştır.

Tarama çalışmaları temel olarak 2012-2016 yıllarını kapsamıştır. Söz konusu işlem için bir medya takip şirketinden hizmet alınmıştır.¹⁴ Bu kapsamda medya takip şirketi tarafından her gün yollanan yerel ve ulusal (yazılı ve görsel) medyada yer alan haberlerden içinde “engelli”, “sakat”, “otizm”, “zihinsel engelli”, “ortopedik engelli” vb. engelliliğe dair çeşitli anahtar kelimeler içeren tüm haberler araştırmanın veri sistemine aktarılmıştır. Bunun ardından araştırma ekibi tarafından tüm bu haberler içerisinden çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünün tanımlar başlığında belirtilen, şiddet, işkence, kötü muamele, ihmal etme, duygusal şiddet, sömürü, taciz/tecavüz ve istismar olgularını içeren haberler ayıklanmıştır.¹⁵

14. Tarama çalışmalarına konu olan haber içerikleri profesyonel hizmet alımı yoluyla Medya Takip Merkezi'nden temin edilmiştir.

15. TOHAD, 2012 yılından beri izleme çalışmaları yapan bir STK olarak bu haber tarama işlemini yürütmektedir. 2012 yıldan bu yana engelli bireylerin yaşadığı tüm hak ihlallerine dair haberler taranmış ve alanlarına göre erişim, sağlık, çalışma hayatı, yaşam standardı vb. ana ihlal alanlarına göre tasnif edilmiştir. Bu sebeple, 2012-2015 yılları arasındaki medya taraması, daha önceden yapılmış tarama çalışmalarındaki haberlerin yeniden tasnifini kapsamış, 2016 yılı medya taraması ise yıl içerisinde her gün yayınlanmış haberlerin detaylı taraması ve tasnifini içermiştir.

Medya tarama çalışmaları sırasında 2012-2016 yılları arasında içinde engellilik ile ilgili anahtar kelimelerden bir ya da birden fazla kelime içeren toplam 360 bin haber taranmış ve araştırmancının konusu kapsamındaki haberler seçilerek alt başlıklarına göre tasnif edilmiştir. Taranan haberlerin içerik analizleri çalışmanın ilerleyen bölümlerinde paylaşılmıştır. Diğer yandan bu haberlerin habercilik dili, mahremiyete saygı vb. etik ve insan haklarına saygı eksenli irdelenmesi de ayrıca çalışmanın “Medyada Engellilere Yönelik Fiziksel Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olayları İçeren Haberlerde Dil ve Mahremiyet” konu başlığında¹⁶ ele alınmıştır. Bununla beraber, raporda yayınlanan ve gazete kupürlerinde yer alan fotoğraflara, yayın ekibi tarafından mahremiyetin gizliliği, masumiyet karinesi vb. nedenlerle müdahale edilmiştir. Zira detayları raporun ilerleyen bölümlerinde de görüleceği üzere; fail ya da mağdurun açık kimlik bilgileri, yüzü ve daha birçok detay bilgi haberlerde paylaşılmaktaydı. Bu hususun dahi kendi içinde bir ihlal olduğundan hareketle, aynı ihlalin devam etmesi düşünülemezdi.

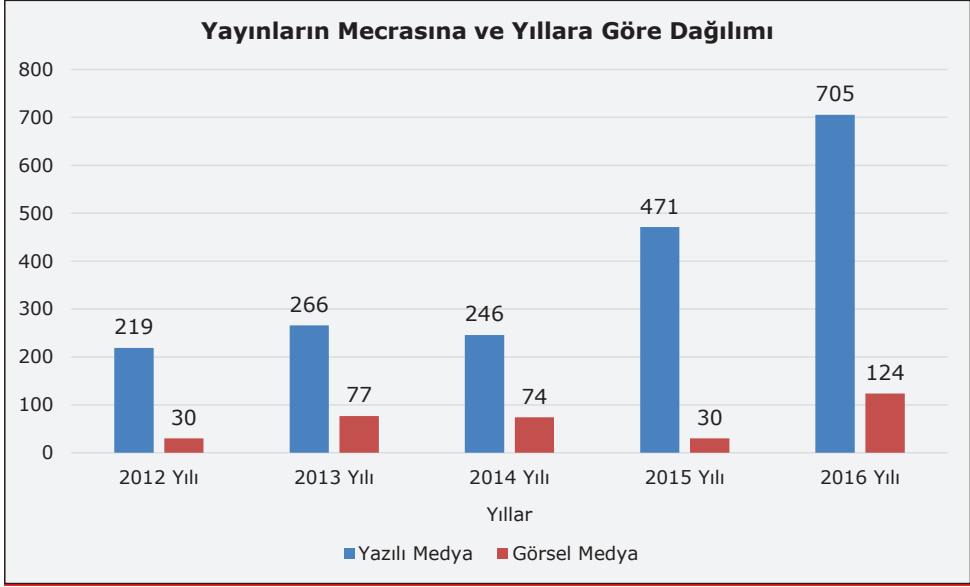
Medya tarama çalışmasının bu konular dışında kalan istatistiksel dağılımı ve genel bilgileri ise aşağıda paylaşılmıştır.

Yayınların Mecrasına ve Yıllara Göre Dağılımı							
Yayın Mecrası	Yıllar					Toplamları	
	2012	2013	2014	2015	2016	Sayıları	Yüzdeleri
Yazılı Medya	219	266	246	471	705	1.907	85,06
Görsel Medya	30	77	74	30	124	335	14,94
Toplamları	249	343	320	501	829	2.242	100,00

Tablo 1-1: Yayınların mecrasına ve yıllara göre dağılımı

Tablo 1-1 üzerinde yapılacak incelemede de görüleceği üzere 2012-2016 yılları arasında yerel ve ulusal medyada toplam 2 bin 242 haber yer almıştır. Haberler bir olayın birden fazla yayında yer alması dikkate alınmadan dökümlenmiştir. Bu bağlamda bu sayı, bir olaya dair mükerrer yayınlardan arındırılmamıştır. Mükerrer yayın dikkate alınmadan yapılan değerlendirmede, engellilerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarını konu alan haber sayısında (2014 yılı hariç olmak üzere) her yıl bir artış görülmektedir. Bu bağlamda 2012 yılında 249, 2013 yılında 343, 2014 yılında 320, 2015 yılında 501 ve 2016 yılında 829 haber yer almıştır. Tablo 1-1’de söz konusu haberlerin görsel ve yazılı medyaya göre rakamsal dağılımı verilmiş olmakla birlikte, mukayesenin daha kolay görülebilmesi için bu dağılım Grafik 1-1’de paylaşılmıştır.

16. Yayının bu bölümü, İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Medya Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. İtir Erhat tarafından hazırlanmıştır.

Grafik 1-1: Medya yayınlarında yer alan haberlerin görsel-yazılı medyada yayınlanmasına göre dağılımı

Grafik 1-1'de 2012-2016 yıllarında medyada engellilerin maruz kaldığı, fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarına yer verilen haberlerin yazılı medyada, görsel medyaya oranla çok daha fazla yer aldığı görülmektedir. Diğer yandan her ne kadar araştırma içerisinde özel bir çalışma yapılmamış olsa da söz konusu yayınların, özellikle de yazılı medyada yer alan yayınların ezici bir çoğunluğunun yerel medyada yer aldığı bir diğer dikkat çeken husustur.

Genel sayısal verileri yukarıda özetlenen medya haberleri, çalışma kapsamında birçok parametreyi içerecek şekilde, çok kapsamlı bir excel tabanlı bir sisteme işlenmiştir. Bu veri tabanında haberlerin yayınladığı medya organı, medya organının yayımlandığı il, mağdurunun cinsiyeti, engel grubu, yaşı, olayın yaşandığı yer, failin mağdurlar (tanıdıklık, yabancıklık, kamu görevlisi vb.) ilişki durumu, olayın (şiddet, istismar vb.) tipi, olayın yargısal süreç durumu, haberde mahremiyetin gözetilip gözetilmediği vb. birçok parametreye yer verilmiştir.

Bu veri tabanının içerdiği bilgiler ve analizleri, bu konularla ilgili olarak her türlü içerik detayı ve analizlere çalışmanın 3. bölümünde yer verilmiştir. Diğer yandan, engellilerin maruz kaldığı haberlerin medyada işleniş şekli ile ilgili medya eksenli analize de çalışmanın "Medyada Engellilere Yönelik Fiziksel Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olayları İçeren Haberlerde Dil ve Mahremiyet" konu başlığında ayrıca yer verilmiştir.

1.4.2. Bilgi Edinme Başvuruları

4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu hükümleri çerçevesinde yapılan bilgi edinme başvuruları, belge ve veriye ulaşmak için kullanılan bir diğer yöntem olmuştur. Bilgi edinme başvurusu yapılacak kurumlar, iki kategori üzerinden belirlenmiştir. Bu kurumlar

1. Engelli bireylere yönelik olarak (eğitim, rehabilitasyon, barınma vb.) spesifik hizmet veren kuruluşlar,
2. Fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının intikal ettirildiği Emniyet Genel Müdürlüğü ve mahkemeler¹⁷

Yapılan başvurularda temel olarak iki konuda bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Buna göre öncelikle bilgi edinme başvurusu yapılan kurum ya da kuruluşun engellilerin maruz kaldığı kötü muamele, şiddet ya da istismar olayları hakkında bir kayıt-istatistik sisteminin olup olmadığı, ikinci olarak ise, şayet bir veri tabanı var ise kurumun kayıtlarında engelli bireylerin maruz kaldığı olaylarının istatistikleri sorgulanmıştır. Bu bağlamda bilgi edinme başvurusu yapılan kurumlar ile bilgi talep edilen konular aşağıda paylaşılmıştır.

Bilgi Edinme Başvurularının Mercileri ve Konusu		
	Başvurulan Kurum	Talep Edilen Bilgi
1	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü	Müdürlüğe bağlı resmi ve özel rehabilitasyon merkezleri ve bakımevlerinde engellilerin maruz kaldığı iddiasıyla açılan inceleme/soruşturma ve soruşturma sonuçlarına ilişkin veriler
2	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü	Müdürlüğe bağlı Şiddet Önleme Merkezleri'ne (ŞÖNİM) başvuran şiddet mağduru engelli bireylere yönelik veri ve istatistikler
3	Milli Eğitim Bakanlığı	Bakanlığa bağlı kaynaştırmalı eğitim veren okullarda, özel eğitim okullarında ve özel özel eğitim okullarında engelli öğrencilerin maruz kaldığı iddiasıyla inceleme/soruşturma yapılan fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları ve soruşturma sonuçlarına ilişkin veriler
4	Adalet Bakanlığı	Engelli bireylerin maruz kaldığı kötü muamele, şiddet ve istismar iddiasıyla açılan davaların ve bu davaların sonuçlarına dair veriler
5	Emniyet Genel Müdürlüğü	Müdürlüğe bağlı il emniyet müdürlükleri, ilçe emniyet müdürlükleri ve karakollara; engelli bireylerin maruz kaldığı kötü muamele, şiddet ve istismar iddiasıyla yapılan başvurular ve yapılan işlemlerin sonuçlarına dair veriler

Tablo 1-2: Bilgi edinme başvurularının mercileri ve konusu

17. Yazar notu: Mahkemelerin vermiş olduğu kararların istatistiklerini tutan, cezaları infaz eden kurum sıfatıyla bu alandaki başvurular Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Dairesi'ne yapılmıştır.

Detaylı bilgileri yukarıda paylaşılan bilgi edinme başvurularından tümüne kurumlarca cevap verilmiştir; ancak verilen cevaplarda hiçbir kurum tarafından bilgi, veri ya da belge paylaşılmamıştır. Kurumların verdikleri cevaplar ve veri paylaşımı yapmalarına gerekçe olarak yaptıkları açıklamalar, araştırmanın 3. bölümünde paylaşılmıştır. Ancak bu noktada, ilgili bölümde de paylaşıldığı üzere, kurumların önemli bir kısmında engelliler konusunda veri tabanlarının olmaması, kimi kurumların ise veri paylaşmaktan kaçınmaları sebebiyle bilgi edinme başvurularına cevap vermediklerinin altının çizilmesi önemli bir gerekliliktir.

Sonuç olarak, ana hatlarıyla yukarıda detayı paylaşılan bilgi edinme başvuruları, çalışmanın başlangıcında da öngörüldüğü üzere istenen düzeyde sonuç vermemiştir. Bu durum, devlet kurumlarının engellilerin haklara erişim ve haklardan yararlanma konusundaki uygulamalar, hak ihlallerine karşı geliştirdikleri tedbirler ve hak ihlallerin cezalandırılması süreçlerine dair veri tabanı oluşturma konusunda ne kadar yetersiz olduğunun bir göstergesi niteliğindedir. Diğer yandan sağladıkları hizmetler sırasında yaşanan olaylarla ilgili veri tabanına sahip kurumların verilerin paylaşımı konusunda direnç gösterdikleri de araştırma sırasında dikkat çeken bir diğer husustur. Bu durumun, gerek 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'na ve gerekse de Türkiye'nin taraf olduğu EHS'nin devletlerin yükümlülüklerine ilişkin maddelerine aykırılık teşkil ettiği açıktır.¹⁸ Bu bağlamda Devlet kurumlarının veri paylaşmamasının da engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının boyutu hakkında bir veri niteliğinde olduğunun altının çizilmesinde yarar vardır.

1.4.3. Nitel Araştırma¹⁹

Nitel araştırma, izleme çalışmalarında, (gazete haberleri, mahkeme kararları ve diğer) bilgi edinme kanallarından elde edilmesi zor ya da imkânsız sayılabilecek veriler sağlama açısından önemli bir yöntemdir. Zira izlemenin daha sağlıklı yapılandırılabilmesi için; engellilerin maruz kaldığı ya da kalabileceği fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının, oluş süreçleri, süreçlerin psikolojik ve psikososyal boyutları iyi analiz edilmelidir. Bunun yanında, söz konusu olayların engelli bireyler tarafından nasıl algılanıp yorumlandığının tanımlanması ve analiz edilmesi de ileriye dönük öneriler getirilmesi bakımından oldukça önemlidir.

Yukarıda izah edilen olgular, izleme çalışmaları kapsamında farklı engel grubu ve farklı olaylara dayalı hedef kitlelerden katılımcıların dâhil edildiği birebir görüşmeler yapılması yönünde bir gereklilik gündeme getirmiştir. Diğer yandan, daha önce sınırlı sayıda çalışma yapılan bir alanda yol almanın güçlükleri de açıktır. Bu düşünce ve gerçekler doğrultusunda yapılan çalışmada, engel türleri ve şiddet, istismar ve kötü muamele türleri ve bunların nedenleri konusunda elde edilen bilgilerin, sorunların çözümü konusunda projeksiyon sağlama amaçlanmıştır.

18. EHS'nin 31. maddesi istatistikler ve veri toplama hakkındadır. Sözleşme taraf devletlere Sözleşmenin uygulanması açısından gerekli politikaları formüle etmeleri ve geliştirmelerinde kendilerine yol gösterecek, istatistik veriler ve araştırmalar da dâhil olmak üzere uygun bilgileri toplamayı bir yükümlülük olarak getirmektedir. Bkz. <http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/ulusal-mevzuat/kanunlar/engellilerin-haklarına-iliskin-sozlesmenin-onaylanmasının-uygun-bulunduguna-dair-kanun-ve-engellilerin-haklarına-i%CC%87liskin-sozlesme> (erişim tarihi: 11.04.2017)

19. Bu araştırma, İstanbul Bilgi Üniversitesi Örgütsel Psikoloji Yüksek Lisans Programı Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. İdil Işık tarafından yürütülmüştür.

Araştırmada, şiddet için engellileri hedef haline dönüştüren farklı sosyal, kültürel ve psikolojik dinamikler ile engellileri mağdur eden şiddet çeşitleri hakkında veri elde edilmek istenmiştir. Bu amaçla birebir ve derinlemesine mülakatların hedeflediği konu başlıkları şu şekilde oluşturulmuştur:

- Engellilerin bakımını üstlenen aile üyeleri vb. yakın kişiler tarafından sergilenen istismar ve şiddet,
- Çocukluk dönemi ve eğitim sürecinde engellilerin karşılaştığı şiddet ve istismar,
- Engelli bireylerin ekonomik ve sosyal yaşama katılım süreçlerinde karşılaştığı istismar, psikolojik şiddet ve yıldırma olayları,
- Sağlık kurumları ve bakım evlerinde engellilerin karşılaştığı şiddet ve istismar olayları,
- Kamusal alanlarda engellilerin karşılaştığı şiddet ve istismar olayları araştırma başlıkları olarak ele alınmıştır.

Derinlemesine mülakatlar üç erkek engelli birey ile engelli çocuğu olan bir erkek bireyin katılımıyla en az 2 saat ile en çok 4 saat süren görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde çalışmanın hedeflediği temel konu çerçevesinde hazırlanmış yarı yapılandırılmış sorular katılımcıya sorularak cevaplandırması istenmiştir. Çalışmaya katılan engellilerle yapılan bu görüşmeler yüz yüze görüşme şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma için İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Komisyonu'ndan izin alınmıştır.

Nitel araştırma yöntem ilkelerine göre yapılandırılmış görüşmelerinde, katılımcıların anonim kalmasına ve gizlilik prensiplerine dikkat edilerek ses kaydı alınmış, görüşmelerin birebir deşifresi ve ardından sistematik olarak nitel veri analizi yapılmıştır. Analiz için MAXQDA 12 nitel veri analizi yazılım programı kullanılmış ve engellilere yönelik fiziksel ya da psikolojik şiddet ve istismar problemleri kapsamına giren temel olayların neler olduğu ve bunların engellilerin kendi sosyal çevresinde ve genel olarak toplumda hangi saiklerle beslendiği analiz edilmiştir.

Ana hatlarıyla yukarıda özetlenen nitel araştırmanın içeriğinden elde edilen hususlar ve bunlar üzerinden geliştirilen analizler çalışmanın 4. bölümünde detaylı olarak ele alınmıştır.

1.4.4. Mevzuat ve Yargı Kararları Taraması

Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları sorunsalında, hali hazırdaki kanunların engelliler bakımından gerekli caydırıcılığı sağlayıp sağlamadığı incelenmelidir. Yaşanan fiziksel ve cinsel saldırıların yargı süreçlerinde adaletin, yargılamanın usul ve esasları ekseninde, tam ve etkin şekilde tecelli edip etmediğinin de ele alınması gerekmektedir. Bu sebeple, izleme çalışmaları kapsamında bir yandan hali hazırdaki bu tip olaylara verilen cezaların süreleri ve etkinliği, bir yandan olayların önlenmesi için etkin tedbir alma yükümlülüğü getiren ilgili mevzuatın taranması ve bunun uzantısı olarak da emsal niteliğinde mahkeme kararlarına araştırma olanakları çerçevesinde ulaşılarak incelenmesi hedeflenmiştir.

Bu bağlamda öncelikli olarak Yargıtay Ceza Daireleri ile Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun verdiği karar incelemeye alınmıştır. Her ne kadar mahkemelerin verdiği

kararlar herkese açık olsa da söz konusu kararlara ulaşmanın önünde ciddi engeller bulunmaktadır. Zira yüksek mahkemeler, verilen kararların çok azını yayınlamaktadır. Bu sebeple, Türkiye’de çıkan her kararı incelemek bu anlamda olanaksızdır.

Öte yandan çıkan tüm kararların yayımlaması maksadıyla Yargıçlar ve Savcılar Birliği’nin 2008 senesinde açtığı dava, ilk derece mahkemesinde kabul görmüşse de, Danıştay temyiz makamı sıfatıyla gördüğü bu davada ilk derece mahkemesinin verdiği kararı aşağıdaki sebeplerce bozmuştur:²⁰

- Yargıtay Başkanlığı’nın tüm kararları yayımlamak görevi değildir.
- Kişisel bilgilerin ifşasına neden olur.
- Yüksek düzeyde mali ve personel altyapısını gerekir.
- İdarenin takdir yetkisi kapsamındadır.
- İmkânlar dâhilinde, Yargıtay’ca verilen bazı kararlar elektronik (Yargıtay web sitesi) ve basılı (Yargıtay kararları dergisi) ortamda yayımlanmaktadır.

Ancak bu kısıtlılığa rağmen çeşitli kararları farklı yöntemlerle toplayan ve özellikle hukuk kaynaklarını kullanan kesimin kullanımına sunan profesyonel hizmet sunucuları bulunmaktadır. Söz konusu sunucuların alt yapısı kullanılarak son 10 yıl içinde çıkan kararlar incelenmiştir. Ancak belirtilmelidir ki, söz konusu hizmeti sunanlar bütün kararları değil, oldukça sınırlı ve emsal olabileceği düşünülenleri yayımlamaktadır. Yine içinde engelli, sakat, özürlü, zihinsel vb. engellilik halini tanımlayanlar içinden araştırma konusu ile ilgili dosyalar taranmıştır. Ancak yapılan bu çalışmada, konusuna, engellilik haline göre yapılan incelemelerden verimli ve anlamlı bir sonuç alınamayınca Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) ilgili maddeleri üzerinden inceleme yapılmış ve sonuçta cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda kısmen anlamlı sonuçlar bulunabilmiştir.

Araştırmanın konusu olan kötü muamele ve şiddet alanlarındaki diğer kararlara ise ulaşılamamış ya da ulaşılanlar arasında anlamlı sonuçlar çıkartmaya elverişli olanlar bulunamamıştır. Bu kapsamda incelenen dosyalar ile analize dâhil edilen dosyaların sayısal büyüklükleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

İncelenen Mahkeme Karar Dosyalarına İlişkin Veriler			
İncelenen TCK’nın		İncelenen Dosya Sayısı	Engellilikle İlişkili Dosya Sayısı
Maddesi	Mahiyeti		
102	Cinsel saldırı	223	33
103	Çocukların cinsel istismarı	440	11
104	Reşit olmayanla cinsel ilişki	86	4
105	Cinsel taciz	145	0
Toplam		894	48

Tablo 1-3: İncelenen dosyalara ilişkin veriler

20. Bkz. Danıştay 10. Dairesi’nin E. 2009/3337, K. 2013/7110 sayılı ve 08.10.2013 tarihli kararına, http://www.danistay.gov.tr/upload/guncelkarar/02_02_2015_093753.pdf (erişim tarihi: 11.04.2017)

Tablo 1-3'de de ifade edildiği üzere araştırma kapsamında cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen ve Yargıtay Ceza Dairesi ve Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na intikal eden 894 dava dosyası incelenmiştir. Bunlardan 48'i engellilik halini doğrudan ilgilendiren dosyalardır. Yine söz konusu 48 dosyanın 33'ü (TCK'nın 102. maddesinde düzenlenen) cinsel saldırı, 11'i (TCK'nın 103. maddesinde düzenlenen) çocukların cinsel istismarı ve dört tanesi ise (TCK'nın 104. maddesinde düzenlenen) reşit olmayanla cinsel ilişki suçlarına ilişkindir.²¹

1.5. Kısıtlar ve Zorluklar

Engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının izlenmesi çalışması, her araştırmada olduğu üzere doğası gereği bazı kısıtlar çerçevesinde yürütülmüş, bunun yanında yine her araştırmada olduğu üzere bazı zorluklarla karşılaşmıştır.

Yayının başından bu yana sık sık vurgulandığı üzere, Türkiye'de sadece engellilere yönelik tüm alanlarda veri toplama zorlukları mevcuttur. Bu zorluk, özellikle engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları için daha da yoğun bir şekilde olmak üzere geçerlidir.

Yukarıda ifade edilen olumsuzluk, çalışmanın ortaya koyacağı verilerin Türkiye'de yaşanan bütün olayların tümünü ya da istatistiksel bir tablosunu yansıtamayacağı konusunda bir kısıt getirmektedir. Bu bağlamda çalışma, sadece uyguladığı yöntemlerle(medyada yer alan haberler, tespit ettiği mahkeme kararları vb. alanlardan) elde ettiği veriler üzerinden bir analiz geliştirme iddiasındadır. Başka bir deyişle araştırma, Türkiye'de araştırma konusu ile ilgili tüm olay verilerini içermemekte, sadece kullandığı araştırma yöntemleri sınırları dâhilindeki olaylara ait verileri ortaya koymaktadır.

Çalışmanın en temel veri, bilgi ve belge toplama yöntemi olan medya tarama işlemi, sadece yazılı ve görsel medya ile sınırlı olup, her gün bu mecralardan haber kopyalama yöntemi ile yayın yapan elektronik ortamdaki medya yayınlarını kapsamamaktadır. Bu ise, çalışmanın diğer bir kısıttır.

Medya tarama çalışmaları sırasında henüz savcılık soruşturması aşamasında olan ya da mahkemece karara bağlanmamış davalar konusunda yapılan haberlerde, olayların içeriği ve doğruluğu konusunda ayrıca bir doğrulama çalışması yapılmamıştır. Bu bağlamda söz konusu dava ilk derece mahkemesince ya da temyiz (Yargıtay) aşamasında karara bağlanmış ise değerlendirmede bu durum dikkate alınmış, ancak bu yönde bir habere rastlanmamış ise yasal sürecin nihai sorgulaması yapılmamıştır. Dolayısı ile bu haberler için ayrıca bir doğrulamama yapılmamış, olay, haberin verilmiş içeriğiyle analize tabi tutulmuştur. Bu yaklaşım, çalışmanın dikkate alınması gereken bir kısıtlılığdır.

Araştırmada yer verilen mahkeme kararlarının taranma çalışması da kısıtlılık içerisinde yürütülen çalışmalarından biridir. Zira Türkiye'de, engellilerin maruz kaldığı olay

21. Bkz. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (erişim tarihi: 06.03.2017)

lara ilişkin davalar bir yana, tüm dava dosyalarına araştırmalar açısından erişim ile ilgili yeterli bir alt yapı olmadığı içi kısıtlılıklar söz konusudur. Dolayısıyla karara bağlanmış tüm dava dosyalarının tek tek incelemesini gibi yapılacak bir çalışmanın teknik aından mümkün olmaması bir gerçektir. Bu sebeple, araştırma kapsamında yapılan mahkeme kararları taraması sadece Yargıtay aşamasında karara bağlanmış ve emsal karar olarak elektronik ortamlarda yayınlanmış dosyalar ile sınırlı tutulmuştur. Diğer yandan, incelenen karar dosyaları sadece TCK'nın cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarını içeren 102., 103., 104. ve 105. maddelerine ilişkin olabilmifitir.

Araştırma kapsamında, engellilerin hizmet aldığı rehabilitasyon ve bakım merkezlerine ziyaretler öngörölmüştür. Ancak, alışma sürerken 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe kalkışmasının ardından ölke genelinde yaşanan siyasal gerilim ve olağanüstü hal kararı (OHAL), kurum ziyaretleri yapılmasından vazgeçilmesine sebep olmuştur. Bu konjonktürel durum çalışmanın araştırma alanında bir kısıtlılık getirmiştir.

İzleme çalışmasının nitel araştırma aşaması da zorluklarla karşılaşmıştır. Özellikle engelli bireylerin ve ailelerinin başlarından geçen olayları paylaşmak konusunda (eşitli sebeplerle) gösterdikleri direnç sebebiyle, her engel grubundan katılım sağlanmasında sıkıntı yaşanmıştır. Bu sebeple, nitel araştırma, her engel grubunu kapsayacak şekilde bir profil ortaya koyamamıştır. Bunun üzerine araştırmada özellikle belli bir engel grubunun risklerine odaklanmak yerine, araştırmaya katılan engel grupları üzerinden engellilere yönelik toplumsal algı ve tutum, eğitim sistemi, kapalı kurum hizmetler vb. genel anlamda yorum üretilebilecek alanlara odaklanılmıştır.

Araştırma kapsamında belirlenen önemli veri toplama kaynaklarından biri olan bilgi edinme başvuruları yönteminde beklenen sonuçlara ulaşılamamıştır. Amaçlanan hedefin gerekleşmemesinde iki faktörün rol oynadığı değerlendirilmektedir. Bu faktörlerden birincisi devlet kurumlarının birçoğunda konu hakkında bir veri tabanı bulunmayışıdır. İkinci faktör ise ölkenin içinde bulunduğu terör ve darbe kalkışması sebebiyle ilan edilen OHAL, devlet kurumlarının bilgi edinme başvurularına karşı reflekslerini etkilemiş, bilgi edinme başvurularına yanıt verilmeme eğilimini kuvvetlendirmiştir.

2. BÖLÜM

2. BÖLÜM

2.1. Engelli Bireylere Yönelik Kötü Muamele, Şiddet ve İstismar Olaylarında Hukuki Durum

Engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarını konu alan bir izleme çalışmasında elbette ki bu tip eylemlere karşı ceza kanunlarının ne tip cezai müeyyideler getirdiğinin ele alınması bir zorunluluktur. Diğer yandan ve bunun paralelinde özellikle aile içi şiddet, gözetimsiz bırakma vb. olaylar bakımından Medeni Hukuk'un ne tip düzenlemeler içerdiğinin analizi de olmazsa olmaz bir konudur. Ancak bu analiz, konunun kendine özgü içeriği sebebiyle genel anlamda bir "hukuki durum" değerlendirmesinin ötesine geçmek durumundadır. Zira çalışmanın birçok yerinde de vurgulandığı üzere fiziksel/zihinsel/bilişsel veya duygusal olarak kendini korumakta kısıtlılık yaşayan bireyler olarak engellilerin maruz kaldığı bu tip olaylara hukukun farklı bir yorumla baktığı/bakmak zorunda olduğu kanunen/hukuken ve vicdanen açık bir gerçektir.

Diğer yandan, engelliler, gerek ulusal mevzuatta ve gerekse de Türkiye'nin taraf olduğu EHS gibi uluslararası metinlerle özel politikalar ve tedbirler alınması gerektiği vurgulanan dezavantajlı gruplardan biridir. Kaldı ki, bu dikey kesenin yanında, (çoklu dezavantaj ve risk yaşayan) engelli kadın ve engelli çocuklar da bir yatay kesen olarak sorunun kapsam ve derinliğini artırmaktadır. Bu durum; ceza hukukun da ve konuya dolaylı yoldan etkisi olan medeni hukukta bulunan düzenlemelerin kendi alanlarındaki tutarlılığı kadar, taraf olunan sözleşmelerle de ne kadar tutarlılığı olduğu sorusunu gündeme getirmektedir.

Yukarıda ifade edilen hususlar kapsamında, engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları için öngörülen cezaların alt-üst sınır bakımından ne kadar caydırıcı olduğu, ceza verilirken aranan objektif kriterlerin engelliler bakımından ne kadar uygun olduğu vb. birçok konunun irdelenmesi gerekmektedir.

Çalışmanın bu bölümde, bahsi geçen bu hususlar analiz edilecektir.

2.1.2. Türk Hukuk Sisteminde Mevcut Durum

Yayının bu başlığı altında aktarılabilecek olan bilgiler, Türk hukuk sisteminin, izlemeye konulan hususlarla ilgili düzenlemelerinde nelere yer verildiği hakkındadır. Başka bir deyişle bu başlık altında verilen bilgiler, hukuki ve bilimsel bir tartışmanın konusu olmaktan uzaktır. Zira, izlemenin ve sonrasındaki bu raporun amacı, her ne kadar taraflara çeşitli öneriler getirmek olsa da, bu bir literatür tartışması ya da analiz değildir.

Bu bağlamda, izlemin konusu gereği aşağıdaki şu kanunlar inceleme altına alınmıştır:

- 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun (EHK),
- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu (SHK),
- 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK),
- 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun.

- e) 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK),
- f) 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK),

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'unun 4. maddesinde; engellilerin insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı ve her tür istismarın önlenmesi hususları genel esaslar arasında sayılmaktadır.²² Dolayısıyla kanun, bu haliyle insan onur ve haysiyetinin dokunulmazlığı ve her tür istismarın önlenmesi hususlarına işaret etmiş ve meselelerin esasları arasında saymıştır.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun çeşitli hükümlerinde²³ çocukların, kadınların ve engelli bireylerin korunması öngörülmektedir. Söz konusu korumanın kapsamında kişinin; suça sürüklenmesinden, suç mağduru olmasına veya sokaktaki sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalmasına kadar yer verilmektedir. Bu kapsamda, çocuğa, kadına ve engelli bireylere şu kurumlarla hizmet verilmektedir:

- Çocuk Yuvaları
- Yetiştirme Yurtları
- Huzurevleri
- Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri
- Kreş ve Gündüz Bakımevleri
- Çocuk Destek Merkezleri
- Kadın veya Erkek Konukevleri
- Çocuk Evleri
- Çocuk Evleri Sitesi
- Toplum veya Aile Danışma Merkezleri
- Aktif Yaşam Merkezi
- Ev Tipi Sosyal Hizmet Birimleri
- Ev Tipi Sosyal Hizmet Birimleri Koordinasyon Merkezi
- Sosyal Hizmet Merkezi
- Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

Yukarıda görüleceği üzere Kanun, dezavantajlı bireylerin çeşitli mağduriyetler yaşayabileceğini öngörmüş ve mağduriyetlerin oluşmaması ya da oluşuktan sonra söz konusu mağdur bireylere hangi kurum çatısı altında hizmet vereceğini belirlemiştir. Teşkilatların çeşitliliğine, niteliğine bakıldığında ise ciddi bir yapılanmadan söz etmek mümkündür. Zira her dezavantajlı grup için farklı bir mekanizma kurulduğu görülmektedir.

22. Bkz. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> (erişim tarihi: 11.04.2017)

23. Bkz. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf> (erişim tarihi: 11.04.2017)

Öte yandan SHK'ya göre;²⁴ sosyal hizmetler ve kurumları, korunmaya, bakıma, yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli ve yaşlılar ile sosyal hizmetlere ihtiyacı olan diğer kişileri tespit ve incelemekle görevlidir. Tespit ve inceleme için ise mülki amirler, sağlık kuruluşları ve köy muhtarları ile genel kolluk kuvvetleri ve belediye zabıta memurlarına yükümlülük verilmektedir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 340. ve 347. maddeleri çocukların bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve toplumsal gelişimini hakkındadır²⁵ ve çocuğun söz konusu gelişimi hakkındaki yükümlülük aileye verilmiştir. Ailenin yetersiz kalması durumunda; koruyucu, önleyici, destekleyici, geliştirici hizmetler ile rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, sosyal hizmetler tarafından verileceği de SHK güvencesindedir. Ancak tüm bunlara rağmen, çocuğun, çeşitli nedenlerle gelişimi tehlikede ise, o halde "hâkim kararıyla çocuk bir aile yanına ya da bir kuruma yerleştirebilir" hükmü TMK'da bulunmaktadır.

4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 6. maddesinin, 2. fıkrasının (b) bendine göre;²⁶ bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunan ya da manen terk edilmiş halde kalan küçüğü, ana ve babadan alarak bir aile yanına veya resmi ya da özel sağlık kurumuna veya eğitimi güç çocuklara mahsus kuruma yerleştirilmesine karar verebilmektedir. Bu hüküm yukarıda belirtilen TMK'nın ilgili hükümleriyle benzerlikler içermektedir.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 382. maddesi, (b) fıkrası, 18. bendine göre;²⁷ "Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması" hakkındadır. Başka bir deyişle, Cumhuriyet savcısı gerekli koşulların oluştuğunu gördüğünde, çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler talep edebilmektedir.

HMK'nın 172. maddesi mahkemeye bizzat gelmesinde mazereti olan kişiler için özel hüküm getirmektedir. Buna göre engellilik ya da başka bir sebeple, kişi, görülen bir muhakemeye gelemeyecek durumda ise o halde söz konusu kişinin isticvap olunması²⁸ bulunduğu yerde gerçekleştirilebilir.

Benzer bir durum kişinin yemin etmesi konusunda da geçerlidir. (HMK, madde 235) Yani, bir kişi mahkemeye gelemeyecek kadar hasta veya engelli ise, hâkim, bulunduğu yerde o kimseye yemin ettirebilir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun²⁹ 38. maddesi suça azmettirmekle alakalı olup, madde gereği cezası, işlenen suç ile aynıdır. Başka bir deyişle yaralamaya azmettiren kişi, yaralama fiilinin karşılığı olan cezanın aynısını almaktadır. Özellikle fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinde zafiyeti olan bireyler bakımından değerlendirilmesi gereken bir madde olduğu görülmektedir.

24. Bkz. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu, Madde 21, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf> (erişim tarihi: 11.04.2017)

25. Bkz. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> (erişim tarihi: 11.04.2017)

26. Bkz. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4787.pdf> (erişim tarihi: 11.04.2017)

27. Bkz. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6100.pdf> (erişim tarihi: 11.04.2017)

28. İsticvap, davanın taraflarının kendi aleyhine olan hususlarla alakalı olarak dinlenmesidir.

29. Bkz. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (erişim tarihi: 11.04.2017)

TCK, değişik saiklerle (örneğin siyasal, felsefi, ırki veya dini) toplumun bir kesimine karşı planlı ve sistemli bir biçimde suç işlenmesini, insanlığa karşı suçlar kapsamı altında değerlendirmektedir (TCK, madde 77). Örneğin kasten öldürme, kasten yaralama, işkence, eziyet veya köleleştirme, kişi hürriyetinden yoksun kılma, bilimsel deneylere tabi kılma, cinsel saldırıda bulunma, çocukların cinsel istismarı, zorla hamile bırakma ve zorla fuhşa sevk etme şeklindeki fiiller. Bu durumda TCK, cezaları artırmakta ve cezalara alt sınır koymaktadır.

TCK'da, işkence ve eziyet suçlarına yönelik (TCK, madde 94'te) düzenlemeler bulunmaktadır ve hatta suçun çocuğa, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak kişilere karşı ya da fiilin cinsel yönde taciz şeklinde işlenmesi durumunda cezalar artmaktadır.

İşkenceye karşı verilen cezalarda olduğu gibi eziyet suçlarına karşı da benzer şekilde ceza artırımı söz konusudur. Ayrıca, eziyet suçu üstsoy ve altsoya karşı işlenmiş ise o halde yine ceza miktarı artmaktadır (TCK, madde 96).

TCK'nın 99. maddesi rızaya dayalı ya da rızaya dayanmayan gebeliğin sona erdirilmesi hakkındaki suçlara verilecek cezaları düzenlemektedir. Olağan şartlarda, tıbbi bir zorunluluk yoksa ve gebelik on haftadan fazla ise, gebeliğin sonlandırılanlar hakkında ceza verilebilmektedir. Tıbbi gereklilik haricinde, on haftalık sürenin yirmi haftaya çıkarıldığı tek istisna ise, gebeliğin bir suç sonucunda ortaya çıkmasıdır. Ancak gebeliğin sonlandırılmasında kadının rızası şartı bulunmaktadır.

TCK'nın 109. maddesi, bir kimseyi hukuka aykırı olarak bir yere gitmek veya bir yerde kalmak hürriyetinden yoksun bırakmakla ilgilidir. Yine söz konusu bu suç, kendini madden ya da manen koruma konusundaki zafiyet yaşayan kişilere karşı işlendiğinde, cezalar artmaktadır.

Gözetimsiz ve bakımsız bırakarak bir engellinin manen ya da madden zarar görmesi, bu araştırmanın konularından biridir. Bu bağlamda TCK'nın 233. maddesi bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeyen kişilere "şikâyete bağlı olmak kaydıyla" ceza verebilmektedir.

TCK'nın 278. maddesi, işlenen suçun yetkili mercilere bildirilmemesi halinde verilecek ceza ile ilgilidir. Maddenin 3. fıkrası ise kendisini savunamayacak kişilerle alakalıdır ve bu durumda ceza oranı artmaktadır.

TCK'da cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlara verilecek cezalar, 102., 103., 104. ve 105. maddelerde düzenlenmiştir. Söz konusu maddelerde (kanunda geçtiği şekliyle, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda olan kişileri) engellileri ilgilendiren hususlar bulunmaktadır. Kendini beden ve ruhen savunamayacak kişilere karşı işlenen suçlarda, verilecek cezalarda artırımlar söz konusudur. Yine suçun; üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi olan, üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından işlenmesi durumunda yine ceza miktarları artmaktadır. Öte yandan cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlardan olan "cinsel taciz" filli hakkında, failin cezalandırılması mağdurun şikâyeti ile mümkün olabilmektedir.

TCK'nın 229. maddesi dilencilikle ilgilidir. Maddeye göre çocuklar ve beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseler için özel bir hüküm bulunmaktadır.

Görülebileceği üzere TCK'da izleme ve raporlamaya konu olan işkence, insanlık dışı muamele, fiziksel-duygusal şiddet, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar, sömürü ve ihmal etme gibi olaylar hakkında kapsamlı düzenlemeler bulunmaktadır. Engelli bireylere karşı işlenen suçlarda ise, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği ya da kendini koruma konusundaki zafiyetler dikkate alındığında, cezalar ciddi oranda artmaktadır. Burada bir hususun altını çizmekte fayda bulunmaktadır. Mahkemeler gördüğü davalarda, TCK'da belirtilen üst sınırdan ya da alt sınırdan hüküm kurabilir. Ceza oranını; olayların oluş şekli, failin kim olduğu, yarattığı tahribat ve daha birçok parametre belirlediği gibi "hâkimin takdiri" de önemli bir unsurdur.

2.2. Mahkeme Kararlarının İncelenmesi

Araştırma kapsamında emsal kararlar üzerinden yapılan mahkeme kararları tarama ve incelemeleri, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar kapsamında gerçekleştirilmiştir. Zira mahkeme kararlarının veri tabanlarını oluşturan ve tutan kurumlar (Adalet Bakanlığı ve Yargıtay Başkanlığı gibi kurumlar), araştırmanın diğer alanları olan işkence, insanlık dışı muamele, fiziksel-duygusal şiddet, sömürü ve ihmal etme gibi başlıklarda ayrıştırılmış bir veri sunamamış, diğer bilgi kaynaklarından da bilgi edinmek mümkün olamamıştır. Bu kapsamda cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar konusunda Yüksek Mahkemelerin (Yargıtay Ceza Dairesi ve Yargıtay Ceza Genel Kurulu) verdiği kararlar incelenmiştir. Üst mahkemelerin ilk derece mahkeme kararları konusunda verdikleri kararlarda hem usule hem de esasa ilişkin bozma ya da onama kararlarının mevcut olduğu görülmüştür. Yapılan incelemeler sırasında tespit edilen bozma ya da onama kararlarının gerekçelerine ilişkin genel tespitleri ise şu alt başlıklarda toplamak mümkündür:³⁰

- 1- Adli tıp raporlarında tespit edilen eksiklikler ya da hatalar;
 - a) Beden ve ruh sağlığının bozulup bozulmadığının tespiti konusundaki sorunlar.
 - b) Beden ve ruh sağlığının durumunun çocuklarda altı ay, yetişkinlerde ise 12 ay sonra incelenmesi kuralının yerine getirilmemiş olmasıyla raporların yeniden düzenlenmesi.
 - c) Farklı hekim/kurul raporlarında çelişen (örneğin failin ya da mağdurun fiziki ya da ruhsal durumunu ortaya konulması gibi) hususların aydınlatılabilmesi için Adli Tıp Kurumu Genel Kurulu'ndan rapor alınması gerekir. Bazı kararlarda çelişen durumlar ortadayken hüküm kurulması.
 - ç) Adli tıp raporlarında mağdur/mağdurenin, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin gelişip gelişmediğinin araştırılmadan hüküm kurulması.
 - e) Saldırısı karşı koyabilme yeteneğinin bulunup bulunmadığının araştırılmadan hüküm kurulması.

30. Yazar notu: Mahkeme kararların kapsayan taramalardan elde edilen istatistiksel dağılımlar ve veriler, çalışmanın 3. bölümünde paylaşılmıştır.

- f) Mağdur/mağdurenin engellilik halinin hekim olmayanlarca anlaşılma durumunun araştırılmadan hüküm kurulması.
- g) Mağdur/mağdurenin beyanına itibar edilip edilmeyeceğinin araştırılmadan hüküm kurulması.

2- İşlenen suçta sanığın, cebir, tehdit, hile vb. yöntemler kullanıp kullanmadığının nazara alınması gerektiği.

3- Ağır cezayı gerektiren suçlarda zorunlu müdafilik kuralına uyulmamış olması.

4- Mağdur/mağdurenin husumet izninin alınmamış olması.

5- Mağdur/mağdureye vasi tayin edilmemiş olması.

6- Mağdur/mağdurenin engellilik halinin sanık tarafından bilinip bilinmiyor olması.

7- Hürriyetten yoksun bırakma suçunun değerlendirilmemiş olması.

Yapılan inceleme ve yukarıdaki alt başlıklardan da anlaşılacağı üzere; mahkemeler, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda, saldırıya maruz kalan kişinin Adli Tıp Kurumunca (ATK) incelenmesini talep etmektedir. Dolayısıyla cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda ATK kilit noktadadır. Zira ATK'ların vereceği raporlar faile ceza verilip verilmeyeceğini ve cezanın oranını belirlemektedir. Örneğin, mağdur ya da mağdurenin saldırıya karşı koyabilme yeteneğinin bulunup bulunmadığı, engellilik hâlinin hekim olmayanlarca anlaşılma durumunun araştırılması bunlardan bazılarıdır. Yine ATK'ların vereceği raporda mağdur ya da mağdurenin "beyanına itibar edilip edilmeyeceğinin araştırılması" bir diğer önemli husustur. Bu çerçevede eğer beyana itibar edilemeyeceği sonucu ortada ise o halde tereddüde mahal vermeyecek diğer delillerle hüküm kurulması gündeme gelebilmektedir.

ATK'larca yapılan incelemelerde çelişki olması ya da farklı görüşlerin ortaya çıkması durumunda ise mahkemelerce üst mercî olan ATK'ların Genel Kurulu'ndan rapor alınması talep edilmektedir. Burada önemli bir husus; farklı ihtisas kurullarının aynı olayda görüş ayrılıklarına düşebilmesidir. Dolayısıyla bazı olaylarda uzmanlar ve dolayısıyla kurul; örneğin, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneğinin gelişmiş olduğuna kanâat getirirken, bir başka kurul ise gelişmemiş olduğuna karar verilebilmektedir. İlk derece mahkemesinin bu çelişki ortada duruyorken hüküm kurması ise yüksek mahkemeler tarafından bozma kararlarına, dolayısıyla da muhakemenin uzamasına ve adaletin gecikmesine neden olmaktadır. Şu durumda ATK'lara daha yakından göz atmaya ihtiyaç bulunmaktadır. 01.07.2010 tarihli T.C. Cumhurbaşkanlığı, Devlet Denetleme Kurulu'nun ATK'lar hakkındaki yaptığı inceleme ve rapor, ATK'ların yapısını ve işleyişini daha yakından anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Rapora göre ATK'larda çalışanlar; mesleki, özlük hakları, kurum yönetimi ile çalışanların iletişim sorunları, çalışma ortamının fiziki bakımdan yetersizliği, verilen eğitimlerin niteliği, görev tanımlarındaki belirsizlikler ve iş gereği kullanılan sistemlerde genel bir tatminsizlik ve memnuniyetsizlik olduğu anlaşılmaktadır.³¹

Öte taraftan sistemsel bazı sorunlara yönelik bulgular aynı raporda yer almaktadır.

31. 01.07.2010 tarih ve 2010/12 sayılı, T.C. Cumhurbaşkanlığı, Devlet Denetleme Kurulu'nun Adli Tıp Kurumu Başkanlığı'nın 2007, 2008 ve 2009 Yıllarına Ait Faaliyet ve İşlemlerinin Denetimi ile Adli Tıp Kurumu Hizmetlerinin Etkin ve Verimli Şekilde Yürütülmesinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Raporu, S.7-8

Bunlar kısaca şöyledir:

- a) Bilirkişilik görevini üstlenecek kişilerin yetkinlik düzeylerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesini sağlayacak mekanizmaların yokluğu.
- b) Bilirkişiler tarafından sunulan hizmetin ve buna bağlı olarak tanzim edilen raporların sıhhatinin test edilmesine ve bu bakımdan kalitenin yükseltilmesine katkı sağlayacak araçların eksikliği; var olan araçların da etkili bir biçimde kullanılamamakta olması.
- c) Hâkim ve savcılarının hukuki bilgileri ve genel kültürleri ile çözebileceği vakaların ya da hukuki değerlendirme gerektiren konuların da bilirkişilere intikal ettirilmekte olması.
- d) Bilirkişinin cevap vereceği sorunun açık ve net olarak belirlenmemesi, raporların süresinde hazırlanıp ilgili mercie sunulmaması ya da bilirkişilik hizmeti karşılığında ilgililere sarf ettikleri emekle mütenasip olmayan ücretler ödenmekte olması.
- e) Bilirkişi raporlarının yetersiz bulunmasına dair olarak adli merciler tarafından (itirazlar dolayısıyla ya da re'sen) verilen kararların açık, somut ve anlaşılır gerekçelere dayandırılmamakta olması.
- f) Adli Tıp Kurumu, üniversiteler, sağlık kuruluşları gibi, "resmî bilirkişilik" sıfatını haiz olan ve bilirkişilik müessesesi bakımından benzer alanlarda faaliyet gösteren birimlerin sistem içerisindeki yerlerinin netleştirilmemiş olması ve bunlar arasındaki işbölümü ve koordinasyonun sağlanamaması.
- g) Kriminal incelemeler olarak adlandırılan (adli belge incelemesi, balistik vb.) ve Adli Tıp Kurumu dışında polis ve jandarma teşkilatları bünyesindeki birimler tarafından da yürütülmekte olan işlemler bakımından, ihtiyaç duyulan uzmanların yetiştirilmesi, güvenilirlik testlerinin yapılması, raporlama standartlarının belirlenmesi gibi noktalarda iş birliği ortamının oluşturulamamış olması.
- h) Ülkemizde, DNA, diş gibi bazı alanlarda hiçbir veri tabanının bulunmamakta olması; parmak izi, balistik gibi alanlarda var olan veri tabanlarının ise birbiri ile entegre edilmemiş hâlde çalıştırılmaları

şeklindedir.³²

Son olarak söz konusu raporda, "cinsel suç mağdurlarının ruh sağlıklarının, bu eylem nedeniyle bozulmuş olup olmadığının tespitine dair dosyaların sayısında ciddi bir artış ortaya çıktığı" ifade edilmektedir.³³

Görüleceği üzere ATK'larda hem çalışanlar, hem sistemsel hem de yapısal bazı sorunların olduğu çok açıktır. Dolayısıyla adalet sisteminin önemli bir mekanizması olan ATK'ları sorunları ortada dururken, bu rapora konu olan olayların çözümünde beklenen sonuçların ideal seviyeye ulaşması mümkün olamayacaktır.

Öte yandan ilk derece mahkemelerinde verilen bazı kararların yüksek mahkemelerde bozulması, ilk derece mahkemelerinin engellilere yönelik fiziksel-cinsel şiddet ve istismar olaylarına yönelik kararlarındaki yeterliliğini tartışmaya açmaktadır. Örneğin Ankara 7. Ağır Ceza Mahkemesinin 2010 senesinde verdiği bir karar Tablo 2-1'de verilmektedir:

32. A.g.e. S.8-9

33. A.g.e. S.10

Ankara 7. Ağır Ceza Mahkemesinin 2010 Senesinde Verdiği Bir Karar

Mağdure, 2007 senesinde öz babasının basit cinsel istismarına maruz kalmıştır. Bu suç hakkında dava görülürken ATK raporu alınmış ve raporda mağdurenin ruh sağlığının bozulmadığı tespit edilmiştir. Aradan 8 ay geçtikten sonra, aynı mağdure eniştesi tarafından istismar edilmiş, 15 hafta 5 günlüğe ulaşan gebelik kürtaj yoluyla sonlandırılmıştır. Bu noktada mahkeme ilginç bir uygulamaya gitmiş ve ikinci davadaki istismar olayı için, yani eniştesinin cinsel istismar davasında,, yeni istismarın etkilerinin ölçüleceği ATK raporu istemek yerine, daha önce babasının davası için alınan ATK raporunu delil olarak kabul etmiş ve mahkeme mağdurenin ruh sağlığının bozulup bozulmadığına ilişkin yeni bir tespit ve rapor alınmasına gerek olmadığına karar vererek hüküm kurmuştur. Yargıtay Ceza Dairesi verdiği kararda; "(...)rapor alınması gerekirken, yerel mahkemeye başka bir yargılama nedeniyle alınan ve incelemeye konu olay açısından geçerliliği bulunmayan rapora dayanılarak eksik araştırmayla hüküm kurulması yerinde değildir" diyerek bozma yoluna gitmiştir. Ancak Ankara 7. Ağır Ceza Mahkemesi verdiği kararda direnmiştir. Bunun üzerine Yargıtay Ceza Genel Kurulu'na gelen dava dosyasında Ankara 7. Ağır Ceza Mahkemesi verdiği kararda verilen direnme kararının isabetsizliğine ve hükmünün bozulmasına karar vermiştir.

Tablo 2-1: Ankara 7. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2010 senesinde verdiği bir karar

Tablo 2-1'de verilen olayın aslında iki boyutu bulunmaktadır. Bunlardan biri yargılama sürecindeki aksayan yerler, bir diğeri ise koruma altına ya da gözetime alınmayan kişinin ikinci kez istismara maruz kalmasıdır. Babası ile eniştesi, kişiyi 8 ay arayla istismar etmiştir ve söz konusu son istismar sistematik ve uzun sürelidir. Buradan yola çıkarak devletin koruma, tedbir alma ve ceza süreçlerindeki yükümlülüklerini yeterince yerine getirip getirmediği konusunda tereddütler doğurmaktadır.

3. BÖLÜM

3. BÖLÜM

3.1. Engelli Bireylerin Maruz Kaldığı Şiddet, Kötü Muamele ve İstismar Olaylarına Dair Veriler

Toplumdan dışlanan bir birey olarak engellinin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının boyutu, Türkiye'deki kamuoyu tarafından bilinmeyen bir konudur. Şüphesiz bu durumda; bugüne kadar yapılan araştırmaların eksikliği kadar, yaşanan olayların adli mercilere intikal etmeyişinin de çok büyük bir etkisi bulunmaktadır. Zira Türkiye'de kadın ve çocuklara yönelik benzer olayların dahi gerçek oranda adli mercilere intikal etmiyorken engelli bireylerin yaşadıkları olayların, mağdur engellilerin önemli bir bölümünün zihinsel engelli olduğu düşünüldüğünde, adli makamlara intikalinin düşük olması kuvvetle muhtemeldir. Yayının giriş bölümünde de bahsedileceği üzere olayların önemli bir kısmının, uzun zaman dilimlerine ve tekrarlara dayanması yani sistematik oluşu ve yine çoğunun hamilelik, suçüstü hali yahut vücut travma izleri sonucu ortaya çıkması, yukarıdaki tezi doğrular niteliktedir.

Bu özellikleri sebebiyle engellilerin maruz kaldığı olaylar trajik denecek nitelikte bir sorundur. Her ne kadar araştırmanın bu bölümünde paylaşılacak olan veriler, çok büyük istatistiksel değerleri içermese de; olayların dağılım özellikleri, sistematik olma boyutunun yüksekliği ve engel grubu-yaş, mağdur-fail ilişkisi vb. birçok parametre bakımından ortaya çıkan tablo konunun ciddiyetini göstermektedir.

3.2. Engelli Bireylerin Maruz Kaldığı Fiziksel-Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olaylarının Dağılımı

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle yukarıda ipuçları verilen olgulara dair veriler paylaşılacaktır. Bu bölümde paylaşılan veriler, temel olarak medya haberlerinin taranmasından ve mahkeme kararlarında tespit edilen olaylara dair karar dağılımlarından oluşacaktır. Çalışmanın veri paylaşımına ilişkin kısmında ne yazık ki, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Adalet Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü'ne ait resmi verilere yer verilememiştir. Zira araştırma kapsamında bu kuruluşlara yapılan bilgi edinme başvurularına kurumlar tarafından cevap verilmiş, ancak hiçbirinde bilgi paylaşılmamıştır. Söz konusu başvurulara kurum bazında verilen cevaplar şu içeriklere sahiptir:

- 1- Emniyet Genel Müdürlüğü, bilgi edinme başvurusuna verdiği imzasız ve kaşesiz cevapta, bilgi edinme başvurusunun 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 7. maddesi kapsamına girdiğini belirterek başkaca hiçbir hususa değinmemiş ve bilgi paylaşmamıştır.³⁴
- 2- Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, yapılan bilgi edinme başvurusuna verdiği yazılı cevapta; "Müdürlüğümüz görev alanının getirdiği, değerlendirilen konulara ilişkin veri tabanı olmadığından istatistik sunulamamakta" denilerek bilgi verilmemiştir.³⁵

34. TOHAD'ın 02.02.2017 tarih ve 7462 sayılı yazısına T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 22.02.2017 tarihli ve evrak numarası olmayan cevap yazısı

35. TOHAD'ın 02.02.2017 tarih ve 7463 sayılı yazısına Adalet Bakanlığı'nın 21.02.2017 tarih ve 74044743-252.01-E.133/11941 sayılı cevap yazısı

- 3- Milli Eğitim Bakanlığı, bakanlığa bağlı okullarda yaşanan olaylara dair bakanlık bünyesinde bir veri tabanı olmadığı ve bu bilgilerin, il ve ilçe bazında yapılacak başvurularda öğrenilebileceği cevabını vermiştir.³⁶
- 4- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, kuruma bağlı bakım evleri ve rehabilitasyon merkezlerinde yaşanan olayların özel hayat ve kişisel bilgilerin gizliliği kapsamında olduğunu belirterek bilgi verilmesinin uygun olmadığı³⁷ gerekçesiyle bilgi talebini reddetmiştir.³⁸
- 5- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Şiddet Önleme Merkezi'ne başvuran şiddet mağdurlarının verilerini paylaşmış, ancak ŞÖNİM'lere başvuran engelli şiddet mağdurlarının sayısını vermemiş ve engelliler ile ilgili başvuruya zaten Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün cevap verdiğini söyleyerek herhangi bir veri paylaşmamıştır.³⁹

Yukarıda ifade edilen hususlardan da anlaşılacağı üzere araştırmamızın bilgi edinme başvuruları kategorisinde herhangi bir sonuç alınamamıştır. Ancak, kamu kurumlarının bu şekilde bilgi paylaşımından kaçınmaları da başlı başına bir veri olup, araştırma yayınında bu soruna değinilecektir.

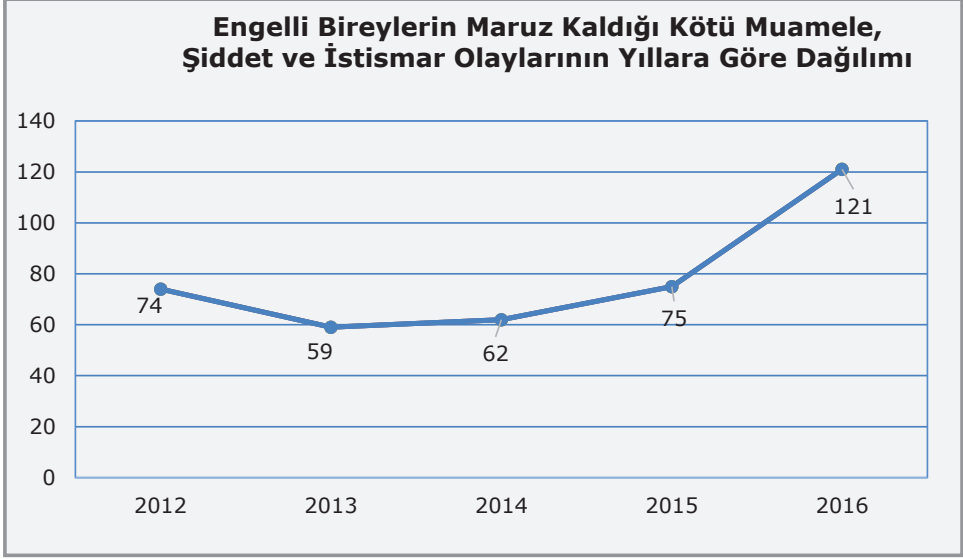
İzleme-araştırma çalışmalarında en kapsamlı bilgi ve veri, medyada yer alan haberlerin taranmasından elde edilmiştir. Yayının "Medya Taraması" konu başlığında da anlatıldığı üzere medya haberleri taranırken sadece 2016 yılında yer alan haberlerle yetinilmemiş, geriye dönük yıllar için de bir çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda 2012 yılından başlayarak taranan haberler arasında yapılan incelemede araştırma konusuyla ilgili olarak toplam 2 bin 242 haber tespit edilmiştir. Şüphesiz ki bu haberlerin hepsi ayrı bir vakaya ait haberler olmayıp, bir olaya birden fazla yayında ve haber mecrasında yer verilmesi sebebiyle, bu rakam gerçek olay-mağdur sayısını yansıtmamaktadır. Bu yüzden medya haberlerine dair veri analizi yapılırken, bir olay hakkında farklı yayın organlarında yayınlanmış haberler ayrıca taranarak mükerrer yayınlardan arındırma işlemi uygulanmıştır. Yapılan işlem sonucunda 2012-2016 yılları arasında medyada kötü muamele, şiddet ve istismara ve bu olayların alt kategorilerindeki olay tiplerine maruz kalmış 391 olaya haberlerde yer verildiği tespit edilmiştir. Söz konusu olayların yaşandığı yıllara göre dağılımı Grafik 3-1'de paylaşılmıştır.

36. TOHAD'ın 07.02.2017 tarih ve 7459 sayılı bilgi edinme başvurusuna T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü tarafından verilen 28.02.2017 tarih ve 11520822-410.07-E2633131 sayılı cevap

37. Yazar notu: ASPB Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğüne yapılan bilgi edinme başvurusunda hiçbir şekilde kişisel bilgi talep edilmemiş, sadece sayısal veri talep edilmiştir. Bu bağlamda başvurunun kişisel bilgilerin gizliliğine dayanılarak reddedilmesi irdelenmesi gereken bir tutumdur.

38. TOHAD'ın 07.02.2017 tarih ve 7461 sayılı bilgi edinme başvurusuna, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından verilen 28.02.2017 tarih ve 18791073-622.03-E.23349 sayılı cevap yazısı

39. TOHAD'ın 07.02.2017 tarih ve 7461 sayılı bilgi edinme başvurusuna, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 10.03.2017 tarih ve 13494116-622.03-E.28187 sayılı cevap yazısı

Grafik 3-1: Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının yıllara göre dağılımı

Grafik 3-1’de de ortaya konulduğu üzere 2012 yılında 74, 2013 yılında 59, 2014 yılında 62, 2015 yılında 75 ve 2016 yılında 121 engelli, fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayına maruz kalmıştır. Bu dağılımda dikkat çekeceği üzere 2012 yılında 74 olan olay sayısı 2013 yılında 59’a düşmüş, ancak bu yıldan sonra olay sayısı giderek yükselen bir hızla artış göstermiştir.

Bu noktada olayların yıllara göre dağılımı akla şu soruyu getirmektedir: Medya haberlerinde yer alan olay sayısındaki artış, gerçekten yıllar geçtikçe olay sayısında bir artış olduğu için midir yoksa medyanın bu haberlere duyarlılığı yükseldiği için midir? Şüphesiz ki bu araştırmanın konu hakkında alanında ilk araştırma olması ve adli kayıtlarda bu konuda istatistiksel bir çalışma bulunmaması, yorum yapmayı engellemektedir.

3.2.1. Olayların Kategorilere Göre Dağılımı

Bu olayların yıllara göre alt dağılımı da üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. Bu bağlamda her yıl yaşanan olayların olay tipine göre dağılımı Tablo 3-1’de paylaşılmıştır. Yayının “Tanımlar” konu başlığında kötü muamele şiddet ve istismar başlıklarının alt başlıklara ayrılarak ele alındığından bahsedilmiştir. Bu bağlamda olaylar, cinsel istismar, cinsel taciz/tecavüz, fiziksel şiddet, işkence, insanlık dışı muamele, duygusal şiddet kategorilerinde tasnif edilmiştir. Bir olayda (örneğin tecavüz ve şiddet, istismar ve sömürü vb.) birden fazla saldırı/ihlal bulunması halinde bu olaylar çoklu ihlal başlığında ayrıca kategorilendirilmiştir.

Engellilerin Maruz Kaldığı Olayların Vaka Tiplerine ve Yıllara Göre Dağılımı							
Vakalar	Yıllar					Toplamları	
	2012	2013	2014	2015	2016	Sayıları	Yüzdeleri
Cinsel İstismar	32	31	13	19	46	141	36,06
Fiziksel Şiddet	19	6	26	15	20	86	21,99
Çoklu İhlal	8	6	10	14	9	47	12,02
İhmal Etme	3	2	3	14	7	29	7,42
Duygusal Şiddet	1	2	3	2	16	24	6,14
Cinsel Taciz / Tecavüz	6	4	3	1	10	24	6,14
İnsanlık Dışı Muamele	5	3	2	3	7	20	5,12
İşkence	0	0	2	5	6	13	3,32
Sömürü	0	5	0	2	0	7	1,79
Toplamları	74	59	62	75	121	391	100,00

Tablo 3-1: Engellilerin maruz kaldığı olayların vaka tiplerine ve yıllara göre dağılımı

Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları yıllara göre farklılıklar göstermekle birlikte, cinsel istismar kategorisinin (2014 yılı hariç) her yıl en çok yaşanan olay tipi olduğu görülmektedir. Nitekim Tablo 3-1 incelendiğinde, 2012 yılındaki 74 olayın 32'sinin, 2013 yılındaki 59 olayın 31'inin, 2014 yılındaki 62 olayın 13'ünün, 2015 yılındaki 75 olayın 19'unun ve 2016 yılındaki 121 olayın 46'sının istismar olayı olduğu görülmektedir. Bu sayılara, tablonun 3. sırasında yer alan ve içinde cinsel içerikli saldırı olayını da bulunduran çoklu ihlaller dâhil değildir.

Bu noktada yaşanan olaylar içerisinde 47 olayla 3. sırada yer alan çoklu ihlallerin dağılımı gündeme gelmektedir. Tablo 3-2'de çoklu ihlallerin içerdiği ihlal tiplerine göre dağılımları ortaya konulmuştur.

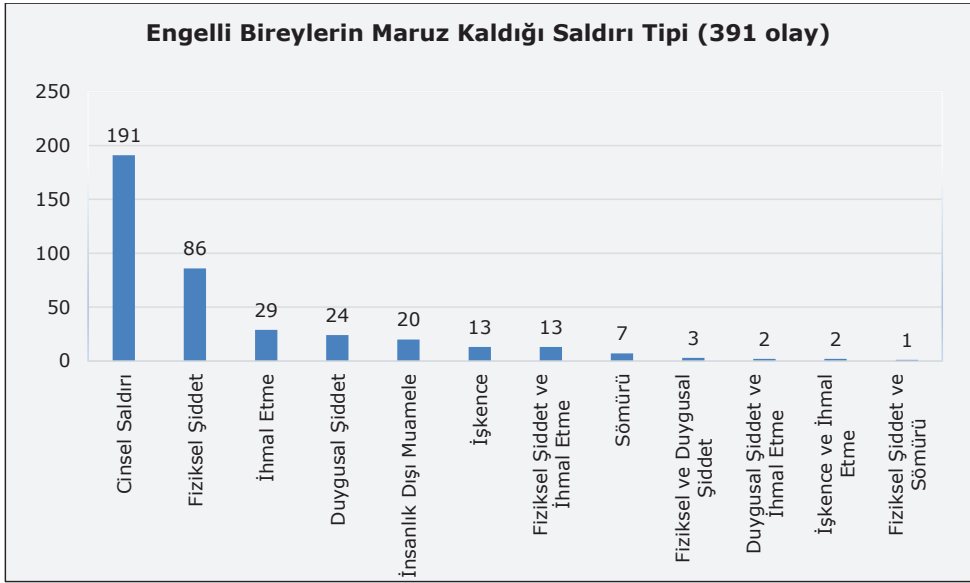
Çoklu İhlal Vakaları		
Vakalar	Toplamları	
	Sayıları	Yüzdeleri
Fiziksel Şiddet ve İhmal Etme	13	27,66
Cinsel İstismar ve Sömürü	7	14,89
Fiziksel Şiddet ve Cinsel İstismar	7	14,89
Fiziksel ve Duygusal Şiddet	3	6,38
Cinsel Taciz / Tecavüz ve Sömürü	3	6,38
Fiziksel Şiddet, Cinsel İstismar ve Sömürü	3	6,38
Cinsel İstismar ve İhmal Etme	2	4,26
Cinsel Taciz / Tecavüz, İstismar ve Sömürü	2	4,26
Duygusal Şiddet ve İhmal Etme	2	4,26

İşkence ve İhmal Etme	2	4,26
Duygusal Şiddet ve Cinsel İstismar	1	2,13
Fiziksel Şiddet ve Sömürü	1	2,13
Fiziksel Şiddet ve Cinsel Taciz / Tecavüz	1	2,13
Toplamları	47	100,00

Tablo 3-2 Çoklu ihlal olaylarının olay tipine göre alt gruplara dağılımı

Tablo 3-2'de açık bir biçimde görüleceği üzere çoklu ihlal olaylarının çok ciddi bir kısmında olayın içerisinde (istismar/taciz/tecavüz şeklindeki) cinsel saldırı kategorisindeki olaylar yer almaktadır. Bu bağlamda bu tip tüm olayları hukuken olmasa da olgu bazında cinsel saldırı kavramı altında ele almakta bir yanlışlık olmayacaktır. Bu düşünceden hareketle, cinsel taciz/tecavüz kategorisinin ve içinde cinsel eksenli suçların olduğu olayları da bu cinsel saldırı başlığında topladığımızda cinsel eksenli suçların toplam olaylar içerisinde ezici bir çoğunlukta yer tuttuğu görülecektir.

Nitekim tüm olaylar içerisinde yer alan ve cinsel saldırı eksenli olayların birleştirildiği ve çoklu ihlal vakalarının alt gruplara göre dağıtıldığı durumda ortaya çıkan ve Grafik 3-2'de paylaşılan tablo, bu düşünceyi doğrulamaktadır.

Grafik 3-2: Engelli bireylerin maruz kaldığı saldırı tiplerinin cinsel içerikli saldırıların birleştirilmiş dağılımı dikkate alınarak yapılandırılmış dağılımı

Grafik 3-2, engelli bireylerin maruz kaldığı cinsel içerikli saldırıların, genel saldırılar içerisindeki ağırlıklı oranını ortaya koymaktadır. Buna göre yaşanan toplam 391 olayın 191'i istismar, taciz, tecavüz ve içinde cinsel saldırı içeren çoklu ihlal vb. cinsel içerikli saldırı niteliğindedir. Bu sayı toplam rakamın %48.88'ini oluşturmaktadır.

3.2.2. Kötü Muamele, Fiziksel ve Cinsel Saldırı-İstismar Olaylarının Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Engelli bireylere yönelik fiziksel/cinsel saldırı, istismar ve kötü muamele olaylarının cinsiyet ve yaş ekseninde dağılımını paylaşmadan önce, çalışmanın diğer alanlarında olduğu gibi, bu dağılım için de kesinlik iddiasının olmadığı belirtilmelidir. Zira yapılan bu çalışmada yapılan tespitler, ulaşılan olayların ortaya koyduğu rakamlarla sınırlıdır. Kaldı ki haberde belirtilmediği için önemli sayıdaki olayda yaş, hafife alınmayacak sayıdaki olayda da cinsiyet tespiti yapılamamıştır. Diğer yandan, 391 olay/birey ekseninde ortaya konulan tablonun, veri eksikleri içerirse de anlamlı bir sonuç sayılabileceği de açıktır. Bu ekseninde, yaşanan olayların mağdurların yani engelli bireylerin yaşlarına göre dağılımı Tablo 3-3'de ortaya konulmuştur.

Mağdurların Yaşa ve Yıllara Göre Dağılım							
Yaşlar	Yıllar					Toplamları	
	2012	2013	2014	2015	2016	Sayıları	Yüzdeleri
<15	16	13	15	21	34	99	25,32
16-18	8	9	7	4	14	42	10,74
>19	31	18	23	29	37	138	35,29
Bilinmeyen	19	19	17	21	36	112	28,64
Toplamları	74	59	62	75	121	391	100,00

Tablo 3-3: Mağdurların yaşa ve yıllara göre dağılım

Engelli bireylere yönelik fiziksel/cinsel saldırı ve kötü muamele olaylarının yaş gruplarına göre dağılımları düzenlenirken; çocuk mağdurlar konusunda TCK'nın getirdiği ayırım dikkate alınmıştır. Bu kapsamda çocuklar için 15 yaş ve altı, 16-18 aralığı olmak üzere iki kategori oluşturulmuş, 19 yaş ve üstü yetişkin sıfatıyla tek kategoride ele alınmıştır. Bu bağlamda Tablo 3-3 incelendiğinde 99'u (%25,32) 15 yaşın altında, 42'si (%10,74) ise 16-18 aralığına olmak üzere toplam 141 engelli çocuk, fiziksel/cinsel saldırı ve kötü muamele mağduru olmuştur. Bu rakamlara göre 18 yaşın altındaki mağdur engelli bireyler, bütün yaş grubu mağdurlarının %36,06'sını oluşturmaktadır. Ancak bu noktada, 391 olay mağduru olan 112'sinin yaşının medyada yer alan haberlerde tespit edilemediğinin altını tekrar çizmekte fayda vardır. Diğer yandan bu kişilerin çok önemli bir kısmının da haber içeriklerine, haberdeki resim ve olayların geçtiği yıl vb. göstergelerine bakılarak, 18 yaş altında olduğu yönünde bir öngöründe bulunmak yanlış olmayacaktır. Yani olay mağduru engelli çocuk sayısının belirlenen sayıdan fazla olması kuvvetle muhtemeldir.

Bu noktada akla, mağdur engellilerin yaşı ile maruz kaldığı olay tipi arasındaki ilişki ve bu dağılımın ne olduğu sorusu gelmektedir. Şüphesiz ki, yaşanan birçok olay, birden fazla kategoride olay içerdiği için çoklu ihlal şeklindedir. Bu sebeple, Tablo 3-4'de çoklu ihlallerin sahip olduğu alt başlıklar da dâhil olacak şekilde, olayların yaş gruplarına göre dağılımları paylaşılmıştır.

Vakaların Yaşa Göre Dağılımı						
Vaka Türleri	Yaşlar				Toplamları	
	< 15	16-18	> 19	Bilinmeyen	Sayıları	Yüzdeleri
Cinsel İstismar	43	26	52	20	141	36,06
Fiziksel Şiddet	22	6	34	24	86	21,99
İhmal Etme	10	1	10	8	29	7,42
Duygusal Şiddet	5	0	3	16	24	6,14
Cinsel Taciz / Tecavüz	5	2	12	5	24	6,14
İnsanlık Dışı Muamele	0	0	6	14	20	5,12
İşkence	0	0	2	11	13	3,32
Fiziksel Şiddet ve İhmal Etme	4	0	1	8	13	3,32
Sömürü	2	1	4	0	7	1,79
Cinsel İstismar ve Sömürü	4	2	1	0	7	1,79
Fiziksel Şiddet ve Cinsel İstismar	0	1	4	2	7	1,79
Fiziksel ve Duygusal Şiddet	0	0	2	1	3	0,77
Cinsel Taciz / Tecavüz ve Sömürü	0	1	2	0	3	0,77
Fiziksel Şiddet, Cinsel İstismar ve Sömürü	1	1	1	0	3	0,77
Cinsel İstismar ve İhmal Etme	0	1	0	1	2	0,51
Cinsel Taciz / Tecavüz, İstismar ve Sömürü	1	0	0	1	2	0,51
Duygusal Şiddet ve İhmal Etme	0	0	2	0	2	0,51
İşkence ve İhmal Etme	0	0	1	1	2	0,51
Duygusal Şiddet ve Cinsel İstismar	1	0	0	0	1	0,26
Fiziksel Şiddet ve Sömürü	1	0	0	0	1	0,26
Fiziksel Şiddet ve Cinsel Taciz / Tecavüz	0	0	1	0	1	0,26
Toplamları	99	42	138	112	391	100,00
Yüzdeleri	25,32	10,74	35,29	28,64	100,00	

Tablo 3-4: Vakalara ve yaş gruplarına göre dağılım

Yukarıdaki tablo detayları, olayların detaylı dağılımı hakkında kapsamlı bir döküm sunmakla birlikte, medyada 2012-2016 yılları arasında yer alan haberlerde engelli mağdurların olay kategorisi/yaş dağılımı incelenmesi sonucunda aşağıdaki hususlar dikkat çekmektedir:

- Engellilere yönelik fiziksel/cinsel şiddet, kötü muamele olaylarının geneli bakımından 391 engelli mağdurdan 141'nin (%36), 18 yaş ve altı engelli çocuk; 138'inin (%35,2) yetişkin engelli bireylerden oluştuğu görülmektedir.
- 112 olayda medya haberi üzerinden bir yaş tespiti yapılamamıştır. Ancak medya haberlerine yansıyan (mağdur resmi, olayın zaman bazında geçmişi vb.) göstergeler, mağdurların önemli bir kısmının 18 yaşın altında çocuk engelli olduğu işaretini vermektedir.
- Cinsel istismar olaylarında en çok olay, çocuk engellilere karşı gerçekleştirilmiştir. Buna göre toplam 141 olan cinsel istismar olayının 43'ü 15 yaşından küçük, 26'sı 16-18 yaş arası olmak üzere toplam 69'u (%48,9) engelli çocuğa karşı gerçekleşmiştir. Yaş tespiti yapılan vakalar bazında dahi, engelli çocukların yaşadığı olay sayısı 19 yaşın üzerindeki engellilerin yaşadığı (52) olaydan fazladır.
- 24 cinsel taciz/tecavüz saldırısının beş tanesi 15 yaşından küçük, iki tanesinin ise 16-18 yaş arası olmak üzere toplam yedi engelli çocuğa karşı gerçekleşmiştir.
- İçinde cinsel saldırı olan çoklu olayların alt gruplarıyla birlikte düşünüldüğünde, toplamda 194 olan cinsel içerikli saldırının 55'i 15 yaş altı, 34'ü ise 16-18 yaş arası olmak üzere toplada 89'u (%45,9) engelli çocuklara karşı gerçekleştirilmiştir. Bütün bu sayısal dağılım, engelli çocukların yaygın bir şekilde cinsel saldırı riski altında olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sayıların sadece medyaya yansıyan haberlerden oluştuğunu ve gerçek sayının bu rakamların çok üzerinde olduğu bu noktada bir defa daha vurgulanmalıdır.
- Fiziksel şiddet, ihmal etme, insanlık dışı muamele, duygusal şiddet ve işkence olayları bakımından olay mağduru çoğunluğun 19 yaş ve üzeri yetişkin engelli bireyler olduğu görülmektedir. Ancak tekrar etmek gerekir ki, söz konusu rakamlara yaş tespiti yapılamamış 112 engellinin dağılımı dâhil edilememiştir.
- Fiziksel şiddet ve içinde şiddet geçen olaylarda olay çokluğu yetişkin engellileri işaret etmektedir. Bu bağlamda 84 fiziksel şiddet olayının 34'ü, 24 cinsel içerikli saldırı olayı içeren çoklu ihlal olayının 12'si, yetişkin engellilere karşı gerçekleşen fiziksel şiddet olayı olarak kayda geçmiştir.
- Tabloda yapılan incelemede yer alan bir diğer husus ise, işkence, duygusal şiddet olaylarının daha ziyade yetişkin engellilere yönelik olmasıdır. Buna karşılık ihmal etme (bakımsız ve/veya gözetimsiz bırakma) olaylarında 15 yaş altı engelliler ile 19 yaş üstü engelliler arasında benzer bir dağılım gösterdiği, 16-18 yaş arası engellilerin ihmal etme olaylarının medyaya en az yansıyan olay grubu olduğu görülmektedir. Bu durumun anlamlı bir sosyolojik boyutunun olması tartışmalı bir konu olup, üzerinde ayrıca durulmasında fayda vardır.

Olay mağduru engelli bireylerin cinsiyete göre dağılımı ise Tablo 3-5'de paylaşılmıştır.

Mağdurların Cinsiyetlerine ve Yıllara Göre Dağılımı							
Cinsiyet	Yıllar					Toplamları	
	2012	2013	2014	2015	2016	Sayıları	Yüzdeleri
Kadın	40	38	27	28	54	187	47,83
Erkek	30	17	34	44	60	185	47,31
Belirtilmeyen	4	4	1	3	7	19	4,86
Toplamları	74	59	62	75	121	391	100,00

Tablo 3-5: Mağdurların cinsiyetlerine ve yıllara göre dağılımı

Engelli bireylerin maruz kaldığı olayların cinsiyete göre dağılımı, birbirine yakın bir sayısal dağılım ortaya koymaktadır. Bu bağlamda 2012 yılından bu yana medyaya yansıyan 391 olayın 187'sinin mağduru kadın engelli, 185'nin mağduru ise erkek engellidir. Tespit edilen olayların 19'unda cinsiyete dair bir tespit, haberde belirtilmediği için yapılamamıştır. Özellikle taciz/tecavüz ve istismar olaylarında isim yerine rumuz belirtilmesi ve haberde ayrıca cinsiyet vurgusu yapılmaması, bu belirsizlikte temel faktördür.

Engelli bireylerin maruz kaldığı olayların cinsiyet ekseninde irdelenmesi sadece cinsiyet dağılımına bakılarak mümkün olabilecek bir durum değildir. Zira bu kategoride yorum yapılabilmesi için cinsel-fiziksel saldırı ve kötü muamele olaylarının cinsiyet dağılımı ekseninde ortaya koyduğu ilişki, olay kategorisi/cinsiyet arasında gösterdiği dağılımı da ayrıca ortaya konarak ele alınmalıdır. Nitekim söz konusu değerlendirmeler, aşağıda yapılmıştır.

Mağdurların Cinsiyetlerine ve Vakalara Göre Dağılımı					
Vaka Türleri	Cinsiyet			Toplamları	
	Kadın	Erkek	Bilinmeyen	Sayıları	Yüzdeleri
Cinsel İstismar	101	33	7	141	36,06
Fiziksel Şiddet	16	66	4	86	21,99
İhmal Etme	7	21	1	29	7,42
Duygusal Şiddet	7	17	0	24	6,14
Cinsel Taciz / Tecavüz	23	0	1	24	6,14
İnsanlık Dışı Muamele	1	18	1	20	5,12
İşkence	5	8	0	13	3,32
Fiziksel Şiddet ve İhmal Etme	1	7	5	13	3,32
Sömürü	3	4	0	7	1,79
Cinsel İstismar ve Sömürü	6	1	0	7	1,79
Fiziksel Şiddet ve Cinsel İstismar	3	4	0	7	1,79
Fiziksel ve Duygusal Şiddet	1	2	0	3	0,77
Cinsel Taciz / Tecavüz ve Sömürü	3	0	0	3	0,77

Fiziksel Şiddet, Cinsel İstismar ve Sömürü	2	1	0	3	0,77
Cinsel İstismar ve İhmal Etme	2	0	0	2	0,51
Cinsel Taciz / Tecavüz, İstismar ve Sömürü	2	0	0	2	0,51
Duygusal Şiddet ve İhmal Etme	1	1	0	2	0,51
İşkence ve İhmal Etme	1	1	0	2	0,51
Duygusal Şiddet ve Cinsel İstismar	1	0	0	1	0,26
Fiziksel Şiddet ve Sömürü	0	1	0	1	0,26
Fiziksel Şiddet ve Cinsel Taciz / Tecavüz	1	0	0	1	0,26
Toplamları	187	185	19	391	100,00
Yüzdeleri	47,83	47,31	4,86	100,00	

Tablo 3-6: Mağdurların cinsiyetlerine ve vakalarına göre dağılımı

Mağdurların cinsiyetlerine göre dağılım incelendiğinde bulgular aşağıdaki gibi özetlenebilir:

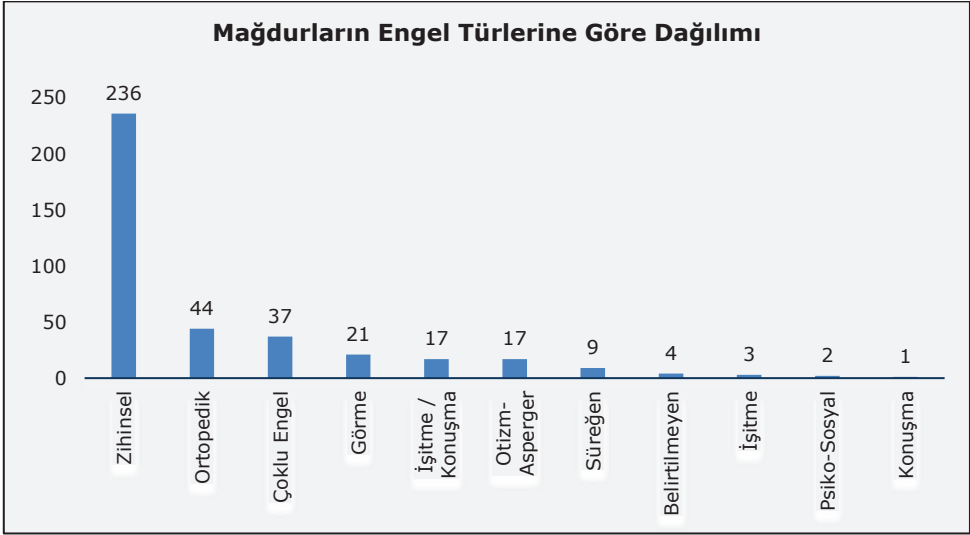
- 391 olaydaki mağdurların 187'si kadın (%47,83), 185'i erkektir (%47,31) ve 19'unun (%4,86) ise haber içeriğinde geçmediğinden cinsiyeti bilinmemektedir.
- Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda, kadınlar erkeklere göre daha fazla mağdur durumdadır. Kadınlar 157 olayın 124'ünde (%78,98), erkekler ise 33'ünde (%21,02) mağdur durumundadır.
- Fiziksel şiddete maruz kalanların 16'sı kadın (%19,51), 66'sı erkektir (%80,49).
- İhmal etmede yedi kişi kadın (%25), 21 kişi erkektir (%75).
- Duygusal şiddete maruz kalanların yedisi kadın (%29,17), 17'si erkektir (%70,83).
- İnsanlık dışı muameleye maruz kalanların bir kişi kadın (%5,26), 18'i erkektir (%94,74).
- İşkenceye maruz kalanların beşi kadın (%38,46), sekizi ise erkektir (%61,54).
- Sömürü olaylarında ise mağdurların üçü kadın (%42,86), dördü ise erkektir (%57,14).

Yukarıdaki tablo ve oranlar değerlendirildiğinde kaba kuvvete; yani fiziksel şiddet, işkence ve insanlık dışı muameleye daha çok erkeklerin, buna karşın cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlarda ise kadının mağdur olduğu görülmektedir. Ancak erkeklerin maruz kaldığı cinsel saldırıların da hiç de az olmadığı görülmektedir.

3.2.3. Kötü Muamele, Fiziksel ve Cinsel Saldırı-İstismar Olaylarının Engel Türlerine Göre Dağılımı

Medya haberlerinde tespit edilen vakaların cinsiyete ve engel türlerine göre dağılımlarının, tüm diğer dağılımlarda olduğu üzere yaşanan bütün olayların gerçek da-

ğılımını ortaya koyduğunun iddia edilmesi elbette ki olanaksızdır. Zira bir kez daha altının çizilmesine fayda olacağı üzere söz konusu veriler, sadece gazetelere yansımış haberler referans alınarak oluşturulmuştur. Buna karşın, paylaşılan verilerin somut veri olması, medyada 2012 yılından bu yana yer alan tüm haberleri içermesi ve konu hakkında başkaca kaynak ya da araştırma referans alınarak aksi bir tez sunma imkânı bulunmaması sebebiyle, ortaya konulan dağılımın ciddiye alınması da doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu bağlamda engelli bireylerin maruz kaldığı olayların engel türlerine göre dağılımları Grafik 3-3'de paylaşılmıştır.

Grafik 3-3: Engelli bireylere yönelik kötü muamele ve istismar olaylarının engel türlerine göre dağılımı

Fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının olay mağduru bireylerin engel türlerine göre dağılımları oldukça düşündürücü bir tablo ortaya koymaktadır. Zira grafik 3-3'de da görüleceği üzere olay mağduru 391 engellinin 236'sı zihinsel engelli kategorisindedir. Bu sayı, toplam ihlal mağdurunun %60,3'üne tekabül etmektedir. Bu sayıya çoklu engelli olan 21 mağdur kategorisindeki zihinsel engele sahip bireyler ve otizm/asperger sendromlu bireyler dâhil değildir. Olay mağduru olan çoklu engelli bireylerin dağılımı Tablo 3-3'de paylaşılmıştır.

Mağdurların Çoklu Engel Türleri ve Yıllara Göre Dağılımı							
Çoklu Engel Türleri	Yıllar					Toplamları	
	2012	2013	2014	2015	2016	Sayıları	Yüzdeleri
Ortopedik ve Zihinsel	0	1	2	4	10	17	45,95
Zihinsel ve Süreğen	0	2	0	1	2	5	13,51
Ortopedik ve Süreğen	2	0	0	0	1	3	8,11
İşitme ve Zihinsel	0	0	0	1	1	2	5,41
Zihinsel ve Psiko-Sosyal	1	0	0	0	0	1	2,70
Görme ve Zihinsel	0	1	0	0	0	1	2,70
Konuşma ve Zihinsel	0	0	0	1	0	1	2,70
Ortopedik, Zihinsel ve Süreğen	0	0	0	0	1	1	2,70
Ortopedik ve İşitme	1	0	0	0	0	1	2,70
Ortopedik ve Konuşma	0	1	0	0	0	1	2,70
Ortopedik ve Görme	0	0	1	0	0	1	2,70
Görme ve Süreğen	0	0	0	1	0	1	2,70
Görme ve Konuşma	0	0	0	0	1	1	2,70
Konuşma ve Süreğen	1	0	0	0	0	1	2,70
Toplamları	5	5	3	8	16	37	100,00

Tablo 3-7: Mağdurların Çoklu Engel Türleri ve Yıllara Göre Dağılımı

Tablo 3-7 incelendiğinde de görüleceği üzere çoklu engel grubunda olan 37 bireyden 31'nin arasında zihinsel engelliler bulunmaktadır. Zihinsel engeli de bulunan 31 çoklu engelli de dâhil edildiğinde, olay mağduru 391 engellinin 267'sinin zihinsel engelli olduğu sonucu çıkmaktadır.

Bu noktada izleme çalışmaları kapsamında ulaşın (emsal) mahkeme kararlarının konu hakkında gösterdiği dağılımı da incelemekte fayda vardır. Sınırlı da olsa ulaşılan sadece cinsel saldırı ve istismar olaylarını içeren vakalara ilişkin mahkeme kararlarına dair elde edilen bulgular aşağıda paylaşılmıştır ve yukarıda ifade edilen dağılımla paralellik göstermektedir.

Mahkemelerde Görülen Davaların Engellilik Haline Göre Dağılımı		
Engellilik Hali	Sayıları	Yüzdeleri
Zihinsel	30	62,50
Psikososyal	15	31,25
Otizm	1	2,08
Ortopedik	1	2,08
Bilinmeyen	1	2,08
Toplam	48	100,00

Tablo 3-8: Mahkemelerde görülen davaların engellilik haline göre dağılımı

Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar kapsamında Yüksek Mahkemelerin (Yargıtay Ceza Dairesi ve Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun) verdiği kararlar incelendiğinde; 48 vakadan 30'unun zihinsel engellilere(%62,50), ikinci olarak da 15 vaka ile psikososyal engellilere (%31,25) yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Kendini ifade etmekte ya da savunmakta nispeten daha müşkül durumda olan zihinsel ve psikososyal engellilerin söz konusu suçlarda hedef haline gelmesi, faillerin özellikle seçim yaptığını düşündürmektedir. Dolayısıyla faillerin, engellilerin bu özelliklerini ve yer yer zaaf sayılabilecek niteliklerini bilerek hareket ettiğini ve saldırıda bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan engellilik hali gibi, niteliği sebebiyle öz savunmasını yapmakta yeteri kadar direnç gösteremeyen grupların, failer tarafından seçilmesindeki etkisi veya sebebi üzerine nitel ya da nicel bir araştırmaya gidilememiştir. Ancak sistematik şekilde Türkiye coğrafyasının birçok noktasında benzer saldırıların söz konusu gruplara yapılması tesadüf olmasa gerekir. Bu minvalde Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 2011/5016 esas, 2011/5024 sayılı kararı incelemeye değer bir karar olup, olay özeti Tablo 3-9'da paylaşılmıştır.

Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 2011/5016 Esas, 2011/5024 Sayılı Kararına Konu Olan Olay

Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 2011/5016 Esas, 2011/5024 Sayılı Kararına Konu Olan Olay Nitelikli cinsel saldırı ve kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlarından, İzmir 5. Ağır Ceza Mahkemesi, sanık hakkında mahkûmiyet kararı vermiştir. Kararda; ATK, mağdurenin olay esnasında mukavemet edemeyecek bir akıl hastalığına sahip olduğunu, söz konusu hastalığın ise hekim olmayanlarca anlaşılamayabileceğini mütalaa etmiştir. Mahkeme, mağdurenin bu durumunu sanığın bildiği ve bu husustan yararlandığı sonucuna varmıştır. Ancak Yargıtay 5. Ceza Dairesi, sanığın bu hususu bilmesine imkân olmadığı ve ilişkinin rızaya dayalı olduğu kanaatiyle mahkûmiyet kararını bozmuştur. Söz konusu davada Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin iki üyesi karşı oy kullanmıştır. Karşı oy gerekçeleri ise oldukça ilginçtir:

- 1- Mağdurenin olay esnasında, fiile ruhsal yönden mukavemete muktedir olamayacak derecede ruh hastalığına musap olduğu Adli Tıp Kurumunun raporu ile sabittir.
- 2- Mağdure savcılık anlatımında; kendisi ile ilgili her şeyi sanığa anlattığını ve ruhsal yönden rahatsızlığını bildiğini beyan etmiş, yargılamada da bu anlatımını doğrulamıştır.
- 3- Sanık ise; savcılık anlatımında, mağdurenin ruhsal tedavi gördüğünü bildiğini beyan etmiş, yargılamada verilen dilekçelerde mağdurenin bazı psikolojik sorunları olduğunu ve psikolojik tedavi gördüğünü bildiğini anlatmıştır.
- 4- Mağdurenin ruhsal rahatsızlığı ve bundan kaynaklanan fiile mukavemet edememe hali sanık tarafından bilindiği, esasen mağdure ile bir yıla yakın arkadaşlık yapan sanığın bunu fark etmemiş olmasının da düşünülmemeyeceği, dolayısıyla da sanığın cezalandırılması gerektiği ifade edilmiştir.

Tablo 3-9: Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 2011/5016 esas, 2011/5024 sayılı kararına konu olan olay

Tablo 3-9'da anlatılan bu olayda anlaşılmaktadır ki, fail, psikososyal engellinin zafırlarından yararlanmış, mağdurenin olay esnasında kendisine mukavemet edemeyeceğini bilerek hareket etmiş, ilk derece mahkemesi de bu hususu tespit etmiş, ancak buna müteakip temyiz makamı kararı bozmuştur. İşte burada da, mahkeme karar verirken, dikkat ettiği husus, mağdurenin durumunun sanık tarafından ne kadar bilindiği üzerinedir. Zira ATK kabul etmektedir ki, somut olayda mağdurenin fiile ruhsal yönden mukavemete muktedir olmadığı kesindir. Bu olay ve sonucu, yukarıda sunulan tablolarla da paralellik göstermekte ve birbirini tamamlamaktadır.

Bu bulguların mağdurların engel türleri konusunda ortaya koyduğu düşündürücü görüntü, zihinsel engelli bireylerin fiziksel ve/veya cinsel saldırıya ya da şiddete maruz kalma riskinin diğer engelli bireylere göre çok daha yüksek olduğunu açık ortaya koymaktadır. Zihinsel engellilerin bu denli yüksek oranda olay mağduru olmasındaki temel sebeplerin başında, bu bireylerin kendilerini savunmada ve ifade etmedeki yetersizliklerinin etkisi olabileceğini söylemek mümkündür. Ancak zihinsel engelli bireylerin korunma konusundaki ihtiyaçlarının kendileri tarafından karşılanması yükümlülüğü bulunmadığı, bu yükümlülüğün doğrudan aile ve devlete ait olduğu da unutulmamalıdır. Diğer yandan ihlal olaylarının önemli bir kısmının yaygın ilerleyen sayfalarında da anlatılacağı üzere, aile ve yakın çevreden geldiği düşünüldüğünde, devletin engelli bireyi kamusal mekânlarda olduğu kadar aileye yönelik olarak da korumasının gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, olaylarda sayılara ve oluş şekillerine bakılarak, başta zihinsel olmak üzere engelli bireylerin, aile içinden yönelebilecek saldırılara karşı korunmaları konusunda devlet tarafından etkin tedbirler geliştirilmediğini iddia etmek yanlış olmayacaktır.

3.2.4. Engel Gruplarının Maruz Kaldıkları Olay Türlerine Göre Dağılımı

Engellilerin maruz kaldığı olayların, olay kategorisi ve engel türü açısından irdelenmesi, olayların önlenmesine yönelik olarak geliştirilebilecek tedbir ve uygulamaların belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Yukarıda ifade edilen hususlar kapsamında, medya haberleri üzerinden ulaşılan 391 olayın olay kategorisi ve engel türü bakımından gösterdiği dağılım Tablo 3-10'da paylaşılmıştır.

Mağdurların Engel Türleri ve Maruz Kaldıkları Saldırı Tipine Göre Dağılımı											
Engel Türleri	Maruz Kalınan Saldırı Tipi									Toplamları	
	Cinsel İstismar	Fiziksel Şiddet	İhmal Etme	Duygusal Şiddet	Cinsel Taciz / Tecavüz	İnsanlık Dışı Muamele	İşkence	Sömürü	Çoklu İhlal	Sayıları	Yüzdeleri
Zihinsel	126	36	11	4	12	10	3	2	32	236	60,36
Ortopedik	1	17	2	9	3	4	2	3	3	44	11,25
Çoklu Engel	4	9	4	1	6	2	3	2	6	37	9,46
Görme	3	6	2	8	0	1	1	0	0	21	5,37
İşitme / Konuşma	2	8	1	0	2	0	4	0	0	17	4,35
Otizm-Asperger	1	8	3	2	0	0	0	0	3	17	4,35
Süreğen	1	1	4	0	0	2	0	0	1	9	2,30
İşitme	1	1	0	0	1	0	0	0	0	3	0,77
Psiko-Sosyal	1	0	1	0	0	0	0	0	0	2	0,51
Konuşma	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0,26
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00
Belirtilmeyen	1	0	1	0	0	1	0	0	1	4	1,02
Toplamları	141	86	29	24	24	20	13	7	47	391	100,00
Yüzdeleri	36,06	21,99	7,42	6,14	6,14	5,12	3,32	1,79	12,02	100,00	

Tablo 3-10: Mağdurların engel türleri ve maruz kaldıkları saldırı tipine göre dağılımı

Tablo 3-10 mağdurların engel türü ve maruz kaldığı olay tipleri bakımından birden fazla parametre ortaya koymaktadır. Bu bağlamda olay kategorisi bakımından dikey perspektiften yapılan incelemede aşağıdaki bulgular ortaya çıkmaktadır:

- Cinsel istismar olaylarının 141 olay ile en fazla rastlanılan olay tipi olduğu görülmektedir.
- Toplam içindeki 24 cinsel taciz ve tecavüz olaylarıyla birlikte düşünüldüğünde cinsel istismar olaylarının, toplam olay içindeki ağırlığının, daha önceki bölümlerde de gösterildiği üzere çok yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.
- Fiziksel şiddet (86 olay), ihmal etme (29 olay), duygusal şiddet (24 olay) ve insanlık dışı muamele tüm olaylar kategorisinde en çok görülen olay tipi olarak dikkat çekmektedir.

- Sömürü odaklı olay sayısının (yedi olayın) toplam olay içerisinde çok az sayıda yer tuttuğu dikkat çekmektedir. Birçok engelli bireyin özellikle de genç ya da çocuk engellinin sokaklarda dilendiği/dilendirildiği düşünüldüğünde bu olayların medyanın ve adli makamların etkin takip mekanizmasının dışında kaldığı düşünülebilir.

Tablonun yatay ekseninde değerlendirmesinde ise şu bulgular ortaya çıkmaktadır:

- Saldırıya uğrayan zihinsel engellilerin en çok maruz kaldıkları saldırı tipi, cinsel içeriklidir. Bu bağlamda, 126'sı cinsel istismar, 12'si ise cinsel taciz/tecavüz olmak üzere, toplamda 138 zihinsel engelli kişi cinsel içerikli saldırıya maruz kalmıştır.
- Maruz kalınan saldırı tipine göre en çok mağduriyet yaşayan engellilik türleri arasında ikinci sırada ortopedik engelliler gelmektedir. Toplamda 44 haberde karşımıza çıkan bu grup, 17 olay ile en fazla fiziksel saldırının mağduru konumundadır.
- Çoklu engel grubu, olay mağduru kategorisinde üçüncü sıradadır. Toplam 37 olayın yaşandığı bu kategorideki mağdurların birçoğu (daha önce de belirtildiği üzere) zihinsel engellilerin bulunduğu çoklu engelli kategorisindedir.
- Genel olaylar içerisinde zihinsel engelliler daha ziyade cinsel temelli saldırılara maruz kalmakla birlikte, tüm ihlal tipleri bakımından da mağdur olduğu, diğer engel gruplarının ise daha ziyade fiziksel şiddet, insanlık dışı muamele, duygusal şiddet vb. kategorilerde ihlal/saldırı mağduru olduğu gözlenmektedir.
- Araştırmada aşağılama, alay etme vb. davranışları içeren duygusal şiddet kategorisinde, görme ve ortopedik engellilerin en çok olaya maruz kalan grup olduğu dikkat çekmektedir.

3.2.5. Kötü Muamele, Fiziksel ve Cinsel Saldırı-İstismar Olaylarının Faillerine Göre Dağılımı

Faillerin kim olduğu her şeyden önce, olayların sosyolojik profiline ortaya konulmasına imkân vermesi ve sonrasında alınacak tedbirler bakımından önem arz etmektedir. Zira mağdur ile fail ilişkisi aynı zamanda engellinin en çok risk altında olduğu sosyal ilişki alanının ipuçlarını da vermektedir. Aslında bir bakıma araştırmanın bu bölümü, geleceğe yönelik tedbir ve önlem almada planlamalarının şekillenmesi bakımından dikkate alınmalıdır.

Medya haberlerinde geçen olayların faillerine dair bulgular, yukarıda ifade edilen hususlar ve kaygılar kapsamında önemli ipuçları vermektedir. Bu bağlamda elde edilen veriler, Tablo 3-11'de paylaşılmıştır.

Olayların Faillerine ve Yıllara Göre Dağılımı							
Failler	Yıllar					Toplamları	
	2012	2013	2014	2015	2016	Sayıları	Yüzdeleri
Tanıdık	20	12	13	18	31	94	24,04
Yabancı	16	17	15	17	24	89	22,76
Kamu Görevlisi	14	8	14	17	35	88	22,51
Aile Bireyi	14	5	11	9	11	50	12,79
Özel Kurum Görevlisi	7	11	5	6	14	43	11,00
Meçhul	2	4	1	3	4	14	3,58
Birden Fazla Unsur	1	1	1	3	2	8	2,05
Bildirilmeyen	0	1	2	2	0	5	1,28
Toplamları	74	59	62	75	121	391	100,00

Tablo 3-11: Olayların faillerine ve yıllara göre dağılımı

Tablo 3-11’de paylaşılan, engelli bireylere yönelik saldırıların hangi kesimden geldiğine dair frekanslar incelendiğinde;391 olaydaki saldırıların 94’ü yakın-uzak akraba, komşu ya da mahalleli gibi tanıdık kişiler tarafından (%24,04), 89’utanımadıkları yabancı kişiler tarafından (%22,76), 88’ikamu görevlileri tarafından (%22,51), 50’siaile bireyleri tarafından (%12,79) gerçekleşmiştir. Bu noktada, engelli bireylerin maruz kaldığı olayların çoğunun, %36,83’ünün mağdurun çok yakın çevresinden (aile-yakın çevreden) geldiği ve bu açıdan engelli bireyin belki de en çok riske maruz kaldığı grubun bu grup olduğu görülmektedir. Kaldı ki bu gruptan gelecek saldırıların, tespiti en zor saldırı tipi olacağı açıktır. Diğer yandan engellilere yönelik en yüksek oranda saldırıda bulunan gruplardan birinin (%33,51 ile) kamu görevlilerinden olması ayrıca düşündürücü bir konudur. Zira bu olaylarda saldırıyı gerçekleştiren kamu görevlisi, bizzat engelli bireyin hizmet aldığı ve gözetiminden sorumlu kişilerdir. Engelli bireylere aile-yakın çevre ve kamu görevlilerden kaynaklanan saldırılardaki ortak özellik dikkate alındığında, engellinin doğrudan temas ettiği kişiler olması bakımından, maruz kaldığı riskin yüksekliği açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Engelli bireylerin bu gruplar dışında saldırıya maruz kaldığı olayların 43’ü özel kurum görevlisinden (%11,00), 14’ü faili meçhul (%3,58), sekizi birden fazla failden (%2,05) ve beşi ise haberlerde adı verilmeyen faillerden (%1,28) gelmiştir.

3.2.6 Olayların Yaşandığı İllere ve Mekânlara Göre Dağılımı

Konusu ne olursa olsun sosyolojik ve hukuki boyutu olan bir araştırmada olayların yaşandığı coğrafyalara, il ve bölge bazında bakılması ve olay tiplerine göre dağılımı çok önemli parametreler sunabilmektedir. Diğer yandan bu tip bir araştırmada bölge, il vb. açılardan coğrafi dağılım üzerinden yorum yapabilmek için, yaşanan olayların tamamına yakının ya da tümünün istatistiksel olarak bilinmesi ya da çeşitli istatistikî örneklem uygulamaları üzerinden olay sayısına göre değerlendirme yapılması gereklidir.

Hal böyle iken sadece ulaşılabilen medya haberleri ve sınırlı sayıdaki mahkeme kararı üzerinden, engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları üzerine inceleme yapılan bir araştırmada, olayların coğrafi dağılımı üzerine yorum yapmak, eksik ya da hatalı sonuçlar verebilecektir. Bu sebeple sadece araştırma kapsamında ulaşılan olayların illere göre dağılımı ve yine sadece veri paylaşımının gerekliliği yüzünden yapılmalıdır. Dolayısıyla bu konu başlığı altında engellilere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarına dair verilerde öne çıkan, başka bir deyişle yüksek saldırı/şiddet oranının yaşandığı iller, gerçek anlamda olayların en çok olduğu iller demek değildir. Bu yaklaşım olayların az yaşandığı iller için de geçerlidir ve paylaşılan dağılımlar, gerçek oranları yansıtmayabilir.

Bu bağlamda, araştırmanın bu bölümünde iki husus bakımından inceleme yapılmıştır. Bunlardan ilki vakaların iller bazında coğrafi dağılımı, diğeri ise mekânsal dağılımlarıdır.

3.2.6.1. İller Düzeyinde Dağılımlar

Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları, yaşandığı coğrafi bölgeler bazında incelendiğinde oluşan dağılım Tablo 3-12'de paylaşılmıştır. Oluşturulan tabloda il bazında altı ve üzerinde olay yaşanan iller tek tek sıralanmış, altıdan az olay yaşanan 41 il ise sıralanmadan, yaşanan toplam olay sayısı şeklinde verilmiştir.

Vakaların İllere ve Yıllara Göre Dağılımı							
İller	Yıllar					Toplamları	
	2012	2013	2014	2015	2016	Sayıları	Yüzdeleri
İstanbul	9	8	9	7	6	39	9,97
Antalya	7	2	5	0	12	26	6,65
İzmir	7	3	1	6	7	24	6,14
Adana	6	1	2	6	6	21	5,37
Diyarbakır	1	2	5	9	3	20	5,12
Zonguldak	4	3	4	3	3	17	4,35
Aydın	2	3	4	3	3	15	3,84
Muğla	2	1	2	4	6	15	3,84
Bursa	2	2	1	2	6	13	3,32
Kayseri	4	1	1	1	5	12	3,07
Samsun	3	0	4	0	5	12	3,07
Tekirdağ	2	5	3	0	1	11	2,81
Bolu	2	2	0	3	3	10	2,56
Kocaeli	0	2	0	2	5	9	2,30
Konya	1	3	2	1	2	9	2,30
Ankara	2	0	0	2	4	8	2,05
Balıkesir	2	4	1	0	0	7	1,79
Erzurum	0	0	2	3	1	6	1,53
Sakarya	1	0	2	0	3	6	1,53
Van	1	0	0	0	5	6	1,53
Diğer 41 il ⁴⁰	16	17	14	23	35	105	26,85
Toplamları	74	59	62	75	121	391	100,00

Tablo 3-12: Vakaların illere ve yıllara göre dağılımı

Tablo 3-12'de paylaşılan olay-il dağılımı incelendiğinde; 391 olaydaki saldırıların 39'unun İstanbul'da (%9,97), 26'sının Antalya'da (%6,65), 24'ünün İzmir'de (%6,14), 21'inin Adana'da (%5,37) ve 20'sinin Diyarbakır'da (%5,12) gerçekleştiği görülmektedir. Her şeyden önce İstanbul, Antalya, İzmir, Adana ve Diyarbakır'da yaşanan olayların ilk beş sırayı alması, söz konusu illerin engellilere yönelik şiddet üretme potansiyelini ortaya koymamaktadır. Zira İstanbul'un, Türkiye'nin en kalabalık nüfusa sahip olması, Antalya, Adana ve Diyarbakır'da güçlü bir yerel medyanın olması değerlendirmeler yapılırken dikkate alınmak durumundadır. Bunun yanında, hak ihlalleri hakkında söz konusu illerin iletişim, sivil toplum vb. unsurlar bakımından daha açık toplumsal yapılara sahip olması ve bu sayede suçu ya da suçluyu ortaya çıkarabilme özelliği de düşünülmelidir. Nitekim araştırmada çıkan sonuçlara göre 21 ilden hiç veri kaydedi-

40. Altıdan daha az vakanın tespit edildiği 41 ilde yaşanan toplam olay sayısıdır.

lememiştir. Bu durumdan hareketle, söz konusu 21 ilde hiç ihlal olmadığı sonucunu üretmek elbette ki anlamlı ve gerçekçi olmayacaktır. Bu yüzden, yerel medyanın gücü kullanılarak, toplumun sosyokültürel özelliklerini dikkate alarak ve daha birçok parametre ile daha fazla veri toplanması ve konu hakkında daha derinlemesine analizler yapılması durumunda, tablonun daha gerçekçi projeksiyonlara taşınması söz konusu olabilecektir. Ancak bugün ve eldeki verilerle daha fazla çıkarım yapmak mümkün değildir.

3.2.6.2. Mekânsal Bakımdan İnceleme

Mekânsal inceleme, tıpkı olayların yaşandığı coğrafi dağılımlarda olduğu gibi, konuya taraf olan kesimlere, uygulama ve icrai işlemleri yapan kamu kurum ve kuruluşlarına, çeşitli tedbirler için önemli ipuçları verebilecek bir parametredir. Zira kamusal ya da özel alanda yapılan saldırıların yoğunluğu, söz konusu yerlere daha fazla ilgi gösterilmesi gerektiğini ortaya koyacaktır. Bu kapsamda saldırılar, gerçekleştiği mekân bazında incelenmiş ve ortaya çıkan dağılım Tablo 3-13'de paylaşılmıştır.

Olayların Geçtiği Yerlere ve Yıllara Göre Dağılımı							
Yer Adları	Yıllar					Toplamları	
	2012	2013	2014	2015	2016	Sayıları	Yüzdeleri
Kendi Evi	15	5	7	18	16	61	15,60
Belirtilmeyen	11	10	6	10	15	52	13,30
Sokak	9	9	10	8	12	48	12,28
Ev	7	8	5	6	7	33	8,44
Okul	4	6	2	3	11	26	6,65
Cezaevi	1	0	5	5	9	20	5,12
Çoklu	3	0	0	3	7	13	3,32
Bakımevi	3	4	0	4	2	13	3,32
İşyeri	3	2	3	1	1	10	2,56
Araba	2	1	2	1	3	9	2,30
Özel Özel Eğitim Okulu	1	5	2	0	0	8	2,05
Açık alan	0	3	1	1	2	7	1,79
Hastane	2	0	3	1	1	7	1,79
Özel Halk Otobüsü	0	0	0	0	6	6	1,53
Diğer 45 Yer ⁴¹	13	6	16	14	29	78	19,95
Toplamları	74	59	62	75	121	391	100,00

Tablo 3-13: Olayların geçtiği yerlere ve yıllara göre dağılımı⁴¹

Engelli bireylerin maruz kaldıkları fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları incelendiğinde; 391 olaydaki saldırıların 61'inin mağdurun kendi evinde (%15,60), 48'inin sokak-cadde vb. kentsel alanların insan sirkülasyonunun az olduğu

41. Altıdan daha az vakanın tespit edildiği 41 ilde yaşanan toplam olay sayısıdır.

noktalarında (%12,28), 33'ünün mağdurun evi dışındaki meskenlerde (%8,44), 26'sının okulda (%6,65) ve 20'si ise cezaevlerinde (%5,12) gerçekleşmiştir.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere saldırılar en çok mağdurun kendi evinde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda evde gerçekleşen saldırıların evde olan ya da eve rahatça giriş-çıkış imkânına sahip olan aile bireyi, komşu, mahalleli ya da akrabalar gibi engelliye tanıyan bireylerden kaynaklandığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Kaldı ki olayların faillerinin ortaya koyduğu ve daha önceki başlıklarda paylaşılan veriler bunu doğrular niteliktedir. Bu durum, engellinin evinde korunması sorunsalını gündeme getirmektedir. Zira söz konusu engellilerin o ya da bu şekilde devletle temas etmesi mutlaklıdır. Örneğin evde bakım aylığı kapsamında yapılan ev ziyaretleri, herhangi bir sebeple hastaneye gidilmesi ya da özel eğitim kapsamında engelli kişilerin kamu gücüyle karşılaşması mutlaklıdır. O halde mesleği icabı, özellikle engellilerle temas eden kişilerin bu kapsamda alacakları hizmet içi eğitimlerle donanım kazanması önemli bir fırsattır. Öte yandan hak ihlallerine maruz kalınan yerlerden bazıları da kamusal alanlardır. Örneğin cezaevleri ya da okullar bunlardan bazılarıdır. Bu kapsamda devletin kendi denetim mekanizması içinde yer alan kurumlarda düzenlemeler yapması, tedbirler alması, bir bakıma daha ulaşılabilir bir hedeftir. Ancak, mesleki dayanışma, örtbas ya da bilinmeyen başka sebeplerle suçun ve suçlunun açığa çıkması için mutlaka STK'larla işbirliğine gidilmeli ve kapalı kurumlar STK denetimine açılabilir.

3.2.7. Olayların Sistemik Olma Durumunun İncelenmesi

Gerek medya gerekse mahkeme dosyalarının taramasında olayların açığa çıkmasında geç kalındığı, saldırıya uğrayan kişinin daha önce de benzer saldırılara maruz kaldığı görülmüştür. Başka bir deyişle, engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel saldırı, istismar ve kötü muamele olaylarının önemli bir kısmı uzun bir zaman dilimine ve/veya tekrar özelliğine sahip olabilmektedir. Bu durumda, engellinin zihinsel engelli olması ve kimi durumlarda hem zihinsel engelli ve hem de çocuk olması yüzünden kendini ifade edememesi, özellikle aile içi saldırılarda toplumla temasının olmaması ve evinde izole yaşam sürmesi, şiddet ve kötü muamele olaylarında şiddeti uygulayanının bakımına muhtaç olması vb. birçok faktör rol oynamaktadır. Örneğin kadınların cinsel istismar olaylarında suçun açığa çıkması çoğu durumda ancak mağdurenin gebeliği ile anlaşılabilmiştir. Bu kapsamda Sakarya 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nden görülen (2009/125 esas ve 2010/43 sayılı karar) dava tam da bu durumun tipik bir örneğidir. Dava dosyasında; "mağdurenin zekâ geriliğinin olduğu, iki yıl boyunca cinsel istismara maruz kaldığı, bu durumu kimseye anlatamadığı ve suçun ancak gebelik sonucunda anlaşıldığı" ortaya çıkmıştır. Yine 19.09.2014 tarihli Posta Gazetesi'nin haberi bu minvaldedir. Habere göre; öz baba zihinsel engelli kızını 6 yıldır istismar etmekte ve olay ancak komşusunun ihbarı ile açığa çıkmaktadır.

Bu bir ensest rezaleti

VE HAPİSTE

Zihinsel engelli kızına yıllardır tecavüz eden 'baba' ve dehşete seyirci kalan anne tutuklandı

Komşu göz yummadı
Antalya'da inşaatlarda bovacılık yapan E. E.'nin (46) sapıklığı bir komşusunun ihbarıyla ortaya çıktı. Gözaltına alınan E. E. zihinsel engelli kızı H.E.'ye (20) 6 yıldır tecavüz ettiğini itiraf etti. Kız 3 kez hamile kalmış. İlkinde 5 aylık hamileyken düşük yapmış. E. E. bebeği bahçeye gömmüş. Daha sonra doğan iki bebeği de sokağa bırakmış. Anne C. E.'nin emniyetteki ifadesi de tüyler ürpertiydi.

Diğer çocuğa taciz
Anne şöyle konuştu: "Eşim her akşam içip bizi dövüyordu ve kızıyla ilişkiye giriyordu. Korktuğum için sustum." H.E. de babasından korktuğunu söyledi. Baba tecavüz ve bebekleri öldürdüğü suçlamasıyla, anne dehşete göz yumduğu için tutuklandı. Babasının tacizine uğrayan 13 yaşındaki diğer kız ve erkek kardeşi devlet himayesine alındı. Zihinsel engelli H.E. ise evde.

■ **Bülent TATOĞULLARI/DHA**

Anne C E. ve zihinsel engelli kız H.E.

Gazete Haberi 3-1: 19.09.2014 tarihli Posta Gazetesi Haberi

Bu kapsamda medyada yer alan haberlerde saldırıların sistematik olma durumu incelenmiş ve engelli bireylerin maruz kaldığı olaylarda sistematik saldırı durumunun ciddi oranda olduğu görülmüştür. Bu konuda elde edilen veriler Tablo 3-14'de paylaşılmıştır.

Olayların Sistematik Olma Durumu ve Yıllara Göre Dağılımı							
Hukuki Durumu	Yıllar					Toplamları	
	2012	2013	2014	2015	2016	Sayıları	Yüzdeleri
Sistematik Değil	49	36	49	55	80	269	68,80
Sistematik	25	23	13	20	41	122	31,20
Toplamları	74	59	62	75	121	391	100,00

Tablo 3-14: Olayların sistematik olma durumu ve yıllara göre dağılımı

Tablo 3-14'de ortaya konulan rakamlarda da görüleceği üzere engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları konusunda medyada yer alan 391 olaydaki saldırıların 269'unun sistematik olmadığı (%68,80), 122'sinin ise sistematik olduğu (%31,20) anlaşılmıştır. Yukarıdaki tablo, olayların üçte birine yakınının sistematik olduğunu yani başka bir deyişle saldırıların tekrarlandığını ortaya koymaktadır. Bu oran, devletlerin uluslararası sözleşmelerle kabul ettiği önleme ve tedbir alma yükümlülüklerini de gündeme getirmektedir. Zira devletlerin, olayın özel alanda gerçekleştiğini, bu durumu da anlamasının zaman aldığı, zira izleme ve denetim mekanizmalarının yetersiz olduğunu, dolayısıyla da tedbir ve önlem alamadığını gerekçe olarak sunmak gibi bir yaklaşımlarının olamayacağı açıktır. Bu ise devletin tedbir alma yükümlülüğünü tahmin edilenden çok daha az şekilde yerine getirdiği, bir başka deyişle tahmin edilenden çok daha fazla yetersiz kaldığı anlamına gelmektedir.

3.2.8. Olayların Hukuki Durumu

Araştırmada incelenen bir diğer husus ise olayın açığa çıkmasıyla birlikte yaşanan hukuki süreçtir. Elbette bu konu başlığında paylaşılan veri ve bilgiler, haberin medya organında çıktığı gün ve içerikle sınırlıdır. Dolayısıyla olayın ve hukuki sürecin ürettiği sonucun ilerleyen zamanlarda değişmiş ya da farklılaşmış olma ihtimali mevcuttur. Örneğin haber içeriğinde olayın kolluğa intikal ettiği ifade edilmektedir. Kolluğa yapılan şikâyetler savcılıklara, savcılıklara giden dosyaların da soruşturma evresinden sonra mahkemelere gönderilme ihtimali bulunmaktadır. Bu noktada tespit edilen bir ihlal olayının süreci, araştırma döneminde yayınlanan tüm haberlerin paylaştığı bilgilerle sınırlı tutulmuştur. Özetle izleme döneminde haberin savcılık, mahkeme celsesi, birinci derece mahkeme kararı ya da yüksek yargı kararlarından en yüksek hangi seviyeye ulaşılmışsa, değerlendirmede o aşamaya yer verilmiştir.

Bu kısıtlar altında saldırıların hukuki durumlarının dağılımları incelendiğinde; 391 olaydaki saldırılar sonucunda olayların 151'i mahkemeye intikal etmiş (%38,62), 56'sı kolluğa şikâyet edilmiş (%14,32), 48'i hakkında savcılık makamı (%12,28) ve 33'ü için ise kurum içi soruşturma (%8,44) aşamasında olduğu görülmüştür.

Olayların Hukuki Durumu ve Yıllara Göre Dağılımı							
Hukuki Durumu	Yıllar					Toplamları	
	2012	2013	2014	2015	2016	Sayıları	Yüzdeleri
Mahkeme	41	27	28	23	32	151	38,62
Bildirilmeyen	15	10	14	20	34	93	23,79
Kolluk Şikâyeti	9	5	11	11	20	56	14,32
Savcılık Soruşturma	5	7	3	16	17	48	12,28
Kurum İçi Soruşturma	2	8	3	3	17	33	8,44
Kurum İçi ve Savcılık Soruşturma	0	2	1	2	1	6	1,53
Kurum İçi Soruşturma ve Mahkeme	2	0	1	0	0	3	0,77
Kurum İçi ve Kolluk Şikâyeti	0	0	1	0	0	1	0,26
Toplamları	70	49	56	70	103	391	100,00

Tablo 3-15: Olayların hukuki durumu ve yıllara göre dağılımı

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere açığa çıkan suçlar hakkında hukuk mekanizmasının bir şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tabloda yer alan 93 (%23,79) olay ise "bildirilmeyen" şeklinde tanımlanmıştır. Bunun anlamı; söz konusu olaylar hakkında herhangi bir işlemin yapılmadığı değil, haber içeriğinde bu durumdan bahsedilmediğidir. Yani başka bir deyişle, haber içeriğinde hukuki durumla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Medyada yer alan haberlerden elde edilen verilerin yanında, sınırlı sayıdaki emsal mahkeme kararlarının dağılımının da bu noktada paylaşılmasında yarar vardır. Şüphesiz ki bu dağılım, olaylar hakkındaki kararların gerçek dağılımını vermemektedir.

Elbette ki, burada verilecek tablolar üzerinden mahkeme kararlarının doğruluğu ya da yanlışlığı üzerine bir yorum ya da eleştiri yapmanın imkânı olmadığı gibi doğru da olmayacaktır. Zira bu konu, ancak ve ancak konu hakkındaki uzmanların özel tekniklerle, akademik bir yaklaşımla yapabileceği bir çalışmadır. Ancak mahkeme kararlarının istatistiklerinin paylaşılması, konuya ilgili kesimler bakımından önem arz edecektir. Bu bağlamda araştırma kapsamında incelenen 48 mahkeme kararının, ilk derece ve yüksek mahkemeye verilen kararlar açısından dağılımı Tablo 3-16 ve Tablo 3-17'de paylaşılmıştır.

İlk Derece Mahkemelerinde Kurulan Hükümlere Göre Dağılımlar		
Kurulan Hüküm	Sayıları	Yüzdeleri
Beraat	2	4,17
Ceza	45	93,75
İddianamenin iadesi	1	2,08
Toplam	48	100,00

Tablo 3-16: İlk derece mahkemelerinde kurulan hükümlere göre dağılımlar

Tablo 3-16'da görüleceği üzere mahkemeler, 48 davanın ikisinde (%4,18) failler lehine beraat kararı vermiş, 45 davada (%93,75'inde) ise cezaya hükmetmiştir. Davalardan bir tanesi ise iddianamenin kabul edilmemesi sebebiyle savcılığa iade edilmiştir. Tablo 3-17'de ise söz konusu davaların yüksek mahkemelerde kurulan hükümlere göre dağılımı paylaşılmıştır.

Yüksek Mahkemelerde Kurulan Hükümlere Göre Dağılımlar		
Kurulan Hüküm	Sayıları	Yüzdeleri
Onama	1	2,08
Bozma	47	97,92
Toplam	48	100,00

Tablo3-17: Yüksek mahkemelerde kurulan hükümlere göre dağılımlar

Yüksek mahkemelerin ilk derece mahkemeler konusunda vermiş olduğu kararlar, ilk derece mahkeme kararlarının esas ve usül bakımından ne derece etkin bir şekilde verildiğinin göstergesi niteliğindedir. Şüphesiz yukarıda paylaşılan tablodan hareketle kararların içeriğini sorgulamak mümkün olmadığı gibi doğru da olmayacaktır. Ancak sayısal bakış açısıyla yapılacak irdelemede üst derece mahkemelerin vermiş olduğu 48 karardan sadece birinde onama kararı vermesi, buna karşılık 47 davayı sanık lehine ya da aleyhine bozması düşündürücü bir durumdur. Mahkeme kararlarında verilen onama ve bozma kararlarının dağılımları ve bu konuda yapılan tespitler, çalışmanın 2. bölümünde paylaşılmış olsa da Tablo 3-17'nin ortaya koyduğu durum, adaletin karar bakımından olmasa da süre bakımından hızlı ve etkin bir biçimde tecelli etmesinde bir sorun olduğunu göstermektedir. Zira ilk derece mahkemelerinin verdiği kararlar, temyiz makamınca bozulduğunda, işin olağan akışı (yargılamanın yeniden yapılması vb. nedenler) gereği hükmün kesinleşmesini uzatmaktadır.

4. BÖLÜM

4. BÖLÜM

4.1. Engelli Bireyin Gözünden Şiddet ve Şiddet Deneyimi

Engelli bireylerin gözünden şiddet olgusunun anlaşılabilmesi için, bu çalışma kapsamında üç engelli bireyle ve bir engelli çocuğu olan ebeveyn ile görüşüldü. Katılımcılarımızın kişisel bilgileri, anonim kalmalarını sağlamak amacıyla, olabildiğince kısıtlı sunulmaktadır.

Tüm katılımcılarımız erkektir ve yaşları 27 ila 46 arasında değişmektedir. Engelli katılımcılarımızın üçü de bekârdır; ikisi ev arkadaşı ile biri ise ailesi ile yaşamaktadır. Tüm engelli katılımcılarımız, en az bir engelli kardeş, abla ya da ağabeye sahiptirler.

Katılımcılarımızdan ikisi görme engeli olan kişilerdir. Her ikisi de görme engeller için eğitim veren yatılı okullarda, ilk ve orta öğrenimini tamamlamış ve ardından öğretmenlik mesleği için üniversite eğitimi almış. Birisi özel eğitim öğretmeni olarak, diğeri ise genel lisede öğretmen olarak çalışmaktadır.

Üçüncü katılımcımız, toplum içinde Cam Kemik Hastalığı olarak bilinen bir sağlık sorununa bağlı ortopedik engele sahiptir. Engelini şu şekilde açıklamaktadır: “Cam kemik hastasıyım ben, kemiklerim kolay kırılır, geç iyileşir; kaslar ve kemiklerde anomali şeklinde kendini gösteren bir hastalıktır. Kromozom bozukluğundan kaynaklanıyor, sonradan gelişen bir hastalık değil, cam kemik hastalığı doğuştan var olan, kendini gösteren ve hayat boyu süren, Türkiye’de dört farklı kategoride görülen, ama yurt dışında daha ayrıntılı çalışmalar sonucu çok daha kapsamlı farklı dallara ayrılan bir hastalık olarak biliniyor. Bazı grupların tedavisi mümkün, onlar yürüyebiliyor, ama yine de hayat boyu dikkatli olmak gerekiyor; yürüyebilen günlük hayatını normal bir şekilde sürdürebilen ama bir elektrik fişini takarken parmakları kırılan arkadaşlarım var; hapşurunca kaburgaları kırılan arkadaşlarım var.” Katılımcımız bu hastalığa bağlı olarak bedensel gelişimi zarar görmesine rağmen, zihinsel olarak herhangi bir fonksiyon kaybı bulunmamaktadır. Akülü tekerlekli sandalye kullanmaktadır.

Çocuğu engelli olan bir baba da, hem çocuğunun hem de ebeveyn olarak eşinin ve kendisinin karşılaştığı sorunları gözlemleyen bir kişi olarak kişisel deneyimlerini bizimle paylaşmak üzere çalışmamıza katıldı. Serebral palsi (Cerebral Palsy) rahatsızlığına sahip sekiz yaşında çocuğu olan katılımcımız, çocuğunun sorununu şu şekilde anlatmaktadır: “Beyin felci. Doğarken beyin kanaması geçirdi. Ters doğduğu için beyin damarları da tam gelişmediği için kanama oldu. Fiziksel olarak sağ el ve ayaklarını aktif olarak kullanamıyor. Konuşmalarını biz anlayabiliyoruz.” Katılımcımız üniversite mezunudur. Eşi de kendisi de medya sektöründe çalışmaktalar. Engeli olmayan bir kız çocukları daha olup, çocukları ile anneanne ilgilenmektedir. Anne, çocuklarının bakımında rol üstlenebilmek için gece vardiyasında çalışmaktadır. Oğulları okula devam etmemektedir.

Deşifreleri yapılan bu görüşmelerden elde edilen yazılı mülâkat metinleri MAXQ-DA 12 nitel veri analiz programında sistematik şekilde kodlandı ve tümevarıma dayalı içerik analizine tabi tutuldu. Bu analiz neticesinde, mülâkatlarda yer alan bilgilerin şu üst temalarda gruplanabildiği görülmektedir:

- Türkiye’de engellilik,
- Eğitim sistemi içinde engelliler,

- Sosyal hayata katılım,
- Şiddet türleri.

İlerleyen bölümlerde görüleceği gibi, bulguları raporlarken, her ana tema için birer kavram haritası hazırlanmıştır. Bu haritalarda, ana tema ile alt temalar birbirlerine çizgilerle bağlıdırlar ve farklı kalınlıklarda olduğu fark edilecektir. Nitel araştırmalarda bir fikrin hangi sıklıkta ortaya çıktığı çok önemsenen bir husus olmasa da, mülakat metinleri içinde daha sık kodlanan konular kavram haritalarında daha kalın çizgilerle temsil edilmektedir. Nitel araştırmaların doğası gereği sadece bir kez karşımıza çıkan bir duygu, fikir, iddia, olay ya da davranış dahi son derece önemlidir; o nedenle herhangi bir şekilde bulguların sayısallaştırılması hedeflenmemektedir. Ancak MAXQDA 12 nitel analiz programında hazırlanmış olan bu grafiklerdeki detayları anlamak açısından bu dipnotun da okuyucu tarafından bilinmesinde yarar bulunmaktadır.

4.2. Türkiye’de Engellilik

Katılımcılarımızın görüşlerinde öne çıkan konular arasında, Türkiye bağlamında engelliliğin nasıl algılandığı yer alıyor. Bu tema, engellilerin şiddet olarak algıladığı çeşitli olayların esasen tetikleyicisi ya da zemini olması açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamdaki görüşler, “Türkiye’de Engellilik” üst teması altında gruplandı. Bunun altında dört tema yer aldığını görüyoruz: “Engelli algısı”; “Ailelerin engelli çocuklarına yönelik tutumları”; “Doğuştan ya da sonradan engelli olmak”; ve “Sistemsizlik” (Şekil 4-1).

4.2.1. Engellilere Yönelik Tavırlar

Katılımcılarımızın ülkemizde engellilere nasıl yaklaşıldığına dair görüşleri toplumun “Engellilere Yönelik Tavırlar” teması altında toplanabilmektedir. Bu kapsamda altı temel tema karşımıza çıkmaktadır.

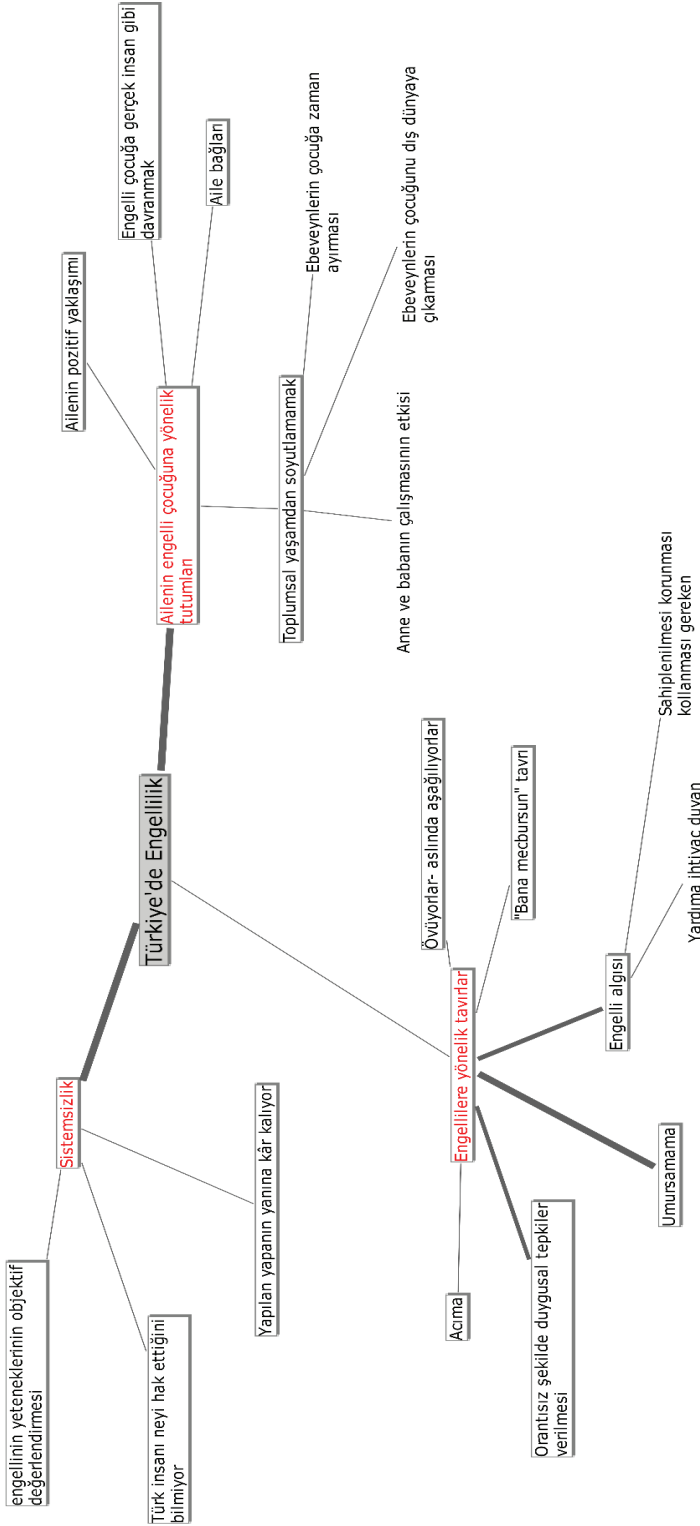
Katılımcılarımız toplumun kendilerini “engelli algısı kapsamında” yardıma ihtiyaç duyan” ve “sahiplenilmesi, korunması, kollarlanması gereken”, kişiler olarak gördüğünü, dolayısıyla insanların “acıma” eğilimi içinde olduklarını belirtmekte. Bir katılımcımız bu kapsamda “Acıyorlar ve kendileri gibi olmadığın için bazen şefkat duygusunu abartıyorlar” diyerek görüşünü aktarmaktadır.

Aile, arkadaşlık ve duygusal ilişkilerinde zaman zaman karşı tarafın “Bana mecbursun” tavrının da engellilerin algılanışında kritik olduğu görülmektedir: “Ve o söylediği laf (sen bana mecbursun) aslında bütün toplumun bakış açısının şöyle çat diye bir özetini olarak geldi bana... Bende yok da sende var diye... Sevgi konusunda da böyle. Para konusunda da böyle. Duygu konusunda da böyle. Her konuda böyle. Ben görmüyorum da o görüyor diye mecburum gibi...” Katılımcımız bu durumdaki tepkisini şu şekilde iletmekte: “Sana mecbur değilim. Bu görmüyor olduğum veya görüyor olduğum için değil. Bir insan olarak, senin hissettirdiğin kötü duyguları yaşamak durumunda değilim.”

Bazen de “övdüklerini”, ama aslında insanların bunun bir “aşağılama” olduğunu fark etmediklerini de açıklıyorlar: “Bir de övüyorlar, çok ilginç. Çok sinir bozucu bir şey bu... Cidden övüyorlar yani... ‘Bunu ben bile yapamıyorum! Sen nasıl yapıyorsun?’ Bu övmenin altında da çok ciddi bir aşağılama var aslında. Ben de bunu böyle yapabili-

rim, ne yani? Sen beni aşağılıyor musun böyle söyleyerek? Bu nasıl bir duygudur? 'Ben bile' ne demek?"

Türk insanının, "aşırı kabalık ile aşırı duygusallık" uçlarında gezindiği aktarılmakta ve "Orta şeker insan bulmak..... Biraz az rastlıyoruz onlara da" diyerek vurgulanmaktadır:

Şekil 4-1: Türkiye'de engellilik temaları ve alt temaları

"Ben hemen hemen her gün dışarı çıkıyorum, bir şeyi çok yaşamaya başladığınızda olumlu ya da olumsuz bir şeyleri yaşama olasılığınız da yükseliyor. Yani olumsuzunu da yaşıyorum, olumsuzunu da yaşıyorum, çok çok olumlu da olabiliyor. Ben şunu da gözlemledim; bizim toplumun insanı ya aşırı derecede kaba ya da sizin alanınıza müdahale edebilecek derecede duygusal. İlişkili olarak Türkiye insanının "acıya da orantısız şekilde duygusal tepkiler" veren kişiler oldukları belirtilmektedir. Benzer şekilde, bazı insanların da "umursamama" eğiliminde olduğu yönündeki değerlendirmeler bu iki uçlu tepkiler kapsamında değerlendirilebilir: "Umursamıyor, tamamen insanlığını sıfırlayan, insan olduğunu sıfırlayan bir yaklaşım bu."

Görüldüğü gibi Türkiye'de engelli birey olmaya dair ilk temada, engellilerin sosyal çevresinde karşılaştığı kişilerin gösterdiği davranışların engelli bireyde yarattığı duygular ön plana çıkmaktadır. Engelli bireyi muhtaç ve acınan kişi olarak algılamak ile bir engellinin kendine yettiğini gösteren davranışları gördüklerinde sergiledikleri şaşkınlık, aslında toplum içinde engelli kişinin herhangi bir insan olarak algılanmadığını göstermektedir ve engelli kişide rahatsızlık yaratmaktadır. İnsanların aşırıya kaçan duygusal tepkileri -ki bu her zaman pozitif değildir; acımayı da öfkeyi de hoşgörüsüzlüğü de içerebilir- engelli bireylerin gündelik hayatta "olağan" kabul edilmesinin önünde bir bariyerdir ve özellikle psiko-sosyal şiddet için de bir zemin yarattığı düşünülebilir. Katılımcılarımızın umursamazlıkla ilgili vurgusunun ise çoğunlukla, engellilerin haklarını ihlal eden ya da hakkını arayan bir engelliye kötü muamelede bulunan kişiler için geçerli olduğu görülmektedir.

4.2.2. Ailenin Engelli Çocuğuna Yönelik Tutumları

Türkiye'de engelli olmanın ne anlama geldiğini anlamak için ailelerin engelli çocuğuna yönelik tutumlarına bakmak gerektiği de önce çıkan bir husus oldu. Katılımcılarımızın gündeme getirdiği konular arasında bu kapsamda; ailelerin "engelli çocuğa gerçek insan gibi davranma"sının başta gelen bir ilke olduğu belirtilmektedir: "İş ailede bitiyor; yani aile eğer size gerçek bir insan gibi davranıyorsa, yaşama bakışınız, hareketleriniz, algımanız ona göre gelişiyor." Benzer şekilde, "aile bağları"ndan bahsedilmekte ve bir katılımcı kişisel deneyimini "Hep iç içeydik, yani aile bağlarımız kuvvetlidir bizim" diyerek açıklamaktadır. Diğer taraftan yatılı okulda okuyan kişiler için bu bağları devam ettirmenin zaman içinde zorlaştığı anlaşılmaktadır.

"Toplumsal yaşamdan soyutlamama" gerekliliği, "ailem, hiçbir zaman beni günlük yaşamdan soyutlamadı; bir kenarda tutmadı; sürekli hayatın içerisinde yer almam için çaba harcadı. İmkânları dâhilinde, bildikleri kapsamında, beni hep hayatın içinde tutmaya çalıştılar; yani büyük ölçüde de başarılı oldular diye düşünüyorum" ifadesi ile çok net şekilde sunulmaktadır. "Ebeveynlerin çocuğa zaman ayırması" ve "dış dünyaya çıkarması" gerektiğine önemli bir alıntı ile örneklenabilir: "Babam bir işçiydi; Anadolu'dan İstanbul'a gelip burada çalışma hayatına atılmış bir emekçiydi; ama çok ileri görüşlü bir adamdı. Şimdi düşünüyorum da tek izinli gününde beni mutlaka görmeye götürürdü; hava güzelse biz evde durmazdık; çıkardık dışarıya, beni hiç kırmazdı. Anne de öyle."

Benzer şekilde serebral palsili oğlunu toplumdan soyutlamamak üzere şu şekilde davrandığını aktarıyor: "Biz hiç bir şeyden esirgemiyoruz ki; bakın bizim öyle takıntıla-

rimiz yoktur. Biz sokağa çıkarız, sosyal hayatımıza sokarız, parka da gideriz, AVM'ye de gideriz. Ne bileyim tatile gideriz, mesela ben birçok arkadaşın 'Ya bu çocuk bağılıyor çağırıyor, çevreye rahatsızlık veriyor' dediğini bilirim. 'Rahatsız olan gitsin' dedim ben de. Ben o otele parasını veriyorum; o otelde engelli almayacağım diye bir şey söyleyemez. O tatile gidilecek... Gittik ve ben havuza soktum, denize soktum."

Bununla ilişkili olarak, "anne ve babanın çalışmasının" engeli olan çocuk üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri gündeme gelmektedir: "Okulda deneyimimiz kısa oldu, bizim zaman problemimiz yüzünden... Abla tabir ettiğimiz kişi, yani bir stajyer eğitimci eşlik edecek, ama yanında bizden biri olması lazım, çünkü ne demek istediğini biz anlayabiliyoruz, yılların getirdiği şey, ama başka bir insanın anlaması çok zor." Bu gerekçelerle, bir ailenin engeli olan çocuğunu eğitim sistemi içinde tutamadığını fark ediyoruz. Diğer taraftan, engelli çocuğu olan ebeveynler için "kısıtlamalarla yaşama"nın zorluklarından da bahsedilmektedir: "Engelli ailesinin hayatı çok karışıktır aslında. Yani engelli bir birey varsa evin içinde, birçok şeyinizi kısıtlarsınız mecburen. Hayat aslında çok fazla ciddiye alınmayacak kadar kısa olduğu halde her şeyi düşünmek zorunda kalırsınız."

Genel olarak bakıldığında, katılımcılar ailelerin pozitif yaklaşımının öneminden bahsetmektedir: "Aile yapısı ve engellilik şekli, mesela doğuştan engelli olmakla sonradan engelli olmak arasında insan ruhunu etkileyen çok önemli faktörler var; kıdemli bir engellinin hayatla barışık olma şansı çok daha yüksek, eğer ailenin yaklaşımı da iyiyse, pozitifse."

Görüldüğü gibi bu tema, katılımcılarımızın, engelli kişilerin eğitim imkânlarından yararlanması ve sosyal hayata katılımında, ailelerin yaklaşımını kritik gördüklerini göstermektedir. Engellilik alanındaki akademik çalışmalarda aile ve sosyal destek konusu, sosyal hayata eşit katılım için her zaman gündeme getirilen konulardır ve katılımcılarımızın kendi deneyimlerinden hareketle de çıkarımları bu teorik görüşlerle tutarlılık göstermektedir. Diğer taraftan, engelli çocuğu olan ebeveynlerin, bireysel ve ailevi gereksinimleri karşılamak için gösterdikleri çaba esnasında gözden kaçırabilecekleri bazı konular olduğu da görülmektedir; içinde bulunulan şartlar ve ebeveynlerin tercihlerine nedeniyle, engelli çocukların eğitim imkânlarından yararlanamaması ya da diğer sosyal fırsatlara erişimlerinin kısıtlanması önemli bir problemdir. Bu durum aile ölçeğinin dışında devlet ve ilgili kurumlardan sağlanması gereken desteği ön plana çıkartmaktadır.

4.2.3. Sistemsizlik

Bir katılımcıya göre ülkemizde "nereden tutsak elimizde kalan bir sistemsizliğin içerisindeyiz." Katılımcılarımızın görüşünü şu şekilde kuvvetlendirdiğini görüyoruz: "Ben çok Avrupalı değilimdir; öyle takıntım yoktur; örnek veriyorum şimdi, Hollanda'da insan muamelesi gören engelli kardeşlerim var, arkadaşlarım var. İnsan muamelesi nedir? Şu kaldırıma bir rampa yaptırmak için İBB'yi arayacaksın, yaptırabileceksin".

Bu kapsamda, "engellinin yeteneklerinin objektif değerlendirmesi" için bir sistem olmadığı aktarılmaktadır. Örneğin serebral palsili oğlunun yaşadığı fiziksel problemleri anlatırken, "sağ el ve ayaklarını aktif olarak kullanamama gibi bir durumumuz var,

zihinsel olarak çok kestiremediğimiz bir problem var, çünkü Türkiye’de zihinsel ölçümlerin sağlıklı yapılabileceği bir altyapı yok. Buna da gayret eden yok. Zira şöyle bir durum var; çocuğunuzu rapor almak için hastaneye götürüyorsunuz, çocuğun suratına bakıp %100 rapor veriyorlar; kaldı ki bu çocuk örnek veriyorum bir tablet cihazının kilidini açıp, Youtube’ye girip, Youtube’de reklam önüne geldiğinde reklamı kaldırıp, çizgi filmi seyrediyor... Bu benim için bir veridir. Yani iyi kötü bir veridir...”

Ayrıca, “Türk insanının haklarını bilmediği” düşüncesi ile “sadece engelli değil, engelsiz bireyler de böyle, neyi hak ettiğini bilmiyor. Nasıl talep etmesi gerektiğini bilmiyor. Zaten talep ederse bir ödülün mahrum kalacağına kaygısı oluyor. Ya da zaten tepeme vururlar görüşü var. Bir şey talep edersem başıma bir şey gelebilir kaygısı yokun olarak oluşturuluyor” demektedir.

Bir katılımcımız “Yapılan her şey bu topraklarda yapanın yanına kâr kalıyor” diyerek şu durumdan yakınmaktadır: “Kişilik anlamında bu yapıya uygun biriysem sınırsızca çirkeleşebilme hakkı sunuyor; yaptığım yanıma kâr kalmamalı; bu çok kötü bir şey; dejenerasyonun kapısını aralamak içine girmek, yaşamak anlamına geliyor bu; o da hukuk sistemine bağlı. Birinin bir şekilde bedel ödemesini görmek beni sevindiriyor, bir sevinç oluşturuyor bende”. Dolayısıyla, toplumsal yaşam içinde kişilerin başkalarına zarar veren davranışlarının sonucunda ödemesi gereken bedellerin olması ve özellikle de hukuk sisteminin bunu gerçekleştirmeye imkân vermesi, engellilerin önemseydiği bir konudur.

Sonuç olarak, engelli bireyin gözünden ülkemizde engelli olgusuna bakıldığında, ailenin engelli çocuğuna yönelik tutumu ve toplumdaki genel engelli algısı engeli olan kişilere yönelik yaklaşımları şekillendirmektedir. Engelli bireyin bireysel ihtiyaçlarının eğitim, sağlık, sosyal katılım vb. işleyişler içinde fark edilmesi için bir çaba olmaması, engelli olsun ya da olmasın kişilerin bu kapsamda hak arama çabası içine girmemesi, kötü muamele vb. davranışlar sergileyen kişilerin yaptıklarının sonuçlarına katlanmak zorunda kalmaması “sistemsizlik” tanımı içine girebilecek konular olarak karşımıza çıkmaktadır ve özellikle dezavantajlı gruplara yönelik şiddet türleri için zemin yaratabilmektedir.

4.3. Eğitim Sistemi İçinde Engelliler

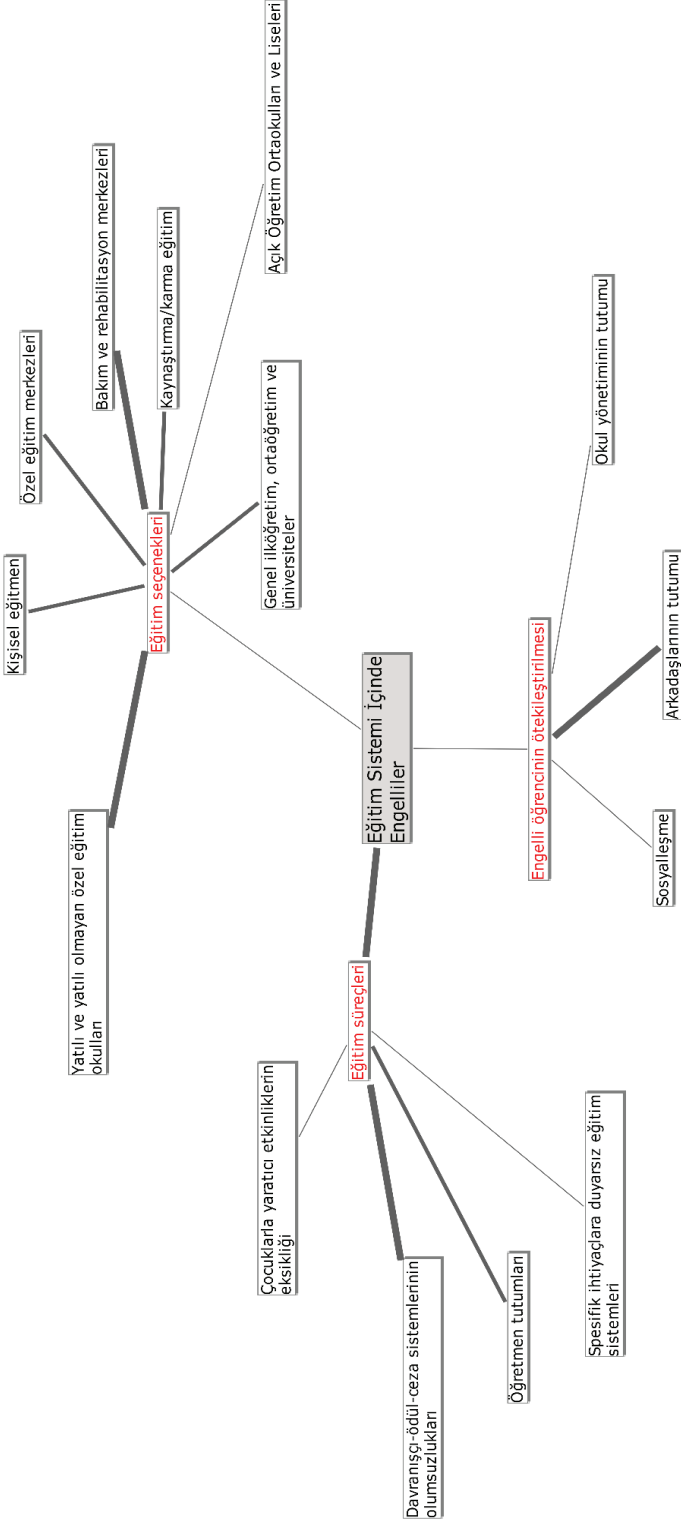
Katılımcılarımızın engelli olarak eğitim süreçlerindeki deneyimlerini de “Eğitim Sistemi İçinde Engelliler” üst başlığı altında toplayabiliyoruz. Bu kapsamda; “eğitim seçenekleri”; “eğitim süreçleri” ve “engelli öğrencinin ötekileştirilmesi” ana temalardır (Şekil 4-2).

4.3.1. Eğitim Seçenekleri

Mülakatlar esnasında pek çok farklı eğitim kurumu hakkında görüşlere yer verildiği görülmektedir. Katılımcılarımızın bahsettiği eğitim seçenekleri ve hangi atıflarla mülakatta gündeme geldiği şu kategorilerde toplanabilmektedir.

- a) **Yatılı ve yatılı olmayan özel eğitim okulları:** Görme engeli olan katılımcılarımızdan her ikisi de görme engelliler için yatılı bir ilköğretim kurumundan eğitim almışlar. Bu gruptan bir kişi orta öğretimi de aynı sistem içinde tamam-

lamış. Ayrı eğitim sistemlerinin birey üzerindeki etkisini şu görüş ile anlattığını görüyoruz: "Bir kere sıkıcı; sıkıcı olması şundan kaynaklanıyor, kör doğuyorsunuz, doğduğunuz zaman evde bir tane daha kör var: ağabeyiniz. Körler okuluna gidiyorsunuz, liseye gidiyorsunuz, sosyal ortam kurmak zorunda olduğunuz arkadaşların belli bir kısmını körler oluşturmak zorunda, çünkü liseyi de yatılı okudum ve görmeyen öğrencileri aynı odalara koyma veya her sınıfta bir tane ise bunları bir araya getirme kafası vardı."

Şekil 4-2: Eğitim sistemi içinde engelliler temaları ve alt temaları

Anlaşıldığı gibi katılımcımız engel türüne göre uzmanlaşmış eğitim kurumlarının dezavantajına işaret etmektedir ve bütünleştirmeyi amaç edinen bir eğitim felsefesinin bu kurumlarda başarılması, en azından engelli bireyin algısından bakıldığında pek de mümkün görünmemektedir.

- b) Kaynaştırma/karma eğitim:** “O zaman birlikte eğitim hayatı hayaldi. Hatta benim ağabeyim, o da görmüyor, ortaokulu bitirdikten sonra yıllarca ilçedeki liseye gitmek istedi, almamışlardı. Çok komik gerekçeleri vardı: ‘Ya başına bir şey gelirse’” alıntısından da anlaşıldığı gibi kaynaştırma ve karma eğitimleri bugün yaygınlaşmaya başladı. Yakın geçmişte ise genel eğitim sistemi içine dahil edilmeyen kişilerin mağduriyetleri görülebilmektedir.
- c) Özel eğitim merkezleri:** Bir katılımcımıza göre “Bireysel eğitim merkezleri var, çoğu da para tuzağı. Devleti de kazıkıyorlar, fırsatını bulursa bireyleri de kazıkıyorlar, çok geniş bir yelpaze bu aslında” alıntısından da bireysel eğitim merkezlerinin misyonunu yerine getiremeyen kurumlar olduğu anlaşılmaktadır.
- d) Kişisel eğitmen:** Daha maliyetli bir çözüm olarak kişisel eğitmen seçeneği karşımıza çıkıyor: “Bu da temelde ekonomiye dayanıyor. Yani ben iyi bir eğitmen tutmaya kalksam bugün 2-3 bin liradan aşağı para vermemem lazım.”
- e) Bakım ve rehabilitasyon merkezleri:** Bu merkezlerden, meslek edindirmeye yönelik katkısı açısından çok kısa bahsedildiği görüldü.
- f) Genel ilköğretim, ortaöğretim ve üniversiteler:** Görme engeli olan katılımcılarımızdan birisi genel lise eğitimi almış. Katılımcımız bunu bireysel çabanın bir ürünü olarak görmektedir: “Akademik olarak özellikle liseden itibaren bir takım problemlerle cebelleşmek mecburiyetinde kalıyorsunuz. Bu eğitim sürecinde özellikle matematik, fizik, kimya, biyoloji gibi fen bilimleri ve türevi alanlarda çok ciddi problemler yaşıyordum benim zamanımda. Bilgisayar teknolojisi bu kadar gelişmiş değildi; toplumda körler şimdiki kadar görünür değildi. Milli eğitim, özel eğitime bu kadar özen göstermiyordu. Tamamen bireysel çabalar etrafında gelişen bir beceriydi”. Her iki görme engeli olan katılımcımız da lise eğitimi sonrası üniversite eğitimi almış. Bir katılımcımız, “ailemden uzak olmam gerektiğini düşündüm; özellikle lise ve üniversite öğrenimimi kendim planladım, yaşayacağım şehir de dahil olmak üzere” ifadesi ile bu eğitim sürecinin bağımsızlaşmaya olan etkisine de atıfta bulunmaktadır. Cam kemik hastalığı olan katılımcımız da benzer şekilde; “Annem bir gün artık senin de okula gitmen gerekiyor diye tutturdu. Bu bana ilk zamanlarda tedirginlik vermişti, yani öncesinde hep aile içerisinde korunaklı bir yapıda hayatımı sürdürürken, günün belirli saatlerini hiç tanımadığım insanlarla geçirmek durumunda kalmak, oraya gitmek, onlarla birlikte aynı ortamı paylaşmak bana ciddi bir tedirginlik vermişti.” görüşüyle eğitimin, ailenin korunaklı sınırları dışına çıkmak için önemli bir fırsat yarattığına işaret etmektedir. Bu katılımcımız ilkokulu genel ilköğretim kurumunda tamamlamış. Ama sonrasını devam ettirememiş.
- g) Açık öğretim ortaokulları ve liseleri:** İlkokuldan sonra eğitim hayatına devam etmeyen ortopedik engelli katılımcımızın, eğitimini devam ettirme konusunda bahsettiği bir seçenek ise dışarıdan ortaokul ve lise sınavlarını tamamlama

imkânıdır. “Çok arkadaşım baskı yaptı, dışarıdan orta okul, lise ya da diğer alanlara geçmem için, ama kendini tatmin etmek için yapacaksın ne gerek var... Yani bilgi birikimi sağlamak, insanın değişmesini, olgunlaşmasını, kendini geliştirmesini sağlıyorsa... Herhalde birazcık bunda yol kat ettim diye düşünüyorum. Kariyer yapmak için ise toplumun halen bir engelli bireyi iyi bir yere getirebilme potansiyeline sahip olmadığını düşünüyorum ve ‘iyi ki Stewen Hawkins burada doğmamış’ diyorum, dünya bilim tarihi o kadar önemli keşiflerden mahrum kalacaktı. Düşünsenize burada doğsaydı, zavallı çıldırırdı, o zeka ile bir şey de yapamıyorsun.” Anlaşıldığı gibi, engelli grupların eğitimlerinde süreklilik için “Bu çabaya değecek mi?” sorusuna cevap verilmesi gerekmektedir; engellilerden bir kısmı için, bunca çabanın ardından sosyal süreçlere ve özellikle de çalışma yaşamına dahil olmamak, eğitimi de anlamsız hale getirmektedir.

Görüldüğü gibi ülkemizde farklı eğitim seçenekleri ile engelli kişilerin yetişkinlik hayatına hazırlanması için fırsatlar bulunmaktadır. Ancak, eğitim hizmetlerinin yapılandırılmasında, engellilerin kendi tercihlerinin neler olduğuna pek de kulak kabartılmamaktadır. Bir katılımcımız, ülkemizde engelliler için var olan eğitim sistemlerini aşağıdaki şekilde özetlemektedir: “Bunu bir piramit gibi görmemiz lazım. Piramidin en alt basamağında, ayrı eğitim kurumları, bizimki gibi yatılı okullar var. Yatılı özel eğitim okulları olarak geçer. İkinci basamağında gündüzlü ayrı okullar var, yatılı değildir, gündüzlüdür. Üçüncü basamakta özel alt sınıf yer alıyor; bu karma okulun içerisinde bir sınıfta beş tane görmeyenin bir arada okuduğu bir sistem; birlikte okumasa da teneffüse çıktıklarında diğer arkadaşlarını görüyor olurlar. Bir sonraki basamak, kaynaştırma sistemi. Varmaya çalıştığımız şey bütünleştirme aslında. Bir çocuğun bütün ihtiyaçlarını doğrudan ya da dolaylı olarak, gerekirse asistan eşliğinde, diğer arkadaşlarıyla karşılayıp, her alanda bütünleşen bir eğitim ortamı. Biz ülke olarak kaynaştırmada kaldık.” Bu özet bize, engeli olan ile olmayanın aynı sistem içinde eğitildiği yapılara yönelik bir beklenti olduğunu göstermektedir.

4.3.2. Eğitim Süreçleri

Katılımcıların kendi eğitim serüvenleri ve ülkemizde engellilerin eğitimine dair görüşleri, özellikle kendileri de öğretmenlik yapan görme engelli katılımcılarımızın öğretmen olarak gözlemleri bir araya getirildiğinde, engellilerin eğitim süreçlerinde “öğretmen tutumları”, “davranışçı-ödül-ceza sistemlerinin olumsuzlukları”, “spesifik ihtiyaçlara duyarsız eğitim sistemleri” ve “çocuklarla yapılabilecek yaratıcı etkinliklerin eksikliği” temaları altında toplanabilecek önemli konulara vurgu yaptığını görüyoruz.

a) Öğretmen tutumları: Görme engeli olan bir katılımcımız kendi yaşadığı bir olayı şu şekilde aktardı: “Lise 1’de matematik öğretmenim bana, ‘ben senle uğraşamam; sana formaliteden bir sınav yapayım; dersi birazcık dinle; anlamaya çalış; ne anladıklarını bana anlatırsın; ben sana 55 veririm geçersin’ dedi. Ben de bunu o günkü kafa yapımla, zaten matematik çok istediğim bir alan değil, ben sözel okuyacağım diye kabul edip, matematikle aramı bozmuş oldum.” Bu olayda görüldüğü gibi, öğretmenlerin zaman zaman bir engellinin bir alanda kendini geliştirme şansını ortadan kaldıran tutumları olabildiği görülmektedir.

b) Davranışçı-ödül-ceza sistemlerinin olumsuzlukları: Cam kemik hastalığı olan katılımcımız ilkokuldaki bir fiziksel şiddet örneğini verdi: "Hatta sıra dayacağına çektiler, ben de dayak yedim. İlk dayak ata ata gelirken korkmuştum neme vurabilir, parmağım kırılabilir diye. Aslında hoşuma da gitti, diğer çocuklardan ayrı tutulmadığım için. Parmağım geri dönmüştü, bir hafta kadar ağrımişti, hâlbuki hiç hak etmemiştik, 'Ben buna da karşıyım' demiştim; yani 'Kabahatli kim ise o hesap versin, niçin hepimiz bunun ceremesini çekiyoruz?' demiştim.

Görme engelli katılımcımız, benzer bir ceza yaklaşımının yatılı okullarda da kullanıldığını "Bir yerin camı kırılmış, oturma cezası... 70 kişi birden saatlerce oturuyoruz. Kapıda. Ne kadar süreceği belli değil. Bu cezayı verenin gönlüne kalmış. Bence sistematik şiddet! Ona sorarsan aslında bu çocukları bir arada tutma eylemi bir yandan" örneği ile aktarıyor. Bu uygulamanın herhangi bir nedene bağlı olarak tekrarlandığını "her hafta cumartesi bir seans alıyorduk" diyerek aktarırken, "ben cumartesi pazar günlerinden nefret ederdim" diyerek de duygusunu paylaşıyor.

Görme engellilerin eğitiminde kullanılan ödül-ceza temelli yaklaşımların ne kadar zarar verici olduğu da görülmektedir. Örneğin çocuğun öz-bakım becerisinin kazandırılmasında çocuk için travma yaratabilecek yöntemlerin kullanıldığı aktarıldı. Katılımcımız "taharet eğitimi" olarak isimlendirdiği, çocuğun tuvalette hijyenik ve İslami kurallara uygun şekilde temizlenmeyi öğrenmesi için uygulanan tekniklerden örnekler verdi. Haftalık çamaşır yıkama günlerinde, iç çamaşırını kirli çıkan çocukların, diğer çocukların içinde ifşa edilerek, nasıl rencide edildiğini anlattı. Bugün okullarda aynı yöntemlerin kullanılıp kullanılmadığından emin olmamakla birlikte kendisi üzerinde ne kadar yıkıcı etkisi olduğunu halen hatırladığını ilettili: "Ödül ve cezayı çok iyi biliyorum, beni ne hale getirdiğini, başkasını ne hale getirdiğini biliyorum, bu yüzden bugün bundan öğretmen olarak uzaklaşıyorum."

c) Spesifik ihtiyaçlara duyarsız eğitim sistemleri: Engellilik, türlerine göre sınıflandırılabilen bir olgu olsa da, bu engel kategorileri içine yerleştirilen ve "etiketlenen" kişilerin bireysel özellikleri açısından biricik olduğu ve bireysel ihtiyaçlarının da doğal olarak farklı olduğunu unutmamak gerekiyor. Ancak, görüşmeler özellikle eğitim süreçlerinde bireysel ihtiyaçların göz ardı edilen bir konu olduğunu göstermektedir.

Bir katılımcımız yine yatılı okul yıllarından bir anı ile tanık olduğu bir olayı şöyle anlatıyor: "Bir tane çocuk vardı; hafif de zihinsel engelli bir çocuk; kıyafetlerinin düğmelerinden rahatsız olurdu ve tüm düğmelerini kopartırdı. Bir gün bu çocuğu çırılçıplak bütün okulda dolaştırdılar. Düğmelerini kopartmamayı öğretmek için... Kızlı erkekli bütün odalarda her yerde çocuk çıplak dolaştırıldı... O zaman... Allah'ın belası kıyafeti düğmesiz yap! Fermuarlı yap." Bu anı, eğitimin içinde spesifik ihtiyaçların farkında olmama ve ödül-ceza ile her şeyi çözebileceğine dair bir zihniyetin ne kadar tehlikeli olabileceğine örnek teşkil etmektedir.

Diğer öğretmen katılımcımız şu anda çalıştığı eğitim kurumundaki kişilerin de öğrencilerin ihtiyaçlarına çok duyarlı olmadığını belirtmektedir: "O çocuk hipe-

raktivesi olan, az gören, güneş ışığına ihtiyaç duyan bir çocuk, sene başında da bunun kavgasını yaptık” söylemiyle bir öğrencinin spesifik ihtiyaçları için bugün çalıştığı okuldaki yönetimle çatışma içine girmek zorunda kaldığını belirtmektedir. Fiziksel şartların çocukların ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesinde de yine zihniyet bariyerleri olduğu görülmektedir. Öğrencisinin bulunduğu sınıf ile tuvaletin bulunduğu katın farklı olmasından kaynaklanan bir sorunla ilgili şunları iletmektedir: “Mesela bir alt katta öğretmenlerin kullanması gereken tuvalet var, diyorum ki ‘Zihinsel engelli bir çocuğum var. Bir buçuk sene önce hastalık geçirdi; dil gelişimi sorunlu; en önemlisi de fizyolojik olarak bir tarafı felçli, anal kaslarını henüz tam olarak kullanmıyor. Öğrenci tuvaleti için dört katı inene kadar, ben bile bazen altına kaçırarak gibi oluyorum.’ Cevap: ‘Hayır, sen bunu istersen, herkes ister”. Şu an ben mekânla savaş halindeyim. Beni en çok geren şey çocuklarımla isteklerine, mekânın cevap vermemesi ve yapmak istediğim küçük düzenlemelerin engellenmesi. Aslında çocukların engellerini kaldırmaya çalışıyorum.”

Bu tema altına alınabilecek bir başka husus ise “hazır olmadığı bir psikolojik gelişime muhatap olma zorunluluğu”dur. Görme engeli olan katılımcılarımızın eğitimlerinin, farklı yaşlardaki öğrencilerin aynı sınıfa devam ettikleri bir döneme denk geldiğini görüyoruz. Biyolojik yaş değil de okula başlama zamanı baz alınarak sınıfların yapılandırıldığı bu yaklaşımda, sosyal ve bilişsel açıdan farklı gelişim düzeylerinde olan öğrencilerin bir arada olması söz konusudur. Katılımcımıza göre, bu çocuklar kendi gelişim düzeylerine uymayan, dolayısıyla henüz hazır olmadıkları farklı deneyimleri yaşamak zorunda bırakılmaktadır.

d) Çocuklarla yapılabilecek yaratıcı etkinliklerin eksikliği: Eğitim süreçlerinde çocukların kendilerini daha iyi ifade edebilecekleri, kalıcı kazanımlar yaratacak yöntemlerin azlığına ve bunları uygulamaya istekli öğretmenlerin de zaman zaman olmamasına dair yakınmaları görüyoruz. O nedenle kendisi gece yatakhane nöbetine kaldığı dönemlerden örnek veren öğretmen katılımcımız: “Gardiyan gibiyim, ama gardiyan olmamak için elimden geleni yapıyorum. Beraber pizzalar mı yapmıyorduk? Çocuklarla mısırlar mı patlatmıyorduk? Aman boş verin etüdü... Benim nöbetimde hayat duracak... Dramalar mı yapmıyorduk? Sevinmek ne kelime? Kendilerini ait hissediyorlardı. Dünyaya ait hissediyorlar. Akıllarına gelmeyen birçok insani duygu akıllarına geliyordu.”

Eğitimde odaklanılması gereken hususlar konusunda da şu vurgu önem teşkil ediyor: “Ben çocukta anlam becerisi gelişsin istiyorum. Çocuk şu cümleyi okuyabiliyor: Ayşe camı kırdı. Ne olmuş oğlum? -Ayşe camı kırdı. Soruyu değiştiriyorum: Kim camı kırdı?, -Ayşe camı kırdı. Halen aynı. Peki sen ne hissettin? Öyle kalıyor. Aslında Ayşe camı kırdı cümlesi gelir gider bir cümle iken çocukta hissettirdiği bir şey de var. Onu bulmak ve çocuğa okumanın zevkini tattırmak gerek.”

4.3.3. Engelli Öğrencinin Ötekileştirilmesi

Engelliler için var olan eğitim süreçlerinden pek çoğunda, çocuğun ötekileştirilmesine ortam yaratan durumlardan bahsedilmektedir: “Öğretmenlerin beğenmedikleri

öğrencileri ilkokul kademesine alt sınıf olarak uydurdıkları bir okul bu. Ötekilerin de ötekisi yaptıkları bir sistem, bu sistemin içine atıyorlar.”

Ötekileştirme teması altında “arkadaşlarının tutumu”, “okul yönetiminin tutumu” ve “sosyalleşme” alt temaları altında yer alabilecek vurguları toplayabiliyoruz.

“Okul yönetiminin tutumu” konusunda cam kemik hastalığı olan katılımcımızın anlattığı hikâyenin çarpıcılığı görülmektedir: “Okul müdürü kabul etmek istemedi. Israrla ‘Ben sorumluluğu almak istemiyorum’ dedi. Sanki bütün gün yanımda duracak! Beni okula o götürüp getirecekmiş gibi... Anne de ısrarla bu insanın da okula gitmesi gerektiğini vurguluyor. Tartışmalardan birinde ben de yanlarındaydım, ‘Yani bu da bir insan, bunun da okula gidip sosyalleşmeye ihtiyacı var, bir şeyler öğrenmeye ihtiyacı var’ diye tutturdu annem. Uzun bir süreç sonunda kabul etti müdür. Ama gitmemem için, madem öyle, seni dördüncü kata veriyorum, ‘Hadi bakalım gel!’ gibisinden bir tavırla... Birinci katta bize uygun sınıflar olmasına rağmen, 4. kata verdiler ve annem dört yıl boyunca beni kucağında götürdü inatla kararlılıkla.”

Annesinin çabası ile eğitime dâhil edilme imkânı bulan katılımcımız, sınıfta ise şu koşullarda kalmaya devam edebildiğini anlattı: “Bir araba almıştık biz. Çocukların yemek masaları olur ya biraz büyükçe; o katlanıp bir kenara koyuluyordu, ben gidince açılıyordu, orada oturuyordum. Sıraya oturamadım. Benim için tehlikeli olur. Daha korunaklı bir arabaydı, çünkü koşuşturan çocuklar çarpıp bir yerimi kırabilirdi.”

Bu katılımcımız kendi eğitiminde arkadaşlarının “sahiplenici” tutumundan bahsetti: “İlkokul süreci çok keyifli geçti. Arkadaşlarım müthiş bir şekilde sahiplendi beni. Okul müdürü muhalefet etmesine rağmen ben neşeyle gidip geliyordum okula. Her sabah bir arkadaşım gelir evden çantamı alırdı. Annem beni kucakladığından dolayı ikisini taşımak zor olur düşüncesiyle...” Kısa da olsa ilköğretim süresince özellikle “grup içerisinde hareket edebilmeyi”, “kendini idare edebilmeyi” öğrenmek, “aile dışında o günkü ihtiyaçlarımı programlamak, yerine getirmek” çok önemseydiği kazanımlar olarak dile getirildi.

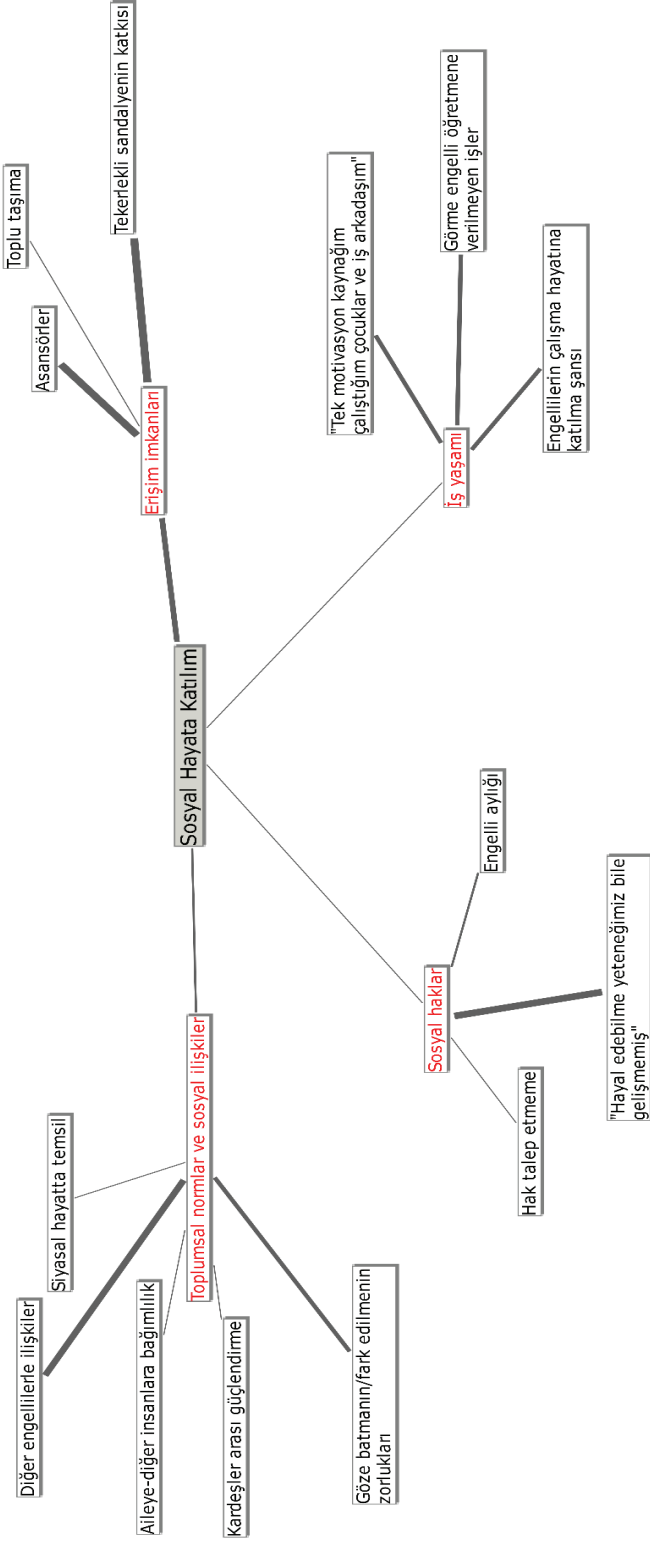
Sonuç olarak, engeli olsun olmasın herkes için temel ihtiyaç, hedeflenen bir konuya dair kazanımların, birey için en kolaylaştırıcı fiziksel koşullarda, en uygun öğretim teknikleri ve öğretme motivasyonu olan öğretmenler aracılığıyla yaratılmasıdır. Çocuğun merak ve öğrenme isteğini arttıran ve bireysel ihtiyaçlarına hassasiyet gösterildiğini hissettiren eğitim süreçleri, öğrencinin motivasyonu için ön koşuldur. Öğretmenlerin kendilerini öğrencilerinin gelişimine adanması, eğitim kurumlarının ise öğretmenlerinin bağlılığı ve motivasyonu için gereken zemini yaratması eğitim süreçlerinin iyileştirilmesi için bir zorunluluktur. Bu motivasyon döngüsü özellikle, öğrenme ortamlarında dezavantajlı konumda olan kişiler için kritiktir. Eğitim süreçleri, engelli bireye kendisini dışlanmış hissettirmemelidir. Eğitim ortamlarında gelişen arkadaşlıklarda, engelli olup olmamak pek de dert edilen bir husus gibi gözüküyor. Katılımcılarımızdan hiçbiri arkadaşlarından kaynaklanan bir dışlanma hikayesi paylaşmadı. Ötekileştirme daha ziyade yetişkinlerin kurguladığı eğitim ortamlarından ve de yetişkinlerin –öğretmen ve yöneticiler ve hatta veliler- davranışlarından kaynaklanmaktadır.

4.4. Sosyal Hayata Katılım

Katılımcılarımızın mülakatta üzerinde durduğu konulardan bir diğeri “sosyal hayata katılım”dı. Bu kapsamda önce çıkan fikirler Şekil 4-3’de verilen temalar altında gruplanmaktadır.

4.4.1. İş Yaşamı

Öğretmenlik yapan katılımcılarımızdan birisi “tek motivasyon kaynağım çalıştığım çocuklar ve iş arkadaşım” diyerek iş yaşamında kendisini motive eden unsurları açıklamaktadır. Diğer taraftan bu motivasyonu bozan deneyimlerin de ortaya çıktığını görüyoruz. Örneğin, “görme engelli öğretmene verilmeyen işler” teması altında sınıflandırdığımız ve görme engeli olduğu için çalıştığı okulda kat nöbeti üstlenmesine izin verilmeyen öğretmenin anekdotu şu şekilde: “Gece kat nöbetinde oluyor da, gündüz kat nöbetinde olmuyor mu? Herkesin illallah ettiği, çatılardan topladığı çocukları, ben her gün altı saat sınıfta tutarken sen neredeydin? Öte yandan gören bir insanın nöbet tuttuğu katta çocuk yanında olan musluğu çok rahat açabiliyor. Gören bir insanın nöbet tuttuğu katta çocuk arkadaşını yaralayabiliyor. Tüm bunlar oluyor. Bütün bunları, benim körlüğüme yoracak kadar... Bu bile, bir güç, bir otorite. ‘Ben senden daha fazlayım haberin olsun!’ mesajı içeriyor.”

Şekil 4-3: Sosyal hayata katılım ve alt temaları

“Engellilerin çalışma hayatına katılma şansı” da üzerinde durulan konular arasında yer aldı. Bir katılımcımıza göre “2000’li yıllarla birlikte engellilerin çalışma hayatına daha yoğun bir şekilde katılma şansı ortaya çıktı.” Ancak, cam kemik hastalığı olan katılımcımız kendisinin çalışma deneyimi sonucunda ‘Emeğin karşılığı alınamıyor’ çıkarımına ulaştığını söylemekte: “Belli dönemlerde ufak tefek işler yaptım. Ama emeğin karşılığı alınamıyordu; biraz sömürü oluyordu. ‘Nasıl bu bana bağlı, ben ne kadar verirsem o kadar almak durumunda’ gibi bir patrona rastladım, o da benim şanssızlığım oldu. Televizyon sigortası yaptık bir süre ablamla birlikte evde. Öğlen 12.00’de iş başı yapıp, gece 2.00’da paydos yapıyorduk, o gün yaptığımız ürünün parasını üç ay sonra alabiliyorduk ve adam para yok, para yok diyordu, tatillere çıkıyordu... Sonra dedik ki ‘Ne halin varsa gör!’. Saatlik ücretle iki dilim ekmek yiyorsam, evde var o ekmek.”

Dolayısıyla, engelli bireylerin dahil edilebilmesi için çalışma yaşamının iki temel noktada geliştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Birincisi, sağlamcı bir bakış açısıyla bazı işlerin engelliler tarafından yapılamayacağına dair kalıp yargıların ortadan kaldırılması gerekmektedir. İşlerin etkili ve verimli şekilde yürütülmesi için işin içeriği ile çalışanın yetenekleri arasında bir uyumun gerekli olduğu doğrudur. Ama bir engel türü için bazı işlerin uygun olmadığı iddiası, çoğunlukla yönetici, işveren ya da toplumun ilgili kesimlerinin kolaya kaçma eğiliminden kaynaklanmaktadır. İş süreçlerinde yapılacak makul uyumlandırma girişimleriyle, engelli çalışanlar yeteneklerini, bir işin gereklerini istenen kalite ve hızda yerine getirecek şekilde kullanabileceklerdir. İkincisi, her çalışanın emeğinin karşılığını alması gerekir. Adil ücretlendirme sistemleri, iş yaşamındaki temel güdüleyicilerdendir. Bir işin bitiminde, o iş için belirlenen insanî ücretlerin zamanında ve mutlaka ödenmesi, kurumsal yapıların en temel işleyiş prensibidir. Çoğunlukla küçük ölçekli, etik ve ekonomik olarak kurumsal gelişiminin başlarında olan ve de kötü muameleyi bir iş yapış şekli olarak gören yönetim kademelerinin bulunduğu işletmelerde, katılımcımızın bahsettiği “sömürü” söz konusu olabilmektedir. Engellilerin istihdam edildiği işletmelere ve iş süreçlerine yönelik izleme çalışmalarının yürütülmesi burada önemli katkılar sağlayabilecektir.

4.4.2. Erişim İmkânları

Katılımcılarımızın sosyal hayata katılım için sıklıkla gündeme getirdiği konulardan birisi erişim kısıtlarının ortadan kaldırılmasıdır ki bunun aracı tekerlekli sandalyeler, beyaz baston, toplu taşıma seçenekleri, rampalar ve asansörler olabilmektedir.

- a) Toplu Taşıma:** Tekerlekli sandalye kullanan katılımcımız şu deneyimini paylaşmaktadır: “Ben ilk duraklarda binip son duraklarda inmeyi tercih ederim. Çünkü ara duraklarda inmek çok zordur; iyi organize etmek gerekir ve yanınızda sağlıklı birinin olması iyi olur. Otobüs şoförünün yanına gittim; ilk durakta bineceğim, ‘Merhaba kolay gelsin’ dedim güler yüzle yaklaştım; yani benim mizacım bu, hep böyle tanımadığım insanlara bile güler yüzle yaklaşmayı seviyorum ben. Baktı bana ‘Binecek misin?’ dedi; “Evet” dedim; gitti düğmeye bastı, kapı açıldı; ben binemedim tabii, rampanın açılması lazım, onu ben açamıyorum... ‘Niye binemiyorsun?’ dedi; ‘Rampa kapalı binemiyorum’ dedim. Elindeki kâğıdı şöyle buruşturdu çok okkalı bir küfür etti bana. ‘Rampayı aç, rampayı kapat, bütün gün sizinle mi uğraşacağım?’ dedi. Baktım ki iyi değil bu adam, daha ilk diyalogda böyle bir çıkış yapıyorsa sert bir mizaha sahip ve bir de inerken yardım

istemek zorunda kalacağım. Çünkü hiç tanımadığınız bir insandan yardım istemek durumundasınız ve sözel şiddetle karşı karşıya kalıyorsunuz, küfürle karşı karşıya kalıyorsunuz.” Bu örnekte de görüldüğü gibi engellilerin, toplu taşıma ile erişimleri önünde prosedürler açısından ya da teknik anlamda engeller kısmen kalksa da bu hizmeti veren kişilerin dirençleri anlamında sıkıntılar devam etmektedir.

b) Tekerlekli sandalyenin katkısı: Ortopedik engeli olan katılımcımız akülü tekerlekli sandalyenin hayatını nasıl değiştirdiğini ise şöyle paylaştı: “Doksanlı yılların ortalarına gelirken bir iş kadınının başışı neticesinde bir akülü tekerlekli sandalye sahibi olduk. Aslında ablamın bir arkadaşıydı; ablama aldı; ablam ilk dışarı çıkma deneyiminde gidip bir arabaya vurdu; sonra ‘Bu bana göre değil. Kendimi hazır hissetmiyorum; böyle bir arabayla dışarı çıkabilecek durumda değilim ben.’ dedi. ‘İmm dedim ben çıkabilirim’; o gün bugündür dışarlarda yım ben. O arabanın benim hayatıma kattığı çok şey var. Bu üçüncü arabamızı; üçünü de sponsorlar vasıtasıyla alabildik.” Bilindiği gibi tekerlekli sandalye, ortopedik engelliler için erişim açısından çok önemli bir araçtır. Yeri gelmişken belirtmekte fayda olan bir başka konu da şudur: Bu araçların da engellinin fiziksel özelliklerine uygun olması gerekir. Felç, kas hastalıkları, serebral palsi ya da cam hastalığı sonucunda ortaya çıkan hareket kısıtları tekerlekli sandalyeyi gerekli kılabılır; ama aracın büyüklüğü, ağırlığı, akülü olup olmayacağı tamamen bireyin fiziksel özellikleri ve ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir. Uygun seçilmiş tekerlekli sandalye, engelli bireyin dış dünyada bağımsız hareket etme hakkını kullanmasına imkân vermektedir.

c) Asansörler: Asansörlerin farklı engel grubundan kişiler için hem gerekli hem de diğer insanlarla çatışma içine girmelerine neden olan bir ortam olduğu anlaşılmaktadır: “Asansörlerde beyefendi gibi görünen İstanbul beyefendisi görünümünde bir adam ‘Ayak altından çekil!’ dedi. ‘Siz’ dedim, ‘bu yaşa kadar gelmişsiniz, çok sıksınız, ama insan olma konusunda öğrenmeniz gereken çok yol var’ dedim. Baktı ‘Bana ne, ne demek istiyorsun’ gibisinden bir bakış...” Daha önceki bölümlerde, insanların engellilere yönelik tutumlarından bahsederken, kimi zaman umursamaz tavırlar sergileyen kişiler de vurgulanmıştı. Özellikle asansörlerde, öncelikleri olan engellilerin önüne geçmeye çalışan ve hatta bu yaklaşımını kabalıkla sergileyen kişiler, umursamazlığın da ötesine geçerek kötü muamele için örnek teşkil etmektedir.

Dolayısıyla, erişimle ilgili tema kapsamına giren hususlar, “bağımsız hareketi gelişmiş bir engelli” olmak için erişimin önündeki bariyerlerin kaldırılması gerektiğini göstermektedir. Katılımcılarımızın verdiği örnekler, özellikle de bir yerden bir yere gitmek için sosyal yaşama katıldıklarında özellikle de psiko-sosyal şiddet türlerine açık hale geldiklerini göstermektedir.

4.4.3. Toplumsal Normlar ve Sosyal İlişkiler

Sosyal hayata katılım kapsamında, ebeveynler, kardeşler, diğer insanlar ve diğer engellilerle olan ilişkiler yanında toplum içinde fark edilir olmanın yarattığı etkiler ve temsil gündeme gelmektedir.

- a) Aileye-diğer insanlara bağımlılık:** Ortopedik bir engellinin manüel aracı hareket ettirmek için gereken kas kuvvetine sahip olmaması ya da akülü araç kullanmamasının getirdiği bağılayıcılıklardan bahsedilmektedir. Katılımcımız ablasının, ev dışında hareket edebilmesi için yengesi, ağabeyi ya da annesine bağlı olduğunu belirtirken buradaki sıkıntıya da işaret etmektedir: “Manuel arabayı birisi sürüyor, dolayısıyla ona bağılılığı var. Kararlar arabayı süren kişiler tarafından genellikle veriliyor.”

Bağımsızlık konusunda başka bir örneği de daha önce katıldığı bir seminer programına konuşmacı olarak İsveç'ten gelen çok ağır engeli olan bir kadının söylemi çerçevesinde verdiği görülmektedir. Konuşmacı hayatından şu örneği vermiş: “Farklı vardiyalarda bana bakan üç bakıcım var. Bir vardiya benim eşim. Sabah kahvaltısına yumurta istedim, ‘Aaa, canım yumurta yapmak istemiyor’ dedi; bıraktı gitti, ‘Eşimdi’ dedi. Bu çok önemli bir örnekti benceé. Konuşmacı “Diğer bakıcılarım, para alıyor bana bakmak için, isteklerimi yerine getirmek için...” demiş. Öğleden sonra diğer bakıcı gelmiş, “Benden ne istiyorsan onu yaparım” demiş. Katılımcımız söyle devm ediyor: “Bir de böyle bir durum var. Ben şanslıyım, benim her isteğim yerine geliyor, ama öyle aileler var ki...” Katılımcımız bu örneği verirken özellikle, bu konuşmacının, devletin bakım hizmeti için verdiği maddi desteği nasıl kullanacağı konusunda söz sahibi olmasının nasıl bir fark yarattığına atıfta bulunmaktadır. Verdiği örnekte, engelli bireyin, devletten aldığı desteği kişisel olarak nasıl kullanacağına kendisinin karar verdiğini, dolayısıyla eşi yerine profesyonel bakım hizmeti almayı tercih ettiğini ve bu tercihi hayata geçirme özgürlüğü olduğunu belirtmektedir. Bu vesileyle, engellilik aylığının Türkiye’de olduğu gibi engellinin kendisine değil de, engelli bireyin bakımını üstlenen kişilere verilmesinin de ne kadar yanlış olduğunu belirtmektedir.

- b) Kardeşler arası güçlendirme:** Cam kemik hastası katılımcımızın aynı soruna sahip bir ablası da olduğunu söylemiştik. Uzun yıllar ablası evden dışarıya kendi başına çıkmaya cesaret edememiş ve bizim katılımcımız sürekli onu teşvik etmeye çalışmış: “Yaklaşık bir yıl boyunca sürekli başının etini yedim, sonunda tek başına buralara geliyor. Müthiş bir şey” yapıyo tek başına buralara geliyor müthiş bir şey yani o hayatla barışık biridir ama şey derdim hep ben ona “tek başına sokağa çıkıp hayatı yaşamak çok farklı şeyler getiriyor”. Sosyal hayata katılımı, kardeşlerin birbirinin tetikleyici rol oynayabildiği anlaşılmaktadır. Aslında bu örnek, birden fazla engelli bireyin olduğu ailelerde, aileden bir kişinin bağımsızlaşmasına imkân yaratacak koşulların oluşturulması ve bu deneyimin aile içinde paylaşılması yoluyla, bağımsız hareket etme istek ve cesaretinin diğer kişilere de sirayet edebileceğini göstermektedir.

- c) Diğer engellilerle ilişkiler:** Cam kemik hastası katılımcımızın sosyal çevresinde engelli bireyler çok fazla olmamış. Şu şekilde anlatıyor: “Beş yıl öncesine kadar benim engelli bir arkadaşım yoktu biliyor musunuz? Sonra düşünmeye başladım: “Ya niye benim bir engeli arkadaşım yok?”. Bize yakın bir derneğe gidip gelmeye başladım; orada insanları gözlemlemek istedim. Engelli birey olarak bir tek kendimi görüyorum ve sağda solda dilenen bir kaç insan görüyorum;

dışarı çıkıp, sosyal hayata katılabilen engelli sayısı da çok az; gidip dernekte gözlem yapmak istedim, arkadaş edinmek istedim. Engelli hayatının, yaşadığın çevreden ibaret olmadığını gördüm; şimdi çok sık görüştüğüm bir kaç engelli arkadaşım var; onlarla bir yerlere gidiyoruz; etkinlikler yapıyoruz. Tabii herkesle aynı ölçüde samimiyet kurmak mümkün değil; engelsiz bireylerle de öyle; yani zihinsel etkileşim önemli.” Bu vurgudan hareketle, engelliler arası ilişki ve temasları artıracak çalışmaların yararlı olabileceğini söyleyebiliriz.

d) Göze batmanın/fark edilir olmanın zorlukları: Cam kemik hastası katılımcımız, fotoğrafçılıkla ilgileniyor: “Benim habersizce, insanların doğal haliyle fotoğraflarını çekmek çok hoşuma gidiyor. İnsan hallerinin fotoğrafı çok hoşuma gidiyor, ama bu da zor bir iş, bir kere engellisiniz, şöyle bir bakan immm diyip bir daha bakıyor, o zaman deşifre oluyorsunuz, anlatabiliyor muyum? Yani bir yerde durup uzun uzadıya bir gözlem yapma şansınız da olmuyor. Fotoğrafa çıktığım zamanlarda çok sorun yaşadığımı söyleyemeyeceğim, ama bu çapta bir çalışma yapmak istiyorsam çok verimli bir çalışma olmuyor, o yüzden zoom oranı çok yüksek bir makine edindim, benim varlığımı keşfedememiş insanları çok uzaktan fotoğraflamayı düşündüm, “Öyle bir çözüm üreteyim” dedim, doğal haller çünkü çok daha farklı oluyor tabii. Ama şimdi sandalyede oturduğunuz zaman pozisyonunuz çok farklı oluyor, hareket alanınız çok kısıtlanıyor, çok iyi bir kare yakaluyorsunuz, ama adamın birisi önünüze geçiyor, duruyor, “Çekil diyeceğim” ama o an bozuluyor.” Katılımcımızın fiziksel özellikleri nedeniyle dikkat çekmeden herhangi bir sosyal ortama girememesi; hatta elinde fotoğraf makinesi olmasına rağmen çekim için beklediğinde zaman zaman dilenci gibi algılanarak para verilmesi son derece rahatsız edici deneyimlerdir.

Hayatın içine dâhil olmanın getirdiği risklerden de bahsedilmektedir: “Ne kadar az onun gözünün önünde olursan, ne kadar az onun hayatında olursan, karşı bireyin senin için oluşturacağı risklerden o kadar çok uzaklaşıyorsun. Dolayısıyla eğer risk almak istemiyorsan, sosyal hayattan vazgeçmek mecburiyetindesin. Sosyal hayatta varlık göstermek istiyorsan her şeyden önce psikolojik şiddeti, mobbingi, ayrımcılığı, ötekileştirmeyi göze almak zorundasın.” Bir engellinin sosyal hayata dair bu ön kabullerinin olması kabul edilemez. Sosyal yaşamın getireceği riskler nedeniyle, sosyal hayata katılımdan “kaçınma” ciddi bir ikilemdir.

e) Siyasal hayatta temsil: Katılımcılarımızın, zaman zaman siyasal partilerde ve mecliste engeli olan kişilerin rol alma imkânı bulmasını, kendileri için umut veren gelişmeler olarak ve de çok gerekli gördükleri fark edilmektedirler.

4.4.4. Sosyal Haklar

Engelli kişilerin sosyal hakları konusunda gündeme getirdiği konuları “hak talep etmeme” ve “hayal edebilme yeteneğimiz bile gelişmemiş” temaları altında toplayabiliyoruz. Bir katılımcımız, Avrupa’daki engelli bireylere sunulan ekonomik ve sosyal hakların anlatıldığı bir eğitime katılmış. “Bu hakların sizin ülkenizde de olması halinde kendinizi beş yıl sonra nerede görüyorsunuz?” diye sormuşlar: “Şöyle küçücük not kâğıdı verdiler ve ona not alın, paylaşın bizimle, değerlendirelim, konuşalım dediler.

15 dk. süre tanıdılar ve biz hiçbir şey yazamadık. Demek ki hayal edebilme yeteneğimiz bile gelişmemiş. Yani bir İsveçli engellinin sahip olduğu olanaklar benim sahip olduğum bir olanak olması durumunda ben neler yapabilirim yazamadım. Arkadaşım üniversite mezunudur; yazılımcıdır; o bana baktı ben ona baktım “ne diyor ?” dedi. Bu çok korkunç bir şey demek ki yani hak ettiğimizi alamamanın yarattığı o bilinç kısıtlanması, kilitlenmesi varmış. Biz burada bir şeyler yaptığımızı zannediyormuşuz. Yani genelin içerisinde, ben de arkadaşım da engelliler camiasına biraz farklı bir konumdayız, yani olanaklar çerçevesinde İstanbul’u yaşayabilme şansına sahip ender insanlardınız; ama yine de bir şey yapamıyormuşuz.” Dolayısıyla, engellilerin ve ailelerin sosyal haklarının neler olduğu konusunda bilgilendirilmesi ve aslında “Acaba daha fazlasını hak ediyor olabilir miyiz? Bunu elde etme şansımız olabilir mi?” sorularını sormaya başlaması gerekmektedir.

Bu kapsamda başka önemli bir konunun, engelli aylığı ile ilgili olduğu görülmektedir: “Engellinin hayata adaptasyonunda, günlük yaşamın içerisinde yer alması, aile, sosyal ortam kadar ekonomik arka plan da önemli” görüşü ile maddi koşullara atıfta bulunmaktadır. Devletin bu konuda destek sağladığı “Engelli maaşı var; son dönemlerde biraz yükseltiler onu da. Ama yeni bir kanun düzenlemesi yaptılar.” görüşüyle de dile getirildiği gibi bilinmektedir. Ancak engelli aylıklarının ödenmemesi için çaba gösterildiği yönünde de bir algının var olduğu anlaşılmaktadır: “Var ama vermemek için ellerinden gelen herşeyi yapıyorlar. Öyle de bir durum var, yani hak var gibi görünüyor; ‘ama, fakat, lakin’ diyerek vermemek için, bize sunmamak için elinden geleni yapıyor devlet. Şimdi ben bir kaç gün sonra gideceğim Kaymakamlığa, kesik kesik verirler maaşı.” İster istihdam imkânları, ister devlet tarafından sağlanan desteklerle olsun engelli bireyin ekonomik olarak bağımsız hale gelmesi ve hak ettiği geliri istediği şekilde kullanma yetkisinin kendisine verilmesi zorunludur. Ekonomik güç, özgürleşme ve sosyal hayata katılım için kuvvetli bir zemin yaratmaktadır.

4.5. Şiddet Türleri

Buraya kadar sunulan Türkiye’de engellilik, eğitim sistemi, sosyal hayata katılım üst temaları, bize aslında engellilere yönelik farklı tehditler için nasıl bir zemin olduğu konusunda bilgi sunmaktadır. Bu zeminin tetiklediği çeşitli olaylar ise şiddet türleri hakkında bir sınıflandırma yapmamıza imkân vermektedir. Dolayısıyla, mülakatlar genelinde katılımcılarımızın kendi yaşadıkları, şahit oldukları ya da sosyal iletişim kanalları ile bilgi edindiklerinden yola çıkarak dile getirdikleri şiddet olaylarını Şekil 4-4’te verilen başlıkların altında sınıflandırabilmekteyiz.

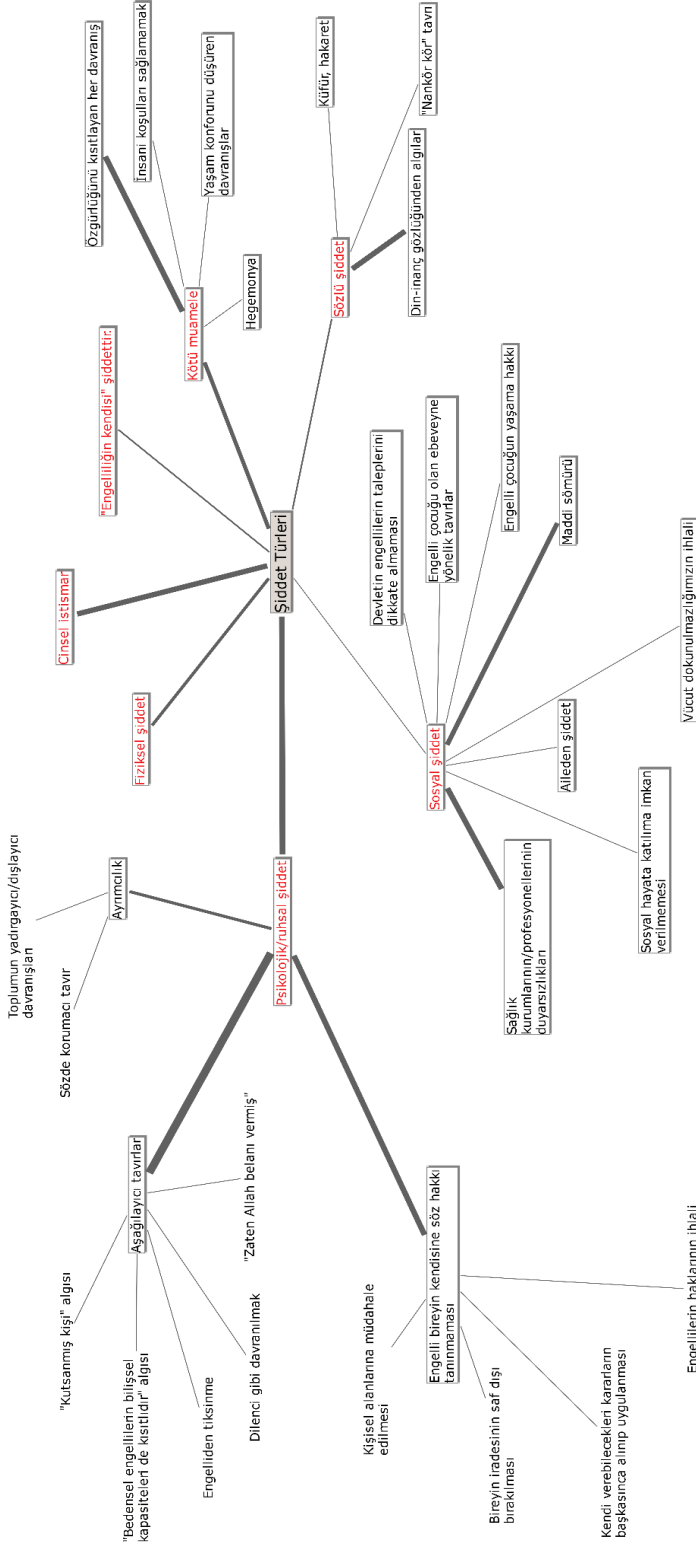
4.5.1. “Engelliliğin kendisi şiddettir”

Öncelikle belirtmek gerekir ki bir katılımcımız, “engelliliğin kendisi şiddettir” vurgusu yapmaktadır. “Engelliliğin kendisi başlı başına zaten şiddet uygulanacak bir alana dönüşüyor. Bunun için bir yere gitmeye ihtiyaç yok. Dışarı çıkma, evde oturma! Ne bileyim komşunun gelmesi yeterli! “Ne yapıyorsunuz bununla?” diye soruyor; “Bu sıkılıyor mu peki evde?” Ben köpeğime böyle davranmıyorum!”

Benzer şekildeki bir vurgu da şu aktarımda yer alıyor: “Engellilik zaten bu ülkede kendisi şiddete dönüşüyor. Bunun için birisinin vurması, ötekinin kırması, diğerinin

itelemesi, aşağılaması gerekmiyor ki... Gerek yok... Engellisin ama diğer insanlara yetişmek zorundasın. Neden normalleşmeyelim? Normalleşme, normalleştirme diyoruz. Biz, gören insanlar normalinde, normal insanlar formatına giriyoruz, bu çok çirkin bir laf. Biz sizin yazınızdaki bahsederken normal yazı diyoruz. Benim yazım kabartma yazısı. Norm... Bana ne senin normundan..."

Görüldüğü gibi, toplum içinde bastırılan "sağlamcı" anlayış ve "normal"e göre yapılandırılmış sistemlerin "şiddetin ta kendisi" olduğu öne çıkan bir konudur. Dolayısıyla, ülkemizdeki mevcut koşulların, daha önceki üst temalarda da gündeme gelen konularla birlikte, engellide "toplumsal şiddet iklimi" algısı yarattığını söyleyebiliriz.

Şekil 4-4: Şiddet türleri ve alt temaları

4.5.2. Kötü Muamele

Mülakatlarda, kişilerin “özgürlüğünü kısıtlayan”, “yaşam konforunu düşüren”, gerekli “insani koşulları” yaratmak konusunda gereken özeni içermeyen her türlü davranış ve “hegemonya” kötü muamele olarak isimlendirilmektedir.

- a) Özgürlüğünü kısıtlayan her davranış:** Bir katılımcımız, toplu yaşam pratiklerinin aslında çok fazla kötü muamele doğurduğunu düşünmektedir: “Sadece yatılı okullar için değil, askeriye için de bu geçerli veya işte bu Kur’an kursu benzeri yatılı ortamlar içinde geçerli. Hatta aile için de bu geçerli. Yani kendi yaşam standartlarında bastıran bir ailede de kötü muameleden söz etmek mümkün. Birey gerçekten o ailede sevilirdi. Aile ona sevgi gösterdiğini düşünüyordu, iddia ediyordu. Ama ‘Bizim yaşadığımız şekilde yaşayacaksınız’ dayatmasını yaptığı an kötü muamele başlıyor. Yani ‘Saat 23.00’de dışarıya çıkamazsın!’ bir kötü muameledir.
- b) İnsani koşulları sağlamamak:** Bu noktada, aynı katılımcımızın vurguladığı gibi “işte ya aman bunlar zaten çocuk, bunlar zaten kör, boş ver biz bunlara üç kuruşluk yemek çıkaralım yeter” de kötü bir muameledir. Eğitim hayatında karşılaştıkları “sana bu kadarlık eğitim yeter” tutumu da, “üç haftada bir, ayda bir, yattığın nevresimi değiştirmek” de kötü bir muamele olarak isimlendirilmektedir.
- c) Yaşam konforunu düşüren davranışlar:** Serebral palsili oğlu olan babaya göre kötü muamele kapsamına “sömürmek” de giriyor: “Sırtımızdan çok güzel geçinirler. Doktoru dâhil buna... İki, tanıdığınız yoksa çevreniz yoksa kesinlikle kötü muameleye maruz kalacaksınız... Dolayısıyla bakın karşınızdaki insanlar sizi her an sömürebilir; biraz çevreniz yoksa, her türlü kötülüğe, buna fiziksel şiddet de dahil olmak üzere darba, her şeye maruz kalabilir. Üstelik İstanbul gibi bir yerden bahsediyoruz. Ben çocuğumu bugün itibari ile hiçbir okulda, hiçbir eğitime gözlemim dışında tek başına bırakmam. Güvenmiyorum! Düşünebiliyor musunuz? Şimdi birisi tokat attı diyelim, gelip söyleyemeyecek.”
- d) Hegemonya:** Daha önce “eğitim sistemi içinde engelliler” başlığı altında ele aldığımız, görme engellilere özel yatılı okullarında verilen öz-bakım eğitimleri esnasında kötü muameleden başlayıp istismara kadar varan davranışların sergilendiği görülmektedir. Bu kapsamda daha da çarpıcı bir algı, katılımcımızın biraz gören öğrenciler ya da görme engeli olmayan öğretmen/destek elemanları eşliğinde tuvalete gittiği, öz-bakım eğitiminin uygulamalı olarak verildiği bir koşulla ilgili olarak karşımıza çıkmakta: “Tam yıkama aşamasındayız, elektrikler kesildi. Evet karardı, ben ışık görebiliyordum. “Tamam tamam, hadi çıkın, zaten göremeyeceğiz” denildi. Bu daha büyük bir aşağılanma getirdi. İzleniyorum, istismara uğruyorum, görsel bir taciz var. Sen de olmayan bir şeyin tacizi bu. Sen görmüyorsun, ama onun görebilme lüksü... Bu bence bir cezalandırmasından, çok çok çok çok daha ileri aşama bana göre... Yani sende olmayan ve sürekli onda olduğu için üstün görülen varlıklar... Gören gözün tacizine uğramak ve bunu biliyor olmak. Işık kapandığı için bu tacizin sona erdiğini ve erdiği için keyfi kaçan insanları görmek. Bu hayatımda çok ciddi bir kilit noktası oldu. 30

yaşıma geldim ama halen tuvaletlerde ışsızlığa tahammül edemiyorum.” Bu anlatım, sosyal koşulların ve engeli olmayan kişilerin engelli bireye “dayattığı bir hayat” ve “bir iktidar”ın söz konusu olduğu ve kötü muamele kapsamında ele alınması gerektiğini bize göstermektedir.

Sonuç olarak katılımcılarımızın fikirleri bir araya getirdiğimizde, kötü muamele “Bir kişinin sahip olduğu özellikler nedeniyle güç sahibi olduğunu hissettirmesi; bu özelliklere sahip olmayan kişileri etkisi altına almaya çalışması” olarak tanımlanabilmektedir.

4.5.3. Sözlü Şiddet

Mülakatlarda, sıklıkla vurgulanan şiddet türleri arasında sözlü şiddetin yer aldığı görülmektedir:

a) “Nankör kör” tavrı: Sözlü şiddet başlığının belirlenmesine katkı sağlayan bir katılımcımız şöyle düşünmektedir: “Biz körlerin yaşadığı bir vaka. Zaman zaman sözlü şiddet oluyor. Özellikle hak arama süreçlerinde. İşte ‘Git, zaten Allah vurmuş, bir de ben vurmuyayım!’ tarzı sözlü şiddet vakalarıyla çok zaman karşılaşıyoruz. ‘Nankör kör!’ tavrıyla çok karşılaşıyoruz. Çünkü sen onun kafasındaki yapıya aykırısun. Aslında onun iktidarını sorguluyorsun. Onun iktidarını sarsıyorsun. Bu da karşı tarafta ciddi anlamda kendini savunma ihtiyacı doğuruyor. Böyle olunca normal yollardan senin üzerinde dominant etki yaratamadığı takdirde sözlü şiddete, nadiren de olsa fiziksel şiddete varan vakalar yaşanıyor.” Toplumun kendine güvenli, talepte bulunabilen, hakkını arayan ve yersiz müdahalelere hayır diyebilen engellilerle karşılaşması, toplumdaki “muhtaç” ve “boyun eğen” engelli kalıp yargısı ile çelişki doğurmaktadır. Bu çelişki neticesinde, kişilerin kendilerine dönüp “Neyi yanlış yapmış olabilirim?” diye sorgulamaması ve suçun engelliye atılması önüne geçilmesi gereken bir sorundur.

b) Din-inanç gözlüğünden algılar: Diğer bir sözlü şiddet deneyimi şöyle tarif ediliyor: “Bizimle konuşmaya çalıştıklarında da çok absürd komik, tam Cem Yılmaz’lık şeyler söylüyorlar. ‘Benim için dua et’ diyenler var sık sık. ‘Niye?’ diyorum; ‘Senin duan kabul olur’; ama ‘Ben burada oturuyorum, demek ki olmuyor; yani özel bir bağ yok’ diyorum. Şöyle bir afallıyorlar, ben de çok ileri gitmek istemiyorum, çünkü bir yerde sorgulama ortaya çıkıyor ve o sorgulamadan müthiş korkuyorlar. ‘Bu adam hem engelli hem de dinsiz imansız mıdır nedir?’ diyorlar.” Bu deneyimde görüldüğü gibi, toplumda bazı insanlar için engellilik “spiritüel” yönleri olan bir özelliktir ve engelli bireyin kendisini “sıradan” kabul etmesinin önünde de bir bariyerdir; zira, girdiği çeşitli sosyal ortamlarda bu özelliği kendisine hatırlatılmaktadır. Bunun, engelli tarafından şiddet olarak algılanabileceği, konuya manevi yönden yaklaştığını sanan kişi tarafından pek de fark edilmemektedir.

c) Küfür ve hakaret: En yaygın sözlü şiddet türü tahmin edileceği gibi küfür ve hakaretlerdir. Gerek eğitim hayatının içinde nispeten birbirini tanıyan bir kişiden yöneltilen, gerekse sosyal hayatın içinde hiç tanımadığı birisi tarafından kullanılan rencide edici ifadeler, katılımcılarımızın sıklıkla atıfta bulunduğu ve şiddet olarak algıladığı sorunlu davranışlardır. Çoğu zaman öfkeye eşlik eden

küfür ve hakaret neticesinde, bir katılımcımız şu duyguları yaşadığını paylaşmaktadır: “O gün bende ne yarattı o biliyor musun? Sonraki otobüse binme yeltenmelerimde bir çekingenlik... Çünkü dediğim gibi insanın ruhunda çok iz bırakan bir şey bu. Yani durup dururken küfür işitmek, hiç tanımadığın bir insandan, kaldı ki onun görev tanımı içerisinde olan bir şey için talepte bulunuyorsun.”

Bir katılımcımız ise bu sıkıntılı durumla başa çıkma yöntemini şu şekilde izah etmektedir: “Bir yerden sonra artık komik olarak görünmeye başlıyor, gerçekten çünkü ciddiye alırsanız bütün gününüz, yaşamınız etkileniyor.”

4.5.4. Sosyal Şiddet

Sosyal şiddet aslında neredeyse engellilerin karşılaştığı tehditler arasında en fazla öne çıkan ve hatta daha üstte bir “şemsiye terim” olarak bile düşünülebilecek bir sorundur. Bu kapsamda karşımıza sekiz tema çıkmaktadır.

a) Sağlık kurumlarının/profesyonellerinin duyarsızlıkları: Sağlık kurumlarında ve sağlık profesyonelleri ile iletişimde engellilerin karşılaşılabildiği zorluklara da mevcut veride atıfta bulunmaktadır. Bu durumu oğlunun yaşadığı sağlık sorunları nedeniyle sıklıkla sağlık hizmeti almak durumunda kalan katılımcımız sosyal şiddet olarak tanımlamaktadır: “İşte göz ameliyatı olduk, fitik ameliyatı olduk, kalça kemiği ameliyatı olduk ki o bir kâbustur. Bizim çok iyi doktorlarımız da var aslında; özellikle engellilere eğilen; dediler ki ‘Kalça çıkacak, bir tanesi çıkmak üzere, çünkü kemik ve yuva tam oluşmamış, yani yerleşmemiş yerlerine. Bunu engellememiz lazım; yoksa çok canı yanar.’ On tane devlet hastanesi ve özel hastane gezip on birincisinde bir hastane bulup... Devletin hastanelerinde bile resmen ‘Bu engelli, hele bir çıksın kalçası da o zaman yaparız’ dediler. Bu zihniyetten bahsediyoruz. Efendim neymiş? Hele bir çıksın! Öyle bir şey olabilir mi? Bu da bir can taşıyor! Konuşamıyor diye, ‘Canı yanarsa yansın, biz o zaman yaparız’ mantığı vardı.”

Başka bir örnek de şu şekilde iletilmektedir: “Size bir örnek vereceğim, çocuk doğduğunda, 2-3 sene boyunca sürekli o takip etti bizi. Hatırı sayılır bir para veriyoruz, özel muayenesinde muayene ediyor. Ve bize diyor ki her gidişimizde “Ooo çok güzel gelişmiş, aa mükemmel olmuş” işte şöyle olmuş böyle olmuş. Tabii biz anne babayız, bundan çok mutlu oluyoruz. Bir gün oldu, gittik muayeneye. Bekledik sırasını çocuk zaten ağır ilaçlar alıyor, nöbet geçirmesin diye. Huzursuzlandı sıkıldı çocuk. Ben olsam ben de sıkılırim ki o konuşamıyor iyice sıkıldı. O dönemde de öğle uykusu var çocuğun. Yani ben diyorum ki mesela ‘Kardeşim bak 9.00-10.00 arasında verdin, verdin, vermiyorsan, verme.’ Niye çünkü o çocuk 10.00’den sonra huzursuzlanacak. Bizi almaları 12.00’ı buldu. Baktılar şöyle bir uzaktan, ‘Tamam çocuğu giydirin’ dedi, dokunmadı bile. Böyle yaptı; ‘Bu çocuğu eve koyun.’ ‘Fizik tedaviciyi boş verin.’ dedi, ‘Bir halta yaramaz onlar. İki hareket yapıyorlar, bırakıyorlar. Siz onu bırakın, kendi halinde yaşasın, kendi hayatınıza bakın’ dedi. Düşünebiliyor musunuz bu lafı ?”. Bu örnekte de görüldüğü gibi, engelli ailelerine ve engellilere destek vermesi gereken kitleler zaman zaman engelli bireye yatırımı örseleyen bir tutum sergilemektedir.

Katılımcımız ilaç temini ile ilgili sorunlardan da bahsetmektedir: “Biz ilaç bulamıyoruz. Ben çocuğumun nöbet ilacını karaborsa buluyorum, şu anda. Burası 2017 Türkiye’si, şu anda firmalar fiyatı ucuz diye getirmiyor. Şimdi bakın Sağlık Bakanlığı çıkıyor diyor ki ‘Bunun kâr marjı düşük diye ilaç firmaları getirmiyor’. Ben de ‘Bunu çantacı getiriyor. Sen de aynı şekilde ithal et, bırak boş ver getirmesin oradaki firma’ diyorum.” Elbette, ilaç temini gibi bir konuda kurumsal yapıların kontrolü altında olmayan mekanizmaların kullanılması teşvik edilemez; ama bir vatandaşın dile getirdiği bir problemin çözümlenmesi, benzer durumda olan pek çok insan için de çare anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu katılımcımızın gündeme getirdiği konunun da ciddiyetle ele alınması gerekmektedir.

Tabii tüm bu zorlukların getirdiği ekonomik bir külfetin de varlığını tahmin etmek zor olmamaktadır. Katılımcımız bu kapsamda birden fazla durum aktardı: “Ameliyatı ben cebimden yaptırmak zorunda kaldım. Çok hatırı sayılır bir paraydı. Dışarıda muayenehanede olduğu için, hastaneye bir reçete yazıyor, bir daha gidiyorsun hastaneye, orada tekrar resmiyete döküyorsun. Yani öyle bir noktaya geliyorsunuz ki her şeyi kendi cebinizden alıyorsunuz, devlet size 169 lira para vermiş. Demiş ki git hasta bezi al. Onunla 240 tane bez almanı istiyor. Başka bir şey için kullanamıyorsun. Para vermiyor, siz alıyorsunuz faturayı veriyorsunuz, şöyle düşünün 169/240, 70 kuruşa geliyor, 70 kuruşa böyle bir şey alamayacağınızı oradaki adam da biliyor, öyle bir bez yok. Ne yapıyorsunuz? Cebinizden veriyorsunuz. İlacı cebinizden veriyorsunuz. Sağlık, doktor kontrollerini cebinizden veriyorsunuz.”

Görüldüğü gibi, engelli bireyin sağlık hizmetine erişimde “uğraşmaya değmez” havasındaki tutumlar, çözüm odaklı olmayan, ekonomik olarak engellileri ve ailelerini rahatlatmayan yaklaşımlar çok can sıkıcıdır ve çok önemli birer şiddet ögesidir.

b) Engelli çocuğun yaşama hakkı: İlk temayla da ilişkili olarak öne çıkan başka önemli bir husus da “engelli çocuğun yaşama hakkı”nın bazı kişilerce göz ardı edilebilmesi oldu. Katılımcımız şöyle anlatmaktadır: “Altı aylık 600 gram yani bir el kadar büyüklükte bir çocuğumuz oldu. İkiydiler. Birini kaybettik; çok zorlu bir süreç orada başladı. Zaten dört buçuk ay küvezde kaldı, hastane bize yüzde yedi yaşam şansı verirken, biz hiç vazgeçmedik çocuğumuzdan. Hatta ilk haftasında bize resmen fişini çekmeyi teklif ettiler. Çünkü toplumsal olarak engelli çocukların hiç yaşamamasını düşünenler ve sağlık personelleri var.”

c) Maddi sömürü: Bir önceki tema ile ilintili olarak ortaya çıkan bir konu da doğal olarak maddi sömürü olmaktadır. Katılımcımız şu görüşte: “Maddi manevi yıpranırsınız, çünkü düzen onun üzerine kurulmuştur. Sizi sömürür; engelli gördü mü bire beş katıp satarlar bir şeyi”. Çünkü şu deneyimi de yaşamış: “Zamanında, sekiz sene önce tedavi yapıyoruz şu ilaç lazım koş... Küveze koydukları cam suyunu bile cebimden aldım, meğerse benim aldığım her şeyi kendileri almış gibi devlete fatura etmişler.”

Diğer taraftan katılımcımız çocuğu için uygun bir araç almak istediğini ilettiler. Bu araç, çocuğu adım atmaya teşvik eden, bebeklerin yürüteçlerine benzeyen,

daha büyük yaştaki çocuklara uyarlanmış bir araç. Şu şekilde açıklıyor: “Dokuz bin lira dediler. Hiçbir özelliği yok, motorlu değil, elektriği yok. Burada sadece çocuğu tutuyorsunuz, adım attırmaya teşvik ettirmek için. Kendi şirketim de dâhil bir şirket bunu alsa bana verse, dönüp vergiden düşecek. Herkes duyarsız! Bakın çok basit... Ben de gidip kimsenin kapısını çalıp bana bunu alın demiyorum. Ama şöyle bir gerçek de var. Nelere ihtiyaç var bilinmiyor. Bir fizyoterapist çocuğumun hiç ihtiyacı olmadığı halde puset şeklinde bir araba aldırdı. Biz de o zaman aldık; 11 bin lira idi. ATV sponsor oldu. Aldık eve getirdik. Kas hastaları tutamazlar kendilerini, yatarlar; sağdan soldan destek lazımdır; tam da bu işe yarayan bir araç. Bizimki ise kalkar oturur. En azından oturuyor. Duruyoruz, duruyoruz, ‘Arkadaş bu nedir ya? Ne alakası var?’ Gel zaman git zaman biz bunu hiç evden çıkarmadık, ağır korkunç bir şekilde ağır. Sen bunu aldırdın da ne alaka? Biz bunu mama sandalyesi olarak kullandık. Çocuk büyüdü, çocuğun başka bir şeye ihtiyacı var, ben dedim ‘Bunu satacağım’. Ama öyle fahiş fiyatlara satmayacağım; koyacağım internete... Bir süre sonra Kahramanmaraş’tan bir öğretmen aradı. ‘Benim böyle bir şeye ihtiyacım var; çocuğumun arabası kırıldı. Bir tek böyle bir şeyle çıkabilir dışarı; benim çocuk kas hastası. Bana bunu satar mısınız? Ama çok pahalı bunun sıfırları. Sizininki daha sıfır gibi’ dedi. ‘Hocam bak ben bir şey alacağım çocuğuma, fiyatı 900 lira’ dedim. Normalde bizdeki puset 17 bin lira olmuştu. İkinci eli nereden baksanız 10 bin lira var. Bu arada bunu satan firmanın çalışanları da çaka! Bunu benden 1000-2000 liraya alıp verecekler birine. Ben onu 900 liraya sattım, en azından şimdi bir insan evladı kullanıyor. 900 lirayı da almam imkânım olsa kesinlikle.”

Aileler, ister doğuştan isterse sonradan meydana gelen bir gelişme ile çocuklarının bir engeli olacağını öğrendiklerinde çoğu zaman travma yaşamaktadırlar. Bu sebeple, özellikle çocuklarının ve kendilerinin bu durumla başa çıkmak için mücadeleye başladığı dönemlerde doğru yönlendirilmeleri kritik bir değere sahiptir. Maddi ve manevi kaynakların doğru kullanılabilmesi, hayata doğal şekilde tutunabilmenin ön koşuludur. Çeşitli kurum ve kişilerin bilinçli ya da bilinçsiz olarak yarattığı hasarlar önüne geçilmesi gereken temel şiddet alanlarındandır.

d) Engelli çocuğu olan ebeveyne yönelik tavırlar: Bir çiftin engelli çocuk sahibi olduklarında, tekrar çocuk istemesinin toplum tarafından yadırgandığı da belirtilmektedir: “Bakın çok önemli bir şey var. Biz ikinci çocuğu yapmaya karar verdik. Ama bizim ikinci çocuğu istememiz apayrı bir şeydi; herkes, ‘biz öldükten sonra ağabeyine ya da ablasına baksın’ diye yapar. Hayır, benim bir sağlıklı çocuk büyütmeye de ihtiyacım var. İlk adımını görmeliyim, ilk koşulunda, ilk konuşmasında, baba deyişini görmem lazım, çünkü ben de insanım.”

Sosyal çevredeki bazı kişilerin gösterdiği kimi tepkilerin gerçekten şaşırtıcı olduğunu söylememiz lazım ki katılımcımız şu olayı da anlatmaktadır: “Halkı geçtim; bakın en yakın kapı komşunuz gelip... Ben geçen sene değiştirdim arabayı, normal kendi binek arabam vardı, bana dediler ki ‘Gidip alsanıza kardeşim, devlet ÖTV hakkı verdi’, ben dedim ki ‘ihtiyacı olan alsın.’ Sonra ‘Bu senin hakkın, çocuğuna harcıyorsun’ dediler; gittim bir araba aldım, yok öyle ahım şahım ult-

ra lüks Mercedes falan değil, Chevrolet Cruze almıştım; bagajı büyük olan araba lazım bana. Hiç unutmuyorum annemin evinin oraya geldim, o sırada annem orada komşusuyla konuşuyormuş. Annem suratı asık geldi, arabaya bindi. 'Ne oldu ya hayırdır?' dedim; komşusu 'oğlunun sırtından son model araba alacağına başka şeyler yapsın' demiş. Son model araba dediğimiz de, birincisi, engellilerin alışverişinde ÖTV muhabbeti ikinci elde yok; iki, bu araba bir ihtiyaç, bu çocuk hastaneye gidiyor, gezmeye gidiyor, oraya gidiyor, buraya gidiyor. Ne yapalım? Sırtıma mı alayım?"

Toplumsal kalıp yargılardan birisi de bir çocuğu engelli olan bir ailenin tekrar çocuk sahibi olmaktan kaçınacağına dairdir. Bu koşulda "Neden böyle hissettinler ki?" sorusunu sorabilmeliyiz. Bu görüşün altında yatan temel varsayım "normal" in dışında olmanın ailelerce çok da istenen bir şey olmadığı ve engeli olan bir çocukla birlikte o aile için "dünyanın sonunun geleceği" düşüncesidir. Elbette zorlukların olduğunu şu ana kadar sunulan fikirlerle aşikar şekilde görebiliyoruz; ama hayatlarına mutlu şekilde devam eden aileler de kesinlikle var. Önemli olanın, bu ailelerin hayatlarını kendileri ve çocukları için çekilmez kılan engellerin kaldırılmasıdır.

e) Devletin engellilerin taleplerini dikkate almaması: Engelliler ve ailelerinin kendi yaşam koşulları ve pratikleri içinde kişisel ihtiyaçlarının farkında olmasına ve doğal olarak talepte bulunmalarına şaşmamak gerek. Ancak, kişilerin taleplerinin devlet kurumları tarafından kabul edilmesinde farklı bariyerler olduğundan bahsedilmekte: "Evin önüne bir çizgi çektirdim; apartmandakilere dedim ki 'Arkadaşlar otoparktan asansör bir kat yukarıya çıkılarak kullanılıyor, ben burayı kullanamıyorum, şurayı istiyorum'. Onlar da dediler ki 'Tamam kardeşim orası senin. Niye? Çünkü geldiğin zaman yer bulamıyorsun. Ben de resmileştireyim dedim. Belediyeye "bir engelli tabelası koyun" dedim. 'Böyle bir prosedürümüz' yok dedi. Kardeşim gerek mi var? Al sana engelli raporu, araba ruhsatı... Sonra yan daireme biri taşındı, belediye başkanının oğlu dediler. Bir ay geçti tanıştık; 'Durum bu, çocuk bu, araba bu, yer burası, apartmanın onayı var; buraya bir sarı çizgi, ortasına amblem istiyorum'. 'Tamam' dedi ve geldiler, yaptılar. Böyle saçma sapan bir şey olur mu? İnsanların sinirini bozmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Bir engelli rampası için 20 kere telefon açıyoruz; 'Yaşanmaz büyük şehirde zaten gidin" diyorlar. Bu örnekte de gözlemlendiği gibi devlet kurumlarındaki çalışanların karşılıklarına çıkan yeni problemleri, daha önce prosedürlerle tanımlanmadığı için çözümsüz kılma eğiliminden vazgeçmesi gerekmektedir. Engellilerin sosyal hayata katılımı sayesinde, engeli olmayan bir kişinin tecrübe etme imkânı olmayan pek çok durum ve sorunu ve dolayısıyla kendi yaşamlarını kolaylaştıracak pek çok çözüm önerisini devlete bir geribildirim mekanizması ile beslemesi mümkün olacaktır. Devlet ve diğer kurumlarda çalışanların, bu ihtiyaçları fark etmek ve çözüme ulaştırmak için harekete hazır olması gerekir. Aksi davranışlar aslında, yetkili merci ve kişilerin, engellilere yönelik sosyal şiddet anlamına gelir.

f) Vücut dokunulmazlığımızın ihlali: Görme engeli olanların sıklıkla dile getirdiği ve bizim araştırmamızdaki katılımcılarımızın da hassasiyetle üzerinde dur-

dukları konulardan birisi şu oldu: “Yolda yürüyorsunuz, karşı taraftaki bireyin kafasındaki yola aykırı bir yoldan yürüyorsunuz, hemen gelip kolunuza tak diye yapışıp sizi geriye doğru çeken, kolunuzu sıkın bireylerle karşılaşıyorsunuz.” Diğer katılımcımız da açıkça “benim şiddet diye tanımlayabileceğim, gerçekten şiddet gibi algıladığım vücut dokunulmazlığımızın ihlali; çok ciddi yaşadığımız bir vaka, özellikle biz körlerin yaşadığı bir vaka.” Düşünülecek olursa, gündelik hayatta tanımadığımız insanlara iznini almadan dokunmak toplumsal olarak kabul edilmeyen bir davranışsa, bu norm, bireyi engeli olan ya da olmayan diye ayırmadan uygulanmalıdır. Ama katılımcılarımızın paylaşımları, kendi durumlarında bu sınırların çok kolay aşılabildiğini göstermektedir.

g) Aileden şiddet: Araştırmamızdaki katılımcılarımızın ailelerinden destek gören ve şiddet deneyimi olmayan kişiler olduğunu gördük. Bir katılımcımız hatta “gerçek anlamda ailesi ya da yakın çevresi tarafından şiddete uğramış engelli bireylerin sayısının az olduğunu düşünüyorum” dedi. Aynı katılımcımız, “Engelli bireye yönelik fiziksel şiddet uygulamanın da bu toplumun genlerinde var olmadığını düşünüyorum. Ailesinden ya da yakın çevresinden şiddet gören engelliler bulunur; ama genele vuracak olursan %3 ya da %5’i geçmeyeceğine inanıyorum” demektedir. Her ne kadar bizim araştırmamıza katılanların aileden ve yakın çevreden gelen şiddet öyküleri olmasa da, bu araştırmanın medya taraması bölümünde de görüldüğü gibi, özellikle basına yansıyan pek çok fiziksel şiddet olayı vardır ve özellikle de zihinsel engelliler tehdit altındadır. Diğer taraftan, üç katılımcımızın da bağımsız bireyler olarak sosyal hayatın içine katılmayı başarmış kişiler olduğu düşünülecek olursa, aileden şiddet görmemelerinin, sevilen ve desteklenen bir aile ferdi olarak algılanmalarının sağladığı katkı açıklıkla görülmektedir.

h) Sosyal hayata katılıma imkân verilmemesi: Şu ana kadar bahsedilen tüm örnekler bir araya getirildiğinde “Dışarı çıkıp sosyal hayata katılabilen engelli sayısı çok az” görüşünün katılımcılarımız için ortak bir algı olduğunu görüyoruz. Bu imkânın verilmiyor olması başlı başına bir şiddet kategorisi olarak değerlendirilmelidir.

Sonuç olarak, insanların, bilerek ya da bilmeyerek sergiledikleri davranışların, engelli tarafından şiddet olarak algılanabileceğini fark etmesini sağlayacak şekilde eğitilmesi gerekir. “Ben kimseye zarar vermem” diyen bir kişinin dahi kullandığı dil, vücut dili ya da hak ihlali yoluyla hayatı daha da engelli hale getirdiğini fark etmesi gerekir. Çeşitli kurumlarda farklı yetki ve uzmanlıklara sahip kişilerin ellerinde kaynakları olmasına rağmen engelliler için hayatı kolaylaştıracak uygulamaları başlatmaması, gerekli kararları almaması, alınan kararları uygulamaması ya da yanlış/eksik uygulaması da bir şiddettir.

4.5.5. Psikolojik / Ruhsal Şiddet

Bir katılımcımızın “Engellilik ve şiddet deyince aslında aklıma gelen temel şey daha çok psikolojik şiddettir” ifadesi aslında bu temanın özünü oluşturuyor. Bunun ise toplumdaki baskın “sağlamcı anlayış” a dayandığı aktarılıyor: “Toplumda her ötekinin bir

defa göze alması gereken bir psikolojik şiddet vakası var; çünkü sen anormalsin; çünkü sen beklenen standardın, o sağlamcı anlayışın dışındasın. Yani bu sadece sakatlar için değil LGBTI bireysen de böyle; kadınsan da böyle; diğer yandan işte farklı inanç gruplarına mensupsan da böyle.”

a) Ayrımcılık: Bu tema altında yer alan hususlardan birisi “Sözde korumacı tavır” olarak betimlenmekte ve bir katılımcımız tecrübesini şu şekilde aktarmaktadır: “Opera-şan eğitimi almak istedim ben üniversite okurken. Orada küçük bir yetenek sınavına tabi tutuldum, deneme olarak. Sınavın sonucunda hoca dedi ki ‘...sen çabucak başvur, çünkü bu performansla ilk sıradan gireceksin’. Gittim, ama idareden olur alamadım, yani klasik işte, eğitimdeki şiddet bu da; ‘Sen görmüyorsun, senden sahne sanatçısı yapamayız’. Eskirim yapamazsın, dans yapamazsın...” Bu kısıtlamalardaki temel tetikleyicinin “Sözde korumacı tavır” olduğu belirtildi. Katılımcımız “Bir spor salonuna spor yapmak üzere başvurduğum. Fakat engelli olduğum için beni kabul etmek istemediler. Çünkü sözde korumacı bir tavır içindeler, beni düşünüyorlar ama aslında kendilerini düşünüyorlar tamamıyla.” görüşüyle buna vurgu yapmaktadır.

Ayrımcılık teması altındaki diğer bir konu “toplumun yadırgayıcı/dışlayıcı davranışları”dır: “Engelli kadın ya da erkek karşı cinsten sağlıklı biriyle dışarıda görülüyorsa, çok yadırganıyor, bu da bir şiddettir. Benim yakın arkadaşlarımdan biri böyle bir şey yaşadı; her iki taraf da istemedi, çünkü birçok açıdan problem yaşayabileceklerini düşündüler. Arkadaşım inatçı davrandı, kız arkadaşıma kaçtı, engelli değildi kız, arkadaşım ise engelli... Bir yıl kadar aileler küs kaldı, sonra barıştılar. Arkadaşım ‘Kaynanam beni annemden daha çok sahiplenmeye başladı’ diyor; öyle bir durum gelişti. ‘Kayınbabam çok iyi bana karşı’ diyor mesela; ama istisnai bir durum bence. Türkiye’de bir engelli bireyin engelsiz bir bireyle evlilik dışında duygusal ilişki yaşaması bile yadırganıyor.”

Bu deneyimlerden yola çıkarak, katılımcılarımızın ayrımcılığı, toplumun farklı kesimlerinin, bir engellinin neyi yapıp neyi yapamayacağına karar verme yetkisini elinde bulundurması, engellileri nerede isteyip nerede istemeyeceğine, hangi durumlarda kabul edip etmeyeceğine dair yarattığı sınırlar olarak tanımladıklarını söyleyebiliriz.

b) Engelli Bireyin Kendisine Söz Hakkı Tanınmaması: Bu kapsamda engellilerin kişisel “alanlarına müdahale edilmesi” temel bir sorun olarak vurgulanıyor. “Bireyin iradesini saf dışı bırakma eğilimi”, “kendi verebilecekleri kararların bir başkasınca alınması ve uygulanması” ve “engellilerin haklarının ihlal” edildiği üzerinde de duruluyor. Bu temaya örnek verilebilecek yaşantılardan birisi şu şekilde anlatıldı: “Daha önce hastanelere falan giderken ya da okulda, başka bir kamu kuruluşunda, bana değil de yanımdaki insana hitaben konuşuyorlardı. Bize bakış açısının göstergelerinden biri bu; böyle bakan bir yapılanma, bize iş olanağı ne kadar sunabilir? O dönem yani mantalitenin de değişmesi gerekiyordu. Süreç içerisinde doktora gidiyorduk, anneme soruyordu doktor, benimle konuşmuyordu. Askerlik raporu almak için askeri hastaneye gittiğimizde doktor ısrarla babamla konuştu. ‘Ben konuşabiliyorum’ demiştim.

Özellikle erişim sorunu çerçevesinde engellilerin haklarının nasıl ihlal edildiğine dikkat çekildiğini görüyoruz: "Asansörde sıra bekliyorum, o gün halet-i ruhiyem iyiye sabırla bekliyorum, yok değilse mücadelecı bir yanımda varsa o gün diyorum ki bu asansörü benim için yapmışlar, herhalde benim bir önceliğim var, burada. Ben asansöre bindikten sonra 'Yahu siz buna binemezsiniz' dediğimde o benim çirkefliğim olur. Çünkü o anda o asansöre binme ihtiyacı olan bir sürü insan olabilir, kendini iyi hissetmiyor olabilir, o merdiveni çıkacak gücü olmayabilir, asansörü kullanmak isteyebilir herhangi bir nedenden dolayı. El koymak, bencilce davranmak hiç hoş değil. Ama orada bir engelli varsa öncelik onundur. Arkadaş, yer var; elbette asansörler de hap gibi değil. Yani geldim sıra bekliyorum, hanımefendi biri giriverdi, ben ısrar ettim 'Bineceğim' dedim. Bazen arabayı kapıya dayıyorum, kapanmıyor, bana bakıyorlar, ben onlara bakıyorum bir süre bakışıyoruz, 'Ama gitmiyor' diyor birisi, ben de 'Binemedim' diyorum. Çoğunlukla tavana bakıyorlar, göz teması kurmak istemiyorlar, göz teması kurmaya çalışan biliyor ki adım atmak zorunda kalacak, ya da kabalık yapmak zorunda kalacak ya da feragat etmek zorunda kalacak. Bunu istemiyorlar, görmemeyi tercih ediyorlar. Kadın bana ne dedi? Tam önümde, "Niye bindiniz ki?" dedi, "Herkes gittikten sonra siz bineydiniz" dedi, "Ooo" dedim "O asansör bizim erişimimiz için yapıldı. Siz bu olanaktan yararlanıyorsunuz ve ben arka planda kalıyorum öyle mi?" dedim. "Eee ben öyle demek istemedim, yanlış anladınız siz beni" demeye başladı ve ben yine aynı şeyi söyledim "siz ne demek istediyseniz, ben onu anladım."

Engelli olan kişiler bazen haklarının istismarı yoluyla aktif şekilde, bazen de kendilerini ifade etme yetisi olmayan kişilermiş gibi davranılarak daha pasif yolla, aslında sosyal süreçlerde "yok" sayıldıklarını görmekteyiz. Bu tavırlar, bireyin özgüveni için çok sarsıcı olabilir. Normal koşullarda sürekli bu muamele ile karşılaşmak, kişileri sosyal hayata katılımdan caydırır; tüm bu şartlara rağmen özgüvenini koruyabilmek ve bağımsız hareket etmek için çaba sarfetmek engellilerin mukavemetlerinin yüksek olabildiğini göstermektedir. Bu konuda çekinceleri olan engelli bireylere iyi örneklerin sunulması, teşvik edici olabilir.

c) Aşağılayıcı Tavırlar: Buraya kadar bahsettiğimiz hemen her konu aslında engelli olmayan kişilerin, engelli olan kişileri kendilerinden farklı algılamasından doğan durumlara işaret etmektedir. Katılımcılarımız bu tavırları genel olarak "aşağılayıcı" olarak tabir etmektedir.

- **"Bedensel engellilerin bilişsel kapasiteleri de eksiktir" algısı:** Katılımcılarımız genel olarak toplumda "yürüyemiyorsan, duyamıyorsan, konuşamıyorsan, kavrayışın da yoktur" düşüncesinin hakim olduğu görüşündeler. Bir katılımcımız diyor ki "Bana değil arkadaşşıma benimle ilgili bir şeyler söylüyorlar, anlatabiliyor muyum? Sanki karşısındaki kişi bunu anlamıyormuş gibi düşünüyorlar."
- **"Kutsanmış kişi" algısı:** Daha önce sözlü şiddette de gündeme geldiği gibi, özellikle ortopedik engelli katılımcımız kendisine "dua ederse kabul olacak" kişi gibi yaklaştığını ve bunun kendisi için aşağılayıcı olduğunu gündeme getiriyor: "Sakatlar toplumun büyük bir kesimi tarafından Tanrı tarafından kutsanmış kişi olarak görülüyor." Aslında bu algı, bireyi yüceltmeyi amaçlar gibi görüne-

bilir. Ama farklılığa bu derece vurgu yapan, engelli bireyin artık olağan kabul ettiği bazı fiziksel özelliklerini, başkalarının abartarak “gözüne sokmaları” ve “patavatsız” üslup bireyi rencide etmektedir.

- **“Zaten Allah belanı vermiş”:** Bir önceki temanın tam zıttı olarak bazı insanların tavırlarında ise engellinin Tanrı tarafından cezalandırılmış kişiler gibi algılandığına dair deneyimler yer almaktadır. Özellikle hak arama süreçlerinde “Git zaten Allah vurmuş, bir de ben vurmuyayım” diyorlar ya da tavırlarıyla bunu hissettiriyorlar. Tekerlekli sandalye kullanan katılımcımız şu anekdotu aktardı: “Engelli bireyin daha çok psikolojik olarak şiddete uğradığını düşünüyor ve görüyorum; bunun da fiziksel şiddetten daha etkili olduğunu düşünüyorum. Hiç metroda, otobüste ya da sokakta giderken yanınızdan geçen biri ya da yanınızda duran biri gözünüzün içine bakarak ‘Allah’ım sana çok şükür’ dedi mi size? Bunun ruhunuz üzerinde yaratabileceği etkileri düşünebiliyor musunuz? Yani aklınıza geldi mi? Ben bunu hemen hemen her gün yaşıyorum. En son tramvayda oldu; Bağcılar’dan gelip, Kabataş’a giden. Bir teyze kötü bir karar verdi, biliyorsun tramvayda ineceğin durağa bir iki durak kala hareket etmen lazım, belli saatlerde hele önceden kestirmek lazım. O kapı açılır açılmaz ‘Ben burada ineceğim’ dedi, inemedi, oradan çıkıp buraya gelene kadar kapı kapandı, çarşafı da arabamın demirine dolandı, sonra bana baktı. ‘Bu adam yüzünden inemedim’ dedi. Sonra da ‘Allah’ım sen beni bunun gibi yapma’ dedi; ‘Bu ne böyle Yarabbi? Sana çok şükür’ dedi. Şimdi ben alışkınım öyle cümleleri duya duya, artık insanda bağışıklık yaratıyor; ama bazen birilerine cevap verme isteği oluşuyor. Sonra ben başımı kaldırdım ‘Ben de size bakınca şükrediyorum’ dedim; anlayabileceğini pek düşünemedim, ama jeton düştü. Kadın da ‘Ne olur hakkını helal et.’ dedi; ‘Ben öyle demek istemedim’ dedi; ‘Siz ne dediyeniz ben öyle anladım’ dedim; ‘Siz ne dediğinizi biliyordunuz’ dedim. Hakkımı helal etmedim, yani etmiyorum demedim, ediyorum da demedim; çok rahatsız oldu ama. Bu da ona ders olsun.

“Yetişkin bir insanda, karşısındakinin duygularını sezme ve kendi davranışlarının, sözlerinin diğerlerinde yaratabileceği duygusal etkileri fark etme kapasitesi az ya da çok vardır. Bu örnekte, kişinin açıklıkla hatta fütursuzca düşüncelerini söylemesi, ya karşısındakinin bunu anlamayacağına dair ya da anlasa da cevap verebilecek yetisi olmadığına dair bir ön kabulden kaynaklanmaktadır. Bu tip durumlarda şu soru bir referans olabilir: “Acaba bu kadın aynı tepkiyi, kendine göre sağlıklı, sağlam, normal kabul ettiği bir erkeğe gösterir miydi?” Bu soruya hayır cevabını verdiğimiz her durumda psikolojik şiddetin varlığından bahsedebiliriz.

- **Engelliden tikslenme:** Katılımcılarımızın, engeli olmayan ya da engellilerle daha önce temas içinde olmamış kişilerin, engelli bireye “tiksinir” gibi yaklaşmasından rahatsızlık duyduklarını görüyoruz. Serebral palsili oğlu olan katılımcımız şöyle söylüyor: “Bazı insanlar vardır; tiksiniirler; dünyada en nefret ettiğim profildir.”
- **Dilenci gibi davranılmak:** Ortopedik engeli olan katılımcımızın çok rahatsız edici bulduğu deneyimler arasında, kendisine dışarda dolaşırken dilenci mu-

amelesi gösterilmesi yer alıyor: “Mesela gelip para vermeye çalışmalar... Ben bunu çok aşağılayıcı buluyorum, düşünsenize oradasınız ve çevredeki insanlar size para vermeye çalışan birini görüyor, sizin o an düştüğünüz pozisyon.... Ataköy’deyim bir gün arkadaşımı bekliyorum, Ataköy bölgesi biraz sosyoekonomik açıdan üst gelir düzeyine sahip bir yerdir, kılığından kıyafetiyle oraya temizliğe gelmiş olduğu anlaşılan bir abla gözlemlerim, bana baktı uzaktan, “Eyvah” dedim; “Geliyoo”... “Başıma bir şey gelecek” dedim. Çok sürmedi geldi, çantasını karıştırdı, karıştırdı, bir lira uzattı, “Bozuğun var mı?” dedi, “Paramı bozacaksınız, bunun yarısı sende kalsın, yarısını bana ver” dedi. “İhtiyacınız varsa ben size vereyim” dedim, “Yooo, bunun yarısını al, yarısını bana ver” dedi, “Siz bana sadaka vermeye çalışıyorsunuz, ama pazarlık da yapmaya çalışıyorsunuz” dedim. İyi niyetli, kendince iyi niyetli bir şey yapma çabasında, ama garip. Ne bileyim kırmak da istemedim, almadım da, ‘Çok şükür imkânım var’ deyince, çok uzatmadı, ısrar etmedi; ama yine o pozisyonda kalmak o diyalogu yaşamak kötü bir şey.”

Kısacası, ayrımcılık, kişinin kendisine söz hakkı tanınmaması ve aşağılayıcı tavırlar, engelliler için ciddi psikolojik tehditler olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılarımızın bahsettiği olayları okuduğumuzda bizde yarattığı yansımalara kafa yormak ve “Başıma gelse ne hissederdim?” diye düşünmek, psikolojik şiddeti anlamak için ilk adım olarak düşünülebilir.

4.5.6. Fiziksel Şiddet

Katılımcılarımızın, bireysel olarak fiziksel şiddet deneyimleri olmadığını görüyoruz. Ortopedik engeli olan katılımcımız şu aktarımda bulunuyor: “Fiziksel şiddet olarak mı? Şu ana kadar yaşamadım, o pozisyona düşecek belki de zorlamayı yapmadığım içindir. Ya da en uç noktada bizim toplumumuz “zaten Allah belanı vermiş” diyor; “Ben sana ne yapayım?” diyorlar. Hâlbuki benim girdiğim tartışmalarda genelde hak savunuculuğu vardır; asansörlerdeki umursamazlık meselesi vardır; mesela otobüslere binerken o kötü muamele vardır; diyalog gelişir, gelişir, sözel anlamda sertleşir, karşıdaki bir yerde sıkıştığını hissettiği an, ya şiddet uygulayacak ya da aşağılayacak karşıdakini; bana şiddet de uygulayamıyor, belki de günah olarak gördüğü için.”

Görme engelli kişilerin fiziksel şiddet pek görmediğini düşünen bir katılımcımız ise bunu şu şekilde açıklıyor: “Karşı taraf kendini sana denk görmüyorsa, o zaman fiziksel şiddet uygulama eğilimi içinde oluyor. Görme engellilerle daha eşit bir ilişki kurdukları inancındayım. Eğer baktı psikolojik şiddet yoluyla bir yere ulaşamadı, o zaman fiziksel şiddete kayıyor. Dolayısıyla ortalama bir körün yaşaması muhtemel şiddet türü bence psikolojik şiddet. Özellikle hak arama noktasında ısrarcı olursan, o zaman fiziksel şiddete kadar gidiyor.”

Bir başka katılımcımız da görme engellilerin fiziksel şiddet görme ihtimalinin düşük olduğunu düşünüyor: “Çünkü gün içerisinde kendi ihtiyaçlarını karşılama şansına sahiptir. Banyo, el-yüz yıkama, yemek yeme ihtiyacı... Bunlar önemli şeyler. Günlük yaşam içerisinde görmüyor ama yemek yiyebiliyor; görmüyor ama tuvalete kendisi gidebiliyor; görmüyor ama tek başına otobüse binip bir yerden bir yere gidebiliyor. Dolayısıyla fiziksel anlamda çok fazla bağımlı değil. Ama fiziksel engelliler ve zihinsel engelliler bence en başta yer alan kategori mağduriyet yaşama ve suistimale

uğrama ihtimali açısından. Diğerleri zaten fiziksel anlamda ve zihinsel anlamda güçleri yerinde; yaşamlarını sürdürebilmek için daha az yardıma ihtiyaç duymakla alakalı biraz da bu. Daha az etkileşim içerisinde olmakla alakalı. Birilerine ne kadar bağımlıysam ondan şiddet yaşama olasılığım daha yüksek.”

Bu araştırmanın medya tarama fazından elde edilen bulguların bu algıyla tutarlı olduğunu görüyoruz. Gerçekten de tüm şiddet türleri genelinde, en yoğun tehdidin zihinsel engellilere yönelik, ardından da ortopedik engellilere yönelik olduğu görülmektedir.

4.5.7. Cinsel İstismar

Yaptığımız görüşmelerde cinsel istismar da bir şiddet türü olarak karşımıza çıktı. Bizim görüşmelerimizde yatılı okul ve yaklaşık 15 sene öncesine dayanan deneyimler temelinde, cinsel istismar olgusundan bahsedebiliyoruz. Özellikle yatılı okul sisteminin cinsel istismar için oluşturduğu zeminden bahsetmek gerekiyor. Bu riskin sadece engelliler değil, diğer tüm yatılı eğitim sistemlerinde olabileceği de düşünülebilir. Ancak, diğer sosyal alanlara dair bir kestirim yapmamızın çok mümkün olmadığını da söylemeliyiz. Mülakatlarımızda gündeme gelen bir şiddet türü olarak cinsel istismar kapsamında, istismarcıların, yaş ya da sınıfça büyük öğrenciler, akranlar, yetişkinler ya da öğretmenler olabileceği anlaşılmaktadır.

a) Üst yaş/sınıf öğrencisinden alt gruplara yönelik cinsel istismar: Bir katılımcımız, görme engelliler okulunda aynı sınıfta ama yaşça daha büyük olan bir erkeğin diğer çocuklara cinsel istismarından haberdar olduğunu anlattı. Bu durum sistematiği olarak da devam edebildiği hakkında da paylaşımda bulundu: “Karşı tarafın bir takım cinsel gelişimleri var, diğeri ondan geri, dolayısıyla üzerinde bir iktidarı var. Haliyle, bu durum taciz ve tecavüz vakalarını ortaya çıkarıyor ki kapalı eğitim sistemleri içindeki en büyük istismar budur. Körler okulunda veya yatılı herhangi bir okuldan geçmiş birçok birey bunu doğrudan veya dolaylı yoldan yaşamış veya tanık olmuştur.”

Görme engelliler için yatılı okulun cinsel istismara açık niteliği ile ilgili olarak, diğer katılımcımız da destekleyici aktarımlarda bulundu ve aslında erkek çocuklar arasında cinselliğin keşfedilmesine olan ihtiyaçtan beslenen, cinsel içerikli oyunların ve temasların sıklıkla yaşandığını aktardı. Yaşça daha büyük, daha önce ergenliğe girmiş çocukların yönlendirici olduğu ve özellikle hemcinsler arasında ilk cinsel deneyimlerim yaşanabildiği aktarılmaktadır. Bu deneyimlerin, çocuğun cinsel yönelimini şekillendirerek kimi durumlarda cinsel istismar olarak algılanmaktan çıktığı da anlatılmaktadır. Okul yönetimi ve öğretmenlerin bu temasları bilebildikleri ve engellemeye çalıştıkları anlaşılmaktadır: “Bu tarz oyunları oynayan çocukların gözümün önünde dövüldüğünü iyi bilirim. Yani sopayla dövüldüğünü, “Şöyle misin?”, “Böyle misin?” diye derslerde... Bu da cinsel şiddettir.” Katılımcılarımız, bu kapsamda cezanın bir fonksiyonu olmadığını, okullarda temel gereksinimin, cinsellik konusunda sistemli bir eğitim ve karşı cinsle en azından duygusal yakınlaşmaya imkân verecek bir anlayışın yerleşmesi olduğunu belirtmektedirler.

- b) Akranlar arası cinsel istismar:** Önceki tema kapsamında görüşler alındıktan sonra “Peki cinsel istismar yaşça karma sınıf ortamından bağımsız ortaya çıkabilecek bir durum mudur?” sorusu yöneltildiğinde şu cevap alındı: “İhtimaller dâhilinde. Çünkü her bireyin benlik gelişimi aynı düzeyde değil ve bu insanlara sen sağlıklı bir cinsel eğitim vermezsen, cinsellik bir tabu olarak kalırsa, ister istemez bunu bir öğrenme yöntemi olarak benimseyecektir bir takım bireyler. Çünkü tamamen deneyimleme ihtiyacı. Bu nedenle aynı yaş grubu da olsa ihtimal dâhilinde.”
- c) Öğretmenlerden öğrenciye yönelik cinsel istismar:** Özellikle kapalı kurumlarda, öğretmenlerin çocuklar için bir tehdit olup olmadığı sorulduğunda şu cevap alındı: “Ben hiç tanık olmadım. Duyduğum bir vaka var özellikle ortaokuldayken kız arkadaşlarımızın yaşadığı, öğretmen tarafından gelen bir taciz vakası var, sonrasında bu olay işte bir arkadaşımızın cesareti sayesinde psikolojik danışma servisine intikal ediyor. Sonra soruşturma falan açılıyor, sonra o hoca bizim okuldan başka bir yatılı okula sürgün ediliyor. Ama gittiği okul yine yatılı okul, orada da kız öğrenciler var.”

Engellilerin cinsel istismar açısından taşıdığı riskin kimlerden gelebileceği sorulduğunda ise alınan cevap şu şekilde: “Kız öğrenciler genellikle yetişkin istismarı açısından risk altında; erkek öğrencilerse özellikle akran istismarı açısından risk altında. Çünkü özellikle kızlar ve erkeklerin yatak alanları ayrı, bir duvarla ayrılmış durumda. Sadece birlikte olduğumuz yerler, yemekhane, kütüphane, sınıflar, okulun ortak kullanım alanlarıdır. Ama yaşanmıyor değil, akranları tarafından istismar edilen, erkek öğrenciler tarafından istismar edilen kız öğrenci vakaları da var, ama akran riski bakımından hemcins istismarları daha fazla.”

Bu görüşlerden de anlaşıldığı gibi cinsel istismar da engelli bireyler için bir risktir. Bizim katılımcılarımızdan görme engeli olanların gözlemleri, cinsel istismarı bir tema olarak şiddet türleri içine mutlaka almamız gerektiğini göstermektedir. Ancak bu konunun ciddiyeti, medya taramasında en sık karşılaşılan şiddet türünün cinsel istismar olması ile açıkça görülmektedir. Fiziksel şiddette olduğu gibi, failin mağduru zayıf görmesi, yaptığı istismarın mağdur tarafından paylaşılma ihtimalinin olmadığını bilmesi, toplumun “engelli”den değil de “sağlam”dan yana tavır alma ve koruma eğilimi içinde olacağına dair güvence duygusu, engellileri cinsel istismar için açık bir hedef haline getirmektedir. Kendini ifade edebilen ve hak temelli mücadele vermeye hazır engelli kitleler toplumda görünür kıldıkça, engelliler şiddetten korunabilecektir.

4.6. Sonuç

Sonuç olarak fazla söze ve açıklamaya gerek olmadan, bu araştırmanın bulgularının, engellinin kendi dilinden ve bireysel tecrübelerinden hareketle “engellilik ve şiddet ilişkisi”ni çok iyi şekilde resmettiğini söyleyebiliriz. Nitel araştırmaların bu araştırma açısından da önemli olan iki özelliğinden bahsedebiliriz: Birincisi, toplumsal açıdan yerel bağlamı vermeyi hedefler. Yani, bir coğrafyanın sosyal-kültürel özelliklerinin araştırılan konuyu anlamak açısından nasıl bir çerçeve yarattığını canlı şekilde sunar. İkincisi, çalışılan kitlenin özgün karakteristiklerini dikkate alma imkânı yaratır. Biricik deneyimler, aslında evrensele dair ışık tutar. “Bir kişi bu deneyimi yaşadığıysa, başkaları

da mutlaka vardır” görüşüyle, nadir rastlanan durumlar istisna gibi değerlendirilmez. Birileri tarafından “nadir rastlanan” bir durum gibi algılanan bu kişisel öyküler sayesinde, ilgilenilen olgunun dinamiklerini anlamamız mümkün olur. Bu öyküler, olayın tetikleyicilerini ve yarattığı sonuçları anlamak ve anlamlandırabilmek için bir araç, önemli bilgiler içeren bir hazine haline gelir. Çünkü, nitel araştırmalarda ana hedef çalışılan konulara dair bir “anlam yaratmak”tır.

İşte nitel araştırmalar için esas olan bu ilkeler üzerinden yaklaşıldığında, bu araştırmaya katılım gösteren üç engelli birey ve bir engelli çocuğu olan babanın deneyimleri bize çok güçlü bir çıkarım imkânı sunmaktadır: “Ülkemizdeki toplumsal bağlam, engellilik ve şiddet ilişkisini pekiştirici özelliktedir”.

5. BÖLÜM

5. BÖLÜM

5.1. Medyada Engellilere Yönelik Fiziksel Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olayları İçeren Haberlerde Dil ve Mahremiyet⁴²

Engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarını konu alan bir çalışmada, olayların kategorik, sosyolojik ve hukuki boyutlarının ele alınması temel sorunsal gibi görünse de, yapılacak her çalışmada dezavantajlı grupları konu alan habercilik anlayışının de ele alınmasının gerekliliği açıktır. Özellikle haber içeriklerinde “ötekileştirme”, “kalıpyargı”, “nefret söylemi” ve “ayrımcılık” söylemlerine sık sık rastlanılan bir ülke olarak Türkiye’de, engellilik alanında yapılan bu çalışmada da bu irdelemenin yapılması neredeyse kaçınılmaz bir gereksinimdir.

Yukarıda ifade edilen sebeplerle, çalışmada, (araştırmanın en temel veri girdisini sağlayan) medya haberleri, başlık, içerik ve görselleri bakımından ele alınarak irdelenmiştir. Nitekim yapılan irdeleme ve incelemelerde, engelli bireylerin yaşadığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının sunuluş biçimlerinde, mahremiyetin korunmadığı, haberin erotik-pornografik bir üslupla verildiği, haberin gerek mağdurlar ve gerekse de failer bakımından, ayrımcılık, etiketleme, kalıpyargı ve nefret söylemi içeren unsurlar eşliğinde verildiği birçok örneğe rastlanmıştır. Yapılan çalışmanın tespit ve değerlendirmeleri aşağıdaki konu başlıkları altında paylaşılmıştır.

5.1.1. Medyada Yer Alan Fiziksel-Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Haberlerinin İstatistikleri

Engelli bireylere yönelik fiziksel/cinsel/psikolojik şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarına ilişkin haberlere yerel ve ulusal medyada sıkça karşımıza çıkmaktadır. Araştırma kapsamında medya haberleri üzerinde yapılan incelemede, bu haberlere daha çok yazılı basın ilgi gösterdiği görülmektedir. Haberlerin yıllara göre dağılımı incelediğimizde, 2012-2016 yılları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir artış olduğunu görmek mümkündür.

Yayınların Mecrasına ve Yıllara Göre Dağılımı						
Yayın Mecrası	Yıllar					Toplamları
	2012	2013	2014	2015	2016	
Yazılı Medya	219	266	246	471	705	1.907
Görsel Medya	30	77	74	30	124	335
Toplamları	249	343	320	501	829	2.242

Tablo 5-1: Yayınların Mecrasına ve Yıllara Göre Dağılımı

42. Yazar notu: Çalışma sırasında sıkça, medyada yer alan haberlerin bazılarında “mahremiyete saygı gösterilmediğine, haberin dili konusunda ciddi hatalar yapıldığına” vurgu yapılmış ve bu tip haberlerin paylaşılmasından kaçınılmıştır. Ancak, bu bölümde, engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının yer aldığı haberlerden bazılarının habercilik anlayışı açısından kendisi eleştirildiği için (kaçınılmaz olarak) söz konusu haber kupürlerinin paylaşılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Söz konusu haberlerin, sadece tasvirlerinin yapılması da kullanılabilir bir yöntem olmakla beraber, bahsedilen sorunun boyutlarını göstermesi açısından bu yöntem benimsenmemiştir. Ancak yine de, haber kupürü paylaşılırken, bölümün hazırlanış amacını zora sokacak derecede şiddet, pornografi veya nefret söylemi içeren resim ve içeriklerin paylaşımında etik kurallara riayet edilmeye çalışılarak, mahremiyetin korunmasını sağlayacak mozaikleme çalışmaları araştırma ekibi tarafından yapılmış ya da kişisel/mekansal bilgiler gizlenmiştir.

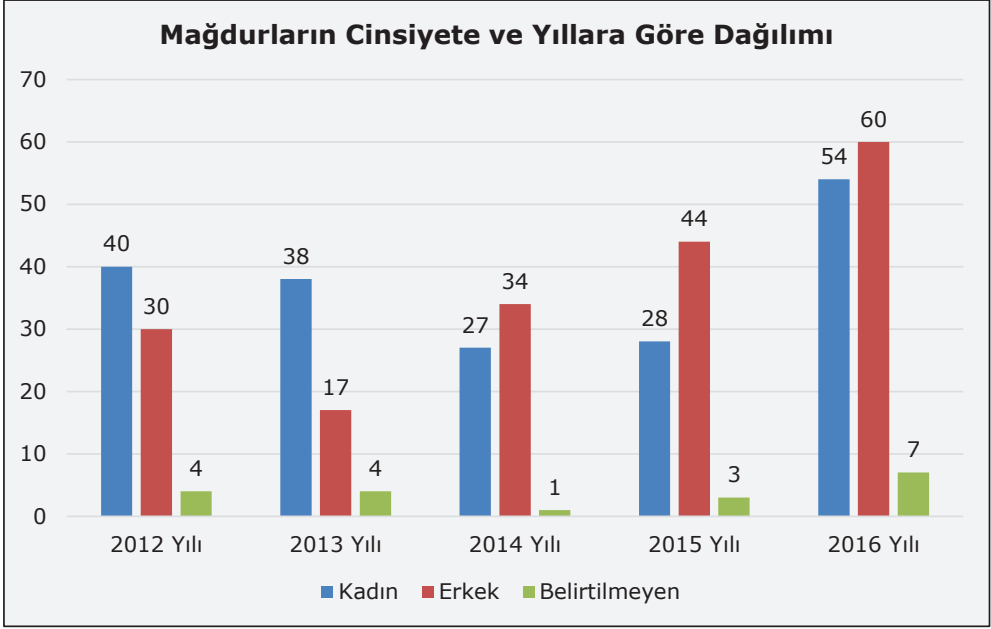
Tablo 5-1'in ortaya koyduğu dağılıma göre, yayınlanan haber sayısında (2014 yılı hariç olmak üzere) bir artış olduğu görülmektedir. Bu artışın, belli bir oranın vaka sayılarında artışla açıklamak mümkün olabilir. Ancak bunun yanında, söz konusu artışın, vakalar artıkça (vaka artışından fazla bir oranda) yazılı ve görsel medyada bu konuda daha çok haber yapmaya başlamasından kaynaklandığını söylemek de mümkündür. Özetle, engellilerine yönelik cinsel ve fiziksel şiddet konusunda farkındalık artışının da bu rakamların artmasında neden olması mümkündür. Bu durumu doğrulayan veriler, (her ne kadar çalışmanın 3. bölümünde paylaşılmış olsa da) aşağıda Tablo 5-2'de paylaşılmıştır.

Vakalara ve Yıllara Göre Dağılım						
Vakalar	Yıllar					Toplamları
	2012	2013	2014	2015	2016	
Cinsel İstismar	32	31	13	19	46	141
Fiziksel Şiddet	19	6	26	15	20	86
Çoklu İhlal	8	6	10	14	9	47
İhmal Etme	3	2	3	14	7	29
Duygusal Şiddet	1	2	3	2	16	24
Cinsel Taciz / Tecavüz	6	4	3	1	10	24
İnsanlık Dışı Muamele	5	3	2	3	7	20
İşkence	0	0	2	5	6	13
Sömürü	0	5	0	2	0	7
Toplamları	74	59	62	75	121	391

Tablo 5-2: Engellilere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının vakalara ve yıllara göre dağılımı

Tablo 5-2'de sunulduğu üzere, 2016 yılında yazılı medya 705 habere yer verirken; bu rakam görsel medya için 124'tür. 2015 yılında ise görsel medyada yer alan haberlerin oranı %6'dır. Özellikle görsel basına baktığımızda cinsel istismar, taciz/istismar haberlerinin ağırlıklı olduğunu açık bir biçimde görülmektedir. Örneğin 2013'de yaşanan 16 yaşındaki zihinsel engelli kız çocuğuna yönelik alıkonma ve cinsel istismar vakasının haberine ulusal kanalların neredeyse tamamı yer vermiştir. Görsel medyada yer alan haberlerin tamamında vaka münferit bir olay olarak ele alınmış, tacizler sosyolojik açıdan "toplumun engelliliğe bakışı, kalıpyargılar, sağlamcı yaklaşımın hâkim olması" değerlendirilmemiş, bu konuda uzman görüşüne yer verilmemiştir.

Medyaya konu olan vakalarda mağdurun ağırlıklı olarak engelli kız çocuğu ve kadın olduğu gözlemlenmiştir. Ancak mağduriyetlerin cinsiyete göre dağılıma baktığımızda erkeklerin de 2014-2016 yıllarında daha çok saldırıya uğradığını görmekteyiz. Bu vakaların medyaya daha az yansımaları erkeğe, özellikle de engelli erkeğe, yönelik cinsel şiddetin tabu olmasından kaynaklanıyor olması muhtemeldir. Ancak bu tahmini doğrulayabilmek için haberleri yapan muhabirleri odak alan bir araştırma yapılması gereklidir.

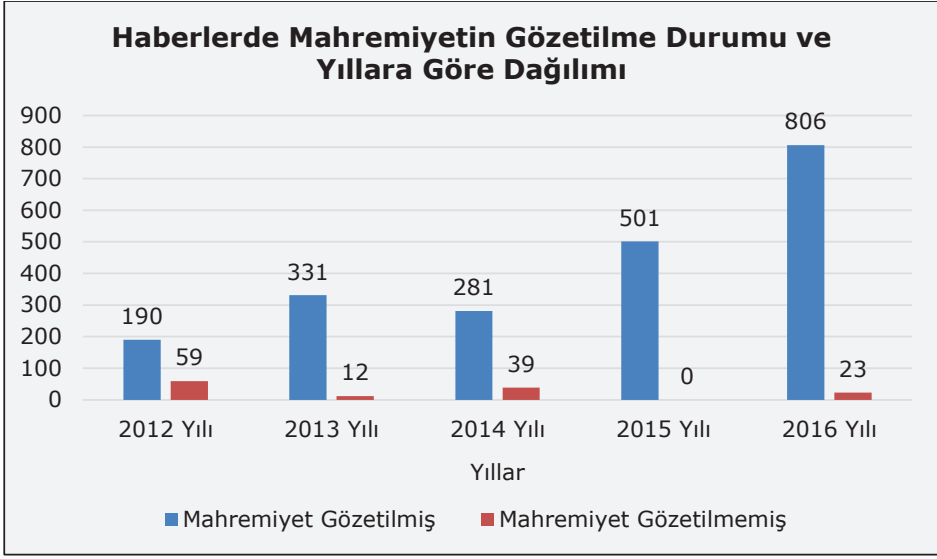

Grafik 5-1: Mağdurların cinsiyete ve yıllara göre dağılımı

5.1.2. Engelli Bireylerin Maruz Kaldığı Fiziksel-Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olaylarının Medyada İşlenişinde Görülen Olumsuzluklar

5.1.2.1. Haberlerde Mahremiyet İhlali

Engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının ortaya çıkmasını engelleyen sosyolojik ve hukuki sorunlar, çalışmanın diğer bölümlerinde ele alınmıştır. Ancak olayların ortaya çıkmasını engelleyen olası sorunlar içerisinde, mağdurların ve mağdur yakınlarının üzerinde oluşan mahremiyet baskısının da önemli bir etken olduğunu öngörmek yanlış olmayacaktır. Bu sebeple, medyada yer alan haberlerde engelli bireylerin ve yakınlarının yüzlerinin mozaiklenmesi, isim-soyisim, olayın geçtiği ilçe, mahalle, köy, sokak gibi bilgilerinin verilmemesi, fail adının ya da görselinin kullanılmaması büyük bir önem taşımaktadır. Ancak, araştırma kapsamında yapılan medya taramalarında, ciddi sayıda haberde mağdurun mahremiyetinin ihlal edildiği görülmektedir. Bu konudaki veriler aşağıda Grafik 5-2’de paylaşılmıştır.

Grafik 5-2: Haberlerde mahremiyetin gözetilme durumu ve yıllara göre dağılımı

Grafik 5-2 incelendiğinde 2012-2016 yılları arasında tespit edilen 3.242 haberin 133'ünde resimlerdeki yüzlerin mozaiklenmemesi, yetersiz mozaiklenmesi, isim ya da olayın geçtiği (köy-sokak vb.) mekân bilgilerinin verilmesi suretiyle mahremiyetin ihlal edildiği belirlenmiştir.

Nitekim yayınlanan bir haberde, bahsedilen ihlalin en uç örneği sergilenmiş ve hem mağdur, hem de mağdurun çocukları açık bir şekilde afişe edilmiştir. Söz konusu haberin kupürü (mağdurların yüzü yayının hazırlayan ekip tarafından mozaiklenerek) aşağıda paylaşılmıştır.

Engelli kadın tecavüzüne 15.5 yıl ceza verildi

Diyarbakır'da kocası ölen zihinsel engelli 3 çocuk annesi E.B'ye, 2 yıl boyunca tecavüz eden İ.H.T.'ye 15 yıl 7 ay 15 gün hapis cezası verildi.

İlyas AKENGİN/ÖZEL

Diyarbakırın Ergani ilçesine bağlı mezrasında yaşayan E.B. (43), 2007'de eşi S.B.yi (70) kaybetti. 3 çocuğu ile birlikte tek odalı harabe bir evde oturan zihinsel engelli E.B.'nin 2009 yılında başka bir hastalığı için gittiği hastanede 8 aylık hamile olduğu ortaya çıktı. Bunun üzerine kadın ve 3 çocuğu, mahkeme kararıyla Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü tarafından korumaya alınıp, sığınma evine yerleştirildi.

2 YIL TECAVÜZ ETTİ

Tercüman aracılığıyla Kürtçe ifade veren E.B. "Kocam öldüğünden beri 2 yıldır İ.H.T. denilen kişi benim evime açık olan pencereden girerek benimle tehdit zorlu ile defalarca cinsel ilişkiye girdi" dedi.

Suçlamayı kabul etmeyen İ.H.T. (29), E.B.'nin akıl hastası olduğunu belirterek: "Şahsına iftira atılmaktadır. Bu kadın akıl hastasıdır. İfadelerine güvenilmez, ayrıca evinde pek durmaz sürekli bir yere gider. Başka birinden hamile kaldığını düşünüyorum" dedi.

15 YIL 7 AY 15 GÜN CEZA ALDI

Diyarbakır 3. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davanın karar duruşmasında, mağdur ve sanık katılmayarak, müdafî avukatlar hazır bulundu. Mahkeme heyeti tutuksuz sanık İ.H.T.'nin; yargılama sürecindeki olumlu ve saygın davranışı nedeniyle 3 yıl 1 ay 15 gün indirim uygulayarak, 'Nitelikli cinsel saldırı' suçundan 12 yıl 6 ay, 'Konut dokunulmazlığı ihlal' suçundan 2 yıl 1 ay, ve 'Tehdit' suçundan 1 yıl 15 gün olmak üzere toplam 15 yıl 7 ay 15 gün hapis cezasına çarptı.

Mahkeme heyeti, sanığın kaçma ihtimalinin bulunmaması göz önünde bulundurularak hakkında tutuklama emri çıkardı.

Gazete Haberi 5-1: 25.12.2014 Tarihli Tigris Haber Gazetesi haberi

Gazete Haberi 5-1'de paylaşılan olayda zihinsel engelli bir kadına yapılan cinsel istismardan bahsedilirken, mağdur engelli bireyin ve çocuklarının yüzlerinin açıkça görüldüğü bir fotoğrafla birlikte mağdurun yaşadığı il, ilçe hatta mezra bilgileri de açıkça verilmektedir.

Engelli bireylerin maruz kaldığı, fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarında sıkça yaşanan bu durum, mağdurun mahremiyet haklarının ihlali olduğu kadar, benzer olaylar yaşayan mağdurların, yaşadıklarını adli mercilere intikal ettirmelerini engelleyecek refleksler geliştirmesi olasılığını artıracak şekilde önemli bir olumsuzluktur. Bu yüzden, söz konusu habercilik anlayışının ve haber örneklerinin araştırmacılar ve basın etiğini inceleyen, izleyen ve denetleyen kuruluşlar tarafından ele alınması önemli bir gereksinimdir.

5.1.2.2. Cinsel İstismarın, Şiddetin, Saldırının Erotize Edilmesi

Engelli Bireylere Yönelik Cinsel-Fiziksel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Araştırması'nın medya tarama çalışmalarında, haberlerin formatı açısından dikkat çeken bir diğer önemli husus; bazı haberlerde cinsel istismar ve saldırının erotize edilmesi, hatta kimi haberlerde içeriğin pornografiye varacak oranda şiddetli bir profil ortaya koymasındır.

Bu haber formatı araştırmada tespit edilen ağır derecede rahatsız edici bir bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum aşağıda (taramalar sırasında tespit edilen) iki habere yansıyan vakada uç noktalarda kendini göstermiştir. Söz konusu haberlerde, biri engelli olan üç kız çocuğuna tecavüz, ensest, tehdit gibi unsurlar eşliğinde bir cinsel saldırı bulunmaktadır. Ancak haber bu vakayı "grup seks" olarak yansıtmakta bir sakınca görmemiştir. Yaşananın "grup seks" olarak tanımlanabilmesi için tüm yetişkin bireylerin kendi rızaları ile katılım göstermesi ve süreç boyunca rıza göstermeye devam etmeleri gerekir. Rıza olmadığı noktada "tecavüz" ve "saldırı" kavramlarının kullanılması gereklidir. Ancak haberde, içlerinde zihinsel engelli bireylerin de olduğu çocuklara yönelik bir saldırı söz konusu iken, haber bambaşka bir formatta sunulmuştur. Haberin kupürü Gazete Haberi 5-2'de paylaşılmıştır.

Gazete Haberi 5-2: 16.09.2013 Tarihli Antalya İleri Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 5-3'de paylaşılan olay, yazılı medyada, "Pislik Kokuyorlar" başlıklı haberle yansımış ve haberde pornografik unsurlara yer verilmiştir. Haber metninin odağında failerin "pislik", "sapıklık derecesinde şehvet düşkün" olmaları, mağdurları "nasıl kandırdıkları" ve aldıkları ceza vardır. Ancak olayın "Grup Seks" başlığı ile verilmesi, pornografik bir dilin kullanılmasının yanında, ikincil planda, okurda grup seksin mağdurların rızası ile yapıldığı algısını doğuracak bir "kötücül" sonuç doğurma riskini de içermektedir.

Gazete Haberi 5-3: 16.09.2013 Tarihli Antalya Körfez Gazetesi Haberi

Aynı yıl görsel basına yansıyan bir başka vaka da “okuldan kaçıp cinsel istismara uğrayan” bir başka zihinsel engelli kız çocuğunun haberidir. Bu haberlerin diline bakıldığında, okuldan kaçmanın bir sonucu olarak ormana kaçırılma ve tacize uğrama vurgusunun yapıldığını görebiliriz. Bazı haberlerde tacizin nasıl yaşandığına dair pornografik detaylara da yer verilmiştir. Canlandırmalar kullanılarak dramatik etkiyi artırmak hedeflenmiş, mağdur bu canlandırmalarda “şehvet nesnesi” olarak temsil edilmiştir.

Yazılı basına yansıyan bir başka vaka da Aydın’da yaşayan 10 yaşındaki zihinsel engelli kız çocuğuna yönelik tecavüzdür. Vakayı ele alan iki haberde de mahkemede delil olarak kullanılan görüntüler yayınlanmıştır. İlk haberde mozaikleme bile yapılmıştır. Kullanılan görsellerde mahremiyet hiçbir şekilde gözetilmemiştir. Haberler pornografik bir üslupla yazılmış, aynı zamanda da failerin mensup olduğu sosyal gruplar, nefret söylemine maruz kalacak bir üslupla etiketlenmiştir.⁴³ Söz konusu olayın haber kupürü aşağıda paylaşılmıştır.

Kör kocasını aldattı, engelli kızını sattı **VİCDANSIZLAR!**

Aydın’da 2011 yılında hastaneye giderken tanıştığı aileyle dostluk kuran ve anne N.S. ile aşk yaşamaya başlayan 70 yaşındaki A.Y., anne N.S.’nin yanında 10 yaşındaki zihinsel engelli kızı S. S.’ye tecavüz etti. Okulda öğretmenin dikkati sayesinde ortaya çıkan olay sonrası dava açıldı.

Delil olmadığı için ‘Çocuğa Basit Cinsel İstismar’ olarak açılan dava, A.Y., tarafından kaydedilen görüntülerin kimliği belirsiz kişilerce Gazeteci Cem Ulucan’ın ofisine bırakılmasıyla boyut değiştirdi. 4 Eylül’de görülecek olan dava öncesi A.Y., hayatını kaybetti. Savcılık ek iddianame hazırlıyor.

Almanya’dan emekli olan ve Aydın’a yerleşen 70 yaşındaki A.Y., 2011 yılında tedavi görmek için evinin yakınında bulunan Aydın Atatürk Devlet Hastanesi’ne giderken, Sulthanisar İlçesi’ne bağlı

Köyü’nden hastaneye gelen 53 yaşındaki görme engelli R.S. ve ailesi ile tanıştı. Hastanede aileye yardım eden A.Y., daha sonra evine davet etti. Baba R.S., anne N.S., 14 yaşındaki oğulları H.S. ve 10 yaşındaki kızları S.S. ile birlikte A.Y.’nin evine

misafir olan aile daha sonra da görüşmeye başladı.

Küçük kaza, annesinin yanında tecavüz eden ve yaptıklarını kendisi kameraya çeken A.Y.’nin daha öncece

benzer şeyler yaptığı ve çektiği görüntüleri Almanya’da sattığı iddia edildi. Almanya’da yaşayan biri kız 3 çocuk babası A.Y.’nin, geçtiğimiz arife günü Atatürk

Devlet Hastanesi’nde öldüğü belirlendi. Davanın devam edeceği, anne ve babanın ortaya çıkan görüntüler neticesinde yargılanacağı öğrenildi. **SAYFA 2’DE**

Gazete Haberi 5-4: 19.08.2013 Tarihli Aydın Denge Gazetesi Haberi

Haberde mağdurun maruz kaldığı cinsel saldırının görüntülerine açıkça yer verilmiş; mağdurun yüzünün mozaiklenmesinin hiçbir anlam ifade etmeyeceği derecede pornografik bir fotoğraf yayınlamıştır. Bununla da yetinilmemiş, failer üzerinden kör, yaşlı, engelli anne kavramları üzerinden açık bir nefret söylemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, haberde “kör kocasını aldatan”, “yasak aşk yaşayan”, “engeli kızını satan” anneye ve “Almanya’dan emekli”, “70 yaşındaki” faile ait çok sayıda detaya yer verilmiştir. Özetle, çalışma sırasında sıkça rastlanan cinsiyetçilik, yaşçılık ve sağlamlık unsurları bu haberlerde de mevcuttur.

43. Yazar notu: Mağdurların ve failerin mensup olduğu sosyal grupların nefret söylemine maruz bırakıldığı haber ve söylemler konusu bir sonraki konu başlığında ele alınmıştır.

5.1.2.3. Mağdur veya Fail Açısından Haber Dilinde Cinsiyetçi-Sağlamcı Bakış Açısı

Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarına ilişkin haberlerin diline bakıldığında ise cinsiyetçi ve sağlamcı bakış açısının yansımaları da görmek mümkündür. Zira birçok haberde engelli birey, özellikle kadınsa, aciz, kendini koruyamayan, iradeden yoksun olarak temsil edilmiştir. Ancak bunun yanında, bu haberlerin bazılarında cinsiyetçi ve sağlamcı bakış açısının yanı sıra yaşçılık da dikkat çekmektedir. Faillerin “60 yaşın üzerinde” ya da “dede” olmaları haberin başlığına taşınmış; failer “iğrenç dede”, “72’lik adam”, “yüz karası” gibi betimlemelerle şeytanlaştırılarak temsil edilmiştir. Şüphesiz bu ifadeler, okur dikkatini engeli bireye yapılan saldırı kadar, failin dâhil olduğu sosyal gruba yönetme riskini içermektedir. Gazete Haberi 5-5’de bu tespiti içeren bir haber paylaşılmıştır.

İğrenç dede

71 yaşındaki dede 12 yaşındaki zihinsel engelli torununa 2 yıl boyunca tecavüz etmekten yakalanarak cezaevine konuldu

TEKİRDAĞ'da 2 yıl boyunca 12 yaşındaki üvey torunu zihinsel engelli C.S. ye tecavüz eden 71 yaşındaki dede Hüseyin D., cezaevine konuldu. Zihinsel engelliler okulunda eğitim gören C.S., psikoloji öğretmenine dedesi Hüseyin D. nin kendisine 2 yıl boyunca tecavüz ve taciz ettiğini söyledi. Öğretmen durumu polise bildirdi. Polis küçük kızın annesinin ikinci kocası olan Hüseyin D.'yi gözaltına aldı.

REZİLLİĞİNİ SAVUNDU
Anne babası ayrı olan C.S.'nin 3 yıldır annesini ve üvey dedesinin yanında yaşadığı öğrenildi. Poliste yaptığı iğrençliği itiraf eden Hüseyin D., "Baskası yapacaktı ben yaptım. Zorla yapmadım. Torunum kendi istedi. Onun isteğiyle birlikte olduk" dedi. Psikolog eşliğinde ifadesi alınan mağdur C.S., 2 yıldır dedesinin zorla kendisi ile birlikte olduğunu ve elle taciz ettiğini iddia etti. Mahkemeye çıkarılan yüz karası dede tutuldu.

Aile yokluğu
Anne ve babası ayrıca annesinin yanında kalan C.S., psikoloji öğretmenine içini dökmeye sapıkçık ortaya çıktı.

Hüseyin D. utanmadan sıkılmadan yaptığı iğrençliği savınınmaktan da geri kalmadı.

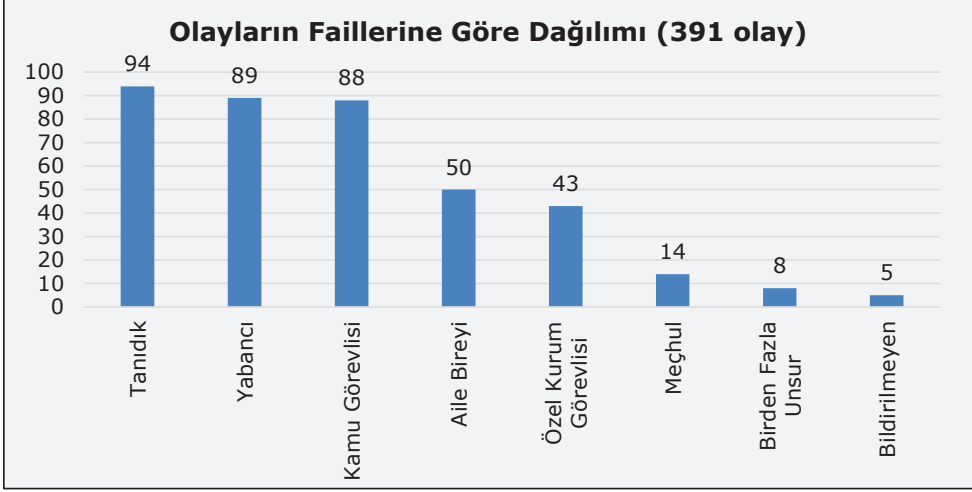
İşte yüz karası

Gazete Haberi 5-5: 23.12.2012 Tarihli Takvim Gazetesi Haberi

Söz konusu haberde, engelli üvey torununu istismar eden bir failden bahsetmekte ve fail, “İğrenç Dede” başlığı ile nitelendirilmektedir. Haberde mağdurun anne babasının ayrı olduğu için anneanne ve “üvey” dede ile birlikte kaldığı detayına kadar yer verilmiş, tecavüze yol açan faktörlerden biri olarak “aile yokluğu”na dikkat çekilmiştir. Haberde ayrıca, 12 yaşında zihinsel engelli bir kız çocuğunun sistematik olarak tecavüze uğramasının ve bunun uzun süre tespit edilememesinin suçu tamamen “sapık”, “iğrenç” dedeye yüklenmiş; bunu vakayı ortaya çıkarması gereken mekanizmaların işlevsizliği gündeme getirilmemiştir.

Mağdurların korunmasına yönelik önleyici adımlara vurgu yapmak bir yana, cinsiyetçi sağlamcı bakışın yanında mahremiyet ihlali de önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmıştır. Gazete Haberi 5-5’de cinsel saldırıya uğrayan 12 yaşında bir kız çocuğunun fotoğrafı kullanılmıştır. Bunun gibi vakaların haberini yaparken, mozaiklenmiş -ki bu haberde kullanılan fotoğraf oldukça kötü mozaiklenmiştir- de olsa, fotoğraf kullanılması mağdurun kimliği ile ilgili ip uçları verdiği için oldukça sakıncalıdır.

Şüphesiz ki, engelli bireylerin maruz kaldığı saldırılarda, faillerin önemli bir kısmının tanidik olması ciddi bir olasılıktır. Nitekim bu durum, bu araştırmada da gözlenmiştir ve istatistiksel olarak saptanmıştır ve dağılım aşağıda paylaşılmıştır.

Grafik 5-3: Olayların faillerine göre dağılımı

Grafik 5-3 yukarıda ifade edilen olgunun doğruluğunu ortaya koymaktadır. Paylaşılan haberlerde de görüleceği üzere, fail olarak “dede”, “amca” ve “ağabey” gibi birinci derece yakınlar karşımıza çıkmaktadır. Ancak hiçbir haberde, mağdurları bu ve benzer “tanıdıklar”dan korumaya yönelik önleyici adımlar atılması gerektiği vurgusuna rastlanmamıştır. Haberlerin neredeyse hiçbiri “iğrenç suçlu”, “hak edilen ceza”, “zavallı mağdur” kalıplarının dışına çıkamamıştır. Yaş başta gelmek üzere (yaşlılık, dedelik vb.) üstsoy vurgusu üzerinden etiketleme ve nefret söylemi geliştirilerek, okurun dikkati mağdurun trajedisi ve bu trajedinin önlenmesini sağlayacak tedbirler yerine, başka odaklara yönelmesi riski gündeme gelmiştir. Bu bağlamda aynı olay hakkında yapılmış iki haber olan Gazete Haberi 5-6 ve Gazete Haberi 5-7 bu konuya tipik bir örnektir.

72'LİK ADAM DA ÇOCUĞA TECAVÜZ KUYRUĞUNDA!

Edirne'de 14 yaşındaki işitme engelli kıza yönelik istismar soruşturmasında 7 kişi tutuklandı. Biri ağabeyi. Hapse giden diğer 6 kişinin ise yaşları şöyle: 42, 56, 60, 60, 62, 72!

Edirne'deki rezaletle son perdede... 14 yaşındaki işitme engelli Z.K.'ya yönelik cinsel istismar soruşturmasında dün anne S.K., baba A.K. ve ağabey A.K.'nın da aralarında bulunduğu 4 kişi daha gözaltına alındı. Sayı 13'e yükseldi.

AĞABEYİ DE TUTUKLANDI

Adliyeye sevk edilen zanlılardan Z.K.'nın ağabeyi A.K. ile S.G. (72), Z.A. (62), Y.D. (60), S.O. (42), T.S. (56) ve H.P. (60), "Küçük yastaki çocuğun cinsel yönden istismarı" suçundan tutuklandı. Anne-baba serbest kaldı. 3.5 aylık hamile olan Z.K.'nın tedavisi ise sürüyor. Küçük kızın istismara uğradığı, gözaltına alınan 5 kişinin Nisan 2012'de mahkemece serbest bırakıldığı öne sürülmüştü. Korunma altına alınmayan Z.K.'nın bu dönemde tecavüze uğradığı iddia edilmişti. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'in talimatıyla olayla ilgili inceleme için bir Müttesar Yardımcısı ve 1. Hukuk Müşaviri görevlendirilmişti. AA

Gazete Haberi 5-6: 12.09.2012 Tarihli Akşam Gazetesi Haberi

Sapıklığın yaşı yok

Edirne'de yaşları 60'ın üzerinde olan beş kişi 14 yaşındaki engelli kıza tecavüzdən göz altına alındı. 56 yaşındaki emekli öğretmen ise yeğenine tacizden tutuklandı

YURTTA tecavüz ve sapıklık olayları dört bir yandan geldi dün. Gençinden yaşlına, doktorundan öğretmenine tecavüz ve taciz olaylarına kurbanlarım hikayeleri insanın kanını dondurdu. İlk haber Edirne'dendi. İşitme engelli 14 yaşındaki Z.K. geçen Nisan ayında tecavüze uğradı. Polisler kızın teşhis ettiği 34, 56 ve 76 yaşlardakı üç kişiyi sorguladı ama tutuklanmadı. Kız da korumaya alınmadı. Bir hafta önce, kızınma belirlenmiş hastaneye kaldırılan Z.K.'nın 14 haftalık hamile olduğu, yani 'korunması' gereken dönemde bir kez daha tecavüze uğradığı anlaşıldı. Tedavi gören Z.K.'nın küratör müruri asığı ve bu işlemlerin mahkemeden karar beklediği öğrenildi. Doktorlar itirafıyla yastaki hamile kalan kıza polise bildirmeye tecavüz döşyan yeniden açıldı. Olayı soruşturan polis, Z.K.'nın annesi Semra K., babası A.K., ağabeyi A.K., D.E. (41), N.A. (53), Y.D. (60), S.G. (72), Z.A. (62), S.D. (42), T.S. (56), H.P. (60), Y.D. (60) ve D.P. (17)'yi göz altına aldı. Kadın şüphelilerden D.E., biri kucağında diğeri ise kadın polis

memurunun kucağında 2 bebekle hastaneye getirildi. **ANNE BABASI SERBEST** Diğer kadın şüpheli 53 yaşındaki N.A. ise 3 hafta önce evde düşerek bacağına kırması nedeniyle alıcya alınan bacağı nedeniyle tekerlekli sandalye ile sağlık kontrolünden geçirildi. Tutuklanımlardan besinin 60 yaşın üzerinde olması büyük tepki çekti.

76 yaşında uçkur derdinde

Öğretmenden yeğene taciz

BİR taciz haberi de Adana'dan geldi. İddiaya göre, 9 yaşındaki B.A.E. adlı erkek çocuğu sık sık teyzesine kalmaya gidiyordu. Bu ziyaretlerden birinde B.A.E., eniştesi emekli sınıf öğretmeni İsmail M. öen (56) 5 TL para istedi. İsmail M. ise, 5 TL verdiği çocuğa cinsel istismarda bulundu. Küçük çocuk, olayı işitme engelli olan teyzesine anlattı. Ama olaylar sıkça tekrarlanmaya başladı. Emekli öğretmenin cinsel istismarlarının artması üzerine bu durumdun rahatsız olan diğer teyzesi G.C.'ye anlattı. Teyzenin ihbarı üzerine Fiske'deki yaşlarında tatil yaptığı belirlenen emekli sınıf öğretmeni İsmail M., polis tarafından gözaltına alındı. Sağlık kontrolünden geçirilen çocuğun ise makatında çatlak olduğu tespit edildi.

Gazete Haberi 5-7: 13.09.2012 Tarihli Takvim Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 5-6 ve Gazete Haberi 5-7'de metnin odağında “sapık” ve “yaşlı” fail vardır. Toplum bu “sapıklardan” temizlendiğinde, failler cezaevine kapatıldığında, engellilere yönelik cinsel istismarın, şiddetin ortadan kalkacağı iması yapılmıştır. Sosyolojik unsurlar, uzman görüşleri, yasalar, ceza infaz kurumlarının durumu tartışmanın tamamen dışında bırakılmıştır. Söz konusu haberlerde, mağdurun durumu ve neden bu olayların yaşandığı, maruz kalınan risk ve fiillerin bu olayların öncesi ve sırasında neden tespit edilemediği konusuna yer verilmemiştir.

5.1.2.4. Haberlerde Engelliye Yönelik Ayrımcı Dil

Engelli bireylerin mağdur değil de fail olduğu vakalarda ise ayrımcı dilin hâkim olduğunu görebiliriz. Örneğin aşağıdaki vakanın haber olmasının tek nedeni, seks işçisinin de aracının da engelli olmasıdır. “Görme engelli”, “gözleri görmeyen”, “gözleri yüzde 95 oranında görmeyen” aracı -ki kimliğini ifşa eden bir fotoğrafa da yer verilmiştir- ve “bedensel engelli”, “yüzde 76 engelli raporu bulunan” seks işçisi kendilerine uygun olmadıkları düşünülen bir işten para kazandıkları için haber unsuru haline gelmişlerdir. Gazete Haberi 5-8 bu konunun bir örneğini teşkil etmektedir.

Görme engelli, bedensel engelliye pazarladı

(DHA) - Adana'da gözleri görmeyen 29 yaşındaki M D., Özürlüler Derneği'nde tanıştığı bedensel engelli S. S.T.'yi polise pazarlayınca, gözaltına alındı. Sorgusunun ardından adliyeye sevk edilen M D. tutuklandı. Seyhan İlçesi'nin Mahallesi'nde bulunan dernek merkezinde para karşılığı fuhuş yapıldığı bilgisini alan Ahlak Bürosu ekipleri çalışma başlattı. Ekiplerin yaptığı araştırmada, yüzde 76 engelli

raporu bulunan S S.T.'nin para karşılığı erkeklerle ilişkiye girdiği, gözleri yüzde 95 oranında görmeyen M D.'in de aracılık yaptığını belirlendi. Suçüstü yapmak için paralarının seri numaralarını alan polis, M D.'yi telefonla arayıp, 'kadın ayarlamasını' istedi. M D., ilişki için 50 lira, yer için de 20 lira isteyip S S.T. ile ekibin buluşmasını sağladı. Polisten parayı alan M D. ile S S.T. gözaltına alındı.

Gazete Haberi 5-8: 09.10.2015 Tarihli Adana Bölge Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 5-8'deki olay içeriğinin verilmiş şekli, yaşanan olayı, engelli kadının sömürüye maruz kalması odağından uzaklaştırıp, bir engellinin bir engelliye “pazarlanması” boyutuna indirgenmiştir. Haber bu şekliyle engelli bir bireyin “engelli” kimliğiyle; bir kadını, üstelik engelli bir kadını “pazarlayabileceği” alt mesajını okur bilinçaltına işleyebilme riskine sahiptir.

Diğer yandan, bazı haberler ise kimin mağdur kimin fail olduğuna dair değer yargıları içermektedir. Örneğin “Evliliğe Engel” başlıklı haberde psikolojik şiddete uğrayan fiziksel engelli kadının kocasına açtığı tazminat davasını kazanması “tazminatı kapması” olarak yorumlanmış, şiddet mağduru “fırsatçı” yaftalamasıyla haber olmuştur. Başlıkta kadının engeliyle evliliğe engel teşkil ettiği iması da vardır.

Evliliğe engel!

B G karısının engeliyle alay etti. Bedensel engelli eşi ise boşanma davası açtı. 60 bin liralık tazminatı kaptı

Hakim, çiftin 11 yaşındaki çocuğunun velayetini anneye verdi.

■ **İSTANBUL**'da bedensel engelli bir çocuk annesi A. G. (36), 11 yıllık eşi B. G. 'e "şiddet gördüğü gerekçesiyle" boşanma davası açtı. Eşinin engeliyle alay ettiğini ve herkesin gözü önünde kendisini küçük düşürdüğünü belirten A. G., aile mahkemesine verdiği dilekçede "**Engelli oluşumdan dolayı eşim sürekli benimle alay ediyor**" diyerek **120 bin lira tazminat** talep etti. Çocuğunun velayetini istedi.

'ASIL BEN MAĞDURUM'

Eve gelen tebligatla boşanma davasını öğrenen B. G. ise "**Asıl ben mağdurum. Eşim geçimsiz biri**" diyerek, 100 bin lira tazminat istedi. Çifti boşayan hakim, B. G. 'ün eşine aylık 300 lira nafaka ile 60 bin lira maddi ve manevi tazminat ödemesine hükmetti. B. G. 'ün talebini ise reddetti. ■ **Neslihan KESKİN**

Gazete Haberi 5-9: 15.04.2014 Tarihli Takvim Gazetesi Haberi

5.2. Genel Değerlendirme

Medyada engellilerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının veriliş biçimlerinde sorunlu bir yaklaşım olduğunu söylemek yanlış bir saptama olmayacaktır. Araştırma kapsamında incelenen 2.242 haberin 133'ünde mağdurların mahremiyet hakkı ihlal edilerek haber yapılmıştır. Mahremiyet ihlalinin dışında, haberlerin veriliş şekli, biçimi de oldukça sorunludur. Faillerin suçlarının ortaya konuluşu sırasında da, suçun ve cezanın şahsiliği ilkesi bir kenara konularak, faillerin mensup olduğu yaş, kan bağı, engellilik ve sosyal grup mensubiyetlerine – etiketleyici- bir yaklaşımla vurgu yapılmıştır. Bunun sakıncalı bir yaklaşım olduğu oldukça açıktır. Bu yüzden, bu araştırmanın bir uzantısı olarak, medyanın bu tip olaylara yaklaşımının ele alınıp incelenmesi ve bulguların başka araştırmalarla desteklenmesi önemli bir gereksinimdir.

6. BÖLÜM

6. BÖLÜM

6.1. Engellilere Yönelik Kötü Muamele, Fiziksel ve Cinsel Saldırı-İstismar Olayları / Verileri Hakkında Genel Değerlendirme ve Tespitler

Engellilere Yönelik Kötü Muamele, Fiziksel ve Cinsel Saldırı-İstismar Olaylarını İzleme Araştırması'nda tek hedef olayların sayısal dağılımlarının ortaya konması ve istatistiksel boyutunun irdelenmesi değildir. Zira yaşanan tüm bu olayların sayısal boyutunun sosyolojik, psikolojik ve hukuki perspektiflerde de irdelenmesi gerekmektedir. Çalışma sırasında elde edilen sayısal veriler, bundan önceki bölümlerde paylaşılmıştır. Çalışmanın bu aşamasında ise olayların gerçekleşme biçimleri, ortaya çıkış biçimleri ve sonrasındaki gelişmeler konusunda belirginleşen karakteristiklerin ortaya konulmasına çalışılacaktır. Bu belirleme, özellikle sonuç ve öneriler bölümüne zemin yaratması ve bundan sonra mikro ve makro ölçekte yürütülecek çalışmalara doğrultu vermesi bakımından önemlidir. Yukarıda ifade edilen hususlar kapsamında çalışmada tespit edilen bazı karakteristikler ve bu konudaki değerlendirmeler aşağıda sıralanmıştır.

a. Zihinsel engellilerde cinsel saldırı, ortopedik ve görme engellilerde fiziksel ve psikolojik şiddet en yaygın saldırı tipidir.

Engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel saldırı, istismar ve kötü muamele olayları, bazı saldırı tiplerinin bazı engel gruplarında yoğunlaşma gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu konuyla ilgili veriler, çalışmanın 3. bölümünde detaylı olarak paylaşılmıştır. Bu yüzden tekrara düşmemek adına söz konusu veriler bölümde bir kez daha ifade edilmeyecektir. Ancak özellikle cinsel içerikli saldırıların ezici bir çoğunluğunun zihinsel engelli bireylere yöneldiği, benzer bir durumun işitme-konuşma engelli bireyler için de söz konusu olduğu, ortopedik ve görme engelli bireylerin daha çok şiddet, kötü muamele, ihmal etme ve sömürü olaylarına maruz kaldığının altını bir kez daha çizmekte fayda vardır.

Yukarıda ifade edilen olgular, olayların sosyolojik açıdan irdelenmesini gerekli kılmaktadır. Şüphesiz ki, bu irdelemenin akademik çalışmalarla yapılması gereklidir. Ancak araştırma kapsamında elde edilen bulgular üzerinden yapılan gözlemler doğrultusunda, bazı tespitlerin paylaşılmasında da fayda bulunmaktadır.

- Zihinsel engelli bireylerin çoğunlukla cinsel saldırılara maruz kaldığı çalışmanı diğer bölümlerinde belirtilmişti. Bu olgunun sebepleri ayrıca araştırılmasında fayda bulunmaktadır. Ancak zihinsel engellilere yönelik cinsel saldırılarda bulunan kriminal kişiliklerin, çoğu durumda zor kullanmadan, hatta telkinle dahi saldırıyı gerçekleştirebileceklerinin farkında olmalarının ciddi bir unsur olduğu düşünülebilir. Bunun yanında bu faillerin yaptıkları eylemlerin açığa çıkmayaacağı ya da çıkma ihtimalinin düşük olduğu varsayıdıklarını söylemek hata olmayacaktır. Araştırma kapsamında, gazete haberlerinde saldırıyı gerçekleştiren kişilerin, eylemlerini çok rahat bir şekilde sistematik olarak sürdürdüklerine, hatta engelli bireylere cinsel saldırıda bulunmayı sıradan bir olay, hatta hak olarak değerlendirdiklerine (Gazete Haberi 6-1) şahit olunabilmektedir. Mahkeme kararlarında ve bu kararlara esas olan ATK'larda da, çoğu failin, saldırıyı yönelttiği kişilerin zihinsel engelli olduğunu bildiği ifade edilmektedir.

İğrenç dede

71 yaşındaki dede 12 yaşındaki zihinsel engelli torununa 2 yıl boyunca tecavüz etmekten yakalanarak cezaevine konuldu

TEKİRDAĞ'da 2 yıl boyunca 12 yaşındaki üvey torunu zihinsel engelli C.S. ve tecavüz eden 71 yaşındaki dede **Hüseyin D.**, cezaevine konuldu. Zihinsel engelliler okulunda eğitim gören C.S., psikoloji öğretmenine dedesi **Hüseyin D.**'nin kendisine 2 yıl boyunca tecavüz ve taciz ettiğini söyledi. Öğretmen durumu polise bildirdi. Polis küçük kızın annesinin ikinci kocası olan **Hüseyin D.**'yi gözaltına aldı.

REZİLLİĞİNİ SAVUNDU
Anne babası ayrı olan C.S.'nin 3 yıldır annesini ve üvey dedesinin yanına kaldığı öğrenildi. Poliste yaptığı iftihar eden **Hüseyin D.**, "Baskası yapacaktı ben yaptım. Zorla yapmadım. Torunum kendi istedi. Oun isteğiyle birlikte olduk" dedi. Psikolog eşliğinde ifadesi alınan mağdur C.S., 2 yıldır dedesinin zorla kendisi ile birlikte olduğunu ve elle taciz ettiğini ifade etti. Mahkemeye çıkarılan yüz karası dede tutuklandı.

İste yüz karası

Aile yokluğu
Anne ve babası ayrı olan annesinin yanına kalan C.S., psikoloji öğretmenine ikinci dokünce şüpheli ortaya çıktı.

Gazete Haberi 6-1: 23.12.2012 tarihli Takvim Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-1, yukarıda ifade edilen olgunun tipik bir örneğidir. Nitekim torununa tecavüz eden kişi, kendisini "başkası yapacaktı, ben yaptım" şeklinde kan dondurucu bir ifadeyle savunmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen birçok olay ifadesinde, olayın oluş biçimi ve fail tarafından benzer mantıkla yapılan açıklamalara rastlanılmıştır.

- Zihinsel engelli bireylerin cinsel saldırılara maruz kaldıkları olaylarda dikkat çeken bu durum, fiziksel şiddet ve kötü muamele olayları için de geçerlidir. Yani fiili gerçekleştiren kişinin, engellinin yaşadığı olayı anlatamayacağı ya da kimseyi inandıramayacağı faraziyesiyle hareket etme ihtimali kuvvetlidir.

Kayınpederinin tecavüzüne kimseyi inandıramadı

Kayınpederinin defalarca tecavüz edip başkalarına pazarladığı gelin, 'Kayınbabamın yaptıklarını ne kocama ne kayın valideme inandırabidim' dedi.

İsparta'nın Yalvaç İlçesi'nde kayınpederinin kendisine tecavüz edip, başkalarına da pazarladığı iddia eden 34 yaşındaki K.S., şikayeti sonrası açılan davanın ilk duruşmasında, "Kocam okula gider gitmez hemen yanına geliyor, bana sarıktık ediyordu. Ağustos 2014'te aile işi piddetle yayınamayla ortaya çıkan olayda, kayınpederim 50 yaşındaki H.H.S.'den 8 yıldır bu yana şiddet gördüğünü söyleyen ve zihinsel engelli olduğu belirlenen 24 yaşındaki K.S., polis merkezine giderek şikayeti oldu. İfadesinde şiddet olayının neden yaşadığı sorulan K.S., kayınpederinin kendiyi zorla cinsel ilişkiye girdiğini, başkalarıyla da birlikte olmaya zorladığını iddia etti. Bunun üzerine baba Yahya Cumhuriyet Başsavcılığı'na itti. Savcılıktaki ifadesinde de benzer

seyleri anlatan K.S.'nin iddiaları üzerine soruşturma başlatıldı.

SÜÇLULARDAN BİRİ BASKASININ ÇIKTI
İddiaların doğruluğunu araştırmak için savcılık talimatıyla K.S.'nin 8 ve 6 yaşındaki çocukları, eş, kayınpederi H.H.S. ve K.S. ile cinsel ilişkiye girdiği iddia edilen 61 yaşındaki İ.T., 62 yaşındaki M.A. ve 5 şüpheliden daha DNA örneği alınarak İzmir Adli Tıp Kurumu'na gönderildi. DNA sonuçlarında çocuklardan Küçük ölmez, İbrahim resmi nikahli eşinden olmadığı belirlendi. Çocuk ile şüphelilerden M.A.'nin DNA'sının uyumlu olduğu saptandı.

DAVAKTAN VİCDİDUNDA YARALAR OLUŞMUS
Bunun üzerine kayınpederi H.H.S. ile İ.T., M.A. ve diğer 5 şüpheli geçen 8 Mayıs günü

gözaltına alındı. Savcılığa yeniden ifade veren mağdure K.S. kayınpederinin kendisine şiddet uyguladığını, bu nedenle psikolojik sorunlar yaşadığını, bazı zamanlarda çok dayak yediği için vücudunun peşili yerlerinde yaralar oluştuğunu, kimsesini görmeye diye eve kapatıp günlerce dışarı çıkartılmadığını öne sürdü.

DAVA AÇILDI
Savcılıktaki sorgularının ardından mahkemeye sevk edilen şüphelilerden kayınpederi H.H.S. ile İ.T. ve M.A. tutuklanırken, 5 şüpheli tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Daha sonra H.H.S. hakkında 'cinsel saldırı' ve 'Yuhya ver temin etmek', İ.T. ve M.A. ile tutuklu sanıkların S.S. ve İ.S. hakkında 'cinsel saldırı' iddiasıyla dava açıldı.

Devamı 3'te

Gazete Haberi 6-2: 03.02.2016 tarihli Mersin Kadın Gazetesi Haberi

Bu durum, özellikle zihinsel engelli bireylerin ailelerinde, bakım hizmeti aldıkları kapalı kurumlarda ya da eğitim hizmeti aldıkları kurumlarda daha belirgindir. Zihinsel engelli bireylerin özellikle hizmet aldıkları kurumlarda maruz kaldığı şiddet olaylarında faillerin mesleki yeterlilikleri ve formasyonu derinlemesine incelenmelidir.

- Daha önce de belirtildiği üzere ortopedik engelli bireylerin maruz kaldığı olaylar daha ziyade fiziksel-psikolojik şiddet, ihmal etme (bakımsız bırakma) şeklinde gerçekleşmektedir. Engelli bireyin bakım desteği aldığı aile ya da akraba gibi kişilere veya bakım hizmeti aldığı kuruma kendisini mahkûm görmesi, fiili işleyen kişi bakımından bir "pervasızlık-korkusuzluk" yaratabilir ve bu durumun şiddetin ortaya çıkması için bir tetikleyici olması kuvvetle muhtemeldir. Söz konusu olaylarda personelin tıpkı zihinsel engelli bireylerde olduğu gibi, mesleki yeterlilik ve formasyon eksikliğine bağlı etkisinin olma ihtimali değerlendirilmelidir. Zira bu formasyon eksikliği; bakım uygulamasının kötü olmasına ve psikolojik tolerans eşiğinin düşük olmasına sebep olmaktadır.

Gazete Haberi 6-3: 07.02.2012 Tarihli Güneş Gazetesi Haberi⁴⁴

Gazete Haberi 6-3, Sakarya'da yaşayan ortopedik engelli kadının kocası tarafından dört gün boyunca sistematik şiddete maruz bırakıldığı haberine yer verilmektedir. Olayda dikkat çeken bir diğer husus ise, şiddeti uygulayan kişinin jandarmayı arayarak olayı faili meçhul şeklinde ihbar etmesiyle açığa çıkmasıdır. Bu davranış, failin rahatlığını ve mağdurun kendisini ihbar etmeyeceğine dair kuvvetli kanâati olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

44. Gazete haberinde yer alan fotoğrafta, kadının yüzünde çok sayıda morluk, yara izleri bulunmaktaydı. Yayın ekibi, mahremiyetin gizliliği nedeniyle fotoğrafa müdahale etmiştir.

- Yukarıda ifade edilen olay, arka plandaki bir başka soruna daha işaret etmektedir. Engellinin ve ailesinin ekonomik koşulları ve yoksulluk çekmesi, devletin sosyal, tıbbi ve ekonomik destek mekanizmalarındaki yetersizliğini gündeme getirmektedir. Bu durumun bakımı üstlenen kişiler üzerine ne gibi tesirler yarattığı düşünülmelidir. Özellikle zihinsel engellilerin agresifleştiği öne sürülerek zincirlenmesi-hapsedilmesi (10.05.2016 Tarihli Güneş Gazetesi) yetersiz beslenme yüzünden ağır sağlık sorunları yaşamasındaki etkenler değerlendirilmelidir. Bu minvalde ekonomik yoksunluklar, tıbbi-medikal ve sosyal destek hizmetlerinin eksikliğinin büyük bir etki yarattığı sonucu dışlanmamalıdır.

Engelli çocuğa evde demir kafes

■ EYYÜBİYE ilçesinde zihinsel engelli İ (12), ailesi tarafından konulan kafeste yaşamak zorunda kalıyor. H: Mahallesi'nde yaşayan 7 kişilik ailenin çocuğu olan İ'nin babası H ve ablası Z da işitme engelli. İbrahim, etrafa zarar verdiği gerekçesiyle evin bir köşesine yapılan kafeste tutuluyor. Anne Z, çocuğunun etrafa saldırdığını belirterek, "İş yaptığım zaman buraya koyuyorum. Sonra dışarı çıkarıyorum" dedi. Çocuğun kafeste yaşadığını duyan Eyyübiye Belediye Başkan Yardımcısı Ayten Uysal, ailenin yaşadığı eve giderek, koşullarının düzeltilmesi için çalışma başlattı.

Gazete Haberi 6-4: 10.05.2016 Tarihli Güneş Gazetesi

Araştırma veri setine dâhil edilen, 10.05.2016 tarihli Güneş Gazetesi'nin bu haberi, yukarıda ifade edilen tezi doğrular niteliktedir. Zira aile kimi zihinsel engellilerde görülen agresif hareketlerin özel ilaçlarla tedavi edilebildiğini ya bilmemekte ya da bu tedavilere erişememektedirler. Çalışma sırasında yapılan medya taramalarında, benzer şekilde muamele gören engellilere dair başka haberlere de rastlanmıştır.

b. Fiziksel-cinsel saldırı, istismar ve kötü muamele olaylarında yakın çevre ve aile bireylerinden gelen saldırılar önemli bir yer tutmaktadır.

Engellilere yönelik fiziksel-cinsel saldırı, istismar ve kötü muamele olaylarında, saldırının kaynağına yönelik yapılan irdelemede, özellikle aile içi, yakın akraba ve tanıdık

çevredeki kişilerden yönelen saldırı olaylarının çok ciddi bir yer tuttuğu görülmektedir. Tablo 1-1'de da görüleceği üzere 391 saldırı olayının 128'i bu gruptan gelmiş ve saldırıların çoğu cinsel saldırı ve alt kategorilerinde gerçekleşmiştir.

Aile Fertleri, Akraba ve Yakın Çevreden Gelen Saldırlara Göre Dağılımlar				
Vaka Türleri	Failler			Toplamları
	Aile İçinden	Yakın Çevre	Aile-Yakın Çevre	
Cinsel İstismar	16	57	0	73
Fiziksel Şiddet	19	10	0	29
İhmal Etme	5	0	0	5
Duygusal Şiddet	0	4	0	4
Cinsel Taciz / Tecavüz	2	0	0	2
Fiziksel Şiddet ve İhmal Etme	3	0	0	3
Sömürü	3	0	0	3
Cinsel İstismar ve Sömürü	3	0	2	5
Fiziksel ve Duygusal Şiddet	1	0	0	1
Fiziksel Şiddet, Cinsel İstismar ve Sömürü	1	0	0	1
Cinsel Taciz / Tecavüz, İstismar ve Sömürü	1	0	0	1
Fiziksel Şiddet ve Cinsel Taciz / Tecavüz	1	0	0	1
Toplamları	55	71	2	128

Tablo 6-1: Aile fertleri, akraba ve yakın çevreden gelen saldırılara göre dağılımlar

Tabloda da görüleceği üzere engelli bireylerin maruz kaldığı olayların failerinden ciddi bir bölümü, aile fertleri ve akraba, komşu veya tanıdık bireylerden oluşan ve engelli ile doğrudan temas eden bireylerden oluşmaktadır. Çoklu saldırılar içerisindeki cinsel saldırılar da düşünüldüğünde⁴⁵ toplam 85 olayda engelli bireye, ailesi ya da yakın çevresinden cinsel saldırı düzenlenmiştir.

Yukarıdaki tablo oldukça ürkütücü bir duruma işaret etmektedir. Zira cinsel saldırılar, ensest ya da yakın çevre istismarı şeklinde gerçekleştiğinde, olayların tespiti ve engelli bireyin içinde bulunduğu durumdan kurtarılması güçleşmektedir. Olayların önemli bir kısmında, cinsel saldırının yanında sömürü ve şiddet yer almaktadır ki, bu olaylarda engellileri istismar eden kişi/kişilerin yönlendirmesiyle başkalarının da istismarına maruz kalmakta ya da fuhuş yaptırılmaktadır. Gazete Haberi 6-5 söz konusu olaya bir örnek olarak paylaşılmıştır.

45. 73 cinsel istismar, 4 cinsel taciz ve tecavüz, 5 cinsel istismar ve sömürü, 1 fiziksel şiddet, cinsel istismar ve sömürü ve 1 fiziksel şiddet ve 1 cinsel taciz / tecavüz olmak üzere toplam 85 olay.

Bursa'da engelli kadın fuhuşa sürüklendi

Yalova'da zihinsel engelli evli ve 2 çocuk annesi 23 yaşındaki Z.A.'ya zorla fuhuş yaptırdıkları 2 kişiyle, cinsel ilişkiye giren 3 kişi gözaltına alındı.

Yüzde 70 engelli raporu olan ve bir temizlik şirketinde çalışan Z.A.'nın eşi A.A. polise başvurarak eşinin 2 gündür eve gelmediğini, çalışma arkadaşı M. adlı kadın tarafından Bursa'nın Orhangazi İlçesi'nde alıkonulup, para karşılığı erkeklerle satıldığını söyledi. Polis yaptığı araştırmada Z.A.'nın, M. takma adını kullanan 52 yaşındaki G.Ş. ve 65 yaşındaki E.Ş. tarafından alıkonulup fuhuşa zorlandığını belirledi. Operasyon düzenleyen polis, Z.A.'yı alıkonulup fuhuşa zorladıkları gerekçesiyle G.Ş. ve E.Ş. ile kadını ilişkiye giren 36 yaşındaki İ.H.E., 43 yaşındaki İ.N. ve 51 yaşındaki F.K.'yi gözaltına aldı. Sorgularından sonra adliye sevk edilen 5 şüpheliden G.Ş. tutuklanırken, diğer 4 kişi ise tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı.

Gazete Haberi 6-5: 06.12.2014 Tarihli Gazete Bursa Gazetesi Haberi

Bunun yanında engelli bireylerin maruz kaldığı ensest ve yakın çevreden gelen cinsel istismar oranının tespit edilen olaylarda bu denli yüksek oluşu, sorunun sosyolojik incelemeye tabi tutulmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Diğer yandan engellilerin maruz kaldığı fiziksel şiddet olayları bakımından da durum benzer şekildedir. Bu bağlamda her ne kadar 29 olayda engellilere yönelik şiddet olayı görülmüş olsa da, duygusal şiddet, bakımsız ya da gözetimsiz bırakma, ihmal etme vb. unsurlar içeren kimi olaylara fiziksel şiddetin de eşlik etmesi sebebiyle üzerinde özellikle durulması gereken bir durumdur.

Bu aşamada engelli bireyin, dış dünyadan izole edilmesi, bir şekilde onun bakımını üstlenen yakınlarıyla başbaşa olması, her türlü şiddeti ya da gözetimsiz-bakımsız bırakmayı güçlendiren, en azından riski arttıran bir durumdur (Gazete Haberi 6-6).

Ayakları bağlanıp ölüme terk edildi

ERZURUM'da, dün sabah Suriyeli 6 yaşındaki Cuma İbrahim, ayaklarından bağlı, aç ve donmak üzereyken metruk bir binanın kömürlüğünde bulundu. Cuma, Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde tedaviye alındı. Başhekim Yardımcısı Acil Tıp Uzmanı Orhan Delice, "Çocukta kısmi donma belirtileri vardı. Aç kalmış. Yakınlarına ulaşamadık. Cuma zihinsel engelli bir çocuğumuz. Tabiri caizse ölüme terk edilmiş. Devletimiz bundan sonraki bakımını üstlenecek" dedi. ■ Kerim BURUCU/ DHA / ERZURUM

Gazete Haberi 6-6: 19.11.2015 tarihli Hürriyet Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-7, Erzurum'da elleri ve ayakları bağlanarak soğuk bir havada, metruk bir binada ölüme terk edilen otizmli bir çocuğun haberi verilmektedir. Çocuk, Suriye'den göç eden ve sonrasında dağılan bir ailenin ferdidir. Söz konusu haber ve bu habere dair diğer medya organlarında yayınlanan haberlerden, çocuğun maruz kaldığı bu canice tutumun yanında, ailenin durumu da her bakımdan bir trajediyi yansıtmaktadır. Zira çocuğun babası Suriye'deki savaşta kaybolmuştur. Annesi ise Türkiye'de kaybolmuş ve akıbeti meçhuldür. Diğer yandan anneanneninin çocuğa bakacak durumu yoktur. Her şartta ve koşulda çocuğun ölmesi kastiyle bu halde terk edildiği açıktır. Diğer yandan bu tip durumlar her zaman engellinin yakınlarının kötü niyetinden kaynaklanacaktır diye bir koşul bulunmamaktadır. Zira aslında birçok olumsuz olayda da bakımsız-gözetimsiz bırakma ya da kötü muamele olayları, engellinin ailesinin içinde bulunduğu ağır ekonomik ve sosyolojik sorunlar yüzünden de gerçekleşebilmektedir.

Engelli oğlunu "kaybolmaması" için iple bağlıyor

Biri zihinsel engelli 3 çocuğuyla geçen sene Hatay'ın Reyhanlı ilçesine sığınan Suriyeli F... 12 yaşındaki engelli oğlu A... 'i evden çıkıp kaybolacağı endişesiyle iple bağlıyor.

HATAY (AA)-Ülkesinde 3 yıl önce hava saldırısı sonucu evini kaybeden ve biri zihinsel engelli 3 çocuğuyla geçen sene Hatay'ın Reyhanlı ilçesine sığınan Suriyeli F... 12 yaşındaki engelli oğlu A... 'i evden çıkıp kaybolacağı endişesiyle iple bağlı tutuyor.

Eski rejimine bağlı birliklerin 3 yıl önce İdlib'e yönelik hava saldırısında evleri yıkılan, kocası ölen ve biri engelli 3 çocuğuyla ortada kalan F... 'in yakınlarının yanına sığındı. Bir süre ülkesinde yaşayan F... 'in saldırıların artması üzerine geçen yıl Türkiye'ye geldi. Reyhanlı ilçesinde tek odalı evde kalan F... 'in 3 çocuğu, hayırseverlerin yardımıyla hayata tutunmaya çalışıyor. Anne F... 'in AA muhabirine, imkansızlıklara rağmen 3 çocuğuyla hayatta kalmaya

çalıştıklarını söyledi. Yetkililerden yardım isteyen el Hüsen, "3 oğluma baş başa kaldık, ne yapacağımızı bilmiyoruz. Yetkililerden yardım istiyoruz" diye konuştu.

Ekmeğ parası için zaman zaman tarlalarda çalıştığını, engelli oğlunu evde tutabilmek için iple bağlamak zorunda kaldığını belirten F... 'in, "Kaybolması durumunda onu bir daha bulamayacağı endişesi taşıdığını söyledi.

Oğlunun tedavi edilmesini isteyen el Hüsen, "Anne olarak içim sızıyor ancak onu bağlamaktan başka çarem yok. Bahçeye çıkardığımda da ağaca bağlıyorum" dedi.

F... 'in, "Oğlunun tedavi görmesini istiyerek, "Tedavi görse oğlum belki sağlığına kavuşur" ifadesini kullandı.

Gazete Haberi 6-7: 20.04.2015 tarihli Tünaydın Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-7'de bildirilen olayda da görüleceği gibi aile, yoksulluk ve ekonomik sorunlar yüzünden engelli çocuğunu "kaybolmaması için" ipe bağlamıştır. Bu durum elbette ki kötü muameledir. Diğer yandan, devletin ülke sınırları içerisinde yaşayan vatandaşı olsun olmasın, engelli bireyleri ve aileleri yeterince desteklememesi ve destek politikalarında aksaklık ve eksikliklerin olması, böyle bir sonucun açığa çıkmasını tetiklemektedir.

c. Engelli bireylerin hizmet aldığı kamu kurumlarında maruz kaldıkları risk azımsanmayacak derecede yüksektir.

Engellilere yönelik kötü muamele, fiziksel ve cinsel saldırı-istismar olayları konusunda yapılan araştırma çalışmalarında, kamu kurum ve kuruluşlarında ya da kamu denetiminde hizmet veren kuruluşlarda yaşanan olayların toplam olaylar içerisinde 3. sırada yer aldığı görülmüştür. Kamu kurum ve kuruluşlarında yaşanan olayların büyük bir kısmı, engelli bireyin eğitim, rehabilitasyon, sağlık vb. gibi ihtiyaçları için(gün içinde) hizmet aldığı yatılı olmayan kamu kurumlarında ya da kamu denetiminde kamusal hizmet veren kurumlarda yaşanmaktadır. Bu kategorideki kamu kuruluşlarının ardından ikinci sırada, engellilerin bakım ya da gözetim altında olduğu bakımevi, yatılı okul, cezaevi vb. gibi kapalı kurumlar gelmektedir. Araştırma, genel olarak engelli ile temas eden tüm kamu kurum ve kuruluşlarında, engellinin her zaman için, her türden saldırı ve kötü muamele ile karşılaşabileceği gerçeğini ortaya koymuştur. Nitekim medya taraması ve araştırma kapsamında yapılan nitel araştırmada elde edilen tespitler, bu durumu doğrulamaktadır. Araştırma kapsamında, yaşanan olayların kamu kuruluşlarına göre dağılım Tablo 6-2'de paylaşılmıştır.

Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Yaşanan Olayların Kurumlara Göre Dağılımı	
Yer Adları	Toplamları
Okul	26
Ceza ve Tutukevi	20
Bakımevi	7
Hastane	7
Bakım Merkezi	6
Özel Bakım Merkezi	4
Rehabilitasyon Merkezi	4
Özel Eğitim Kurumu	3
Kreş	2
Özel Eğitim Okulu	2
Özel Kreş	2
Sevgi Evi	2
Huzurevi	1
İlkokul	1
Özel Rehabilitasyon Merkezi	1

Yatılı Okul	1
Yetiştirme Yurdu	1
Yurt	1
Toplamları	91

Tablo 6-2: Kamu kurum ve kuruluşlarında yaşanan olayların kurumlara göre dağılımı⁴⁶

Yukarıda ifade edilen hususlara dair verilerin çalışmanın 3. bölümünde detayları paylaşılmış olduğu için burada sayısal verilere ayrıca bir atıf yapılmayacaktır. Ancak genel bir tablonun ortaya konulması açısından bu konudaki bazı hususları, en azından satırbaşları halinde vurgulamakta fayda vardır.

Engelli bireylerin kamu kurumlarından hizmet alırken ya da bu kuruların gözetiminde hizmet aldıkları sırada, yaşanan saldırıların araştırmanın odaklandığı tüm alanlarında yaşandığı görülmekle birlikte, saldırı bazındaki dağılımının, kurumun verdiği hizmet tipine göre farklılık gösterdiği ilk dikkat eden husustur. Bu bağlamda engelinin yatılı olmayan günlük olarak hizmet aldığı (okul, rehabilitasyon merkezi vb.) kurumlarda daha çok fiziksel ve cinsel saldırıya maruz kaldığı görülmektedir. Diğer yandan engellilerin sürekli olarak kaldıkları bakımevi, umutevi vb. yatılı hizmet veren kuruluşlarda ise olayların, şiddet, ihmal etme (bakımsız ya da gözetimsiz bırakma) gibi olaylarda yoğunlaştığı, cinsel saldırıların ise göreceli olarak bu saldırılardan sonra geldiği dikkat çekmektedir. Dikkat çeken bir diğer husus da, bu saldırıların daha ziyade, kurumlarda görev alan ve doğrudan engelli ile temas eden eğitimci, müstahdem, bakım personeli vb. kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olmasıdır. Şüphesiz ki bu durumda, engelli bireyin dış çevre ve insanlarla temas etmediği ya da çok az temas ettiği bir kurumda kalıyor oluşu temel etkindir.

Bu bağlamda, özellikle engellilerin özel ya da kaynaştırmalı eğitim aldığı kurumlarda daha çok, cinsel istismar ve şiddet olaylarının yaşandığı görülmektedir. Olayı gerçekleştiren kişiler ise daha ziyade hizmeti veren kuruluş personeli olmakla birlikte kimi hallerde engelli birey, engelli ya da engelsiz akranından yönelen fiziksel ve cinsel saldırı ya da kötü muamele de maruz kalabilmektedir. Bu olay-konu kategorilerine göre tespit edilen bazı gazete haberleri aşağıda sıralanmıştır.

46. Yazar Notu: Tabloda belirtilen kurum isimleri gazete haberlerinde geçtiği şekilde tasnif edilmiştir. Zira haberin içeriğinden kurum ayrıştırmasının yapılması mümkün olamamıştır.

Zihinsel engelli öğrenciye istismara soruşturma

Okullarda son dönemde yaşanan istismar rezaletine bir yenisi daha eklendi. Antalya'nın Elmalı İlçesi'nde özel eğitim merkezi öğretmeni 65 yaşındaki D.V. hakkında, zihinsel engelli kız öğrencisi G.Ç.'ye (17) istismarda bulunduğu iddiasıyla soruşturma başlatıldı. Annenin şikayeti üzerine polis merkezine götürülen D.V.'nin ifadesi alındı. Öğretmen suçlamaları kabul etmezken, olayla ilgili başlatılan soruşturma tamamlanana kadar D.V.'nin açığa alındığı kaydedildi.

Gazete Haberi 6-8: 09.04.2016 Tarihli Antalya Hilal Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-8'de de görüldüğü üzere haberde, kamu personelinden engelli bireye yönelik istismar olayına yer verilmiştir. Nitekim medyaya yansıyan haberlerde taciz, tecavüz ve istismar olaylarının fiziksel ve psikolojik şiddet olaylarına nazaran daha çok yer aldığını söylemek mümkün olsa da gerçekte bu olaylardan hangisinin daha çok yaşandığını tespit etmek şu an için mümkün görünmemektedir. Zira taciz tecavüz olayları, olayın niteliği gereği yargıya daha çok intikal etmekte ve medyada daha çok yer edinebilmekte, buna karşın şiddet olayları medyada daha az yer almakta, kimi hallerde ise, aile, olayı ne medyaya ne de yargıya taşımamaktadır.

ANNEDEN SUÇ DUYURUSU
Bunlar özel çocuklar böyle insanlık olmaz!

PROF. DR. AYŞE GÜL ÖZGÜNEL, oğlu Burmin'in dayak görüntülerini izledikten sonra, saçında saç duyurusunda bulundu. Her iki öğretmene de cezalandırmasını isteyen Prof. Dr. Özgünel, öğretmenlere yazdı: "Bu nasıl öğretilmiş, nasıl vicdan ve iyelik onlara edilmiş? Ötekiler yaptıklarına bakın. Bu çocuklar özel insanlar, nasıl bu şekilde davranırlar? Ben psikologlara görüşüm, görüntülerden çocukları dayak olayını artık kanıksamaya başladım, ben söylemek olanak yokmuş olubunu bana söylediler. Onların cezalandırılmaları için peşimden bakamayacağım."

BU NASIL VİCDAN, BUNLAR NASIL ÖĞRETMEN!

Otizimli çocuklara öğretmenin dayacağı!

Bir profesörün otizm hastası 20 ve 18 yaşındaki iki oğluna, Sakarya'daki özel eğitim merkezinde öğretmenlerin attığı dayak görüntüleri yürek sızlattı. Skandal, işten atılan bir öğretmenin kurumdan intikam almak için kayıtları sosyal medyada paylaşmasıyla anlaşıldı

İki oğlu da otizm hastası olan İzmirli üniversite profesörü Prof. Dr. Ayşe Gül Özgünel, çocukları için özel eğitim kurumlarının bulunduğu Sakarya'nın Sapanca ilçesinde yerleşti. YKS'ye alınması için İstanbul Meram Tıp Fakültesi Hastanesi'nden geçiş yaptı. Sapanca'daki Devlet Hastanesi'nde iyileşmeye başladı.

Ayda 6 bin TL veriyor

Öğretmeni ün zıtlık 6 bin TL vererek kurs aldırdığı, su içinde 20 yaşında olan A. S.K. ile 18 yaşında olan B. Y.K.'nin davranışlarını denetlemek için koruyucu öğretmenler atıldı. Eğitim merkezinin yöneticilerinin ve öğretmenlerin gayretiyle durumları düzeltilen iki öğrencinin eğitim almalarına rağmen sınıflarının diğer öğrencilerle etkileşimini üzerine geçen Nisan ayında bu kez dersleri için alıp İzmir'e taşıdı. İnanç'le ilgili başka bir eğitim kurumunda da çocukları eğitim almaya başladı.

İnternette rastladı

Anacak geçen 24 Haziran'da sosyal medyada Sapanca'daki eğitim merkezi için 'Köşkler'le eğitim böyle oluyor' başlığıyla

yayımlanan görüntüler skandalı ortaya çıkardı. Bir arkadaşının operası üzerine dayak görüntülerini izleyen Prof. Dr. Ayşe Gül Özgünel, şoke oldu. Görüntülerdeki kişilerin sınıflara A ile B olduğunu, onlara hakaret edilip dövün kâğıtının ise büyük oğlunun öğretmeni S.C. olduğunu fark etti. Görüntülerden çıkan kâğıtın da küçük oğlunun öğretmeni C.U. olduğunu ortaya çıkardı.

İntikam için yaptı

Bu görüntülerin ortaya çıkmasını ise öğretmenlerden C.U.'nın, eğitiminden sonradan olduğu başka bir okula geçmesiyle ilgili bir soruda, rahatsız duruşunu üzerine yamurduğunu, berberin de okul yönetimine şikâyetine bulunmasını anlatılan paylaşımla öğrendi. Berberin şikâyeti üzerine C.U.'nın işten çıkarıldığı, işyerinden intikam almak için de dinlediği bu görüntüleri, sosyal medyada yayımladığı ortaya çıktı. Eğitim merkezinden Prof. Dr. Ayşe Gül Özgünel'e yaptıklarını yazdığı kâğıtlarda ise öğretmenlerin dayak atması ve bunları kayda alması öğle mek için yaptıklarını belirttiği öğrenildi. ■ **Tayan YILDIRIM** (ZMİR)

Hem dövüyor hem dalga geçiyorlar

GÖRÜNTÜLERDE

öğretmenlerden S.C., ilk olarak A'i kâğıtlarıyla merkezde giyimce kabinlerinin önünde yarı yarıya getiriyor, ardından yanına yaklaştığı kâğıtından daha uzun ve inli olan B.'i alıyordu. A.'nin gözleri önünde dövüyor, kamerasıyla doğru dönmüş sanırsak güllüyor. Yine "Annenin gelip kurbanını bakalım" diye kâğıdı B.'i kâğıtından çekip öğretmen arkadaşının tuttuğu kamerasıyla

doğru yaklaşıyor ve burada da hem hakaret ediyor hem de dövmeye devam ediyor.

'Eğlensinler!'

Görüntü kaydı, S.C.'nin, A'i kâğıtından tuttuğu acı kâğıtındaki Burmin'i yanına oturup hakaret etmesiyle sona eriyor. Profesör anne Ayşe Gül Özgünel, "Çocuklarımız dayak atıp sıkıntı yapmıyor. Sonra da 'Eğlensinler' diye tiyat ediyor."

Gazete Haberi 6-9: 08.07.2014 Tarihli Vatan Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-9'da da paylaşıldığı tipteki engelli bireylere yönelik kötü muamele, fiziksel şiddet olaylarının ortaya koyduğu profil oldukça düşündürücüdür. Zira olayların önemli bir kısmında saldırıyı gerçekleştiren kamu görevlisinin saldırıyı içsel-leştirdiği yani oldukça doğal bir olaymış gibi gerçekleştirdiği görülmektedir. Gazete Haberi 6-9 ve yayın içerisinde paylaşılan ya da paylaşılmayan birçok haberde, kamu görevlisinin saldırıyı alay ederek, gülerek ya da gayet sıradan tavırlarla gerçekleştirdiği görülmektedir. Diğer yandan, olayların içerikleri incelendiğinde, söz konusu olaylara dair karakteristikler, olayların sistematik olarak gerçekleştiği kanaatini kuvvetlendirmektedir. Nitekim birçok olay, olayın gerçekleştiği sırada, orada olan ve görüntüleyen ama müdahale etmeyen diğer bireyler tarafından basınla paylaşılmıştır. Bu tip olaylarda, olayın geçtiği sırada orada bulunan 3. şahıslar, bu görüntüleri, eğlence, anı ya da ilerleyen dönemlerde şantaj amaçlı kullanmak için çekmekte, saklamakta, işten çıkarma vb. olayların ardından görüntü ve belgeleri ifşa etmektedirler. Bunun yanında engelli bireylerin çoğu, engelinden kaynaklanan ifade güçlükleri sebebiyle aileyi durumdan haberdar edemeyebilmektedirler. Bu iki faktör, tabloyu daha da olumsuz kılmaktadır. Diğer yandan, kimi zaman engelliye yönelen şiddetin kaynağının belirlenemediği durumlara da rastlanmaktadır. Bu tip durumlarda kamu personelinin, kendi gözetimine bırakılan engelli bireyin güvenliği için gereken tedbirleri almamasından dolayı kusurunun bulunması söz konusu olabileceği gibi, kamu personelinin olayı örtbas etme saikiyle hareket etmesi de beklenebilecek bir durumdur.

Down sendromlu Şakir BU HALE NASIL GELDİ?

Adana'da down sendromlu 13 yaşındaki Şakir Ethem Bozdoğanlı, rehabilitasyon merkezinden gözleri morarmış, yüzü yaralı halde döndü. Çocuğun ailesi rehabilitasyon merkezi hakkında şikayetçi oldu.

Merkez Çukurova İlçesi Karşlar Mahallesi'ndeki bir rehabilitasyon merkezine 2 yıldır devam eden down sendromlu Şakir Ethem Bozdoğanlı, iddiaya göre alsam eve gözleri morarmış ve yüzü yaralı halde servis ile bırakıldı. Oğlunu bu halde gören baba 52 yaşındaki Celal Bozdoğanlı, Çukurova Dr. Asım Tüfekçi Devlet Hastanesi Acil Servisine götürdü. Yüründeki yaralar tedavi edilen oğlunun bu hale nasıl geldiğini bilmediğini belirten baba Bozdoğanlı, hastane polisine darp iddiasıyla şikayetçi oldu. Oğlunun ayakta durmakta güçlük çektiğini belirten baba Bozdoğanlı, "Çocuk kendini bu duruma getiriyorsa bile merkezin görevlileri yok mu? Yok dövlüyorsa oradaki yetkililer hakkında şikayetçiyim" dedi.

Gazete Haberi 6-10: 11.04.2015 Tarihli Gazete Gazetesi haberi⁴⁷

Gazete Haberi 6-10, içeriği belirsiz olaylara bir örnek niteliğindedir. Söz konusu olayda engelli çocuğun darp mı, yoksa düşme vb. bir travma sonucu yaralandığı belirlenmemiştir. Zira söz konusu olay, engellinin bir eğitimci ya da hizmetli personel tarafından darp edilmiş olabileceği gibi, engelliye akranlarının şiddet uygulanmış olmasından ya da tedbir alınmaması sebebiyle bir yerden düşmesi şeklinde de gerçekleşmiş olabilir. Bu noktada akran şiddeti olgusunun altının çizilmesi gerekmektedir. Zira çalışmanın nitel araştırma bölümünde de belirtildiği gibi özellikle (özel eğitim okulu vb.) kapalı kurumlarda engelli bireylerin akranlarının çeşitli saiklerle engelliye fiziksel ve/veya cinsel saldırılarda bulunabildiği görülmüştür. Gazete Haberi 6-11'de paylaşıldığı üzere, kız yetiştirme yurdunda kalan ve bu sırada şiddete maruz kalan zihinsel engelli bir genç kadın, kendisine şiddet uygulayanlar arasında kurumda kalan ve kendinden yaşça büyük kadınlar olduğunu da ifade etmiştir.

Kız Yetiştirme Yurdu'nda dayak vahşeti

Afyonkarahisar Kız Yetiştirme Yurdu'nda bulunan 13 yaşındaki zihinsel engelli S.L., yurttaki yetkililerin dayak attığı iddiasıyla Afyon Kocatepe Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi'nde tedavi altına alındı. Afyonkarahisar Kız Yetiştirme Yurdu'nda bulunan zihinsel engelli S.L., 3 gün boyunca Kız Yetiştirme Yurdu'ndaki görevliler ve diğer büyük

kızların şiddetine maruz kaldı. Afyon Kocatepe Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi'nde tedavi altına alınan çocuğun vücudunda morluk ve çizikler bulunuyor. Kendisinin karantelik bir odada farelerle bes bes bırakıldığını ileri süren S.L., "Beni bodrum katta karantelik bir odaya kapattılar. Büyük ablaslar beni dövdü. 3 kişi dövdü. Kolundan tutarak yerde sürüklediler. Bakıcı anneler dövdü" dedi.

BABA İŞLEK DAHA ÖNCE KIZINI İSTEMİŞTİ

Kızın babası olan Yaşar İşlek, kızını yetiştirme yurdundan alabilmek için defalarca beyazı yaptı-
ğını fakat herhangi bir sonuç alamadığını söyledi. Baba İşlek, "Daha önce basın yayın kuruluşlarına çıp kızımı istiyorum diye açıklamalarda bulunmuşum. Gereki olan bütün başvuruları yaptım ama hiçbir sonuç alamadım. Yetiştirme Yurdu yetkilileri bana "Basın yayın kuruluşlarına yaptığın açıklamayı yalanlıyorsun ancak kızını vermez" dediler. Kızımı dövmüşler, öyle söylüyor. Ben kızımın bana verilmesini istiyordum. Mahkeme kararına kadar kızım orada kalacakmış. Yataklar kırık, her yer deşik, duvarlar rutubetli, bir metre su içerisinde, aydınlık görmüyör. Çocuğum korkusundan ellerini çam ile kesmeye başlamış. Ben çocuğumun bir ay burada yaşayacağını sanıyordum. Evimde ben çocuğuma bakıyordum, her ihtiyacı görüyordum burada çocuğum adeta ölüme terk edilmiş. Bu konuda mağdurum lütfen çocuğum bana geri verilsin. Gerekirse tüm mercilere başvuruy yapip kızımı geri alacağım" diye konuştu.>>>Alihan KURT

Gazete Haberi 6-11: 06.01.2014 Tarihli Afyon Gazetesi Haberi

47. Gazete haberinde yer alan fotoğraftaki erkek çocuğun gözaltlarında ve etrafında kırmızılıklar ve yer yer kan izleri bulunmaktadır. Mahremiyetin gizliliği gereği, fotoğrafa yayın ekibi tarafından müdahale edilmiştir.

Kamu kurumlarında ya da kamu denetiminde kamusal hizmet veren kurumlarda engelli bireylerin maruz kaldığı olaylardan bir diğeri de kötü muamele, işkence ve ihmal etme türündeki olaylardır. Araştırma sırasında görüldüğü kadarıyla bu tip olaylar, daha ziyade bakımevi ya da engelli çocukların barındığı yatılı rehabilitasyon ve umut evlerinde görülmektedir.

Gazete Haberi 6-12: 18.11.2015 tarihli Taka Gazetesi Haberi

Engelli bireylerin hizmet aldığı bakımevlerinde en sık karşılaşılan olayların kaynağında personel ve fiziksel olumsuzluklar yer almaktadır. Bu olaylar, engellinin temizlik, hijyen, yeme-içme gibi ihtiyaçlarının yetersiz koşullarda yapılması ya da yapılmaması (bakımsız ya da gözetimsiz bırakma) şeklinde olabileceği gibi engelli bireylere yönelik şiddet olaylarına kadar varabilmektedir. Ancak bu noktada işkence tanımının altını bir kez daha çizmek gerekmektedir: "Bir bireye, işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla, bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetin herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırap veren fiiller"⁴⁸ işkence tanımı içinde yer almaktadır. Bu bağlamda özellikle huzurevi, bakımevi vb. yerlerde engelli bireye uygulanan şiddetin (onun) bir şeyi yapamaması ya da yapması için (örneğin yemeğini yatağında yememesi, tuvaleti belirli bir şekilde kullanmaması vb. sebeplerle) uygulanması saikiyle yapılması, şiddetin ötesine geçerek, işkence kategorisine girmektedir. Bu sebeple medyada yer alan bazı haberler, işkence kategorisinde değerlendirilmiştir.

Yukarıda ifade edilen olaylar aslında genel anlamda sorunun bir başka bir boyutuna işaret etmektedir. Zira devlet, sadece bakımevleri değil, kapalı kurum sistemi içerisinde faaliyet gösteren tüm kurumlarda, ihlallerin yaşanması ihtimalini her zaman düşünmek durumdadır. Nitekim araştırmanın medya tarama çalışmalarında, cezaevlerinde engelli bireylerin her türden saldırıya maruz kalabildiğine dair haberler görülmüştür. Bu haberlerde, sadece tutuklu/hükümlü engellilere değil, bunun yanında

48. Bkz.İşkence ve Diğer İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme md. 1, http://www.danistay.gov.tr/upload/iskence_ve_diger_zalimane_gayri_insani_veya_kucultucu_muamele_veya_cezaya_karsi_sozlesme.pdf (erişim tarihi: 11.04.2017)

hapishanede engellinin bakımını üstlenen yakınlarla ilgili haberlere ve hatta tutuklu ya da hükümlü annesiyle birlikte zorunlu olarak hapishanede yaşamını sürdüren engelli çocukların maruz kaldıkları olaylara da rastlanılmıştır.

Araştırma sırasında tespit edilen haberlerde, kişisel bakım ihtiyacının karşılanmasında sorun yaşandığı, tıbbi ve medikal malzemelere ulaşımında güçlük çekildiği yada (tutuklu ya da yükümlü) annesinin yanında rehabilitasyon olanaklarından mahrum yaşadığı, hatta tecavüze uğradığı bildirilen farklı durumlardaki 20 birey/olay tespit edilmiştir.

T Tipi Cezaevinde tecavüz skandalı

Bolu Adliyesi Ağır Ceza Mahkemesinde şok bir dava görüldü. T Tipi Cezaevi C-18 koğuşunda kalan A.Ö isimli mahkumun diğer mahkumlardan F.T ve S.T tarafından defalarca tecavüze uğradığıyla ilgili Bolu Adliyesi Ağır Ceza Mahkemesinde şok bir dava görüldü.

Haber: Semih BAYKAL
T-Tipi Cezaevinde C-18 koğuşunda kalan kızları zihinsel engelli olan mahkum A.O'ye defalarca tecavüz ettiği ile ilgili F.T ve S.T'nin cinsel istismar suçlarıyla hakim karşısına çıktıkları Bolu Adliyesi Ağır Ceza Mahkemesinde görülen dava da ilk olarak sanık S.T'yi ilgilendirdi. S.T'yi ilgilendiren suçlamaları kabul etmediğini belirterek: "A.O'ye koğuşta en çok beni yarıyorum. Ben böyle bir suçlamayı kabul etmiyorum. Böyle bir şey yapmadım. Ben A.O'ye Kur'an-ı Kerim okuyor ve öğretiliyordum. A.O'ye böyle bir din dersi verirken, benim böyle bir şey yapmasına mımdım mı? Benim şu an psikoloğün bostadı. Bana böyle bir suçlama yapması için A.O'nün aklına koğuşta beni sevemeyen birkaç kişi girdi. Bunların başında da koğuş MÜHÜRÜ var. Bu kişi bana böyle bir suçlama yapması için A.O'yi zorlamıştır" diye ifade verdi.

F.T. BANA HER ZAMAN TECAVÜZ ETTİ
Sanık S.T'den sonra ifade veren mağdur mahkum A.O., F.T'den gıyayıcı olduğunu ancak S.T'den gıyayıcı olmadığını söyledi. A.O. ifadelerinde F.T.'nin kendisine yönelik koğuşun içinde, üst katında ve tuvaletinde tecavüz ettiği söyledi. Hakim'in bu tecavüzlere hiç karşı koymasın mı diye sorması üzerine A.O., kendisinin F.T. tarafından sürekli tahdid edildiğini ve kimisinin kendisine inanamayacağını söyledi. F.T. KARDEŞİME DOĞR HAYATI TEKLİF ETMİŞ

A.O'nün ifadesinden sonra söz alan A.O'nün ablası N.C. kardeşinin yanına her akşam ve kapalı gözlemlene gittiğini söyledi. N.C. bu görüşmelerde kardeşinin sarıya dönmeye başladığını fark ettiği ve bu durum fark ettikten sonra kardeşine sürekli nasden oturmadığını sorduğunu söyledi. Kardeşinin kısmi zihinsel engelli olduğunu belirten N.C. kardeşinin bu sorular üzerine F.T.'nin

özellikle tecavüz ettiği söylediğini belirtti. Ancak N.C. F.T.'nin kendisine dost hayatı yapmasını teklif ettiği ve de allestine zarar vermemekle tahdid ettiği ifade etti. Son olarak N.C. F.T.'den gıyayıcı olduğunu ve en ağır cezaya çarptırılmamasını istedi.

KARAR
Hakim sanıkların ve mağdurların ifadesinin ardından kararını açıkladı. Hakim S.T.'nin mağdur A.O'nün de ifadesinde belirttiği gibi S.T.'nin böyle bir suç işlemeye karar vererek bu davadan beraat etmesine karar verdi. Ancak F.T.'nin ise avukatı olmadan konuşuyacağına, gereklerini avukatının söyleyeceğini belirterek üzerine Hakim F.T.'nin bütünlük halinin devamına karar verdi ve davayı 21 Ocak 2016 tarihine ertelendi.

Gazete Haberi 6-13: 23.12.2015 tarihli Bolu Olay Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-13, zihinsel engelli bir mahkûmun hapishanede bir başka mahkûm tarafından sistematik olarak tecavüze uğradığı bildirilmektedir. Zihinsel engelli bir mahkûmun hapishanede maruz kalacağı risklerin hesaplanarak, gerekli tedbirlerin alınmamış olması, devletin ciddi bir kusuru olarak ele alınmak ve incelenmek durumundadır. Diğer yandan ağır engelli bireylerin ilaç ve medikal malzeme ihtiyaçlarının temininde sorunlar yaşandığı, bakım destek hizmetlerinde ihmaller olduğu, annesinin yanında kalan zihinsel engelli çocukların rehabilitasyon hizmetlerinden mahrum kaldığı gibi birçok farklı durumun yaşandığı da ayrıca tespit edilmiştir.

Bu başlık altında şu ana kadar ele alınan olayların kamu kurumlarında ya da kamu denetiminde hizmet veren kuruluşlarda gerçekleşmesi, üzerinde özellikle durulması gereken bir durumdur. Zira söz konusu kurumlar, engellinin hizmet almak, barınmak ya da gözetim altında bulunmak üzere bulunduğu kurumlardır. Bu kurumlarda engellinin güvenliği ve ihtiyaçları devletin garantisi altındadır ve devletin etkin tedbir ve denetim yükümlülüğü vardır. Hal böyle iken, engelli bireylerin kamu kurumlarında olay mağduru durumuna düşmesi, devletin kamu hukukunun temel ilkesi olan "kusursuz hizmet" sorumluluğunun gereğini yerine getirmediğini göstermektedir.

Şüphesiz ki, yaşanan her olayda fail kurumdaki görevli personel değildir. Ancak her hâl ve şart altında engelli bireylerin kamu kurum ve kuruluşlarında ya da kamu denetiminde kamusal hizmet veren kuruluşlarda yaşadığı olaylarda, görevli ya da yet-

kili personelin sorumlu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu sorumluluğun, fail olarak yer almadığı durumlarda hizmet kusuru ve ihmali şeklinde olacağı açıktır. Olası sorun ve kusur başlıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kamu kurumu, engelli bireyin maruz kalabileceği olası riskler konusunda gerekli veya yeterli önleyici mekanizmaları oluşturamamaktadır.
- Kamu kuruluşları, olaylar konusunda etkin bir denetim mekanizması kurmamışlardır.
- Bunun yanında, kurumların STK'lar ve bağımsız kuruluşların izleme ve denetleme çalışmalarına açılmaması da bir diğer sorundur. Bu durum, kurumun denetim konusunda hantallaşmasına, kurumsal özeleştirme ve yenilenme kültürünün oluşmasına izin vermemektedir.
- Kurumların dışı kapalı çalışma kültürü, suç işleyen ya da işleme kastı olan görevlileri cesaretlendirmekte, delil karartılmasını kolaylaştırmakta ve suçun tespitini zorlaştırmaktadır.

d. Olaylar (çoğunlukla), olaydan uzun süreler sonra ortaya çıkmakta ya da hiç ortaya çıkmamaktadır.

Engellilere yönelik kötü muamele, fiziksel ve cinsel saldırı-istismar olayları konusunda yapılan tarama çalışmalarında, dikkat çeken bir diğer husus, engelli bireye yönelik olarak yapılan her türlü saldırı olayının, olay yaşandıktan haftalar, aylar ve hatta kimi durumlarda yıllar sonra açığa çıkmasıdır. Bu durum, özellikle en çok olayın yaşandığı cinsel istismar, taciz ve tecavüz olaylarında ve en çok ihlale maruz kalan zihinsel engelli bireylerde belirginleşmektedir.

Gerçekten de özellikle medya haberlerinde yer alan olayların birçoğunun, yapılan saldırının sıklıkla, engelli bireyin kadınsa hamile kalması ya da babanın belli olmadığı şüpheli doğum olayı ile ortaya çıktığı gözlenmiştir. Başka bir deyişle, yapılan saldırının kendisinden çok, saldırı sonrasında dair ikincil olarak ortaya çıkan durum ve bulgular olayı açığa çıkarmaktadır.

Zihinsel engelli kadına komşu tecavüzü

Elazığ'ın Karakoçan ilçesine bağlı köyünde yaşayan 24 yaşındaki M.K. adlı yüzde 70 oranında zihinsel engelli kadın, Mart 2016'da karının şişmesi üzerine hastaneye götürüldü. Yapılan muayene-nede hamile olduğu anlaşıldı. M.K. alınan ifadesinde, komşusu A'nın, 23 Temmuz ve 26 Temmuz 2015'te biri ahırda, diğeri evde olmak üzere iki kez tecavüzüne uğradığını anlattı. Evli ve üç çocuk babası olan A, kendisini gözaltına alan jandarmalara, M.K. ile aralarında yakınlaşma olduğunu iddia etti. Bunun üzerine 46 yaşındaki M.K., 22 Mart 2016'da tutuklanarak cezaevine gönderildi. Bir ay sonra, 24 Nisan'da M.K. bir kız çocuğu dünyaya getirdi. Bebeğin babasının M. olduğu tespit edildi. Bunun üzerine M. hakkında "nitelikli cinsel istismar" suçundan en az 18 yıl hapis cezası istemiyle dava açıldı. Elazığ Ağır Ceza Mahkemesi'nde açılan davanın ilk duruşması 15 Temmuz'da görülecek.

Gazete Haberi 6-14'de %70 zihinsel engelli bir kadının komşusu tarafından birden fazla kez istismar edildiği ve olayın ancak kadının hamile kalması sonucu açığa çıktığı görülmektedir. Bu haber, türdeş haberlerin tipik bir örneği niteliğindedir.

Taciz, tecavüz ve istismar olaylarında erkek engellilerin maruz kaldığı olayların tespiti, daha büyük olumsuzluklar içermektedir. Nitekim Gazete Haberi 6-15'de görüldüğü gibi, zihinsel engelli erkek çocuk, tecavüze uğramıştır ve bu tecavüz giysilerdeki toz-pislik ve vücutta oluşan morluklar sebebiyle fark edilmiştir.

17 yaşındaki engelli gence tecavüz eden zanlı yakalandı

Aydın'da yaşayan yüzde 50 zihinsel engelli 17 yaşındaki M.Ö'ye tecavüz ettiği tespit edilen 15 yaşındaki H.İ.S., polis tarafından yakalandı. Adliyeye sevk edilen H.İ.S, Çocuk Savcılığı'nın talimatının beklenmesi için ailesine teslim edildi.

İddiaya göre, Girne Mahallesi'ndeki bir inşaatta geçen Cuma günü zihinsel engelli M.Ö'nün karşısına çıkan tanımadığı bir kişi, M.Ö'nün cebindeki 4 lirayı alıp, üzerinde "geçersiz" ibaresi bulunan 10 Euro'yu verdi. Daha sonra M.Ö'yü yakındaki inşaata götürerek sapık, tecavüz etti. Olayın ardından eve giden M.Ö'nün üstünün tozlu olduğunu fark eden annesi, banyo yaptırmak istedi, vücudunda morlukları göreyerek durumu polise bildirdi. Yapılan kontrolde M.Ö'nün tecavüze uğra-

dığı tespit edildi. Polis ekipleri, M.Ö'ye tecavüz eden kişinin kimliğini belirlemek ve yakalamak için çalışma başlattı.

Aydın Asayiş Şube Müdürlüğü Ahlak Büro Amirliği ekipleri, başlatılan çok yönlü soruşturma kapsamında M.Ö'ye tecavüz eden kişinin, cep telefonundaki SİM kartını aldığını belirledi. Kartın izini süren ekipler, yapılan görüşmeleri de tek tek inceledi. İncelemeler sonunda SİM kartını H.İ.S'nin (15) kullandığı belirlendi. Polis ekipleri, H.İ.S'yi Meşrutiyet Mahallesi'nde bulunan Gençlik Parkı'nda gözaltına aldı. Yaşı küçük olan H.İ.S, Çocuk Şube Müdürlüğü ekiplerine teslim edildi. Adliyeye sevk edilen H.İ.S., Çocuk Savcılığı'nın talimatının beklenmesi için ailesine teslim edildi. ■ CEM ULUCAN

Gazete Haberi 6-15: 01.06.2016 tarihli Aydın Denge Gazetesi Haberi

Erkek engelli bireylerin maruz kaldığı cinsel saldırıya da istismar olaylarında olay kimi zaman travma izleriyle ortaya çıkmaktadır. Ancak kimi hallerde travma izleri olmadığı ya da fark edilmediği için olaylar yıllarca sürdüğü halde ortaya çıkmamaktadır. Ortaya çıkmayan olaylar ise hiç de azımsanacak düzeyde değildir.

Zihinsel engelli gence tecavüz iddiası

Aydın'ın Germencik İlçesi'nde özürli gence iki yıl boyunca tecavüz ettiği ileri sürülen 6 kişiden 3'ü tutuklandı.

Edinilen bilgiye göre, Germencik si'nde engelli annesiyle birlikte yaşayan 20 yaşındaki konuşma ve zihinsel engelli Ç.Ö., yaklaşık 1 aydır kendisine sahip çıkan Germencik Birlik şoförlerine yardım etmek için durağa gelip gitmeye başladı. Birlikte çalışan minibüs şoförü S.A., özürli gencin duraktaki bir kişiye H.T. isimli şahsın kendisine tecavüz ettiğini söylediğine kulak misafiri oldu. Durumu Ç.Ö'nün annesine bildiren minibüs şoförü, genci de alarak Germencik İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne giderek ihbarda bulundu.

Cumhuriyet Savcısı'nın başlattığı soruşturma kapsamında güçlüklerle yaşadıklarını anlatan Ç.Ö'nün işaretle göstermesi üzerine şüpheli H.T. gözaltına alındı. Çıkarıldığı mahkemece tutuklanan H.T. cezaevine konuldu.

Soruşturmanın derinleştirilmesi üzerine biri İzmir'de diğerleri de Aydın'da olmak üzere S.Ç., T.E., E.Ç. ve A.Ö. isimli dört şüpheli daha gözaltına alındı. Askerde olan K.A'nın ise ifadesinin alınması için işlem başlatıldı.

ADÜ Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nde sağlık kontrolünden geçirilen Ç.Ö'nün vücudunda tecavüz emarelerine rastlanıldığı öğrenildi. İlçe Emniyet Müdürlüğü'ndeki sorgularının ardından Germencik Adliyesi'ne

sevk edilen S.Ç. ve A.Ö. tutuklanarak cezaevine gönderildi. T.E. ve E.Ç. ise delil yeterliliğinden serbest bırakıldı.

ÖZÜRLÜ GENÇE PSIKOLOJİK DESTEK VERECEK

Germencik Adliyesi'nde kendisine tecavüz ettiği ileri sürülen şüphelileri teşhis eden ve bu sırada oldukça korktuğu gözlenen özürli genç, devlet korumasına alınarak rehabilitasyon merkezine yerleştirildi. Duruşmalara psikolog eşliğinde katılacak olan Ç.Ö'ye aynı zamanda psikolojik destek verileceği öğrenildi. Soruşturma kapsamında tutuklanan ve gözaltına olan şüphelilerin, ilçe merkezindeki bir parkın tuvaletinde özürli gence 2 yıl boyunca farklı zamanlarda tecavüz ettikleri iddia edildi. Soruşturma kapsamında başka göz altılarının da olabileceği bildirildi. (İHA/AYDIN)

Gazete Haberi 6-16: 17.04.2016 tarihli İlk Ses Gazetesi Haberi

Yukarıda ifade edilen olaylara bir örnek olarak Gazete Haberi 6-16 verilebilir. Söz konusu haberde, 2 yıldır, birden fazla kişi tarafından sistematik olarak istismara uğrayan erkek engellinin durumu, neredeyse tesadüf sayılabilecek bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Zihinsel engelli bireyler özellikle de ağır zihinsel engelli bireyler, çoğu durumda maruz kaldıkları olayların bir istismar olduğunu kavrayabilecek durumda değildirler. Kaldı ki, söz konusu bireyler, durumları gereği çok basit telkinlerle onlardan istenebilecek birçok şeyi pasif bir tutumla kabul edebilecek durumdadırlar. İşte bu sebeple de, zihinsel engelli bireylerin maruz kaldığı cinsel içerikli eylemler istismar kategorisinde ele alınmak durumundadır. Dolayısıyla ifade edilen bu durum, onların maruz kaldığı olayların açığa çıkmasına engel olacak nitelikte olabilmektedir. Sadece cinsel saldırı değil, fiziki saldırılara dahi maruz kalsalar, bu durumu yakın çevresine ya da adli birimlere bildirememektedirler.

Rehabilitasyon merkezinde skandal

Çocuklara işkence yapıp kahkaha attılar

Gençlik eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki görüntüler kan dondurdu. Engelli çocuklar görevliler tarafından tarifsiz işkenceler gördü

Kocaeli'ndeki Köseköy Gençlik Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nden gelen görüntüler korkunç gerçeği ortaya çıkardı. Video kayıtlarında, engelli çocukların eğitimci tarafından banyoya suyla ıslatıldığı, yere yatırılıp boğazının sıkıldığı, tokat atıldığı görülüyor.

Aileleri tarafından iyi bakılması için merkeze teslim edilen talihsiz çocuklar adeta işkencehane şartlarında yaşıyor. Akllara durgunluk veren görüntülerde, yaramazlık yapan bakıma muhtaç çocukların elbiseleri ile banyoya sokulduğu, önce sıcak ardından soğuk su ile yıkandığı, kameraya yansıyor. Bir başka görüntüde ise kadın eğitimci M.A'nın yere yatırıldığı engelli çocuğu boğazını sıkıp tokatlarken çalışanlar ise bu insanlık dışı hareketi kahkahalarla izliyor.

Görüntülerde vicdan yoksumu bu kişiler çocuklara ağır hakaretler ederek tehditler savuruyor. Korkunç olayla ilgili Kocaeli Valiliği soruşturma başlattı. Valilik açıklamasında "Olayın 2 yıl öncesine ait olduğu ve hizmet alımı yoluyla çalıştırılan personelin kurumla ilişkisinin kesilerek, şirketine bildirilmiştir. Bizlere emanet edilen çocuklarınıza yapılan kabul edilemez davranıştan dolayı üzünüzü duyurmaktayız" denildi.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı da Bakan Sema Ramazanoğlu'nun talimatıyla soruşturma açıldığını ve iki müfettişin görevlendirildiğini açıkladı.

ÇOK AĞIR ETHİLERİ VAR

Skandal görüntüleriyle ilgili Çocuk ve Ergen Psikiyatristi Uzmanı Dr. Figen Karaceylan Çalkıncağı "Bu tip çocuklarda yaşadığı travmayı sözel ifadeye dökemediği için, ruhsal etkilenmesi çok daha ağır düzeyde oluyor. Ve yaşamları boyunca etkisini taşıyor" dedi.

Gazete Haberi 6-17: 18.12.2015 tarihli Bugün gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-17, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı bir gençlik rehabilitasyon merkezinde yaşanan olaylara ilişkindir. Haber, söz konusu kurumda görevli bir personelin olayları gizlice görüntülemesi sonucu açığa çıkmıştır. Haberde, zihinsel engelli çocuklar, bir şeyleri yapmaları ya da yapmamaları telkini eşliğinde şiddete maruz bırakılmaktadır. Bu olayın oluş biçimi ve şiddeti izleyen diğer personelin kayıtsızlığı, şiddet olaylarının tek seferlik bir olay olmadığını, aksine sistematik olarak gerçekleşme ihtimalini oldukça kuvvetlendirmektedir. Olayın niteliği, onu sadece bir şiddet olayı olmaktan çıkarmakta, fiili işleyenlerin kamu görevlisi olması, olayı işkence kategorisine sokmaktadır.

Zihinsel engelli bireylerin maruz kaldığı şiddet olayları, tıpkı cinsel saldırı ve istismar olayları gibi, uzun süreler ortaya çıkmayabilmektedir. Zira zihinsel engellinin kendini ve sorununu ifade etme konusunda zaafı bulunabilmektedir. Bu olumsuzluğun

yanında maruz kalınan olayın kapalı bir kurum ya da dış dünya ile izole olduğu ev gibi mekânlarda yaşanması, olayın açığa çıkmasını iyice güçleştirmektedir.

Bu noktada suçüstü hali ya da ihbar mekanizması ön plana çıkmaktadır. Ancak özellikle ensest ya da yakın çevre tarafından yapılan saldırılarda, mağdurun kendini ifade etme sorunları, korku ya da baskı unsurları devreye girmekte ve olayın kapalı kalması sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla, ensest ya da yakın çevre saldırılarında, yakın çevreden birinin suçüstü ya da ihbarından başka bir seçenek kalmamaktadır. Diğer yandan, suçüstü halinin güçlüğü de bilinen bir gerçektir. Nitekim aşağıda paylaşılan Gazete Haberi 6-18, bu durumun çok tipik ve dramatik bir örneğini sergilemektedir.

Tüyler ürperten iddia

Antalya'da inşaatlarda boyacılık yapan 46 yaşındaki E.E.'nin, zihinsel engelli 20 yaşındaki kızı A.E.'ye 3 yıldır tecavüz ettiği ve hamile kalan kızının doğurduğu çocukları bahçeye gömdüğü ileri sürüldü

Komşu ihbar etti

Olay, Kepez'de bulunan Mahallesi Sokak'ta meydana geldi. İddiaya göre: inşaatlarda boyacılık yapan 46 yaşındaki E.E., zihinsel engelli kız A.'ya 3 yıldır tecavüz ediyordu. Bu tecavüzler sonucu zihinsel engelli A.E. birkaç kez hamile kaldı. Hamile kalan A.E. evde ikel şartlarda doğum yaptırılarak bebek sahibi oldu. Bu tecavüzlerden doğan bebeklerin de evin bahçesine gömüldüğü iddia edildi. Olay, ismi gizli tutulan komşusunun polise ihbarıyla ortaya çıktı.

Olay yeri aranacak

Bu sabah eve baskın yapan polis, baba E.E. ve esi C.E.yi gözaltına aldı. Çiftin çocukları 20 yaşındaki H., 13 yaşındaki A. ve 10 yaşındaki A. da ifadesine başvurulmak üzere Antalya Emniyeti Asayiş Şube Müdürlüğü, Cinayet Büro Amirliğine götürüldü. Ailenin 22 yıldır oturdukları bir bölümü kapalı geçekondunun etrafı polis tarafından olay yeri şeridıyla kapatıldı. Cumhuriyet savcısının taleimatıyla olay yeri inceleme ekipleri evin bahçesinde arama yapacak. **DHA**

Gazete Haberi 6-18: 18.09.2014 tarihli Antalya Akdeniz Manşet Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-18'de, öz babası tarafından üç yıldır tecavüz edilen zihinsel engelli bir kadının haberine yer verilmektedir. Haberde, bu tecavüzler sonucu üç bebeğin doğduğu ve üç bebeğin de öldürülerek gömüldüğünden bahsedilerek, olayın, adı saklı bir komşunun son bebeğin gömülüşünü görmesi üzerine açığa çıktığı bildirilmektedir. Araştırma sırasında birçok haberde özellikle park, bahçe, ormanlık alan vb. dış mekânlarda vatandaşların suçüstü yapmaları ile müdahale edilen istismar veya tecavüz girişimi haberlerine rastlanmıştır.

Diğer yandan, şu ana kadar paylaşılan tüm olaylardan hareketle ortaya çıkan tablo üzerinden ürperici bir başka olguya dikkat çekmekte fayda vardır. Yaşanan olayların ezici bir kısmının aylar ya da yıllar sonra, hamilelik, doğum, tesadüfi suçüstü vb. şekillerle açığa çıkması, aslında gerçekte yaşananların sayıca daha fazla olduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Özellikle ensest ve yakın çevreden yönelen kötü muamele, fiziksel-cinsel saldırı ve istismar olaylarının veya erkeklere yönelik tecavüzün de sadece bazı özel durumlarda ortaya çıkması bu durumu doğrular niteliktedir. Olay mağduru çoğunluğun zihinsel engelli olmasına bağlı olarak, kendini ifade edememesi ile beslenen bu olumsuz tablo, daha büyük, karanlık ve puslu bir alana işaret etmektedir.

e. Engellilerle sürekli teması olan kamu kurumları, şiddet olaylarının tespitinde etkili olamamaktadır.

İzleme çalışmalarında, bazı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının, engelli bireyin temas ettiği, hizmet aldığı kurum görevlileri tarafından tespit edildiği görülmüştür. Bu durum, engellilerle çeşitli vesilelerle temas eden kurumların, olayların ortaya çıkarılmasında önemli rol oynayabileceğini ortaya koymaktadır.

Ancak, izleme çalışmalarında karşılaşılan birçok olayın olduğu zamandan çok sonra açığa çıkması ve olayların sistematik oluşu, engellinin aile içindeki bir bireyden, hizmet aldığı kurumdaki görevliden ya da dış çevreden gördüğü ya da görebileceği saldırıları tespit için gerekli hassasiyeti göstermediği ve etkin tedbirler almadığını gündeme getirmektedir. Bu sorun, kendini iki zeminde göstermektedir. Bu zeminlerden birincisi, engellilere aile içerisinde, yakın çevresinden ya da tanımadığı kişilerden yönelen fiziksel-cinsel şiddet ve kötü muamele olaylarının tespiti, ikincisi ise engellinin hizmet aldığı, bakım gördüğü ya da gözetim altında bulunduğu kurumların içinden yönelen fiziksel-cinsel şiddet ve kötü muamele olaylarının tespitidir.

Yukarıdaki satırlarda da ifade edildiği üzere, kamu idaresinin, engelliye aile içi ve yakın çevreden yönelen saldırıların tespitine yönelik yeterli özen ve dikkate sahip olmadığını iddia etmek çok da yanlış olmayacaktır. Zira engelli bireylere aile içinden, yakın çevreden ve hizmet aldığı kamu kurumu görevlilerinden yönelen saldırılar, çokça sistematik olmasına ve bütün bu süreç içerisinde devletin çeşitli birimleri engelli birey ile çeşitli vesilelerle temas etmesine rağmen, engellinin maruz kaldığı olay tespit edilememektedir. Devletin engelli birey ile düzenli ya da düzensiz temas kurduğu bazı durumlar aşağıda sıralanmıştır:

- 1- Ağır engellilere verilen evde bakım desteği talebinin ardından, başvurunun alınması, engellilik halinin ve oranının tespiti için hastaneye yönlendirilmesi, ev ziyaretleri ve bunun ardından engelli bireyin yerinde ziyareti şeklindeki periyodik ev kontrolleri,
- 2- Sosyal güvencesi olmayan engellilere 2022 sayılı Kanun kapsamında verilen ve kamuoyunda engellilik aylığı olarak bilinen aylık ödeneğinin bağlanması öncesinde engellilik halinin ve oranının tespiti için hastaneye yönlendirilmesi, ev ziyaretleri ve bunun ardından engelli bireyin yerinde ziyareti şeklindeki periyodik ev kontrolleri,
- 3- Engelli bireylerin kaynaştırılmalı, özel eğitim ve özel eğitim süreci öncesindeki hastane ve Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) süreçlerinde yapılan ve her yıl periyodik olarak tekrarlanan görüşme ve değerlendirme süreçleri,
- 4- Engelli bireylerin medikal malzeme alımı, vergi indirimi, emeklilik, ebeveyn sigortası vb. süreçler ile ilgili (hastane rapor alım vb.) süreçler.

Ana başlıklarıyla yukarıda ifade edilen tüm süreçlerde devletin çeşitli birimleri, engelli bireylerle doğrudan temas etmekte, gözlemler, mülakatlar ve daha da önemlisi tıbbi muayeneler yapmaktadır. Tüm bu süreçlerde devlet sadece engellilik derecesi ve tıbbi duruma odaklanmakta, buna karşın engellinin günlük hayatında yaşayabileceği (kötü muamele, fiziksel ve cinsel saldırı-istismar olayları vb.) diğer sorunlara odaklan-

mamakta, sorgulayıcı-şüpheli yaklaşmamaktadır. Bu durum, özellikle aile içi ve yakın çevreden engelli bireye yönelen olayların tespitini olanaksız kılmakta, bunun yanında, sistematik hale gelmesine zemin hazırlayabilmektedir. Araştırma kapsamında yapılan medya tarama çalışmalarında buna benzer olaylara rastlanılmış olup bir olay örneği aşağıda paylaşılmıştır.

İhmal şüphesi

Adana'da çocuğunun maaşını çekip eve döndüğünde engelli çocuğunu ölü bulan anne, "İhmalle ölüme sebebiyet vermekten" tutuklandı. İddiaya göre, 3 erkekle yaşadığı ilişkidir 4 çocuğu olan G. Y. (31) bir süre önce 4 çocuğuyla birlikte Adana'ya yerleşti. Çocuklarından M. Y. (5), bedensel ve zihinsel engelli olduğu için yatağa mahkum yaşıyordu. Bu nedenle anne Aile ve Sosyal Politikalar Adana İl Müdürlüğü'ne başvurup 3 aydan 3 aya engelli maaşını ve aydan aya evde bakım ücreti almaya başladı. G. Y. 30 Temmuz 2016 Cumartesi günü yine engelli

çocuğu bu 3 çocuğuna bırakıp engelli çocuğun maaşını çekmeye gitti.

BESLENMEŞİ YETERSİZMİŞ

Maaşı çekip geldiğinde ise engelli çocuğunun hareketsiz yattığını gördü. Hemen çocuğu dışarı çıkıp sağlık ekiplerine haber verdi. Kısa sürede sağlık ekipleri olay yerine gelip çocuğu kontrol ettiklerinde

çocuğun hayatta olmadığını belirledi. Sağlık ekipleri hemen polis ekiplerine haber verdi. Yapılan inceleme neticesinde çocuğun cenazesi otopsi için adli tıp kurumu morguna kaldırıldı. Yapılan ön otopsi de çocuğun vücudunda darp izlerine rastlanırken, çocuğun olaydan 2-3 gün önce öldüğü ve beslenme yetersizliği bulunduğu tahmin edildi. Anne G. Y.'yi gözaltına aldı. G. Y.'nin ifadesinin ardından "ihmalle çocuğunun ölümüne sebebiyet vermek" suçlamasıyla adliyeye sevk edildi. Anne çıkarıldığı mahkeme tarafından tutuklandı. Annenin 3 çocuğuna ise devlet sahip çıkarak yurda yerleştirdi. (İHA)

Gazete Haberi 6-19: 03.08.2016 Tarihli Bursa Kent Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-19'da da görüleceği üzere engelli çocuk, devletten bakım yardımı almaktadır. Anne bakım yardımı almak için evden ayrılıp döndüğünde, çocuğu ölü bulmuştur. Ancak olayda dikkat çeken ayrıntılar, çocuğun aşırı beslenme yetersizliği çektiği ve şiddete maruz kaldığı yönünde emarelerin bulunduğunu işaret etmektedir. Söz konusu çocuğun engelli evde bakım aylığı aldığı düşünüldüğünde ya periyodik olarak yapılması gereken ev ziyaretlerinin yapılmadığı ya da yapılan kontrollerde durumunun tespit edilmediği sonucu doğmaktadır. İzleme çalışmalarında, bazı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının, engelli bireyin eğitim aldığı okullardaki ya da rehabilitasyon merkezlerindeki eğitimciler tarafından fark edilerek adli kurumlara bildirildiği anlaşılmıştır. Devlet engellilerle temas ettiğinde, nitelikli bir tespit yapılırsa, suç önlemede önemli bir noktaya ulaşılmış olacaktır. Bu bağlamda, devletin, engelli bireylerle temas kurduğu her zeminde, engelli bireyin maruz kalabileceği bu tip riskleri sorgulayabileceği etkin tedbirler geliştirmesinde, kamu kurum ve kuruluş personellerini bu tip olayları tespit edecek eğitim programlarına dâhil etmesinde yarar vardır.

Diğer yandan, engelli bireylerin yaşadıkları olayların yakın çevresi tarafından tespiti aşamasında da çok ciddi sorunlar mevcuttur. Özellikle istismarın aile içindeki ya da yakın çevredeki bir kişiden yönelmesi durumunda, ailenin diğer fertlerinin saldırıyı fark etmesi hayati bir öneme sahiptir. Ancak bugün için engelli bireylere ve ailelerine yönelik cinsel eğitim ve/veya cinsel saldırılara karşı korunma yöntemleri hakkında geliştirilmiş etkin bir programın olduğunu söylemek pek mümkün görünmemektedir. Bu durum, ailenin eğitim seviyesinin düşüklüğü ve sosyokültürel yapısından kaynaklanan (sosyal baskı, engelli bireyi ciddiye almama vb.) olumsuzluklarla birleştiğinde sorunu daha da büyötmektedir. Özellikle olayların çok geç tespit edilmesi ya da hiç edilememesi durumu bunun göstergesi niteliğindedir. Gazete Haberi 6-20'de paylaşılan bir olay, bu durumun tipik bir örneğini oluşturmaktadır.

Kaynpederinin tecavüzüne kimseyi inandıramadı

Kaynpederinin defalarca tecavüz edip başkalarına pazarladığı gelin, 'Kayınbabamın yaptıklarını ne kocama ne kayın valideme inandıradım' dedi.

İsparta'nın Yalvaç İlçesi'nde kaynpederin kendisine tecavüz edip, başkalarına da pazarladığını iddia eden 34 yaşındaki K.S., şikayeti sonrası açılan davanın ilk duruşmasında, "Kocam okula gider gitmez hemen yanına geliyor, bana sarıktık ediyor. Ağustos 2014'te aile içi şiddetin yaşanmasıyla ortaya çıkan olayda, kaynpederi 55 yaşındaki H.H.S.'den 8 yıldan bu yana şiddet gördüğünü söyleyen ve zihinsel engelli olduğu belirtilen 34 yaşındaki K.S., polis merkezine giderek şikayeti oldu. İfadesinde şiddet olayının neden yaşandığı sorulan K.S., kaynpederin kendisiyle zorla cinsel ilişkiye girdiğini, başkalarıyla da birlikte olmaya zorlandığını iddia etti. Bunun üzerine konu Yalvaç Cumhuriyet Başsavcılığı'na iletilti. Savcılıktaki ifadesinde de benzer şeyleri anlatan K.S.'nin iddiaları üzerine soruşturma başlatıldı.

ÇOCUKLARIN BİRİ BAKASININ ÇIKTI
İddiaların doğruluğunu araştırmak için savcılık talimatıyla K.S.'nin 8 ve 6 yaşındaki çocukları, eşi, kaynpederi H.H.S. ve K.S. ile cinsel ilişkiye girdiği iddia edilen 61 yaşındaki İ.T., 62 yaşındaki M.A. ve 5 şüpheliden daha DNA örneği alınarak İzmir Adli Tıp Kurumu'na gönderildi. DNA sonuçlarında çocuklardan küçük olanın, kadının resmi nikahli eşinden olmadığı belirlendi. Çocuk ile şüphelilerden M.A.'nin DNA'sının uyduğu saptandı.

DAVAKTAN VÜCUDUNDA YARALAN OLUŞMUS
Bunun üzerine kaynpeder H.H.S. ile İ.T., M.A. ve diğer 5 şüpheli geçen 8 Mayıs günü götürülmüştü. Savcılığa yeniden ifade veren mağdure K.S. kaynpederin kendisine şiddet uyguladığını, bu nedenle psikolojik sorunlar yaşadığını, bazı zamanlarda eşiyle yaşadığı için vücudunun çeşitli yerlerinde yaralar oluştuğunu, kimse görmesin diye eve kapatılıp günlerce dışarı çıkartılmadığını üne sürdü.

DAVA AÇILDI
Savcılıktaki sorgularının ardından mahkemeye sevk edilen şüphelilerden kaynpeder H.H.S. ile İ.T. ve M.A. tutuklanırken, 5 şüpheli tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Daha sonra H.H.S. hakkında 'cinsel saldırı' ve 'Fuhuşa yer temin etme', İ.T. ve M.A. ile tutuksuz sanıklardan S.S. ve İ.S. hakkında 'cinsel saldırı' iddiasıyla dava açıldı. **Devamı 3'te**

Gazete Haberi 6-20: 03.02.2016 tarihli Mersin Kadın Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-20'de, Isparta'da, 8 yıl boyunca kayın pederi tarafından sistematik tecavüze uğrayan zihinsel engelli bir kadının, aynı zamanda kayınpederi tarafından fuhuşa zorlandığı, bu yüzden kadının dünyaya getirdiği bir çocuğunun fuhuşu yaptığı kişiden olduğu bilgisi verilmektedir. Söz konusu haberde, engelli kadının defalarca eşine durumu anlattığı, ancak eşinin buna inanmadığı da vurgulanmaktadır.

f. Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarına yönelik araştırmada dikkat çeken bir diğer sorun da, olaylarda savcıların, zihinsel engelli bireylerin maruz kaldığı istismar ve tecavüz olaylarında, engellinin "rızası" olduğu gerekçesiyle soruşturmaya gerek görmemesi ya da mahkeme aşamasında sanıklara daha düşük cezalar talep etmesidir.

Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarına yönelik araştırmada dikkat çeken bir diğer sorun da, olayların kolluk, savcılık soruşturması ve mahkeme aşamalarında savcıların, zihinsel engelli bireylerin

maruz kaldığı istismar ve tecavüz olaylarında engellinin “rızası” olduğu gerekçesiyle soruşturmaya gerek görmemesi ya da mahkeme aşamasında sanıklara daha düşük cezalar talep etmesidir.

Şüphesiz ki, cinsel istismar ile ilgili davalarda TCK’nın ilgili hükümlerinde kişinin rızasının olması, (bazı özel koşullarda) cezai müeyyidenin süresini etkileyen bir husus olarak kabul edilmektedir. Ancak “rıza” kavramının zihinsel engelli bireylerdeki karşılığının da engelsiz bireylerde olduğundan çok farklı olacağı da açıktır. Engelli bireyin, yaşadığı olayda “kabul eden, isteyen” kişi olup olmadığı çok özel tekniklerle, titizlikle yapılacak testlerle karar verilmesi gereken bir durumdur. Zihinsel engelli bireyin yaşadığı cinsel ilişkiyi gerçekten algılayacak durumda olması halinde, istediği kişi ile birlikte olması onun en temel hakkıdır. Bu seviyede muhakeme yeteneğine sahip bir engellinin sırf zihinsel engelli diye “rızası olamayacağı” sonucunun üretilip engellinin ve birlikte olduğu kişinin mağdur ve fail konumuna düşürülmesi de temel insan haklarına aykırı bir durumdur. Ancak birçok zihinsel engellilik hallerinde, engelli birey, sadece cinsel içerikli olaylarda değil, günlük hayatın çerisindeki birçok durumda, kendisini karşısındaki bireye kabul ettirebilmek için ondan istenilen şeyleri yapma eğilimindedir. Bu noktada hukukun görevi, engellinin “rızası” olarak kabul edilecek durumun gerçekten bir “rıza” mı yoksa engellinin ayırt edemediği, etme kapasitesinin olmadığı bir durum mu olduğunun çok iyi tespit edilmesidir.

Ancak izleme çalışmaları sırasında rastlanılan bazı haberlerde, savcıların, soruşturma aşamasında herhangi bir hukuki karine olmaksızın ya da sadece bu yöndeki kanâati ve gözlemi üzerinden hareket ederek, engellinin rızası olduğu gerekçesiyle soruşturmaya gerek olmadığına karar verdiği görülebilmektedir. Bunun dışında zihinsel engelli 18 yaşından küçük (ama 15 yaşından büyük) olduğu durumlarda savcılar yine benzer şekilde davranmakta, ilgili kanunlar kapsamında dava açmakta, ama yine ilgili kanun kapsamında engellinin olayda “rızası olduğu” gerekçesiyle düşük nispette ceza talep edebilmektedirler.

Engelliye tecavüze takipsizlik kararı

BİNGÖL'de rahatsızlık sonucu kaldırıldığı hastanede 5 aylık hamile olduğu ortaya çıkan zihinsel engelli B.Ç. ile ilgili başlatılan soruşturmada takipsizlik kararı verildi. Kararda, 19 yaşındaki B.Ç.'nin tecavüzcüsü olduğu iddia edilen kişilerden şikâyetçi olmadığına işaretle 'kendi rızasıyla ilişki yaşadığı'na ve fezlekedede, 'meçhul sanık' olarak geçen kişi hakkında kovuşturmaya yer olmadığına hükmedildi. B.Ç., koruma altına alınırken, ailesi savcılığın takipsizlik kararına tepki göstererek, olayın üstünün örtüldüğünü söyledi. (DHA)

Gazete Haberi 6-21: 26.08.2013 Tarihli Akşam Gazetesi haberi

Gazete Haberi 6-21, söz konusu olaylara tipik bir örnektir. Hamile olduğunun anlaşılması sonucunda soruşturma başlatan savcılık, 19 yaşındaki mağdurun, yetişkin olduğu ve bunun yanında rızasının olduğu gerekçesiyle soruşturmaya gerek dahi görmemiş; failin tespitine ve ifadesinin alınmasına dahi gerek duyulmadan takipsizlik kararı verilmiştir. Benzer haberlerde, mağdur engellinin kendini ifade edemeyecek derecede engelli olduğu, onu tanıyanların ifadelerinde açıkça belirtilmektedir. Hâl böyle iken, savcının nasıl olup da 19 yaşında bir zihinsel engellinin istismar edilmesinde rızasının olduğu sonucuna vardığı anlaşılması güç bir durumdur.⁴⁹ Ancak söz konusu haber, araştırmada karşılaşılan tek olay değildir. Nitekim karşılaşılan birçok haberden bir örnek daha aşağıda paylaşılmıştır.

49. Yazar notu: Söz konusu olayda oluşan kamuoyu tepkisinin ardından soruşturma yeniden başlatılarak, fail bulunmuş ve yargılama sonucunda ceza almıştır.

Rızaya dayalı ilişki

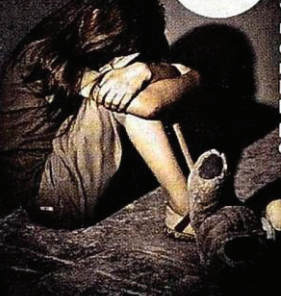
Bartın'daki tecavüz mağduru çocuğa savcılık yorumu

15 yaşındaki çocuğa tecavüzle ilgili 2 kişi tutuklandı. Yazılı açıklama yapan savcılık "Zihinsel engelli çocuğun şüphelilerle çoğu ilişkisi kendi rızasına dayalı" dedi.

■ Halil TEKİN / DHA

BARTIN Cumhuriyet Başsavcılığı, tecavüze uğrayan ilköğretim 8'inci sınıf öğrencisi 15 yaşındaki Ç.K.'nin koruma altına alın-

Temsili fotoğraf

Tecavüz olayıyla ilgili 2'si tutuklu 13 kişi yargılanıyor.

dığını açıkladı. Savcılık, zekâ düzeyi yeterince gelişmeyen kızın şüphelilerin birçoğu ile rızaya dayalı ilişki yaşadığını ileri sürdü. İnternet sitesinde basın açıklaması yapan Bartın Cumhuriyet Başsavcılığı,

kızın cep telefonunda uygunsuz mesajlar olduğunun okul yöneticileri tarafından öğrenilmesi üzerine İl Millî Eğitim Müdürlüğü aracılığıyla savcılığa ihbarda bulunduğunu belirtti.

'Bir tanesi tecavüz niteliğinde'

Açıklamada şu bilgilere yer verildi: "Yapılan tespit ve toplanan delillere göre mağdure Ç.K.'nin zekâ düzeyinin yeterince gelişmemiş olduğu, ailevi problemlerinin bulunduğu, anne ve babasının ayrılması neticesi psikolojik sorunlar yaşadığı, düştüğü bu durum neticesi

birçoğu rızaya dayalı ilişkiler yaşadığı, bunlardan birinin (halk arasında anlaşıldığı şekilde) tecavüz niteliğinde gerçekleştiği, diğerlerinin ise cinsel istismar ve cinsel taciz mahiyetinde olduğu, soruşturmanın halen devam ettiği, mağdurenin koruma altına alındığı anlaşılmıştır."

Soruşturmada İ.Ö. ve E.Ö. tutuklanarak Bartın Kapalı Cezaevi'ne konulurken, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nce koruma altına alınan Ç.K.'nin zekâ düzeyinin yeterince gelişmemesi nedeniyle Millî Eğitim Bakanlığı'nın kaynaştırma projesi kapsamında akranlarıyla birlikte ilköğretim okulunda eğitim gördüğü belirtildi.

Gazete Haberi 6-22: 25.03.2012 tarihli Hürriyet Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-22, 15 yaşında zihinsel engelli bir çocuğun sistematik olarak yaşadığı istismar olayında rıza kavramının TCK'nın özel yaklaşım getirdiği 15-18 yaş arasındaki mağdurlarda nasıl sonuçlar doğabileceğinin çok tipik bir göstergesidir. Bilindiği üzere TCK'nın 26. maddesi gereğince 15 yaşından büyük, 18 yaşından küçük kişilerin yaşadıkları cinsel istismarlarda mağdurun rızası cezada indirim sebebi olarak kabul edilmektedir. Ancak haberdeki olayda sanık 15 yaşından küçük olmakla birlikte zihinsel engellidir. Yani, mağdurun fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği konusunda ortada ciddi bir sorun duruyorken, rıza kavramı üzerinden mahkeme sürecinin işletilmesi kaygıyla düşünülmelidir. Nitekim mahkeme sürecinde savcılık, mağdurun rızası olduğu gerekçesiyle, faillere verilecek cezalarda indirim talep etmiştir.

g. Tutuksuz yargılama kararları ve koruma tedbiri uygulanmama halleri suç tekrarları doğurmaktadır.

Engelli bireylerin maruz kaldığı olaylarda faillerin tutuksuz yargılanması yönünde verilen kararlar, engelliler bakımından ciddi riskler doğurmaktadır. Zira araştırma sonuçlarının da ortaya koyduğu üzere, engelli bireylerin maruz kaldığı olayların önemli bir kısmında, failler engelli bireyin (komşu, akraba vb.) yakın çevresinden ve diğer bir önemli kısmı da aile içi fertlerinden oluşmaktadır.

Mahkemelerin özellikle yakın çevre ve aileden gelen saldırıları içeren bu tip olaylarda zanlıların, özellikle saldırı hastane raporlarıyla kesinleşmişken, tutuksuz yargılamaya karar vermesi, olay mağduru engelli bakımından çok ciddi tehlikeler doğurmakta, suçun tekrarlanması ihtimalini ve engellinin ya da ailesinin tehditlerle mahkeme süreçlerinin etkilenmesi riskini gündeme getirmektedir.

Bakan'ın koruyamadığı engelli kız hamile kaldı!

İşitme engelli 14 yaşındaki Z.K. beş kişinin istismarına uğradı. Z.K.'nin teşhisine rağmen zanlılar serbest bırakıldı. Konu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'e de iletildi. Buna rağmen küçük kız 'koruma altına' alınmadı. O dönemde tekrar tecavüze uğradı ve hamile kaldı.

Tekrar tecavüze uğradı

Radikal Gazetesi'nin haberine göre, Edirne'de, 14 yaşındaki işitme engelli kız çocuğu Z.K. yaşları 76 ile 24 arasında değişen beş kişinin istismarına uğradı. Z.K.'nin teşhisine rağmen mahkeme, şüphelileri 4 Nisan 2012'de serbest bıraktı. Savcılık ve Çocuk Şube Müdürlüğü ise yasalar gerektirdiği halde Z.K.'yi koruma altına almadı. Devlet harekete geçmeyince, Z.K.'yi ve ailesini tanımayan emekli hâkim Nilgün

Kurtoğlu, 22 Mayıs'ta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin'e e-posta göndererek Z.K.'nin korunmasını istedi. Ancak bu çığlık da işitilmedi. Bir hafta önce, kusma belirtileriyle hastaneye kaldırılan Z.K.'nin 14 haftalık hamile olduğu, yani 'korunması' gereken dönemde bir kez daha tecavüze uğradığı anlaşıldı. Halen tedavi gören Z.K.'nin kürtaj sınırını aştığı ve bu işlem için mahkemeden karar beklendiği öğrenildi.

Gazete Haberi 6-23: 10.09.2012 tarihli Aydınlik Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-23'de paylaşılan olay, mahkemelerin tutuksuz yargılama kararı alınmasının ve bunun da ötesine geçerek, ciddi istismar bulguları işaret eden bir olayda engelli çocuk hakkında koruma kararı alınmamasının ürpertici ve vahim sonuçlarını örnekler niteliktedir. Söz konusu olayda 14 yaşındaki işitme engelli bir çocuğa sistematik tecavüz iddiasıyla açılan davada mahkeme (4 Nisan 2012'de), sanıkların tutuksuz yargılanmasına karar vermiştir. İstismarın niteliği, fail sayısı ve faillerin kimler olduğu henüz tam olarak belli olmadığı böyle bir davada, çocuk için koruma kararı da alınmamıştır. Bu sürecin ardından yaklaşık beş ay sonra çocuğun 14 haftalık, yani 4,5 aylık hamile olduğu anlaşılmıştır. Özetle çocuğun maruz kaldığı istismar hali, koruma altına alınmadığı için devam etmiş; serbest bırakılan sanıklardan ya da henüz tespit edilememiş bir fail tarafından istismar edilen çocuk hamile kalmıştır. Söz konusu haberi takip eden günlerde, çocuğun en az 13 kişi tarafından istismar edildiği, istismarcılar arasında aile fertlerinden bazılarının da bulunma şüphesi olduğu anlaşılmıştır. Koruma kararı ancak çocuğun hamile kalmasından sonraki süreçte verilmiştir. İzleme çalışmaları sırasında, olayın alıntılındığı medya haberine göre cinsel saldırının gerçekleştiği yönünde çok ciddi emareler olmasına rağmen, mağdurun rızası olduğu, engellilik halinin belirlenmesi için Adli Tıp Kurumu'ndan gelecek rapor sürelerinin uzun olması vb. sebeplerle sanıklar hakkında tutuksuz yargılanma kararı verildiği birçok vakaya rastlanmıştır.

Elbette ki masumiyet karinesi ve tutukluluğun cezaya dönüşmemesi, hukukun önemli ilkelerinden birisidir. Ancak mahkemelerin, kendini koruma konusunda yeter-sizlik yaşayan bireylerin durumunu dikkate alarak, tutuksuz yargılama konusundan başka ve farklı tedbirler alması çok açıktır. Bunun yanında ATK süreçlerinin hızlandırılması ve mahkemeler tarafından davaların hızla bitirilmesi bir diğer gereksinimdir.

h. Mahkemeler mağdur ve toplum vicdanını yaralayıcı ceza indirimleri uygulanabilmektedir.

Türk Ceza Hukuku sisteminde belirli koşullar çerçevesinde sanığa indirimler ön-görülme ve özellikle indirimin hâkim takdirine bırakıldığı bu durumlarda verilen mahkeme kararları çokça tartışmalara sebep olmaktadır.

İzleme çalışmaları sırasında engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel saldırıların, istismar olaylarının ve kötü muamelelerin yargılandığı davaların önemli bir kısmında mahkemelerin kararlarında en üst düzeyde ceza verme yoluna gittiği, çoğunlukla iyi hal indirimi uygulamadığı, yargılama tekniği ve usul açısından titiz davrandığı görülmüştür.

Ancak yine de engelli bireylerin mağduru olduğu fiziki-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının yargılandığı birçok davada da kamuoyu, mağdur vicdanını ve adalet duygusunu sarsacak, özellikle hâkim takdirine bağlı ceza indirimleri ve tartışmalı kararlarla da karşılaşmıştır.

Engelli bireyin güç karşısında kendini ruhsal ve/veya fiziksel bakımdan koruyamayacağı açık bir gerçekliktir. Cezalarda indirimde hâkim kararına yer bırakmayacak şekilde indirim öngörülmesi hukuki bir konu olmakla birlikte o indirimin dahi kamuoyu vicdanını rahatlatmaması başlı başına bir vakiydir. Ancak söz konusu indirimin, hâkim takdirinden kaynaklanması, eleştirilmesinde fayda olan bir durumdur. Nitekim araştırma kapsamında rastlanılan oldukça marjinal sayılabilecek yaklaşımlarla yapılan indirimler bu tespiti doğrular niteliktedir.

ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUĞA TECAVÜZ ETTİ, MAHKEMEDE İNDİRİM ALDI

YARGI, VAHŞETTE 'İYİ HAL' BULDU

Erzurum'da parkta zihinsel engelli 17 yaşındaki C.Y.ye tecavüz ettiği gerekçesiyle tutuklu yargılanan 43 yaşındaki İ.G., "algılama yeteneği gelişmemiş mağdur çocuğa karşı cinsel istismar" suçundan önce 8 yıl hapse çarptırıldı, mahkeme heyeti sanığın 'iyi hal'i'ni gerekçe gösterip cezası 6 yıl 8 ay hapse indirdi.

Olay, 14 Nisan 2014 tarihinde merkez Palandöken İlçesi'ndeki Mevlana

Vadisi Parkı'nda meydana geldi. Özel bir rehabilitasyon merkezinde kalan C.Y., cam parçası yediği için tedavi gördüğü Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi Yakıtive Araştırma Hastanesi'nden kaçtı. Parka gelen C.Y., iddiaya göre akşam saatlerinde İ.G.'nin tecavüzüne uğradı. Hastane ve rehabilitasyon merkezinin başurusu üzerine İ.G., tutuklanarak cezaevine gönderildi.

Adli Tıp Kurumu 6'ncı İhtisas Dai-

resi'nden verilen raporda, mağdurun zekâ geriliğinin, faille direnmesine engel olacak seviyede olduğu, hekim olmayanlara da bunun kolaylıkla anlaşılacağı tespit edildi.

Sanık mağduru suçladı

Sanık İ.G., ise suçunu inkar etmek için para karşılığında rızayla ilişkiye girdiğini ve zeka geriliğini fark etmediğini ileri sürdü. 2'nci Ağır Ceza Mahk-

mesi'nde görülen davada İ.G., 'algılama yeteneği gelişmemiş olan mağdur çocuğa karşı cinsel istismar' suçundan 8 yıl hapis cezasına mahkum edildi. Mahkeme heyeti, tutuklu sanığın üzerine atılı suçu ikrar etmesi ve duruşmalarda gözlemlenen 'iyi hal'i' de dikkate alınarak indirim yaparak 6 yıl 8 ay hapis cezası verdi. Hükümle birlikte İ.G.'nin tutukluluk halinin devamına karar verildi.

■ HÜMEYRA PARDELİ DHA

Gazete Haberi 6-24: 21.02.2015 Tarihli Milliyet Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-24'de görüldüğü gibi, "algılama yeteneği gelişmemiş olan mağdur çocuğa" karşı cinsel istismar suçundan 8 yıl hapis cezasına çarptırıldıktan sonra "suçunu itiraf etmesi ve mahkemedeki iyi hali" dikkate alınıp cezası 6 yıl 8 aya indirilmiştir. Ancak rastlanılan diğer bazı kararlar bu karardan daha ağır eleştiriler hak edecek niteliktedir.

Ağır değil 'saygın ceza' heyeti!

12 yaşındaki zeka özürülü çocuğa tecavüzden Diyarbakır'da yargılanan A.A.'ya alt sınırdan ceza verildi. Aynı heyet iki yılda benzer kararları imza attı

Diyarbakır'ın Bağlar İlçesi'nde bakıldı işlenen A.A., 10'duysu gıne 2016 yılında zeka özür- lü M.O.'yu işyerinin arkaasında perde ile ayrılmış bölüme götürdü. 12 yaşın- daki çocuğu cinsel istismarda bulunan şüpheli küçük kum annesinin gelme- si üzerine yakalandı. Huzurana alındı- namada, A.A.'ın 'Çocuğun cinsel iste- tismarı' ve 'Kısığı hürriyetinden sok- sun kılma' suçlarında 23 yıldu kadar hapisle cezalandırılması istendi.

'Utunarak söylüyorum'

Diyarbakır 2'nci Ağır Ceza Mah- kemesi'ndeki duruşmada ifade veren A.A., mağdurları dikkate göre per- deli bölüme geçtiğini belirtti. 'Ko- lundan tutup dışarı çıkardım bana sa- nırlık. Milleti gelince çıktım. Döndü- ğümde üstümü çıkardım bana dijle 'Gel' işareti yapıyorlar. Etkibesizni- mesini yavaşla om dövdiğimi söyle- dim. Gözlemde üstlerim terkamaşa açmayı çaldı. O an boşaldım dedi- tim. Bu sırada annesi geldi ve beni suçladı. Torun saldırdı. İddiamı birer- sey yapmadığını söyledi. Vitazine tüküştür işyerimden çıktı. 2 gün son- ra mağdurun anne ve ablası geldi.

Annesi arıama geçip belimden tuttu. Akşam izime geçip feruarımı aç- tı. Pakomnes gelen sperm bez par- çasına sildi. Sonra beni dövünce baş- lağlar. Bir gün sonra işyerimi açma- ya geldiğinde mağdurları immesi ki- fir ederek beni iddikarcederini söyle- di. Okuyan biyümenesi için dükkanı açtım. Bunları utunarak söylüyö- rum' dedi.

'Kızım sok geçirdi'

Mağdurun annesi N.O., yitide 50 'Zihinsel, ruhsal ve duygusal özürü' kararı bakkalıda sessizce perdenin arıalandığını söylediğini ifade ederek, 'Perdeyi çekince kızımın parçaları- nın dışına kağar tınlık, kağıdının çıktı- olduğunu gördüm. Sanğı kızımın ya-

şından alt sınırdan 4 yıl hapis' 'Ki- şiyi hürriyetinden yoksun kılma' suç- undan da 4.5 yıl olmak üzere toplam 8.5 yıl hapis cezası verdi.

Hep aynı heyet

Kararı M.O'nin yakınları itiraz- ederken daha önceki tartışmalı karar- larında da bu heyetin imzası çıktı. 2014 yılında görevde başlayan 2. Ağır Ceza Mahkemesi Başkan Kıpın Yılmaz, işle hakimleri Akın Uluhan ve İzzet İlhan iki yılda bşyük tartışmalı kararları imza etti. ■ **Felât BOZARLAN** O'IA

İŞTE TARTIŞILAN KARARLARI:

Zihinsel engelli kıza tecavüzle rıza beraati

3 Ağustos 2016

DIYARBAKIR'DA zihinsel engelli 20 yaşındaki P.G.'ye birdeñ baba kez cinsel istismarda bulunduğu iddiasıyla 39 yıl hapis istemeye yargılanan taksici zañurú 42 yaşındaki S.T. haklarında beraat kararı verildi. Mahkeme, zihinsel engelli kum- di rızası ile sanıkta birlikte olduğunu mukarreme maktadırdı olduğunu beyan etti. Dişter raporunda mađ- durda zeka geriliği tespit edildiğini belirtir savcı. P.G.'nin kendine yönelik işyerim hüvisi anları ve sonlarında sigilama yemeğinin

Devamı gerektirir kararını açıklayan mahkeme Adli Tıp Kurumu rapo- runa vurgu yaparak, hafif derecede zeka geriliği saptanan mağdurun maruz kaldığı olayın hukuki anlam ve sonucunu algılayma yeteneğinin bulunmadığını ve ille rızalı yünden mukarreme maktadırdı olduğunu kaydetti. Mağdurun savcılığı ile 18 yaşından büyük olduğunu ve beyanlarında kendi rızası ile sanıkta birlikte olduğunu söylediğini belirtti mahkeme. Sanığı iddia edilen suç- ları işlediğine dair kesin ve inandırıcı

Gazete Haberi 6-25: 23.10.2015 Tarihli Vatandaş Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-25'de, Diyarbakır'dan bildirilen olay, mahkemenin ceza indirimi kararına örnek niteliğindedir ve araştırma kapsamında rastlanan olaylar arasında en uç örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu olayda bir anne, mahal- lenin bakkalında, dükkanın perdeyle kapatılmış bir bölümünde, 12 yaşındaki zihinsel engelli kızına çiplak haldeyken ve istismar edildiği sırada suçüstü yapmıştır. Zanlı ifa- desinde zihinsel engelli kızın kendisini tahrik ettiğini ve ilişkiye zorladığını, bu sırada engelli kızı reddetmesine rağmen tahrik olduğunu ve boşaldığını söylemiştir. Zanlı ifadesinin devamında, o sırada annenin ve büyük kızının olduğunu, annenin kendisi- ni arkasına geçip kollarından tuttuğunu, aynı anda diğer kızın eline geçirdiği bezle spermelerini silerek delil oluşturduğunu iddia etmiştir. Bunlara karşın, zihinsel engel- li çocuk, psikolog eşliğinde verilen ifadesinde; zanlıdan "pis adam" diye bahsederek kendisine yapılan istismarı anlatmıştır. Ancak mahkeme, hukuki açıdan inanılması güç bir karara imza atmış ve istismar konusundaki cezayı en alt sınırdan 4 yıl olarak vermiş, 4,5 yıl da hürriyeti tahdit suçundan ceza vererek cezayı 8 yıla sınırlandırmıştır. Gazete haberinde söz konusu mahkemenin daha önce de benzer tipte tartışmalı kararlar ver- diği belirtilerek, bu haberin hemen yanındaki haberde zihinsel engelli bir kadını siste- matik olarak istismar eden bir zanlının da yine bu mahkeme tarafından rıza gerekçesi göstererek beraat ettirildiğini ifade etmektedir.

Benzer bir karar yine Diyarbakır'da verilmiştir. Söz konusu olayda zihinsel engelli bir erkek çocuğu, tanıdığı olan bir korsan taksici tarafından istismar edildiğini iddia et- miş, hastane raporu bu durumu doğrulamış ve taksici tutuklanmıştır. Ancak daha son- ra bilinmeyen bir sebeple sanık ifade değiştirmiş, çocuğun babası da oğlunun engelli olması sebebiyle kendini bilmediğini söylemiştir. Mahkeme, özellikle hastane raporla- rını dikkate alarak zanlıya ceza vermiştir; ama aynı zamanda hukuken çok tartışılacak bir karara da imza atarak sanığın eylem sırasında "erken boşalması" sebebiyle cezada

ciddi bir indirime gitmiştir. Gazete Haberi 6-26 paylaşılan bu uç noktadaki örnek, medyada günlerce tartışılan bir karar olmuş, olay ceza hukuku tarihinde tartışılmalı bir karar olarak yerini almıştır.

İstismarı 'erken boşalma' basitleştirmiş

DİYARBAKIR'ın Bağlar ilçesinde taksici S.K. (32), iddiaya göre iki yıl önce sokakta karşılaştığı yüzde 50 zihinsel engelli 14 yaşındaki erkek çocuğunu evine götürüp cinsel istismarda bulundu. Çocuğun, akrabasına olayı anlatması üzerine taksici tutuklandı. Diyarbakır 5'inci Ağır Ceza Mahkemesi'nde S.K. suçlamaları reddederken mağdur, sanığın evine çıkmadığını ve cinsel istismarın yaşanmadığını söyledi. Sanık serbest bırakılırken, savcı S.K.'nin suçu işlediğine dair delil bulunamadığını belirterek beraat talep etti. Mahkeme ise sanığı basit cinsel istismardan 8 yıl hapis cezasına çarptırdı. Ceza iyi halden 6 yıl 8 aya indirildi. Mahkeme gerekçeli kararında, sanığın erken boşalması sebebiyle eylemine devam etmediğini, olayın basit cinsel istismar olarak değerlendirildiğini belirtti. ■ Felat BOZARSLAN/DHA

Gazete Haberi 6-26: 11.03.2016 tarihli Hürriyet Gazetesi Haberi

Yukarıda ifade edilen olaylarda dikkat çeken husus, sanıkların savunmalarında olayları inkâr etmesi ve mahkemelerin vermiş olduğu kararlarda bu durumu indirim ve beraat sebebi saymasıdır. Bu yöndeki kararlar azınlıktadır ve uç noktada örneklerdir. Buna karşın araştırma çalışması sırasında mahkeme kararlarının çoğunda, mahkemeler engelli bireyin olay hakkında verdiği ifadeleri ciddiye ve dikkate almıştır. Bu yaklaşımlarında biri de engelli mağdurun ifadelerinde engelli olmayan diğer bireylerde rastlanabileceği gibi "yalan", "yanıltma" veya "kötü niyetli beyan" gibi sübjektif hususlar içerme ihtimalinin çok düşük olduğu şeklindedir. Kuvuşturma bu yönde yürütüldüğü ve sonuçta hukuka ve adalete uygun kararlar verildiği de tespit edilmiştir.

**TACİZ
DAVASI
RAPORU**

O YALAN SÖYLEMEYİ BİLMEZ

2011 yapımı Kanada filmi Café de Flore'da, Fransız aktrisi Vanessa Paradis, Down Sendromlu Laurent'ın annesinin verdiği mücadeleyi beyaz perdeye aktarmıştı.

Öğretmenin cinsel tacizine maruz kaldığı iddia edilen Down Sendromlu çocuğun ifadesini alan Psikolog Yasemin Temel, kapanmak üzere olan davanın seyrini değiştirdi.

TECAVÜZÜN KANITI YOK

■ İstanbul Sancaktepe'de bir ilkokulun zihinsel engelliler sınıfına giden M.D.'nin davranışlarından şüphelenen annesi, öğretmeniyle ilgili savcılığa suç duyurusunda bulundu. Suçlamaları kabul etmeyen öğretmen Y.E. "Saldırılan hareketleri vardı. Zaten raporda tecavüze uğradığına dair kanıt yok" diye kendini savundu.

14 YIL HAPIS VERİLDİ

■ Çocuğun sınıf arkadaşı A.K. da ifadesinde bir şey görmediğini söyledi. Davanın kapanma tehlikesi vardı. M.D.'nin ifadesini alan psikolog Yasemin Temel, "Down Sendromlu çocukların hayal güçleri zayıftır ve yalan söyleme yetenekleri yoktur" deyince mahkeme, cinsel istismar suçundan öğretmen Y.E.yi 14 yıl hapse çarptırdı. 5

Gazete Haberi 6-27: 09.12.2013 Tarihli Hürriyet Gazetesi Haberi

Gazete Haberi 6-27, yukarıda ifade edilen konuya hukuk literatürüne geçecek derecede iyi bir örnektir. Söz konusu olayda, bir anne, down sendromlu çocuğunun durumundan şüphelenerek engelli çocuğun öğretmeni hakkında savcılığa istismar iddiasıyla başvurmuş ve dava açılmıştır. Dava aşamalarında, hastane raporları istismarı doğrulasa da fail hakkında kapsamlı delillendirme olanağı bulunamamış, ancak çocuğun ifadesini alan psikolog, "down sendromluların hayal güçlerinin zayıf olması" sebebiyle bu şekilde bir olayı kurgulayıp yalan söyleyememeği görüşünü bildirmiştir. Mahkeme, bu temel bilimsel tespiti dikkate alarak, çocuğun öğretmeni olan kişiyi, 14 yıl hapis cezasına çarptırmıştır.

Görüleceği üzere hukukun engelli bireyin durumunu engellilik olgusu üzerinden değerlendirmesi ve bilimsel görüşü dikkate alması, engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel saldırı, istismar ve kötü muamele olaylarının cezalandırılması sürecinde çok önemli bir etkide bulunmaktadır. Bu noktada üniversitelerin, mahkemelerin ve üst mahkemelerin, engellilerin konu olduğu olayları özel bir yaklaşımla ele alarak norm haline gelecek içtihatlar ortaya koymalarında fayda bulunmaktadır.

7. BÖLÜM

7. SONUÇ

Engelli bireylerin, fiziksel-şiddet, cinsel istismar, her türlü kötü muamele ve sömürden korunması, temel insan haklarının bir gereği, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ve ulusal mevzuatın getirdiği bir yükümlülüktür. Ancak yükümlülük, sadece hukuki bir yükümlülük olmanın ötesinde, toplumun tüm fertlerinin olayların önlenmesi, tespiti ve caydırıcı ceza süreçleri konusunda üstüne düşeni yapması gereken bir sorun alanıdır.

Engelli bireylere yönelik fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarını konu alan bu çalışmada, veri toplamanın zorluklarına rağmen, ulaşılabilecek bütün açık kaynaklardan veri toplanarak sorunun boyutları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Şüphesiz ki yapılan araştırma kapsamında hazırlanan bu yayın, akademik bir çalışma değildir. Bunun da ötesinde bu araştırma; Türkiye'de engelli bireylerin maruz kaldığı olayların sayısal durumlarını, dağılımlarını ve buna bağlı tüm diğer parametrelerini gerçek anlamda ortaya koyduğu iddiasında da değildir. Zira yayın içerisinde de belirtildiği üzere araştırma yapılan konu, Türkiye'de veri setlerinin oluşturulduğu bir alan değildir.

Diğer yandan, engelliğin üzerine oturduğu psikolojik ve sosyolojik faktörler, engelli bireylerin ve yakınlarının eğitim seviyeleri ve adalete erişim mekanizmalarında yaşanan sorunlar, şu an için yaşanan olayların gerçek anlamda ortaya konulmasına imkân vermemektedir. Daha da vahimi, yakın zamanda bu yönde bir değişiklik yaşanacağı konusunda herhangi bir işaret de mevcut değildir.

Ancak tüm bunlara rağmen, sorunun görünür ılınması ve daha derinlikli araştırmalara zemin oluşturulması ve araştırma yöntemlerinin geliştirilmesine rehberlik etmek amacıyla yapılan çalışmada konunun ciddiyetini ve karakteristiklerini ortaya koyabilecek düzeyde önemli ve anlamlı verilere ulaşılmıştır. Söz konusu veri ve belgeler, bugün için en azından oldukça genel düzeyde de olsa analiz ve yorum yapmaya imkân sağlamaya olanak sağlamaktadır.

Engelli bireylerin fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının münferit, nadiren rastlanan bir oldu değildir. Aksine, engelli bireyler, şiddetin, fiziksel, cinsel, duygusal, psikolojik vb. şiddet türlerine, istismarın her türüne ve kötü muamele olaylarına maruz kalabilmektedir. Her ne kadar araştırma sırasında, bu yönde binlerle ifade edilen rakamlara rastlanmamış olsa da bilgisi edinilen olay sayısı hiç de küçümsenecek bir sayıda değildir. Bunun da ötesinde, mahkemelere yansımış ama ulaşılamayan adli olayların da olduğu ve daha da önemlisi açığa çıkmamış olayların yaşandığı da düşünüldüğünde sorunun derinlik ve yaygınlığının görünenin çok ötesinde olduğu da açıktır. Nitekim araştırmanın veri paylaşımı ve tespitlerle ilgili bölümlerinde de değinildiği üzere bu yönde ciddi emareler mevcuttur.

Tespit edilen olaylarda cinsel şiddet ve istismar olaylarının çokluğu ve bu olayların mağdurlarının genellikle zihinsel engellilerden oluşması, üzerinde özellikle durulması gereken bir konudur. Ancak diğer yandan bu saptama, fiziksel şiddet, duygusal şiddet, bakımsız bırakma-ihmal etme, her türden sömürü olaylarının cinsel içerikli suçlara göre az işlendiği anlamına gelmemektedir.

Yaşanan olaylarda faillerin yakın çevre-tanıdık ve aile içinde bireylerin yüksek oranda olması, çalışmanın dikkat çekici ve üzerinde durulması gereken bir husustur. Zira failin bu kategoride olduğu durumlarda, fail engelli bireyin tüm özelliklerini, davranış biçimlerini bilmekte, engelden doğan dezavantajı, suçu işleme, tekrarlama ve açığa çıkmasını önleme konusunda en üst düzeyde kullanabilmektedir. Ancak bu ifade, engellinin tanımadığı kişilerden yönelen saldırılarda, engelden doğan dezavantajın daha az olduğu sonucunu doğurmamaktadır. Zira birçok mahkeme kararında, engellinin tanımadığı faillerinde, cürümü yönelttikleri kişinin engelli olduğunu bildikleri ve bu onun bu özelliğinden cesaret alarak engelliye karşı her türden saldırı ve hak ihlalinde buldukları görülmektedir. Bu bağlamda soruna bir bütün olarak bakıldığında, engelli bireylere yönelik her türlü fiziksel-cinsel saldırı, istismar ve kötü muamele olayında faillerin engelli bireyin kısıtlılık halinden ya da kendini (fiziksel ya da zihinsel açıdan) kendini savunamayacak olduğundan yararlanma saikiyle hareket ettiği açıktır.

Bu durum, engelli bireyi risklerden korumakla yükümlü olan aile ve daha da önemlisi devletin ilgili kurumlarının, engelli bireyin içinde bulunduğu risk durumlarının yeterince analiz etmediği ve gerekli önleyici (etkin) mekanizmaları oluşturmadığı sonucu doğmaktadır. Hâlihazırda engelli bireyin ya da yakınlarının, engelli bireye yönelebilecek fiziksel-cinsel saldırı, istismar ve kötü muamele olaylarına karşı bilinçlendirildiği, olaylara karşı koruma yöntemlerinin öğretildiği, olaylar sonrasında kolluk kuvvetlerine ya da adalet mekanizmalarına şikâyet süreçleri hakkında bilgilendirildiği, özel uygulamaların yapıldığı yönünde bir bilgi mevcut değildir. Konu hakkında bazı STK'lar ve kamu kuruluşları tarafından yürütülen pilot ve proje odaklı çalışmalar bulunmakla beraber bu tip çalışmalar kısıtlı ve münferittir.

Bu noktada devletin sorumlusunun iki boyutlu olduğunun alını çizilmesi özel bir önem içermektedir. Zira devlet bir yandan, engelliye yaşadığı mekânlarda bir yandan da devlet kurumlarının hizmet verdiği, ya da engellinin koruması, gözetimi altında olduğu kurumlarda karşı karşıya olduğu risklerden koruma yükümlülüğü vardır. Bu yükümlülük sadece koruma bakımından değil, yaşanan olayların tespit edilmesi ve etkin bir şekilde soruşturularak cezalandırılmasını da kapsamaktadır. Ancak özellikle olayların tespitinde devlet kurumlarının etkin olduklarını söylemek bugün için ne yazık ki mümkün değildir. Kaldı ki, kapalı kurumlar başta olmak üzere devletin engelli politikaları üzerine uygulamalarını yürüten kurumlarının, başta engelliler konusunda faaliyet gösteren STK'lar olmak üzere bağımsız kuruluşları tarafından izlenmesi ve denetmeye müsait bir yaklaşımı olduğunu söylemek de mümkün değildir. Devlet kurumları, STK'lar tarafından izlenme ve denetlemeye (çeşitli saiklerle) şüphayla yaklaşmakta, bu tür taleplere karşı kolaylaştırıcı tutum yerine direnç göstermektedir.

Diğer yandan, adli süreçlerde cezalar kanunun öngördüğü sınırlarda verilmekle birlikte özellikle uzun süren, mağdura travmatik süreçler yaşatan adli tıp süreçleri ve çoğunluk kararları temsil etmese de kamuyu vicdanını yaralayıcı mahkeme kararları bir diğer düşündürücü husus olarak araştırmada öne çıkmıştır. Nitekim bu konudaki veriler ve tespitler araştırmanın veriler ve tespitlerin paylaşıldığı bölümlerinde ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Bölümün başından şu ana kadar yapılan saptamalardan da anlaşılacağı üzere engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları,

her ne kadar tüm boyutlarıyla ölçülebilir ve görünür olmasa da hâlihazırdaki ortaya konan haliyle bile çok ciddi toplumsal ve hukuki bir sorun durumundadır. Olayların görünür boyutunun araştırmada ortaya konulan sınırlarda olması, olayların gerçek boyutunun bu olduğu şeklinde yorumlanarak hareket edilmesi gibi bir yanılgıya düşülmesine sebep olmamalı, aksine, yetkilileri ve toplumu daha da endişelendirmesi gereken bir durumdur. Zira araştırma bulguları, olayların görünürlüğünün azalması- nın, olayların azaldığına değil, aksine daha çok arttığına işaret edebileceğine dair yeterince belirti mevcuttur.

Dezavantajlı grupların yaşadıkları insan hakları ihlallerinin önlenmesinde, özellikle de fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele gibi vücut bütünlüğüne, yaşama hakkına ve inan onurunu ayaklar altına alan ihlallerin önlenmesinde kamuoyu duyarlılığının önemi tartışmasız derecede önemlidir. Zira kamuoyu tepkisi, politika yapıcıları ve uygulayıcıları konusunda en etkili araçtır. Kamuoyu duyarlılığının oluşması ve gelişmesi için de sorunun kamuoyu açısından görünür olması, kamuoyunun sorun hakkında dikkatinin çekilmesi en önemli faktördür. Engelli bireylerin maruz kaldığı olayların, (birkaç münferit olay dışında) yazılı ve görsel medyada yer bulamaması, konu hakkında STK'ların, üniversitelerin ve kamu kuruluşlarının gerekli araştırma-izleme çalışmaları yapmaması ve konuyu temas kurdukları platformlarda gerekli derecede dile getirmemeleri kamuoyunun dikkatinin bu soruna yeterinde yönelmemesindeki en temel sebeptir. Şüphesiz ki; bu durum, politika yapıcı ve uygulayıcılarının bu soruna yönelik daha etkin tedbir ve caydırıcı uygulamaları geliştirmemesindeki temel sebeptir.

Yukarıda ifade edilen tüm sorun odakları, engellilerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının önlenmesi ya da en azından asgari seviyeye indirilmesi konusundaki çözüm önerilerinin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında tespit edilen sorun odakları konusunda gündeme gelen çözüm önerilerini şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

- Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının önlenmesi yönündeki tedbirler, sorunun çözümünde önemli bir faktördür. Bu sebeple öncelikle engelli bireyler olmak üzere, engelli bireylerin doğrudan bakımıyla ilgilenen aile fertlerine ve yakın çevresine, fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları konusunda korunma, koruma ve önleme alanlarında eğitim programları düzenlenmelidir.
- Engelli bireyin maruz kaldığı fiziksel cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayının tespit edilmesi için engelli bireylerin ailelerine yönelik özel eğitim programları düzenlenmesi, hem yaşanan saldırının etkin ve hızlı bir biçimde tespit edilip cezalandırılmasını sağlayacak hem de söz konusu olayların sistematik hâle gelmesini önleyecektir.
- Engelliler ile ailelerinin yaşadıkları olaylar sonrasında yapacakları idari ve hukuki başvurular ve ihbarlar konusunda bilgilendirmeyi sağlayıcı programlar ve birimler geliştirilmeli, bu birimlere erişim ve başvuru sistemi mümkün olduğunca erişilebilir kılınmalıdır.

- Olaylara maruz kalan engelliler ile ailelerine psikolojik destek verilmeli, mağdur kişinin sorunu kendi çabasıyla çözmesi beklenmemelidir.
- Engelliler ile yakınlarına yönelik tüm programların uygulanmasında eğitim ve rehabilitasyon hizmeti verilen zeminler etkin bir şekilde kullanılmalı, STK'ların bu yönde geliştireceği ve uygulayacağı faaliyetler teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
- Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarının önemli bir bölümünün aile ya da yakın çevreden geldiği gerçeğinden hareketle; engelli bireyle tanılama hizmetleri, sosyal yardım-ödenek tahsisleri, eğitim, sağlık hizmetleri vb. sebeplerle temas eden kamu görevlilerinin, olayları tespit edebilecekleri donanımı kazanmaları için özel programlar geliştirilmelidir. Bu programların uzman kişilerce hazırlanacak teknik tespit yönergeleriyle desteklenmesi ve kamu personelinin bu yönergelerin tatbiki konusunda hassas davranılması sağlanmalıdır.
- Kamu kurum ve kuruluşları, yaşanan olaylar hakkında kapsamlı bir veri tabanı oluşturmalı ve topladığı bilgileri, kişisel bilgileri koruyarak kamuoyuna sunmalıdır.
- Kapalı kurumlarda görev alacak personelde mesleki yeterlilik kriterleri titizlikle aranmalı ve bu personele sürekli ve kaliteli hizmet içi eğitimler verilmelidir.
- Özellikle akran gruplarının bir arada tutularak hizmet verildiği kurum ve kuruluşlarda akran şiddetinin önlenmesi için özel eğitim programları geliştirilmeli, güvenlik ve kontrol mekanizmaları kuvvetlendirilmelidir.
- Kamu kurum ve kuruluşlarındaki olayların tespiti için denetim mekanizmaları kuvvetlendirilmesi ancak daha da önemlisi kamu kurum ve kuruluşlarının STK'ların izleme ve denetimine açılması ve işbirliğinin güçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarını inceleyen ya da olaylarında görev yapan (kolluk, savcı, hâkim gibi) adli personele, konuya özgü eğitim programları (engellilik hali ve hakları, toplumsal cinsiyet vb.) düzenlenmelidir.
- ATK'ların ve ATK'larda çalışan uzmanların gerek idari gerekse de yapısal sorunlarını çözebilecek şartlar oluşturulmalıdır.
- Soruşturma ya da kovuşturma aşamalarında görevlendirilen uzmanların, engellilerin psikososyal becerileri ve özellikleri hakkında derin bilgiye sahip olmaları sağlanmalıdır.
- Başta ASPB olmak üzere STK'lar ve konuya taraf meslek örgütleri, engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olayları hakkında kapsamlı, kamusal farkındalık çalışmaları yapmalıdır.
- Üniversitelerin ve araştırmacıların yaşanan olayların boyutlarını ortaya koyan ve analiz eden araştırmalar yapması teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
- Engelli bireylerin maruz kaldığı fiziksel-cinsel şiddet, istismar ve kötü muamele olaylarını haberleştiren medya mensuplarına, bu tür haberleri ele alışı şekli ve

kullanılacak dil ve söylemler üzerine eğitimler verilmelidir. Haberlerde mahremiyetin korunmasında özen göstermeyen, haberlerde pornografiye varan şekilde detay veren ya da fail ya da mağdur üzerinden herhangi bir sosyal grubu ya da kesimi aşağılayıcı, ötekileştirici söylem kullanan medya mensuplarına, denetleyici mekanizmalar tarafından gerekli müeyyideler uygulanmalıdır.

- Engelli bireyler için ihbar hatları erişilebilir hale getirilmelidir. İşitme engelli bireyler, mesaj (SMS, akıllı telefon uygulamaları vb.) gönderme yolu ile ihbar ya da çağrı yapabilmeli, görüntülü konuşma imkânı ile işaret dili bilen acil yardım personeli ile işaret dilinde konuşabilmelidir.
- Yine ihbar hatları, mağdura ulaşılmış ancak o anda bulunduğu yeri ve konumu tarif edemeyen kişiler (kriz anında panik yaşayan kişiler, zihinsel engelli bireyler, çocuklar vb.) için konum belirleme hizmeti sunabilmelidir.
- Çocuk Polis Şubeleri ve Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM) engelli çocukların erişimine uygun olmalı ve bu birimlerde engelli çocuklar ile çalışabilecek uzmanlıkta personeller bulundurulmalıdır.
- Özellikle özel eğitim okullarda eğitim alan engelli öğrencilere şiddet türleri, ihmal ve istismar konusunda eğitimler verilmeli, böyle bir durum ile karşılaştıklarında ne yapmaları gerektiği, nerelere başvurabilecekleri anlatılmalıdır.

8. KAYNAKLAR

8.1. Kitaplar, Makaleler ve Diğer Yayınlar/Belgeler

Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu

<http://www.engelihaklariizleme.org/tr/yayinlar.html>

Atman, Dr. Ümit Cihan, Merkez 1 Nolu AÇS-AP Merk., Halk Sağlığı, Manisa, Sted, 2003, Cilt 12, Sayı 9

Tıraşçı, Y. ve Gören S., Çocuk İstismarı ve İhmali, Dicle Tıp Dergisi, 2007 Cilt:34, Sayı: 1, s.70-74

T.C. Cumhurbaşkanlığı, Devlet Denetleme Kurulu'nun Adli Tıp Kurumu Başkanlığı'nın 2007, 2008 ve 2009 Yıllarına Ait Faaliyet ve İşlemlerinin Denetimi ile Adli Tıp Kurumu Hizmetlerinin Etkin ve Verimli Şekilde Yürütülmesinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Raporu, 2010

8.2. Mevzuat (kanunlar, yönetmelikler, genelgeler, mahkeme kararları ve uluslararası sözleşmeler)

Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşme

<http://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/ulusal-mevzuat/kanunlar/engellilerin-haklarina-iliskin-sozlesmenin-onaylanmasinin-uygun-bulunduguna-dair-kanun-ve-engellilerin-haklarina-i%CC%87liskin-sozlesme>

İşkence ve Diğer İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme

http://www.danistay.gov.tr/upload/iskence_ve_diger_zalimane_gayri_insaniveya_kucultucu_muamele_veya_cezaya_karsi_sozlesme.pdf

Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Hakkında Kanun

<http://www.aile.gov.tr/mevzuat/mevzuat>

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf>

4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4787.pdf>

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6100.pdf>

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

Yargıtay 5. Ceza Dairesi'nin 2011/5016 Esas, 2011/5024 Sayılı Kararı

Danıştay 10. Dairesi'nin E. 2009/3337, K. 2013/7110 sayılı ve 08.10.2013 tarihli kararı

http://www.danistay.gov.tr/upload/guncelkarar/02_02_2015_093753.pdf

T.C. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 22.02.2017 tarihli ve evrak numarası olmayan cevap yazısı

Adalet Bakanlığı'nın 21.02.2017 tarih ve 74044743-252.01-E.133/11941 sayılı cevap yazısı

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'nün 28.02.2017 tarih ve 11520822-410.07-E2633131 sayılı cevap yazısı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 28.02.2017 tarih ve 18791073-622.03-E.23349 sayılı cevap yazısı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün 10.03.2017 tarih ve 13494116-622.03-E.28187 sayılı cevap yazısı

8.3. Haberler

3. Bölüm için sırasıyla,

19.09.2014 tarihli Posta Gazetesi haberi

5. Bölüm için sırasıyla,

25.12.2014 Tarihli Tigris Haber Gazetesi haberi

16.09.2013 Tarihli Antalya İleri Gazetesi Haberi

16.09.2013 Tarihli Antalya Körfez Gazetesi Haberi

19.08.2013 Tarihli Aydın Denge Gazetesi Haberi

23.12.2012 Tarihli Takvim Gazetesi Haberi

12.09.2012 Tarihli Akşam Gazetesi Haberi

13.09.2012 Tarihli Takvim Gazetesi Haberi

09.10.2015 Tarihli Adana Bölge Gazetesi Haberi

15.04.2014 Tarihli Takvim Gazetesi Haberi

6. Bölüm için sırasıyla,

23.12.2012 tarihli Takvim Gazetesi Haberi

03.02.2016 tarihli Mersin Kadın Gazetesi Haberi

07.02.2012 Tarihli Güneş Gazetesi Haberi

10.05.2016 Tarihli Güneş Gazetesi

06.12.2014 Tarihli Gazete Bursa Gazetesi Haberi

19.11.2015 tarihli Hürriyet Gazetesi Haberi

- 20.04.2015 tarihli Tünaydın Gazetesi Haberi
- 09.04.2016 Tarihli Antalya Hilal Gazetesi Haberi
- 08.07.2014 Tarihli Vatan Gazetesi Haberi
- 11.04.2015 Tarihli Gazette Gazetesi Haberi
- 06.01.2014 Tarihli Afyon Gazetesi Haberi
- 18.11.2015 tarihli Taka Gazetesi Haberi
- 04.07.2016 Deha 20 Gazetesi Haberi
- 01.06.2016 tarihli Aydın Denge Gazetesi Haberi
- 17.04.2016 tarihli İlk Ses Gazetesi Haberi
- 18.12.2015 tarihli Bugün gazetesi Haberi
- 18.09.2014 tarihli Antalya Akdeniz Manşet Gazetesi Haberi
- 03.08.2016 Tarihli Bursa Kent Gazetesi Haberi
- 03.02.2016 tarihli Mersin Kadın Gazetesi Haberi
- 26.08.2013 Tarihli Akşam Gazetesi haberi
- 25.03.2012 tarihli Hürriyet Gazetesi Haberi
- 10.09.2012 tarihli Aydınlik Gazetesi Haberi
- 21.02.2015 Tarihli Milliyet Gazetesi Haberi
- 23.10.2015 Tarihli Vatan Gazetesi Haberi
- 11.03.2016 tarihli Hürriyet Gazetesi Haberi
- 09.12.2013 Tarihli Hürriyet Gazetesi Haberi

9. EKLER

9.1. Mülakat Soruları

Başlangıç sorusu:

Kavram olarak kullanmamı tercih ettiğiniz bir kelime var mı?

- Özürlü, sakat ya da engelli-
 - kör-görme engelli
 - sağır-ışitme engelli
 - ortopedik engelli
1. Kendinizden bahseder misiniz?
 2. Nelerle uğraşıyorsunuz?
 3. Engellilik ve şiddet deyince aklınıza neler geliyor?
 4. Ülkemizde içinde bulunduğumuz durum nedir?
 5. Kötü muamele, şiddet ve istismar kavramlarının altında hangi tür olaylar gruplanabilir, örnek olaylar var mı duyduğunuz ya da yaşadığınız?
 6. Sizin bu konudaki kişisel tecrübelerinizi anlatır mısınız? Neler yaşadınız?
 7. Bu durumu paylaştınız mı? Destek alabildiniz mi?
 8. Hak arayışı çabasına girdiniz mi?
 9. Bu olaylar münferit mi? Sistematik ve özellikle bir kitle tarafından mı yapılıyor?
 10. Tehdit oluşturan kişiler kimler?
 11. Kimler mağdur olma potansiyeli taşıyor?
 12. Hangi yaşam alanlarında, hangi tür engele sahip kişiler için, ne tür şiddet ya da tehdit türleri var?
 13. Sosyal çevrenin önleyici yönlerdeki yaklaşımları nasıl?
 14. Öğretmenler/yöneticiler/komşular/akrabaların önleyici olabilecek yaklaşımlarından örnekler verebilir misiniz?
 15. Neler yapılırsa bu olaylar önlenebilirdi/önlenebilir?
 16. Bu çalışmaya neden katılıyorsunuz? Ne bekliyorsunuz?

9.2. Gönüllü Katılım Formu

Bu çalışma; İstanbul Bilgi Üniversitesi Örgütsel Psikoloji Yüksek Lisans programı tarafından, Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği ile birlikte yürütülmektedir.

Çalışma engellilerin sosyal hayatta karşılaştıkları şiddet, kötü muamele ve istismar olaylarını anlamayı hedeflemektedir.

Çalışma, Yrd. Doç. Dr. İdil Işık yönetiminde gerçekleştirilmektedir. Mülakatın yaklaşık 1,5 saat sürmesi planlanmaktadır. Mülakatlardan elde edilen veri tekil olarak kullanılmayacak, tüm katılımcılardan alınan cevaplar bir veri havuzunda bir araya geti-

rilecek ve analizler bu toplam veri üzerinde yapılacaktır; elde edilen bulgular sadece bilimsel amaçla kullanılacaktır.

Araştırmamızda yer alan soruların katılımcılarımız açısından olumsuz etkileri olması beklenmemektedir. Çalışmaya katılımınız tamamen isteğe bağlıdır. Çalışma sırasında sebep bildirmeksizin çalışmayı bırakabilirsiniz ya da cevap vermek istemediğiniz soruları yine gerekçe belirtmeden atlayabilirsiniz.

Çalışmada ses kayıt yöntemi kullanılacaktır. Ses kaydı almayı, mülakat sırasında hiçbir bilgiyi atlamamak için istiyoruz. Ses kayıtlarının daha sonra çözümlemesi ve içerik analizi yapılacaktır. Ses kaydı esnasında isminiz ve şirket isminin telaffuz edilmesine özen gösterilecektir. Bu bilgiler konuşmada geçer ise kayıtlardan silinecektir.

Ses kaydı alınmasını tercih etmezseniz, araştırmacılarımız mülakat esnasında detaylı şekilde not alacaklardır. Ses kaydı alınmasını kabul etmeniz dahi mülakat sırasında dilediğiniz zaman araştırmacıdan ses kaydını durdurmasını talep edebilirsiniz. Ses kayıtları katılımcı numarası verilerek saklanacaktır, bu sayede katılımcı bilgileri gizli tutulacaktır.

Araştırmaya katıldıktan sonra herhangi bir sorunuz olduğu takdirde İdil Işık (idil.isik@bilgi.edu.tr) ile irtibata geçebilirsiniz.

Yukarıdaki çalışmanın amacını ve içeriğini belirten bildiriye okudum, anladım ve araştırmaya katılmayı kabul ediyorum. () Etmiyorum ()

Ses kaydı alınmasını kabul ediyorum () Etmiyorum ()

Katılımcının el yazısı ile "Kabul ediyorum" ifadesi:

Görme engelliler için sözel olarak onay ayrıca ses kaydına da alınmalıdır.

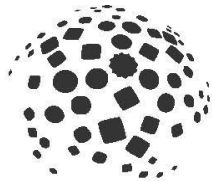
Alındı ()

Alınmadı ()

Araştırmacının imzası ve iletişim bilgileri:

Tarih:

Varsa Katılımcının Vekilinin Onayı:

AÇIK
TOPLUM
VAKFI

Bu yayın, Açık Toplum Vakfı tarafından desteklenmektedir.